

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

61 NCİ FIRKA KOMUTANI KAZIM ÖZALP'İN BALIKESİR'DEKİ
FAALİYETLERİ (15 MAYIS 1919 – 30 HAZİRAN 1920)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mahir YILDIZ

Balıkesir, 2009

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

61 NCİ FIRKA KOMUTANI KAZIM ÖZALP'İN BALIKESİR'DEKİ
FAALİYETLERİ (15 MAYIS 1919 – 30 HAZİRAN 1920)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mahir YILDIZ

Balıkesir, 2009

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

EnstitümüzünAnabilim Dalı'nda
.....numaralı'in hazırladığı
“.....” konulu DOKTORA/YÜKSEK
LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve
Sınav Yönetmeliği uyarınca 25.12.2009 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara
alınan cevaplar sonunda tezin onayına ~~OY BİRLİĞİ~~/OY ÇOKLUĞU ile karar
verilmiştir.

Prof. Dr. Metin Ayisigit
Başkan..... İmza.....
Unvanı, Adı-Soyadı

Yrd. Doç. Dr. Zeki Çobuk
Üye..... İmza.....
Unvanı, Adı-Soyadı (Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Ahmet Aksoy
Üye..... İmza.....
Unvanı, Adı-Soyadı

Üye..... İmza.....
Unvanı, Adı-Soyadı

Üye..... İmza.....
Unvanı, Adı-Soyadı

Üye..... İmza.....
Unvanı, Adı-Soyadı

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını
onaylıyorum.

...../...../2009

Enstitü Müdürü
Prof. Dr. Oya AYTEMİZ SEYMEN

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti, dört yıl süren I. Dünya Savaşı'nı Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalayarak bitirdi. İtilaf Devletleri Ateşkes hükümlerini yanlış yorumlayarak derhal işgallere başladılar. Bu durumu fırsat bilen gayr-i müslim azınlıklar ise kendi çıkarları için harekete geçtiler. İmzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması gereği ordular terhis edilmeye başlanmıştı. Paris'te Osmanlı Devleti'nin kaderini belirlemek için bir araya gelen İtilaf Devletleri, İzmir bölgesini Yunan ordusunun işgal etmesini kararlaştırmış, bunun sonucu olarak 15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir, Yunanistan tarafından işgal edilmişti.

Bu işgal, Mütarekeden beri ülkede olup bitenleri büyük bir sabır, tevekkül ve şaşkınlıkla izleyen Türk Milleti'ne, istiklali için silaha sarılması gerektiği kararını verdirdi. Bölgede bulunan subaylar, memurlar, bazı din adamları ve yerel eşrafın katkılarıyla başlayan bu girişimler, önce cemiyetler vasıtasıyla, kongre kararları alarak Kuva-yı Milliye dediğimiz gönüllü direniş birliklerinin doğmasına neden olmuştur.

Milli Mücadele'nin örgütlenme aşamasının tamamlanıp düzenli ordunun kurulmasına kadar geçen bir buçuk sene boyunca Yunan ilerleyişine engel olan, Milli Mücadele'ye karşı ayaklanan asilere karşı koyan, işte bu Kuva-yı Milliye'dir. Batı Anadolu'da Kuva-yı Milliye'nin kurulmasında önemli katkıları bulunan liderlerden biri olan Kazım Özalp araştırmamızın konusudur. Kendisi İzmir'in işgalinden hemen önce tatilini geçirmekte olduğu bu şehirden trenle Bandırma'ya kadar giderek direniş için halkı örgütlemeye çalışmıştır. Daha sonra atandığı Balıkesir'deki 61 nci Tümen Komutanlığı sırasında Kuva-yı Milliye'nin oluşturulması sürecinde büyük fedakârlıklarda bulunmuştur.

Çalışmamızdaki amacımız Kazım Özalp'in Milli Mücadele'de Balıkesir bölgesindeki faaliyetlerini ortaya koyarak, Milli Mücadele'nin küçük bir kesitini açıklığa kavuşturmadır.

Bu çalışmamda bana maddi manevi her türlü desteği veren, yoğun günlerimde beni heveslendirirken, üzerimdeki diğer işleri üstlenen eşim Elif Yıldız'a teşekkür ediyorum. Aldığım araştırma konusunda bana fikir veren, ihtiyaım olan yönlendirmeleri yapan ve kaynak temininde yardımlarını esirgemeyen danışmanım Yrd.Doç.Dr. Zeki evik'e, aile dostum Suat Akgl'e çok teşekkür ediyorum.

Mahir Yıldız

ÖZET

61 NCİ FIRKA KOMUTANI KAZIM ÖZALP'İN BALIKESİR'DEKİ FAALİYETLERİ (15 MAYIS 1919 – 30 HAZİRAN 1920)

YILDIZ, Mahir
Yüksek Lisans, Tarih Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Zeki ÇEVİK
2009, 182 Sayfa

Milli Mücadele dediğimiz zaman aklımıza ilk gelenler Mustafa Kemal Atatürk ve onun silah arkadaşları, I. ve II. İnönü Savaşları, Sakarya ve Başkomutanlık Meydan muharebeleridir. Bunlardan Milli Mücadele'nin önderi sıfatıyla Mustafa Kemal Atatürk, 19 Mayıs 1919 tarihinde Samsun'a çıkarak, mücadelenin inisiyatifini Anadolu'ya geçirmiştir. Yukarıda sayılan savaşlar ise Milli Mücadele'nin son iki yılında yaşanmış ve mücadelede ikinci safhayı oluşturan gelişmelerdir.

Oysa Milli Mücadele, bunlardan bağımsız olarak ve çok daha önce Anadolu'nun çeşitli yerlerinde başlamıştır. Doğu, Güney ve Batı cephelerinde işgalcilere karşı başlayan direniş, kısa sürede örgütlenerek, düşmana karşı savunma hatlarını oluşturmuştur. Batı Anadolu'da 15 Mayıs 1919 tarihinde Yunan ordusunun İzmir'i işgaliyle başlayan süreç, işgalciye karşı halkın örgütlenmesiyle ve Kuva-yı Milliye'nin ortaya çıkmasıyla tamamlanmıştır. Kuva-yı Milliye'nin oluşturulmasında subaylar, din adamları ve yerel eşrafa ek olarak, zeybekler de görev almıştır.

15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'in işgal edilmesi üzerine, buradan Balıkesir'e gelen Albay Kazım Özalp, direniş için girişimlere başlamıştır. Balıkesir'in ileri gelenlerinin Okuma Yurdu ve Alaca Mescit'te yaptıkları toplantılar sonucunda direniş kararı çıkmıştır. Bunun üzerine hemen bir heyet seçilerek gerekli örgütlenme hazırlıklarına başlanmıştır. Daha sonra 61 nci

Tümen Komutanlığı'na atanan Albay Kazım Özalp'in de Balıkesir'e gelmesiyle Kuva-yı Milliye oluşturulmaya başlanmıştır.

Yunan Ordusu'nun işgal ettiği bölgelerinin karşısında bulunan Ayvalık, Akhisar, Soma ve Salihli gibi yerlerde cepheler kurulmuştur. Bu cephelerin ihtiyaçları Balıkesir'de oluşturulan Hey'et-i Merkeziye aracılığıyla karşılanmaya başlanmıştır. Düşmana karşı oluşturulan Kuva-yı Milliye, 22 Haziran 1920 tarihindeki Yunan genel taarruzuna kadar ülkeyi işgallere karşı savunan tek kuvvet olarak varlığını sürdürmüştür.

Anahtar Kelimeler: Kuva-yı Milliye, Hey'et-i Merkeziye, Direniş, Milis, İşgal, Balıkesir, İstiklal, Millet.

ABSTRACT

ACTIVITIES OF KAZIM ÖZALP WHO WAS THE COMMANDER OF THE 61 st DIVISION COMMAND IN BALIKESİR (15 MAY 1919-30 JUNE 1920)

YILDIZ, Mahir

MSc Thesis, History Management,

Adviser: Assistant Prof. Dr. Zeki ÇEVİK

2009, 182 pages

When we think about national struggle, the first things came to our mind are Mustafa Kemal Atatürk and his gun friends, first-second İnönü Wars, Sakarya War and Başkomutanlık Pitched Wars. The leader of the National Struggle Mustafa Kemal Atatürk let the initiative of struggle pass to Anatolia by going to Samsun on 19 May 1919. The wars mentioned above have experienced in the last two years of National Struggle and were the developments that were generating the second stages in the struggle.

Whereas the national struggle started in different places in Anatolia long before and regardless of these. The resistance against invaders in eastern, southern and western fronts was organized in a short time and formed the defence lines against the enemies. The process that began with the invasion of İzmir by Greek army in western Anatolia on 15 May 1919 was completed with the emergence of National Forces and people's organizations against invaders. The Zeybek were also involved in the process of forming National Forces in addition to officers, clergy and the local eşraf.

After the invasion of İzmir on 15 May 1919, colonel Kazım Özalp came to Balıkesir to start the interferences for resistance. The resistance decision has come out as a result of the meetings held in reading hostels and Alaca mosque by Balıkesir's notables. On top of this, immediately by selecting a committee to organize the necessary organizational preparations have been started.

Afterwards National Forces started to being occurred with the coming of colonel Kazım Özalp, who has been appointed to the 61 st Division Command, to Balıkesir.

Fronts were built in such places as Ayvalık, Akhisar, Soma and Salihli which were opposite the occupied regions by Greek army. The needs of these fronts were provided via Central Delegation that was generated in Balıkesir. National Forces which was created against the enemy as the only force defending the country against the invasions subsisted until general Greek attack on 22 June 1920.

Key words: National Forces, Central Delegation, resistance, insurgents, Balıkesir, nation

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem.....	1
1.2. Amaç.....	1
1.3. Önem.....	2
1.4. Sınırlılıklar.....	2
1.5. Tanımlar.....	3
2. İLGİLİ ALANYAZIN.....	4
2.1. Kuramsal Çerçeve.....	4
2.2. İlgili Araştırmalar.....	7
3. YÖNTEM.....	8
3.1. Araştırmanın Modeli.....	8
3.2. Bilgi Toplama Kaynakları.....	9
3.3. Bilgilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi.....	9
4. BULGULAR VE YORUMLAR.....	11
4.1. Milli Mücadele'yi Hazırlayan Sebepler.....	11
4.1.1. Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti ve Gizli Antlaşmalar.....	11
4.1.1.1. İstanbul Antlaşması.....	19
4.1.1.2. Londra Antlaşması.....	21
4.1.1.3. Sykes – Picot Antlaşması.....	22
4.1.1.4. Saint Jean De Maurienne Antlaşması.....	23
4.1.2. Mondros Ateşkes Antlaşması ve İlk Uygulamalar.....	25
4.1.3. Yunan İstekleri ve Megali İdea.....	35
4.1.4. Paris Barış Konferansı, İzmir ve Çevresinin Yunanistan'a Verilmesi ...	40
4.1.5. İzmir'in İşgali.....	46
4.2. Batı Anadolu'da Kuva-yı Milliye ve Kazım Özalp.....	55
4.2.1. Kuva-yı Milliye Kavramı ve Tartışmalar.....	61
4.2.2. Batı Anadolu'da İlk Teşkilatlanma.....	68
4.2.3. 61 inci Fırka'nın Kuruluşu ve Faaliyetleri.....	74
4.2.4. Kazım Özalp'in Özgeçmişi ve 61 İnci Fırka Öncesi Görevleri.....	78
4.2.5. 61 İnci Fırka ve Kazım Özalp.....	80
4.3. Balıkesir'de İlk Örgütlenmeler.....	86
4.3.1. Okuma Yurdu Toplantısı.....	86
4.3.2. Alacamescit Toplantısı.....	88
4.4. Balıkesir'de Kongre Faaliyetleri ve Kazım Özalp.....	90
4.4.1. Birinci Balıkesir Kongresi.....	92
4.4.2. Milne Hattı.....	96
4.4.3. Alaşehir Kongresi.....	98
4.4.4. İkinci Balıkesir Kongresi.....	100
4.4.5. Üçüncü Balıkesir Kongresi.....	102
4.4.6. Dördüncü Balıkesir Kongresi.....	104
4.4.7. Kuva-yı Milliye'yi Ortadan Kaldırmak İçin Yapılan Girişimler.....	106
4.5. 61 inci Fırka Sorumluluk Alanı ve Cepheler.....	111
4.5.1. Ayvalık Cephesi.....	111
4.5.2. Akhisar Cephesi.....	114

4.5.3. Bergama Baskını	120
4.5.4. Soma Cephesi	123
4.5.5. Salihli Cephesi	125
4.5.6. Anzavur Ayaklanması	126
4.6. Yunan Genel Taarruzu ve Balıkesir'in İşgali	130
4.6.1. Haziran Taarruzu ve Nedenleri	131
4.6.2. Savaştepe (Giresun) Muharebesi	135
4.6.3. Balıkesir'in İşgali	136
4.6.4. Kazım Özalp'in Balıkesir'in İşgali Sonrasında Yaptıkları	137
4.6.5. Mustafa Kemal Paşa ve Kazım Özalp	139
5. SONUÇ ve ÖNERİLER	143
5.1. Sonuçlar	143
5.2. Öneriler	145
KAYNAKÇA	146
EKLER	156
EK-1	156
EK-2	157
EK-3	158
EK-4	159
EK-5	160
EK-6	161
EK-7	162
EK-8	163
EK-9	164
EK-10	165
EK-11	166
EK-12	167
EK-13	168
EK-14	169
EK-15	170
EK-16	171

KISALTMALAR LİSTESİ

- AAM: Atatürk Araştırma Merkezi
ATASE: Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı
BTTD: Belgelerle Türk Tarihi Dergisi
HTVD: Harp Tarihi Vesikaları Dergisi
TTK: Türk Tarih Kurumu

1. GİRİŞ

1.1. Problem

Araştırmanın problemini, Batı Anadolu'da İzmir'in işgaliyle başlayan Kuva-yı Milliye örgütlenmesi, Kuva-yı Milliye'nin hangi amaçla, kimler tarafından örgütlendiği, ikmal ve iaşesinin temininin nasıl sağlandığı ve bu süreçte Albay Kazım Özalp'in rolü oluşturmaktadır.

1.2. Amaç

Araştırmanın temel amacı, Batı Anadolu'da İzmir'in işgaliyle ve düşmanın yurttan atılması için kurulan Müdafaa-i Hukuk örgütlenmesinin kuruluş sürecini ortaya koymaktır. Bu süreç anlatılırken aşağıdaki sorulara yanıtlar bulunmaya çalışılacaktır:

1. Müdafaa-i Hukuk cemiyetleri nasıl ortaya çıkmıştır?
2. Müdafaa-i Hukuk cemiyetlerinin örgütlenmesinde rol oynayan sosyal etkenler nelerdir?
3. Müdafaa-i Hukuk cemiyetlerinin örgütleyicileri kimlerdir ve amaçları nelerdir?
4. Kuva-yı Milliye'nin insan kaynakları, iaşesi, ikmali nasıl sağlanmaktaydı?
5. Kuva-yı Milliye örgütünün idaresi nasıl yürütülmektedir, bunda Albay Kazım Özalp'in rolü nedir?

1.3. Önem

Milli Mücadele denildiği zaman akla daha çok Mustafa Kemal, Amasya Genelgesi, Sivas ve Erzurum kongreleri ve Mustafa Kemal'in idaresinde yapılan savaşlar gelmektedir. Mustafa Kemal'in Milli Mücadele'deki önder rolü ve bu amaç doğrultusunda yaptıkları yadsınamaz bir gerçektir. Ancak Milli Mücadele, yalnız bunlarla sınırlı değildir. Genelde Anadolu, özelde ise Batı Anadolu'da mücadele fikri Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkmasından çok daha evvel ortaya çıkmıştır.

Doğu'da Mustafa Kemal ve arkadaşları Milli Mücadele'yi örgütleyip tek çatı altında birleştirmeye çalışırken Batı Anadolu'da kongreler toplanıyor, düşmana karşı mücadele örgütleniyor ve kaynaklar yaratılmaya çalışılıyordu. Batı Anadolu'da 15 Mayıs 1919 tarihinde Yunan ordusunun İzmir'i işgaliyle başlayan süreç, İstanbul'dan bölgeye gelen subayların, yerel eşrafın ve bazı din adamlarının işgalciye karşı halkı örgütlemesi ve Kuva-yı Milliye adıyla özgün yapısını oluşturmuştur. Batı Anadolu'da Kuva-yı Milliye'nin oluşturulmasında subaylar, din adamları ve yerel eşrafa ek olarak, bölgenin ekonomik ve sosyal dokusunun birer sonucu olan, zeybekler de bulunmaktadır.

Bu çalışmayla yukarıda özetlenen süreç anlatılarak, Kuzey Batı Anadolu'da Milli Mücadele'nin örgütlenişi açıklanmaya çalışılmaktadır.

1.4. Sınırlılıklar

Bu araştırma, veri kaynağı olarak, süreli yayınlar, makaleler, dergiler, kitaplar, Balıkesir Heyet-i Merkeziye Karar Defteri, ATASE Arşivi belgeleri gibi yazılı bilgi kaynakları ile sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Kuva-yı Milliye, İzmir'in işgaliyle birlikte, iç bölgelere doğru genişleyen Yunan işgaline karşı bölge halkının oluşturduğu "*milis*" güçleridir.

Müdafaa-i Hukuk, Türk Milleti'nin, milli bağımsızlığa ulaşmak için yurdu düşman işgaline karşı savunmak, ülke topraklarının paylaşılmasını önlemek ve milletin yaşam hakkını korumak gibi yüce duygularla vatansever uyanış ve şahlanışının fiiliyata dökülmüş ifadesidir.

2. İLGİLİ ALANYAZIN

2.1. Kuramsal Çerçeve

Milli Mücadele ile ilgili araştırmalarda yaşanan temel sorunlardan biri kavram yanlışlarıdır. Bilimsel çalışmalarda kavramlar üzerinde varılacak bir uzlaşı, bizlerin araştırma konusunu daha doğru ve kolay anlamamızı sağlayacaktır. Aksi durumda aynı kavramlarla farklı düşünceler anlatılmaya çalışılacağından konu yeterince açıklanamadığı gibi yanlışlar içerisinde doğru ile yanlış ayırt etmek de güçleşecektir.

Yapmış olduğumuz araştırmanın paralelinde yapılan çalışmalarda dikkati çeken yanlışlardan ilki dönemin adlandırılmasında yaşanmaktadır. şöyle ki, genellikle “*Milli Mücadele*” olarak ifade edilen dönemin “*İstiklal Harbi*” veya “*Kurtuluş Savaşı*” şeklindeki ifadelerine bazı karşı çıkmalar bulunmaktadır. Zira “*İstiklal Harbi*” teriminin “*kaybolan*” değil, “*kaybolmak üzere olan*” istiklal için yapılan mücadele olarak düzeltilmesi ve “*Kurtuluş Savaşı*” teriminin de son zamanlardaki sömürge durumundan kurtulmak için yapılan “*Milli Kurtuluş Hareketleri*”nden apayrı bir nitelikte olduğu ileri sürülmektedir. Bizce de “*Kurtuluş Savaşı*” ve “*İstiklal Harbi*” terimi yerine Milli Mücadele teriminin kullanılması daha uygun olacaktır. Zira Türk Milleti, Asya’nın ve Afrika’nın diğer halkları gibi toprakları doğrudan işgal edilerek sömürgeleştirilmemiştir. Verilen mücadele, İtilaf Devletleri’nin bu tür planlarını uygulamak istemelerine karşı fiiliyata dökülmüş bir harekettir.

İkinci bir tartışma konusunu Milli Mücadele’nin ne zaman başladığı oluşturmaktadır. Milli Mücadele denilince birçok kişinin aklına Türk-Yunan Savaşı gelmektedir. Bu düşüncenin temelinde, en uzun ve en tehlikeli savaşların Yunan

Ordusu'na karşı yapılması yatmaktadır. Milli Mücadele'nin başlangıcı konusunda tarihçiler arasında fikir birliğinden bahsetmek güçtür. Kimi araştırmacılar Milli Mücadele fikrinin Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan çok önce, Osmanlı Devleti'nin çöküntü döneminde ortaya çıktığını ileri sürerken, bazı düşünürler 30 Ekim 1918 Mondros Ateşkes Antlaşması'nı Milli Mücadele için milat kabul etmektedirler. Yine Türk halkı içerisinde uyandırdığı tepkiye dayanarak, 15 Mayıs 1919'da İzmir'in Yunanistan tarafından işgalini ve kendi şahsında Türk Milli Mücadelesi'nin liderini bulduğu Mustafa Kemal'in Samsun'a ayak bastığı 19 Mayıs 1919 tarihini başlangıç noktası olarak görenler de bulunmaktadır.

Milli Mücadele'yi, Türkiye'nin bugünkü sınırlarını tüm işgalcilerden kurtarmak ve Milli Mücadele'yi de ülkenin askeri, siyasi, mali, idari her alanda tam bağımsızlığını kazanmak maksadıyla yapılmış saymak yerinde olacaktır. Böyle düşünülürse Milli Mücadele'yi 15 Mayıs 1919'da Yunan Ordusu'nun İzmir'e çıkmasıyla değil, Mütareke'nin imzalanması ve işgallerin ilk tedirginliğinin atılmasıyla, ilk direniş hareketlerinin görülmesiyle başlatmak gerekir.

Yaşanan diğer bir tartışma Kuva-yı Milliye kavramının ilk olarak ne zaman ve nerede ortaya çıktığıdır.

Kuva-yı Milliye tabirinin ilk kez nerede, ne zaman ve kim tarafından kullanıldığı konusunda farklı rivayetler bulunmaktadır. Kuva-yı Milliye, Kuva-yı Milliye kumandanı gibi tabirler, 1877-78 Osmanlı – Rus ve 1897 Yunan savaşlarında düşmana karşı muharebelere katılan milis güçler için kullanılagelen bir tabirdir. Yine Balkan Savaşı sonrasında Bulgar istilasına uğrayan Batı Trakya'da merkezi Gümölcine olan Batı Trakya Muhtar Türk Cumhuriyeti adıyla kurulan devletin ordusunda, Kuşçubaşı Eşref Bey'e Kuva-yı Milliye Kumandanı, Manastırlı Hüsrev Sami ve Cihangiroğlu İbrahim beylere de Kuva-yı Milliye Müfreze Komutanı unvanları verilmiştir.

Osmanlı Devleti için Birinci Dünya Savaşı'nı bitiren Mondros Ateşkes Antlaşması'nı takip eden günlerde Mustafa Kemal'in 7 nci Ordu Komutanı olarak Cenâni Bey'e ve Ali Fuat Paşa'ya halkı teşkilatlandırmak gerektiğini söylediği bilinmektedir. Yine bu sıralarda Beyşehir Süvari Alayı'na tayin edilen Şehit Nazım Bey'in Toroslardaki aşiretlerle temas kurup, gerektiğinde onlara dayanılarak bir direniş hareketine girişilebileceğini söylemesi de önemli sayılabilecek bir vakiydir. R. Halid Karay'ın aktardığına göre işgallere karşı milis teşkilatı aracılığıyla karşı

konulması gerektiği fikrini ilk ortaya atan Hüdavendigâr Valisi Gümölcine'li İsmail Bey'dir.

Ateşkes Antlaşması'nın ortaya çıkardığı tehlikelere, devletin çökertilmesi, milletin bağımsızlığının ortadan kaldırılması ve ülke topraklarının işgal edilmeye başlamasına karşı 29 Kasım 1918 tarihinde toplanan Milli Kongre Cemiyeti, vatanın ancak siyasi ve iktisadi bağımsızlıkla yaşayabileceğini, bunun gerçekleşmesi için de Kuva-yı Milliye'nin ortak amaç için tek çatı altında birleşmesini savunuyordu. Kuva-yı Milliye tabiri ilk olarak Milli Kongre tarafından kullanılmıştır.

Bilinen anlamda ilk Kuva-yı Milliye yine Batı Anadolu'da, İzmir'in işgalinin gerçekleştiği günlerde ortaya çıktı. 15 Mayıs 1919 tarihinde Burdur Askerlik Şubesi Başkanı İsmail Hakkı Bey, ileride Kuva-yı Milliye olarak adlandırılacak olan milis teşkilatı kurulması gerektiği görüşünü içeren telgrafıyla olaylar gelişmeye başladı. İsmail Bey anılan tarihteki telgrafında: *"halkın çoğunluğuna dayanacak şekilde bir teşkilat yapılmasını ve bunların mümkün mertebe el altından silahlandırılmasını"* teklif ediyor, ertesi gün gönderdiği telgrafta da *"her şube dairesinde cihet-i mülkiye ve askeriye marifetiyle gizli yapılacak mukavemet-i Milliye merkezleri teşkilatın çekirdeği olacağını"* belirtiyordu.

Burdur Askerlik Şubesi Başkanı İsmail Hakkı Bey'in önerisi doğrultusunda 57 nci Fırka Kumandanı Albay Şefik Aker, Harbiye Nezareti'ne, bölgedeki durumu ve bu duruma karşı çareyi de içeren bir rapor sundu. 23 Mayıs 1919 tarihli bu raporda Albay Aker; *"...Durumun ıslahı için "Kuva-yı Milliye" teşkilatı vücuda getirmenin en iyi tedbir olacağı"*nı bildiriyordu.

Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisi (Genelkurmay Başkanı) Cevat Paşa, Albay Şefik Aker'den aldığı raporu okuduktan sonra, raporun sonundaki *"Kuva-yı Milliye kurulmalıdır"* cümlesinin altını çizerek, *"son fıkra gayet önemlidir acele edilmesi lazımdır"* diye not düşmüştü.

İzmir'in işgalinin ardından Yunanlılar bu defa da kuzeyde bulunan Ayvalık'ı işgal etmek için hazırlıklara girişmişler, işgal için gerekli kuvvetleri bölgeye göndermişlerdi. İşgal sonrasında Ayvalık gerisine çekilen Yarbey Ali Çetinkaya komutasındaki 172. Alay, Muratlı köyünü kendisine karargâh olarak seçmiş daha sonra Gömeç, Burhaniye ve Edremit gibi merkezlerden katılan gönüllülerle birliğin sayısı kısa sürede artmıştır. Ayvalık karşısında toplanan bu direniş birliklerini Ali Çetinkaya yanında Redd-i İlhak heyetleri organize ediyorlar, iaşeleri bu heyetler tarafından

sağlanıyordu. Birliklerin cepheyle olan alâka ve kimliklerinin tanınması açısından bir işarete ihtiyaç duyulmuştur. Bunun üzerine birer pazuband üzerine kalın harflerle “*Kuva-yı Milliye*” yazılması ve bu bezlerin direnişe katılan her ferdin koluna takılması kararlaştırılmıştır.

2.2. İlgili Araştırmalar

Yaptığımız araştırma konusunda daha önceki çalışmalar, konunun ortaya konulması açısından bizlere önemli bilgiler vermektedir. Fuat Özer, “*Milli Mücadele’de Balıkesir*”, adlı doktora tezinde Balıkesir merkezli bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmasında Balıkesir’de mücadelenin nasıl ve kimler aracılığıyla başladığını, Balıkesir Hey’et-i Merkeziyesi’nin Karar Defteri, dönemin önemli şahsiyetlerinin anıları, Ses, Doğru Söz ve İzmir’e Doğru gazeteleri ve çeşitli süreli yayınları kullanarak anlatmıştır.

Mücteba İlgürel ise “*Milli Mücadele’de Balıkesir Kongreleri*” adlı eserinde benzer konulara yer vermiştir. Ancak kendisi daha çok kongreler etrafında ve onunla ilgisi derecesinde konulara değinmiştir. Bu konuda değişik zamanlarda yapılmış çeşitli sempozyumlar da mevcuttur.

Bizim çalışmamızda ise aynı konular daha çok 61 nci Tümen Komutanı Albay Kazım Özalp’in faaliyetleri çerçevesinde anlatılmaya çalışılmaktadır. Ayrıca ATASE arşivinden de yararlanılmıştır.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmayı yaparken ilk önce bu alanda daha önce yapılmış çalışmaların neler olduğunu araştırmak için literatür taraması yapıldı. Daha sonra belirlenen çalışmalar türlerine göre tasnif edilerek, bunlara nerelerden ve nasıl ulaşılabileceği belirlendi. Belirlenen kaynaklardan mümkün olduğunca fazla sayıda toplanmaya çalışıldı. Kaynakların belirlenip toplanmasını müteakip konunun nasıl bir plan dâhilinde ve hangi merkezde ele alınması gerektiği üzerinde duruldu.

Asıl konuya geçmeden önce Osmanlı Devleti'nin son döneminde askeri, siyasi, sosyal ve ekonomik yapısından, karşı karşıya kaldığı siyasi sorunlardan ve I. Dünya Savaşı sonucunda imzaladığı ateşkes antlaşmasından bahsetmenin konuya giriş açısından aydınlatıcı olacağı düşünüldü. Bu kapsamda adı geçen konulardan bahsedilerek konuların genelden özele doğru süzülmesi sağlanmaya çalışıldı. Bu yapılırken ana konudan uzaklaşılması için azami gayret gösterilmiştir.

Genel bilgilerin verildiği giriş bölümünün ardından konuyla ilgili kavramlar konusundaki tartışmalar anlatılmış, kavram kargaşaları giderilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda Milli Mücadele ve Kuva-yı Milliye kavramları üzerinde durulmuştur.

Daha sonra, Batı Anadolu'da Milli Mücadele'nin ne zaman, nasıl ve kimler aracılığıyla başlatıldığı konusu kronolojik olarak anlatılmaya çalışılmıştır. Bu arada kronolojik bilgi verilirken, farklı bir yol daha izlenerek "*kongreler*" gibi başlıklar altında konu merkezli bilgiler verilmiştir.

3.2. Bilgi Toplama Kaynakları

Araştırmada izlenecek yöntem ve uygulanacak planın belirlenmesinden sonra faydalanılacak kaynakların edinilmesine geçilmiştir. Bu kapsamda Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı arşivinden faydalanılmış, Harp Tarihi Vesikaları dergileri taranmış, kaynakçada belirtilen kitap ve makalelere ulaşılmıştır. Balıkesir Kongresi'ne başkanlık etmiş bulunan Hacim Muhittin Çarıklı, Albay Kazım Özalp, General Kemal Balıkesir, M.Vehbi Bolak ve Mutasarrıf Hilmi Ergeneli'nin anılarına ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra Balıkesir Hey'et-i Merkeziyesi'nin Karar Defteri ve İzmir'e Doğru Gazetesi taranmıştır.

3.3. Bilgilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi

Yukarıda belirtilen kaynaklar toplandıktan sonra, hangi kaynakta ne tür bilgilerin bulunduğu belirlenerek gerekli tasnif işlemi yapılmıştır. ATASE arşivinden edinilen belgeler Kazım Özalp'in anıları ile karşılaştırılmış, birbirini destekleyen ve tamamlayan belgeler bir araya getirilmiştir. Ulaşılabilen anılar ise birbiriyle karşılaştırılarak üzerinde uzlaşılan konular bir araya getirilmiştir. Uzlaşılamayan bilgiler, dönemin şartları, bilgiyi veren şahsın kimliği, statüsü ve görevi dikkate alınarak eleştiriye tabi tutulmuştur. Özellikle, kişilerin takındıkları duygusal tavırlar nedeniyle bazen hangi şahsın, araştırılan konuda daha etkin olduğunu anlamak zorlaşmaktadır. Böyle durumlarda diğer kişilerin anılarına başvurulmuş, kişilerin örgüt içerisindeki hiyerarşisi dikkate alınarak düşünülmüştür.

Her tür kaynakta bulunmayan, daha orijinal kimi bilgiler itinayla toplanmıştır. Örneğin Batı Anadolu'da sosyal yapı içerisinde Eşkiyalık ve efelik kurumları araştırılırken daha sonra bahsi geçecek olan Ahmet Aznavur ismiyle karşılaşılmış,

kendisinin daha 1911 yılında Aydın Vilayeti'nde Çakırcalı Mehmet Efe'nin takibinde görev aldığı ve bu arada köylülere yaptığı zulümlerle ilgili bilgiye rastlanılmıştır. Bu bilginin doğrulanması için alındığı kaynak başka kaynaklarla karşılaştırılmış ve Rahmi Apak'ın Türk İstiklal Harbi serisi içerisinde yayınlanan "*İç Ayaklanmalar*" adlı eserde onu destekler tarzda bilgilere ulaşılmıştır. Ancak bundan sonra edinilen bilgi Aznavur İsyanı adlı alt konuda kullanılmıştır.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Milli Mücadele'yi Hazırlayan Sebepler

4.1.1. Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti ve Gizli Antlaşmalar

Uyguladığı fetih politikası, fethettiği topraklarda farklı kültürlere göstermiş olduğu hoşgörü ve devlet sistemindeki ahenk sayesinde kısa sürede üç kıtaya yayılmış olan Osmanlı İmparatorluğu, uzun yıllar boyunca dünya politikasının en önemli aktörlerinden biri olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu, tarih sahnesinde yer aldığı dönem itibarıyla, hızla gelişen koşullara uzun süre çok başarılı bir şekilde uyum sağlamıştır. 16. yüzyılla birlikte Avrupa Osmanlıyla arasında bulunan farkı kapatmış, sonraki yüzyıllarda ise giderek ondan ekonomik, sosyal, askeri ve teknolojik alanlarda üstün duruma geçmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu kendisinden önceki imparatorluklara oranla, kıyas kabul etmeyecek bir değişim döneminde, altı yüz yıl kadar uzun bir süre varlığını sürdürebilmiştir. Roma İmparatorluğu'nun kurulduğu M.Ö. 600'lerde insanlar toprağı sabanla işleyip ok, mızrak, kılıç ve kalkanla savaşırken yine bu imparatorluğun yıkıldığı dönem olan M.S. 5. yüzyılda toprağın işlenişinde ve savaş araç-gereçlerinde büyük bir değişim yoktur. Buna karşılık Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş dönemi olan 14. yüzyıl başlarında tüm dünyada toprak sabanla işlenip insanlar hala ok, mızrak, kılıç ve kalkanla savaşırken, imparatorluğun yıkıldığı I. Dünya Savaşı

döneminde topraklar traktörlerle işlenir, savaşlarda kimyasal silahlar, uçak ve tanklar kullanılır olmuştur. Tüm bunlardan anlaşılacağı üzere Osmanlı yöneticileri, büyük bir hızla gelişen koşullara ve olaylara karşı uyum göstermek sorunuyla karşı karşıya kalmışlardır. Tümüyle tarım dönemi koşullarına göre düzenlenmiş Osmanlı İmparatorluğu gibi devasa büyüklükteki bir sistemin sanayi toplumu koşullarına evrilmesi kolay bir iş değildir.

Üretimi büyük ölçüde tarıma dayalı, fetih siyasetiyle ele geçirilen topraklara nüfusun iskân edildiği ve bu sayede bir yandan yeni fetih hareketlerine girilirken diğer taraftan nüfusun sistem üzerindeki tahrip edici yükünden kurtulan Osmanlı Devleti, tüm gücünü denizde ve karada fetih amaçlayan bir ordu şeklinde örgütlemiştir. Bu sistem Avrupa'da başlayan aydınlanma ve sanayileşme sürecine kadar uzun yıllar başarıyla devam etmiş, ancak Batı'da başlayan değişim karşısında önce zorlanmaya daha sonra ise gerilemeye başlamıştır. Nihayet Birinci Dünya Savaşı bu devletin sonunu getirmiştir.

Birinci Dünya Savaşı'nı daha iyi anlayabilmek için Avrupa'yı savaşa sürükleyen nedenlerin bilinmesi faydalı olacaktır. Sanayileşmenin ve sömürgeleşmenin had safhaya ulaştığı 19. yüzyıl, Avrupa'da paylaşım kavgalarının da zirveye çıktığı bir dönem olmuştur. Önceki yüzyıllarda siyasi bütünlüklerini sağlayarak güçlenen İngiltere, Fransa ve Rusya gibi devletlere, 19. yüzyılda siyasi bütünlüklerini sağlayan Almanya ve İtalya gibi devletler ortak olmak için yarışa girişmişlerdi. İşte bu pay kapma savaşı devletleri kendi aralarında ittifaklar yapmaya itmiştir.

Avrupa'da Almanya'nın 1871 yılında siyasi birliğini sağlamasından sonra ittifaklar kurma girişimleri başlamıştır. 1815 Viyana Kongresi'nin kurmuş olduğu dünya güç dengesi Almanya'nın ve İtalya'nın siyasi birliklerini kurmalarıyla sarsılmaya başlamış, dengenin zararlarına bozulmaya başlamasıyla İngiltere, Fransa ve Rusya değişen duruma yeni bir şekil verme arayışına girmişlerdir. Adı geçen devletlerden İngiltere XIX. Yüzyılı dünyanın en güçlü devleti olarak kapatmış ancak bu güç her geçen gün Almanya lehine değişmeye başlamıştır. Almanya yeni kurduğu, dinamik ve teknik üstünlüklere sahip, ekonomisiyle kısa sürede Avrupa'nın en güçlü ekonomilerinden biri durumuna gelmiştir (Armaoğlu, 2007, s.99). Almanya'nın siyasi birliğini sağlayan Başbakan Bismark, ülkesinin birliğini korumak ve kendisine yaşam alanı sağlayabilmek amacıyla diğer büyük devletlerle, özellikle İngiltere ile arasını iyi tutmaya çalışıyordu. Özellikle İngiltere'nin hâkim olduğu

pazarlara girmemeye özen gösteren Bismark barışçıl bir politika sürdürüyordu. Ancak 1888 tarihinde II. Wilhelm'in imparator olmasıyla birlikte Almanya'nın dış politikası değişmeye başlamıştır. II. Wilhelm, Alman dış politikasını üzerine almış ve emperyalist bir siyaset benimsemiştir. Özellikle İngiltere'nin sömürge sahalarına yayılmaya ve pazarlarına mallarını göndermeye yönelmiştir(T.Ünal, 1958, s.214).

Almanya, dünyanın büyük bir bölümünün sömürgeleştirilmesi karşısında kendisine yayılma alanı olarak Osmanlı topraklarını seçmişti. Osmanlı üzerinden Basra Körfezi'ne ulaşabilecek olan Almanya, burası sayesinde İngiltere'nin Hindistan yolunu tehdit edebilecek bir konum elde etmeyi planlamıştı. Diğer taraftan Almanya'nın Osmanlı toprakları üzerinde emeller beslemesi Boğazlar bölgesinde gözü olan Rusya'yı da tehdit etmekteydi. Rusya bu nedenle Asya'da İngiltere ile arasındaki sorunlarını çözmüş, Fransa ile 1894 tarihinde ittifak yapmıştı. Fransa ise 1871 Sedan Savaşı'nda Almanya'ya kaptırmış olduğu Alsas-Loren topraklarını geri almak için fırsat kolluyordu. Ayrıca her geçen gün güçlenen komşusundan güvenliği açısından endişe duymaktaydı. Bu ittifak sayesinde Almanya'nın iki komşusu bir Alman saldırısı karşısında birbirlerine yardım etmeyi taahhüt etmişlerdi(Yalçın ve diğerleri, 2004, s.71). Fransa bundan sonra sömürgecilik davasında en büyük rakibi olan İngiltere ile olan sorunlarını çözme yoluna gitmiş, bu amaçla O'nun Mısır üzerindeki haklarını tanımış, karşılığında da Fas bölgesinde önemli kazanımlar elde etmişti. Aradaki sorunların çözülmesiyle iki devlet arasında Almanya ve onun müttefiki olan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na karşı 1904'te ayrı bir ittifak antlaşması yapmışlardı. İngiltere ile Rusya 1907 tarihinde yapılan ayrı bir antlaşma ile Rusya da bu ittifaka dâhil edilerek Üçlü İtilaf oluşturulmuştu. Rusya'nın bu ittifaka girmesinin önemli nedenleri vardı. 1905 yılında Asya'da Japonya'ya yenilen Rusya, bu yenilgiden sonra dikkatini yeniden Boğazlara ve Balkanlara çevirmişti. Adı geçen bu bölgelerde karşısına Avusturya-Macaristan ve Almanya çıkıyordu. Almanya'nın hayata geçirmeye çalıştığı Bağdat Demiryolu projesiyle Boğazların ele geçirilmesini zorlaştırdığını, Avusturya-Macaristan'ın ise Balkanlardaki Slavcılık politikasını engellemeye çalıştığını gören Rusya, bu devletlerle mücadele edebilmek maksadıyla İngiltere'ye yaklaşmak zorunluluğunu hissetmişti. Bu amaçla yapılan antlaşma ile Almanya ve Avusturya-Macaristan devletlerinin etrafındaki ittifaklar zinciri tamamlanmış oluyordu(Yalçın ve diğerleri, 2004, s.71).

Üçlü İttifak'ın güçlü ismi Almanya ise kendisi gibi siyasi birliğini geç kuran ve benzer sıkıntılarla uğraşan İtalya ve Avusturya-Macaristan'la ittifak kurmak istiyordu. Fransa'yı başka coğrafyalarla meşgul etmek ve İtalya'yı ittifaka çekebilmek için Fransa'yı Tunus üzerinde cesaretlendirmişti. Birliğini sağlayarak sömürge alanları arayışına giren ve bu amaçla kendi ana karasına çok yakın bulunan Tunus'a yönelen İtalya bu bölgenin Fransa tarafından işgal edilmesiyle eli boş kalmıştı. Büyük devletlerden birisine dayanmadan sömürge elde etmenin zorluğunu anlayan İtalya, bunun üzerine Almanya'ya yaklaşmaya başlamıştı. İtalya, kendisine şart koşulan Avusturya-Macaristan'la arasındaki sorunları çözdükten sonra 1882'de Almanya ve Avusturya-Macaristan'la Üçlü İttifakı kuruyordu(Uçarol, 1995, s.292-293). Adı geçen diğer devlet olan Avusturya-Macaristan, Balkan savaşlarıyla fazlaca büyüyen Sırbistan'ı kendisi için tehdit olarak görüyordu. Çünkü Avusturya-Macaristan, Osmanlı Devleti gibi farklı etnik unsurlardan oluşan bir imparatorluktu ve bünyesinde çok sayıda Slav unsuru bulunuyordu. Sırbistan'ın güçlenmesi ve Rusya'nın kışkırtmasıyla Avusturya Slavlarını isyana teşvik etmesi bu imparatorluk için dağılma tehlikesi anlamına geliyordu. Sırbistan'a ders vermek ve Rusya'yı bu kışkırtmalarından caydırmak için Avusturya-Macaristan Devleti de Almanya ile oluşturulan Üçlü İttifak'a girmişti(Bayur, 1991c, s.559-562).

Dünyanın kaderini ellerinde tutan büyük ülkelerin ittifaklar kurarak bloklaşması insanlığı büyük bir savaşın eşiğine getirmiş ancak aradaki denge nedeniyle savaş yaşanmamıştı. Tarafların askeri tedbirleri artırmaları aradaki dengeyi bozmaya başlamıştı. Böyle bir durumda her iki gruptaki devletler de diğer taraftan önce yaşanacak bir savaşa hazır hale gelmeye çalışıyordu. Artık savaşın başlaması bir an meselesiydi. Beklenen kıvılcım Balkanlarda, Saraybosna'da çakıldı. Avusturya-Macaristan Veliahdı Arşidük Ferdinand bir Sırp milliyetçisi tarafından öldürülmüştü. Avusturya adına Sırbistan'ı cezalandırmak için bu bulunmaz bir fırsattı. Avusturya, Sırbistan'a hiçbir egemen devletin kabul edemeyeceği bir ultiimat vererek harekete geçmişti. Sırbistan'ın bunu kabul etmemesi üzerine 28 Temmuz 1914 tarihinde Avusturya Sırbistan'a savaş ilan etti. Sırbistan'a vaat ettiği desteği vermek maksadıyla Rusya da 31 Temmuz'da seferberlik ilan etti. Rusya'nın Avusturya yanında kendisine karşı da seferberlik ilan ettiğini gören Almaya da seferberlik ilan etti. Bundan sonra olaylar artık kontrolden çıkmış tarafların savaş ilanları birbirini izlemişti. Sırasıyla Almanya, 1 Ağustos'ta Rusya'ya 3 Ağustos'ta Fransa'ya savaş ilan

etti. Fransa'ya saldırmak için topraklarından geçmek istediği Belçika'nın buna izin vermemesi üzerine bu kez Almanya bu devlete de savaş açtı ve işgale başladı. Belçika'nın işgalini kendi çıkarları açısından kabul edilemez gören İngiltere ise 4 Ağustos 1914 tarihinde Almanya'ya savaş açtı. Böylece Avrupa'nın büyük devletleri İtalya dışında savaşa girmiş oluyorlardı. İtalya ise imzası bulunan Üçlü İttifak'a hemen riayet etmedi, Avusturya ile arasında bulunan bazı sorunlar nedeniyle henüz savaşa girmemişti. Ancak daha sonra 1915 yılında taraf değiştirerek İtilaf tarafında savaşa girecektir(Uçarol, 1995, s.460-463).

I. Dünya Savaşı başladığı sırada Osmanlı Devleti Trablusgarp ve Balkan savaşlarının yaralarını sarmaya çalışıyordu. Bu savaşlarda çok büyük topraklar kaybeden Osmanlı devleti, ordusunun, idaresinin ve ekonomik durumunun kötü durumuyla adeta ölümü bekleyen bir hasta gibiydi. Osmanlı idarecileri devletin yaşamasını büyük devletlerden birine veya bir gruba dayanmaya bağlamışlardı. Bu amaçla öncelikle İtilaf Devletleri kanadına yaklaşmış ancak, kendilerine yük olacağı ve Boğazlarda emelleri olan Rusya'nın gücendirileceği gerekçesiyle, teklifi İngiltere ve Fransa tarafından geri çevrilmişti. Ayrıca bu devletler zaten Osmanlı topraklarını aralarında paylaşmak istiyorlardı. Hedef aldıkları bir ülkeyi yanlarında savaşa sokmalarının bir mantığı olamazdı. Bu nedenle kendisinden tarafsız kalmasını, böyle yaparsa toprak bütünlüğüne saygı gösterileceği vaat edilmişti(Uçarol, 1995, s.463).

İtilaf Devletleri'nden beklediği karşılığı bulamayan Osmanlı yöneticileri, bu defa Balkan ülkeleriyle ittifak kurma çalışmalarına girişmişlerdi. Yunanistan ve Bulgaristan'la gerçekleştirilen görüşmelerden olumlu bir sonuç çıkmamıştır(Yalçın ve diğerleri, 2004, s.75). Osmanlı Devleti'ne olumsuz cevaplar verilmesinin arkasında yatan asıl neden Balkan savaşlarından sonra Osmanlı ordusunun önemli bir askeri güç olarak değerlendirilmemesiydi. Almanya dahi Osmanlı Devleti'yle yapılması düşünülen ittifaka sıcak bakmıyordu. Almanya içerisinde bazı kişiler Osmanlı ordusunun kendilerine yük olacağını ve beklenen katkıyı yapamayacağını ileri sürerken, İmparatorun da içerisinde bulunduğu diğer bir grup ise Basra Körfezi ve Süveyş Kanalı vasıtasıyla İngiltere'nin hayat damarlarının kesilebileceği, sömürgelerindeki Müslümanların Halifelik sayesinde ayaklandırılacakları ve böylece İtilaf Devletleri'nin zayıflatılabileceğini ileri sürüyorlardı. Ayrıca Kafkaslardan başlatılacak bir Türk taarruzuyla da Rusya'nın burada büyük miktarda kuvvet tutması sağlanabilecekti(Armaoğlu, 2007, s.108).

Osmanlı yöneticileri, İtilaf Devletleri'nin kendi aralarında Osmanlı topraklarını paylaştıklarını, Almanya'nın yenilmesinden sonra aralarında bu işi filyata geçireceklerini, bu nedenle devletin bekası için büyük devletlerden birine dayanmak gerektiği üzerinde ısrarla duruyorlardı. Osmanlı yöneticileri içerisinde Sadrazam Sait Halim, Harbiye Nazırı Enver ve Dâhiliye Nazırı Talat paşalar Alman taraftarı olup, savaşta bu devlete dayanılabileceğini düşünüyorlardı(Uçarol, 1995, s.464). Bu amaçla Almanya ile görüşmelere başlanmış ve 2 Ağustos 1914 tarihinde Osmanlı Devleti ile Almanya arasında ittifak antlaşması yapılmıştı. Bu antlaşmanın şartları şunlardı:

1. Osmanlı Devleti ve Almanya, Avusturya-Macaristan ile Sırbistan arasındaki savaşta tarafsız kalacaklardı.
2. Eğer Rusya, Avusturya-Macaristan'a savaş açar ve bu savaşa Almanya da katılacak olursa Osmanlı Devleti de savaşa katılacaktı.
3. Almanya, Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü koruyacaktı.
4. Savaş başladığında Osmanlı Ordusu Alman subaylarının emrine girecekti.
5. Antlaşma 31 Aralık 1918 tarihine kadar yürürlükte olacak, taraflardan biri bitime altı ay kala antlaşmanın uzatılmaması doğrultusunda bir girişimde bulunmazsa antlaşma otomatik olarak beş yıl daha yürürlükte kalacaktı(Bayur, 1991c, s.642-643).

Antlaşmanın maddelerine bakıldığında, iki eşit devlet arasında imzalanmış bir ittifak antlaşmasından daha çok, küçük bir devletin büyük devlete bağlılığını bildirdiği bir anlaşma yapıldığı görülmektedir. Bu durumun nedeni Osmanlı yöneticilerin çaresizliği ve Almanya'ya olan güvendir. Yöneticilerin yaptıkları ehven-i şerri seçmek olarak görülmüyordu. Şöyle ki İtilaf Devletleri'nin Osmanlıyı paylaşmak gibi bir emelleri vardı. Bu günün birinde gerçekleşecekti. Almanya'nın da Osmanlı topraklarında gözü vardı fakat henüz diğer büyük devletler kadar bu işte ileri gidemiyordu. Eğer savaşı kazanırsa Avusturya-Macaristan'la birlikte Osmanlı topraklarında emperyalist tasarıları gündeme getirecekti. Avusturya-Macaristan'ın Bosna-Hersek konusundaki politikaları henüz hatırlarda idi(T.Ünal, 1958, s.217).

İmzalanan bu antlaşma bir savunma antlaşmasıydı. Ancak ikinci maddede öngörülen durumun gerçekleşmesi nedeniyle müttefikler Osmanlı Devleti'nin biran önce savaşa girmesini istiyorlardı. Osmanlı, antlaşmanın imzalandığı gün seferberlik ilan edip tarafsızlığını açıklamıştı. Bu karar özellikle İtilaf Devletleri tarafından

hararetle desteklendi. Çünkü bu sayede Rusya'ya yardım için boğazları kullanabileceklerdi. Osmanlı yöneticileri, özellikle de Sadrazam Sait Halim Paşa, savaşa girecekleri zamanı belirlerken tarafların durumlarını göz önünde bulundurmak istiyor, bunun için de gidişatın kendini belli etmesini bekliyorlardı. Almanya savaşa hızlı başlamış, batı cephesinde bazı başarılar göstermişti ancak Fransa karşısında Marne Savaşı'nı kaybetmişler ve savaş bu cephede siper savaşına dönüşmüştü. Rusya ise Avusturya ordularını Galiçya cephesinde yenilgiye uğratmıştı. Bu gelişmelerin de etkisiyle Osmanlı yöneticileri bekleme düşüncesindeydiler(Yalçın ve diğerleri, 2004, s.81). Ancak bu durum çok uzun sürmeyecekti.

10 Ağustos 1914 tarihinde İngiliz donanmasından kaçan Goeben ve Breslau adlarındaki iki Alman zırhlısı Çanakkale Boğazı önlerine gelerek içeri girdi. İngilizler Osmanlı Devleti'nden tarafsızlığının gereğini yerine getirmesini istediler. Buna göre Osmanlı Devleti, ya gemileri karasuları dışına çıkarmalı veya gemiye el koyup personelini gözaltına almalıydı. Ancak Almanya buna sert bir şekilde karşı çıktı. Bunun üzerine iki geminin Almanya'dan satın alındığı belirtilerek soruna kestirme bir çözüm bulundu. Gemilere Yavuz ve Midilli isimleri verilirken, askerlerinin başlarına da fes giydirildi. İngilizler bunun bir oyun olduğunu anladılar ancak Osmanlıyı Almanya'nın kucağına iteceği düşüncesiyle fazla üstelemediler(Armaoğlu, 2007, s.45).

Bu olaydan sonra Almanya'nın ve Avusturya-Macaristan'ın Osmanlıya savaşa girmesi konusundaki baskıları arttı. Bunu en çok Avusturya istiyordu, çünkü bu sayede Rusya'ya Kafkaslarda ve Balkanlarda birer cephe daha açılacak ve böylece bahsi geçen bu devletin yükü hafiflemiş olacaktı. İttifak Devletleri, İstanbul'da bulunan askeri personelleri ve büyükelçileri kanalıyla Osmanlıya baskı uyguluyorlardı. Kabine içerisinde de Harbiye Nazırı Enver Paşa savaşa bir an evvel girilmesini istiyordu(Bayur, 1991d, s.198-201).

Artan baskılar karşısında Osmanlı yöneticileri tarafsızlıklarını koruyabilmek için seferberliğin henüz tamamlanmadığı ve artan ekonomik sıkıntıları dile getirmişler ancak Almanya'nın borç vermesiyle bu politika da zora girmiştir. Bunun üzerine Liman Von Sanders'e ordu komutanlığı, Yavuz ve Midilli gemilerinin amirali Wilhelm Souchon'a da donanma komutanlığı verilmiştir(Yalçın ve diğerleri, 2004, s.79).

Donanma komutanı olan Amiral Wilhelm Souchon, 27 Eylül 1914 tarihinde Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın oluruyla donanmayla Karadeniz'e açılmış, 29 Ekim'de

ise Rus liman ve şehirlerini topa tutturmuştur. Bu olaydan sadrazam Sait Halim Paşa da dâhil olmak üzere kimsenin haberinin bulunmaması olayın vehametini daha da artırmaktadır. Bu olayın ardından Osmanlı yöneticileri İtilaf Devletleri'nin tepkilerini engelleyememişler ve Osmanlının savaşa girmesine yol açmışlardır. Rus ordusu 31 Ekim 1914 tarihinde Kafkasya'dan Osmanlı sınırını geçmiş, İngilizler ise 1 Kasım'da Akabe'yi bombalamışlardır(Yalçın ve diğerleri, 2004, s.81). Bu olaylar üzerine Rusya 2 Kasım'da, İngiltere ve Fransa 5 Kasım'da Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmişler, Osmanlı Devleti ise 12 Kasım 1914 tarihinde resmen savaş ilan etmiştir.

Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesiyle İttifak Devletleri'nin işleri rahatladı; Avusturya artık doğusunda bir müttefike kavuşurken, Almaya kuşatılmaktan kurtuluyordu. Osmanlı sayesinde Rusya'ya karşı Kafkaslarda açılacak bir cephe ile Rus kuvvetleri buralara kaydırılacağı için Alman cephesi rahatlayacaktı. Süveyş Kanalı'na yapılacak bir harekât ile İngiltere'nin Hindistan yolu kapatılacak, Osmanlı Halifesi'nin dini nüfuzundan yararlanılarak İngiliz, Fransız ve Rus sömürgelerindeki Müslümanlar isyan ettirilebilecek, bu ise İtilaf Devletleri'nin yenilmelerine neden olacaktı. Ancak bu son düşünce büyük bir yanılgıdan ibaret kalacaktır.

Osmanlı yöneticileri ise bu savaştan hem son dönemde kaybedilen bazı toprakların geri kazanılmasını hem de devletin ömrünün uzatılacağını bekliyorlardı(Uçarol, 1995, s.467-468). Ancak yaşananlar bu beklentilerin hemen hemen hiç birisinin gerçekleşmediğini, devletin ömrünün uzatılmak istenirken Anadolu'nun dahi elden gidebileceği bir durumla karşı karşıya kalındığını göstermiştir. Daha Balkan Savaşı'nın sıkıntıları atlatılmadan böylesine büyük bir işe girişmek tek kelimeyle kumardır. Oysaki tarafsızlık sürdürülebilse tarafların her ikisi de büyük oranda yıpranacaklar, bu sırada Osmanlı yaralarını sarabilecek ve savaş sonrasında karşılaşılacak tezgâhlara karşı daha hazır olabilecekti.

Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı'nda Çanakkale'den Yemen'e, Kafkasya'dan Galiçya'ya kadar yedi ayrı cephede iki milyondan fazla bir orduyla dört yıl boyunca savaştı. Bu savaşlarda büyük insan ve ekonomik kayıpların yanında toprakların büyük bölümü de kaybedilmiştir. Alman genelkurmayının emrinde ve İttihat ve Terakki'nin bakanlarının yönetiminde Türk ordusu kazanamayacağı savaşlara girmiş ve adeta kırılmıştır. Toprak elde etmek amacıyla girilen savaşta başta Arap toprakları olmak üzere Arabistan Yarımadası, Suriye, Irak, Filistin ve Lübnan toprakları elden

çıkması, 1918 Ekim ayına gelindiğinde İngiliz orduları Anadolu Yarımadası'na girmek üzere harekete geçmiş bulunuyorlardı.

Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesiyle İtilaf Devletleri de bu fırsatı kaçırmamışlar, Osmanlı toprakları hakkındaki emellerini hayata geçirmek için girişimlere ve bu yolda kendi aralarında pazarlıklara başlamışlardır.

Bu arada, savaşı bitiren Mondros Mütarekesi sonrasında başlayan işgaller ve bu haksız işgallere karşı Türk direnişini anlayabilmek için İtilaf Devletleri'nin aralarında yapmış oldukları pazarlıklara değinmek faydalı olacaktır.

Birinci Dünya Savaşı öncesinde Avrupa devletleri arasında ittifaklar tamamlanmış, taraflar yerlerini belirlemişlerdi. Ancak savaşta taraf devletlerin hangi hedefler için savaşacakları konusu belirsizliğini koruyordu. Bu nedenle daha savaş başlar başlamaz İtilaf Devletleri arasında pazarlıklar başlamıştı.

4.1.1.1. İstanbul Antlaşması

Karadeniz Olayı'nın yaşanması ve Osmanlı Devleti'nin resmen savaşa girmesiyle birlikte Rusya, dolaylı olarak dile getirdiği İstanbul ve Boğazları ele geçirme düşüncesini işlemeye başlamıştı. Rusya'nın bu hedefe ulaşmasının engellenmesini her defasında savunan İngiltere ise bu defa politikalarını değiştirmiş görünüyordu. Asya'da ve Ortadoğu'da kendisine en büyük rakip olarak gördüğü Rusya'ya karşı Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü savunan İngiltere, 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi'yle birlikte zayıflayan ve yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya kalan Osmanlı Devleti'nden yüz çevirmişti. Yıkılmaya yüz tutmuş bir devletin toprak bütünlüğünü savunmanın yarar getirmeyeceğini anlayan İngiltere, yıkılacak Osmanlı Devleti'nin topraklarından pay kapma savaşına girişmişti. Bu topraklar üzerinde kurulacak yeni devletlerin kendisine minnettar olması ve bu sayede onları yönlendirebilme düşüncesiyle, Osmanlı topraklarındaki ayrılıkçı hareketlere sempati göstermiş hatta onları özendirmiştir(Bayur, 1991d, s.457-458).

İngiltere'nin Osmanlı politikasındaki değişikliğin bir diğer nedeni ise -önceki bölümlerde de anlatıldığı üzere- Avrupa'da güç dengesinde meydana gelen

değişiklikler ve Almanya'nın güçlü bir devlet olarak ortaya çıkmasıdır. Almanya'nın dünya güç dengesini İngiltere'nin aleyhine değiştirme teşebbüsleri ve özellikle Almanya'nın yayılmacı Ortadoğu politikası, adı geçen bu devleti yeni arayışlara itmiştir. En yakın tehlike olarak gördüğü Almanya için eski rakipleri olan Fransa ve Rusya'yla olan sorunlarını çözme yoluna giden İngiltere, bu kapsamda Osmanlı politikasında da Rusya yararına değişiklik yapmıştı.

Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesiyle birlikte her fırsatta İstanbul konusundaki isteklerini gündeme getiren Rusya, İngiltere ve Fransa'nın birlikte icra edecekleri Çanakkale Harekâtı'nın gündeme gelmesiyle büyük bir telaşa kapılmıştır. Rusya, iki yüzyıldır hedef olarak belirlediği Boğazlara hâkim olma düşüncesine en yakın olduğu zamanda hedefinin müttefikleri eline geçeceğini ve onlardan buraların alınmasının çok zorlaşacağını hesap ediyordu. Bu nedenle harekete geçen Rus yöneticileri müttefiklerine gönderdikleri notalarla, onları İstanbul ve Boğazlar konusunda bir anlaşmaya zorlamaya başlamıştı(Tolon, 2004, s.40). Çanakkale Harekâtı'nın başlangıcında Rusya'dan filosunu İstanbul'a göndererek yardımda bulunmasını isteyen İngiltere'ye Rusya'nın cevabı olumsuz olmuştu. Ancak bu defa da İstanbul'dan olma korkusu baş göstermişti(Armaoğlu, 2007, s.115).

Rusya tarafından İngiltere ve Fransa hükümetlerine çekilen 4 Mart 1915 tarihli telgrafta, şu istekler dile getirilmiştir: İstanbul şehri, İstanbul ve Çanakkale boğazları ile Marmara Denizi'nin batı kıyıları Midye-Enez çizgisine kadar, Marmara Denizi'nin doğu kıyıları ile Sakarya Irmağı'ndan İzmit Körfezi'nin sonradan tespit edilecek bir noktasına kadar olan bölge, Marmara adaları, Gökçeada ve Bozcaada Rusya'ya terk edilmelidir(Tolon, 2004, s.43).

İngiltere ve Fransa hükümetleri Rusya'nın bu notasına verdikleri karşılıklıta, Rusya'nın Çanakkale Harekâtı'ndan duyduğu endişeyi gidermeye çalışmışlar, müttefiklerin bu harekâtı hiçbir şekilde İstanbul ve Boğazlarda toprak kazanımı amacıyla yapmadıklarını bildirmişlerdi. Harekâtın amacını Osmanlı Devleti'ni savaş dışı bırakarak Almanya'yı çember içine alma siyasetinin gerçekleştirilmesi, kararsız kalan Balkan devletlerini İtilaf Devletleri safında savaşa çekmek olarak açıklamışlardı(Tolon, 2004, s.44).

İngiltere ve Fransa, Rusya'nın İstanbul ve Boğazlar konusundaki isteklerini kabul etmekle birlikte, Osmanlı'nın müttefiklerinden önce savaştan çekilmesi sonucunda Rusya'nın İstanbul ve Boğazlara yerleşmesi karşısında Almanya

karşısında savaştan çekilebileceği korkusuyla, bu kararın ancak savaşın sonucunda verilebileceğini ileri sürüyorlardı. Nitekim Almanya birkaç defa müttefiklerinden ayrı bir barış yapması şartıyla bu bölgeleri Rusya'ya el altından teklif dahi etmişti(Bayur, 1991d, s.469).

İngiltere ayrıca Rusya'ya İstanbul ve Boğazlar bölgesinin verilmesini, İran, Arap toprakları ve Mısır konusundaki İngiliz politikalarının Rusya tarafından kabulüne bağlıyordu. Fransa, İngiltere'yle aynı doğrultuda düşünmekle birlikte, onun için önemli olan Rusya'nın Almanya'ya karşı savaşa sonuna kadar devam etmesiydi. Boğazlar konusunda geçiş serbestisinin garanti edilmesi dışında herhangi bir isteği bulunmuyordu(Tolon, 2004, s.50-51).

Rusya'nın şüphelerinin artmasına vesile olan bir diğer konu ise İngiltere'nin Boğazlar bölgesini Yunanistan'a verebileceği düşüncesi idi. Zira İngiltere Çanakkale Harekâtı'nda ordunun ikmali konusunda sıkıntıya düşmüş ve bu duruma çözüm bulmak ve Yunan donanmasından istifade etmek amacıyla Yunanistan'ı İtilaf Devletleri yanında savaşa sokmaya çalışıyordu. Savaşa katkısı karşılığında Yunanistan'a İstanbul ve Boğazlar bölgesinin verilmesinden endişelenen Rusya, bu konuda endişelerinin giderilmesini müttefiklerinden talep ediyordu. Daha sonra göreceğimiz gibi Rusya'nın bu ısrarı nedeniyle İngiltere, savaşa girmesi karşılığında Yunanistan'a, Boğazlar yerine, Anadolu'da İzmir ve çevresini vaat edecekti(Tolon, 2004, s.44).

Rusya ile müttefikleri arasında nota alışverişi şeklinde cereyan eden görüşmeler sonucunda, Rusya'nın istekleri 12 Mart 1915'te İngilizler, 10 Nisan 1915 tarihinde Fransa tarafından kabul edilmiştir(Armaoğlu, 2007, s.116).

4.1.1.2. Londra Anlaşması

Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Üçlü İttifak'ın ikinci devleti olan İtalya, savaşın başlamasıyla üzerine düşen görevi yerine getirerek Almanya ve Avusturya-Macaristan safında savaşa girmek yerine tarafsızlığını ilan etmişti. İtalya'nın böyle bir davranış içerisinde bulunmasının temel nedeni isteklerinin Avusturya tarafından yeter

derecede karşılanmamış olmasıydı. İtalya Avusturya'dan İtalya'nın kuzeyinde yer alan ve Avusturya'nın elinde bulunan, İtalyanlarla meskûn bölgelerin yanında Dalmaçya adalarının bir bölümü ile Arnavutluk'ta kendisine toprak istiyordu. Bu konuda Almanya'nın zorlamasıyla anlaşmaya yanaşan Avusturya yine de İtalya'yı tatmin edememişti. Avusturya bu toprakların savaş sonrasında verileceğini taahhüt ederken İtalya derhal kendisine verilmesinde direniyordu(Armaoğlu, 2007, s.116-117). Bunun sonucunda İtalya, İtilaf Devletleri'yle görüşmelere başlamıştı.

1915 yılının Mart ayından itibaren müttefiklerin Çanakkale Harekâtı'na girişmeleri İtalya'yı bir kez daha gündeme getirmişti. İngiltere, Fransa ve Rusya arasında Türkiye'nin taksimnin yapıldığını haber alan İtalya, İngiltere ile görüşmelere başlamıştı. İtalya, müttefiklere savaşta yapacağı katkılara karşılık önemli bazı isteklerde bulunuyordu. Görüşmeler sonucunda 26 Nisan 1915 tarihinde Londra Antlaşması imzalandı. Bu antlaşmayla İtalya'ya; Trablusgarp Savaşı sonucunda işgal edilen On iki Ada verilecekti, ayrıca eğer müttefikler Türkiye'yi tümüyle taksim edecek olurlarsa İtalya'ya da kendilerinininkine eşdeğerde topraklar vereceklerdi. Söz konusu yerleri Antalya ve çevresi oluşturuyordu. Bu anlaşmayla birlikte İtalya 20 Mayıs 1915 tarihinde Avusturya'ya savaş açmıştır(Tolon, 2004, s.54).

4.1.1.3. Sykes – Picot Anlaşması

İngiltere, daha savaşın başlangıcında Osmanlı topraklarının paylaşılması amacıyla çalışmalara başlamış ve bu amaçla uzmanlarına raporlar hazırlatmıştı. Mark Sykes da bunlardan biridir. Sykes, Osmanlı topraklarının özellikle de Ortadoğu'nun paylaşılması konusunda İngiliz çıkarlarının neler olabileceği ve hangi araçlarla bunlara ulaşılabileceği üzerinde uzun ve ayrıntılı araştırmalar yapmıştır(Tolon, 2004, s.54-55).

Gelibolu Yarımadası'na yapılan müttefik çıkarmasının başarısızlıkla sonuçlanması ve Rusya'nın 1914 Aralık ayından itibaren Kafkaslar'da başarılı taarruzlar icra ederek, 1916 yılından itibaren Erzurum gibi önemli şehirleri ele geçirmesi İngiltere ve Fransa'yı Ortadoğu konusunda bir anlaşma yapmaya itmiştir.

Rus ordusunun Musul'a girmesi ve Bağdat-Basra arasını ele geçirmesi düşüncesi İngiltere'yi elini çabuk tutmaya sevk etmiştir. Çanakkale Harekâtı'nın başarısızlıkla neticelenmesiyle birlikte ağırlığını Arap bölgelerine veren İngiltere, Arabistan Yarımadası'nı ve Irak bölgesini ele geçirmek maksadıyla Arapları Türklere karşı bir ayaklanmaya teşvik etmeye çalışmıştır. Bu amaçla Hicaz Emiri Şerif Hüseyin'le Ekim 1915 tarihinde bir anlaşma yapan İngiltere, Şerif Hüseyin'e Osmanlı Devleti'ne isyan etmesi karşılığında Arapça konuşulan tüm Ortadoğu'da bağımsız devlet kurma hakkı vermişti (Tolon, 2004, s.62).

Şerif Hüseyin'le yapılan anlaşmadan sonra, İngiltere ve Fransa arasında 1916 yılının ocak ayında imzalanan Sykes-Picot Anlaşması'yla Osmanlı Devleti'nin Ortadoğu toprakları İngiltere ve Fransa arasında paylaşılıyordu. Bu paylaşımın yeni durum şu şekilde planlanmıştı: Suriye'nin Akka'dan başlayarak, Beyrut, Adana ve Mersin dâhil bütün kıyı kesimi Fransa'nın olacaktı. Bağdat ve Basra arasındaki Fırat ve Dicle bölgesi ise İngiltere'nin olacaktı. Geri kalan bölgelerde bir Arap devleti veya devletler federasyonu kurulacaktı. Ancak bu devlet bağımsız olmayacaktı. Kurulacak bu Arap devletinin Akka-Kerkük çizgisinin kuzeyi Fransız, güneyi ise İngiliz nüfuz alanı olacaktı. Böylece Şerif Hüseyin'e büyük bir oyun oynayan İngiltere, bir yandan Arapları Türkler aleyhinde isyana kışkırtmış, diğer taraftan ise Fransa ile anlaşarak Ortadoğu'nun petrol bölgelerini eline geçirmiş oluyordu(Armaoğlu, 2007, 126).

4.1.1.4. Saint Jean De Maurienne Anlaşması

9 Mayıs 1916 tarihinde İngiltere başbakanının, ülkesini ziyaret eden Duma Meclisi üyelerine yönelik konuşmasında Rusya ile aralarında yapılmış gizli anlaşmalardan imalı bir şekilde bahsetmesiyle, İtalya durumdan şüphelenmeye başlamıştır. Bunun üzerine müttefik olması nedeniyle kendisine bilgi verilmesini isteyen İtalya'ya gerekli cevabı vermek amacıyla İngiltere, Fransa ve Rusya temsilcileri bir araya gelmişler ve yapılan görüşmeler sonucunda İtalya'ya, ancak Almanya'ya savaş ilan etmesi karşılığında gerekli bilgilerin verileceği duyurulmuştur (Tolon, 2004, s.74). Bu sırada İtalya henüz Almanya'ya savaş ilan etmemiş ancak

diğer İttifak Devletleri olan Avusturya, Osmanlı Devleti ve Bulgaristan'a savaş ilan etmişti(Bayur, 1991e, s.14).

Bu sırada Müttefikler arasında İtalya'ya verilecek cevap konusunda bir görüşme başlar. Cevabın daha çok şekil yönünden tartışıldığı bu görüşmelerde, verilecek cevapta gizli anlaşmaların tüm taslaklarıyla mı yoksa sadece anlaşma metninin mi verilmesi gerektiği, bu cevabı yalnız İngiltere mi yoksa Müttefikler birlikte mi vermeliler gibi tartışmalar yaşanır. Varılan karara göre İtalya'ya cevabın İngiltere tarafından yalnızca anlaşma metinlerinin verilmesi ve bu anlaşmanın bir oldu-bitti şeklinde anlatılması konusunda uzlaşmıştı. İtalya'ya savaşa girmesi konusunda 26 Nisan 1915 tarihinde Londra'da verilen topraklardan Antalya bölgesi konusunda bazı tavizler verilebileceği üzerinde anlaşılmıştır(Bayur, 1991e, s.16).

Müttefiklerin Osmanlı Asya'sını aralarında paylaştıklarını öğrenen İtalya, 4 Kasım 1916 tarihinde verdiği bir muhtırayla kendi isteklerini sıralamıştır. Buna göre kendisine, daha önce verileceği taahhüt edilen Antalya'ya ilave olarak Adana, Konya ve İzmir dâhil olmak üzere Aydın Vilayeti'nin verilmesini istemişti. Diğer bir notada ise Boğazlardan serbest geçiş, İstanbul'da kendisi için serbest bir liman kurulması, din eğitimi ve sağlık kurumları gibi diğer müttefiklere sağlanan her türlü haktan kendisinin de yararlandırılmasını istemiştir(Tolon, 2004, s.76-77).

Üçlü İtilaf Devletleri, aralarında yaptıkları görüşmeler sonucunda Londra'da bir konferans toplanmasını ve burada Müttefiklerin daha önce yapılmış paylaşım anlaşmalarına dokunmadan İtalya'ya kendi kazanacaklarıyla eşit büyüklükte nelerin verilebileceğinin konuşulmasına karar vermişlerdir. 29 Ocak 1917 tarihli Londra Konferansı'nda Rusya, İzmir bölgesinin İtalya'ya verilmesine karşı çıkmış, denize çıkışı olmayan bir Türkiye'nin varlığını devam ettiremeyeceğini ileri sürmüştür. Rusya'nın asıl düşüncesi kendi elinde bulunacak İstanbul ve Boğazlar bölgesine komşu herhangi bir büyük devletin olmamasıdır(Tolon, 2004, s.79).

Londra Konferansı'nda İtalya'nın Müttefiklerin vermeyi vaat ettikleri yerleri kabul etmemesi ve Rusya'nın iç karışıklıklarla gittikçe zayıflaması ve savaşı sürdüremeyecek duruma gelmesi üzerine, İngiltere İtalya'nın savaş gücünden faydalanmak amacıyla bu devletin isteklerine daha sıcak bakmaya başlamıştır. Bunun sonucunda 10-21 Nisan 1917 tarihleri arasında yapılan Saint Jean de Maurienne'de yapılan ve İngiltere, Fransa ve İtalya'nın katıldığı konferansta İtalya'nın istekleri büyük oranda kabul edilmiştir. Karşılıklı mektuplaşmalardan oluşan

görüşmeler sonunda: İtalya Sykes-Picot Anlaşması'nı tanımış, buna karşılık Mersin dışında, Antalya, Konya ve Aydın bölgeleri İtalya'ya veriliyordu. Bu anlaşmayla İtalya, Türkiye'den 112.000 kilometrekarelik bir toprak alıyordu(Tansel, 1991a, s.154).

Ancak bu anlaşma Rusya'nın onayıyla geçerli olabilecekti. Bu onay ise Rusya'da Çarlık rejiminin yıkılmasıyla gerçekleştirilememiştir. Rus onayının olmamasını kullanan İngiltere, savaş sonrası düzenlemeler konusunda İtalyan isteklerini dikkate almayacak ve vaat edilen toprakların bir kısmını, özellikle Aydın Vilayeti'ni Yunanistan'a vermek isteyecektir. Milli Mücadele'nin ateşleyicisi olacak olan İzmir'in Yunanistan tarafından işgal edilmesi, İtalya'nın gizli anlaşmalarla bu bölgenin kendisine verildiğini iddia ederek Yunan işgallerine soğuk bakması sonucunda Müttefikler arasında baş gösteren çıkar çatışmalarını Mustafa Kemal ustalıklı kullanacaktır.

4.1.2. Mondros Ateşkes Antlaşması ve İlk Uygulamalar

Devleti parçalanmaktan kurtarmak maksadıyla girilmiş olunan Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Orduları, ilk yıllarda Çanakkale ve Kût-ül-Amâre'de büyük başarılar kazanmakla birlikte, üstün düşman orduları karşısında gerilemeye başlamıştı. İtilaf Devletleri'nin bitmek bilmeyen kaynakları karşısında kıt kaynaklarla savaşı devam ettirmeye çalışan Osmanlı Devleti, müttefiki olan Almanya'nın sınırlı miktardaki yardımlarıyla İtilaf Devletleri'ne dört sene gibi uzun bir süre karşı koymuştu. Takvimler 1918 yılının ikinci yarısını gösterirken Osmanlı ve müttefikleri tüm cephelerde gerilemeye başlamışlardı. Tam da bu dönemde, 3 Temmuz 1918 tarihinde, 1909 tarihinden beri tahtta oturan ancak İttihat ve Terakki Partisi'nin elinde bir kukladan farksız bulunan Padişah V. Mehmet Reşat öldü. Yerine VI. Mehmet Vahdettin 4 Temmuz 1918'de yeni padişah olarak tahta oturdu(Bayur, 1991g, s.348-349). Yeni padişah, çevresindekiler üzerinde, selefinden farklı olarak, yönetim işlerine

daha fazla katılacağı ve saltanatın gücünü artıracacağı kanısını uyandırmıştı(Bayur, 1991g, s.352-355). Hatta Mustafa Kemal Vahdettin hakkında, kendisiyle ülkenin geleceği adına bir şeyler yapılabileceği kanaatine varmış görünüyordu(Tansel, 1991a, s.2-3).

Yeni padişahın tahta oturduğu sıralarda savaş Osmanlı ordularının aleyhinde geliyordu. Her şeyden önce Irak'ta bulunan İngiliz birlikleri Mart ayının 7. gününde Bağdat'tan kuzeye doğru hareket ederek Kerkük'ü işgal etmişlerdi(Tansel, 1991a, s.8). Suriye Cephesi'nde ise Şubat 1918'den itibaren taarruza geçen İngiliz birlikleri Birinci ve İkinci Şeria savaşlarında yenilmelerine rağmen Hintli ve Fransız askerleriyle sürekli takviye ettikleri birliklerle 19 Eylül 1918 tarihinde Nablus Savaşı'nı kazanarak kuzeye doğru ilerlemeye başlamışlardı(Türk İstiklal Harbi, 1999a, s.16-17). Bu ilerlemeye Hicaz Emiri Hüseyin'in oğlu Faysal'ın birliklerinin Amman'ı alarak Türk Ordusunu arkadan vurmaları(Tansel, 1991a, s.8) eklenince Osmanlı birlikleri Şam, Hama, Humus gibi şehirleri terk ederek Halep'in kuzeyine çekilmek zorunda kalmışlardı(Türk İstiklal Harbi, 1999a, s.17). Burada tutunabilecekleri şüpheliydi. Tüm bunlardan daha önemli bir gelişme Osmanlı Devleti'ni Trakya bölgesinden tehdit etmeye başlamıştı. 26 Eylül 1918 tarihinde Bulgar Cephesi'nin yarılmasıyla İtilaf kuvvetleri, Trakya üzerinden İstanbul'a yürümeye hazırlanıyorlardı. Irak ve Suriye cephelerinde de düşman ilerliyordu ancak buralar başkente nispeten daha uzak bölgelerdi ve gerilerinde aşılması güç –Toroslar gibi- coğrafi engeller ihtiva ediyorlardı. Trakya toprakları ise hem topoğrafik yapı itibarıyla ilerlemeye elverişli, başkente birkaç yüz kilometre uzaklıkta hem de bu bölgede, yedi sekiz bin kişilik bir birlik dışında, cepheyi savunabilecek herhangi bir Türk birliği bulunmuyordu(Türk İstiklal Harbi, 1999a, s.19).

Tüm cephelerde yaşanan büyük çöküntü ve müttefiklerinin de İtilaf Devletleri'ne mütareke için başvurmaları sonucunda Osmanlı devlet adamları da ateşkes isteğiyle İtilaf Devletleri'ne başvurmaya karar vermişlerdi(Bayur, 1991g, s.701). Ateşkes için İtilaf Devletleri'ne başvurmaya karar verilmesinde hemen sonra, 8 Ekim 1918 tarihinde Talat Paşa Kabinesi de istifa etmişti(Bayur, 1991g, s.703). Kurulacak yeni hükümetin öncelikli işi savaşa son verilmesiydi. Padişah yeni hükümeti kurma görevini Müşir Ahmet İzzet Paşa'ya vermiş, İzzet Paşa da 19 Ekim 1918 tarihinde hükümetini kurmuş, yapacağı işleri önem sırasına göre programında belirtmiş, ilk işi olarak da savaşa son verecek ateşkesi kabinesine görev edinmişti(Türk İstiklal Harbi,

1999a, s.30). Daha İzzet Paşa Kabinesi'nden evvel Talat Paşa Kabinesi, savaş boyunca kendisini ABD nezdinde temsil eden İspanya Hükümeti'ne başvurarak, Amerika Cumhurbaşkanı Wilson'un 8 Ocak 1918'de Kongre'ye sunduğu 14 maddelik barış programı ve 27 Eylül 1918'de verdiği demeçte şekillendirdiği prensipler dâhilinde mütarekeye istekli olduğunu bildirmişti(Akşin ve diğerleri, 2004, s.15-18). Ancak ABD Hükümeti Osmanlının başvurularına hiçbir karşılık vermemişti. Osmanlı Devleti'nin teslimi işinde kendi iradesini ortaya koymak isteyen İngiltere, hemen işe girişerek Atina'da bulunan elçileri Granveille, Türkiye'nin ateşkes isteklerinin Akdeniz İngiliz Donanması Kumandanı Amiral Arthur Gaugh Calthorpe tarafından inceleneceğini, kendisinin bu işle yetkili kılındığını, Osmanlı yönetiminin başvurularını bu kumandana yapabileceğini, kendilerine bildirmesini emretmişti(Tansel, 1991a, s.12-13).

Daha önce birkaç kere ateşkes isteğini bildirdiği ABD'den cevap alamayan Osmanlı yönetiminin imdadına Kût-ül-Amâre'de esir edilen bir İngiliz generali olan Townshend yetişir. Esirlik günlerini Büyük Ada'da rahat bir şekilde geçiren General Townshend, kendisine gösterilen bu iyi muameleye karşılık olarak Osmanlı Devleti ile İngiltere arasında yapılacak ateşkes görüşmelerine aracılık edebileceğini Sadrazam Ahmet İzzet Paşa'ya bildirir(Tansel, 1991a, s.17). Bunun üzerine 17 Ekim 1918 tarihinde Ahmet İzzet Paşa'yla yaptıkları görüşmede General Townshend, yapılacak ateşkes görüşmelerinde Osmanlıdan istenebilecek koşullar konusunda, daha sonra Osmanlı yöneticilerinde İngilizler hakkında çok fazla olumlu bir havanın esmesine neden olacak olan, bir açıklama yapar. General Townshend, genel hatlarıyla üç konu üzerinde durur: 1) Padişahın egemenliği altında Irak ve Suriye'nin özgür olmaları, 2)Kafkasya'da da benzer bir durumun olması, 3) İtilaf Devletleri birliklerinin Irak ve Suriye'yi boşaltmaları(Bayur, 1991g, s.722-723). 18 Ekim'de yola çıkan General Townshend, 20 Ekim'de Mondros'dadır(Bayur, 1991g, s.726). Amiral Calthorpe, göndermiş olduğu mektupla Osmanlı yöneticilerinden ateşkesin imzalanması için delegelerin gönderilmesini ister. Bunun üzerine Osmanlı Devleti adına Bahriye Nazırı Rauf Orbay başkanlığında üç kişiden oluşan heyet, 24 Ekim 1918 günü İstanbul'dan hareketle 26 Ekim gecesi Mondros'a ulaşır(Türk İstiklal Harbi, 1999a, s.33). Türk heyetinin Mondros'ta bulunan İngilizlerin Çanakkale savaşlarında yara almış olan ünlü Agememnon zırhlısına varmalarından bir gün sonra, 27 Ekim 1918'de toplantılar başlar(Belen, 1973, s.10). Önce, Osmanlılara daha önce verilmemiş olan, ateşkes

metni okunur(Türk İstiklal Harbi, 1999a, s.35). 25 maddeden oluşan ateşkes antlaşması taslağı, Osmanlı Devleti için çok ağır hükümler içermekteydi. Ancak Amiral Calthorpe, kendisine yalnızca metnin imzalatırılması yetkisinin verildiğini, bu nedenle de müzakere edilemeyeceğini söylüyordu(Tansel, 1991a, s.23). Rauf Bey, ağır şartlar içeren bu metnin imzalanamayacağını, bu durumda hükümete danışılması gerektiğini belirterek, İstanbul'dan talimat istemişti(Türk İstiklal Harbi, 1999a, s.36). İstanbul'dan gelen 11 maddelik talimatta, istihkâmların işgalinde İtalyan ve Yunan askerinin bulundurulmaması, işgal gerçekleştirilirken İngiliz ve Fransızlarla birlikte Türk askerlerinin de bulunması, İstanbul'un ateşkesin yedinci maddesi dışında tutulması, Yunan gemilerinin Türk limanlarına sokulmaması, Toros tünellerinin işgal dışında tutulması gibi hususlar yer alıyordu(Türk İstiklal Harbi, 1999a, s.39-40). Amiral Calthorpe, Osmanlı isteklerini hükümetine yazdığını, bunlardan bazılarının kabul edileceğini sandığını söylemekle birlikte, 30 Ekim akşamına kadar metnin imzalanmasını veyahut da görüşmelerin sona erdirilmesini söylüyordu(Tansel, 1991a, s.24-25). Zor durumda kalan Osmanlı heyeti adına Rauf Bey, tüm sorumluluğu üzerine alarak, aynı gün Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzaladı (30 Ekim 1918) (Türk İstiklal Harbi, 1999a, s.41).

Anlaşma metni Osmanlı Devleti için çok ağır şartlar taşıyordu. Ancak İngilizlerin Türk heyetine takındıkları nazik ve kibar tavır, heyettekiler üzerinde, gelecekte İngiltere'nin Osmanlı Devleti'ne karşı dostça bir politika izleyeceği kanaatinin uyanmasına neden olmuştu(Sonyel, 1973, s.8). Amiral ayrıca gizli tutulmak kaydı ile Rauf Bey'e bir belge imzalayıp vermişti. Bu belgede İngiliz Hükümeti'ni herhangi bir yükümlülük altına sokmadan, Amiralin bazı iyi dilekleri yer alıyordu(Sonyel, 1973, s.8).

Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalayan heyet İstanbul'a döndüğünde Rauf Bey ve diğer üyelerin basına verdikleri demeçlerle antlaşmayı ılımlı göstermeleri üzerine, Türk kamuoyunda iyimser bir hava oluşmuştu. Rauf Bey, basına verdiği bir demeçte şöyle diyordu: *"...Akdeylediğimiz mütareke neticesinde devletimizin istiklâli, saltanatımızın hukuku tamamıyla kurtarılmıştır. Bu mütareke, galip ile mağlup arasında imzalanan mütareke değil, belki savaş durumundan çıkmak isteyen mütevazın iki kuvvet arasında akdolunabilecek bir tatil-i muhasemat mahiyetindedir..."*(Sonyel, 1973, s.9)

İmzalanan Ateşkes Antlaşması'nı müttefik olduğumuz Almanya, Avusturya, Bulgaristan gibi devletlerin imzaladıkları antlaşmalarla denk gören yalnız Rauf Bey değildi(Tansel, 1991a, s.28). Başta Sadrazam İzzet Paşa olmak üzere Danıştay Başkanı, Dışişleri Bakanı gibi birçok Osmanlı yöneticisi de aynı görüşü paylaşıyordu(Tansel, 1991a, s.28). İstanbul'da estirilen bu iyimser havanın etkisiyle Türk basını bırakışma şartlarının hafif olduğu ve İstanbul'un işgal edilmek istenilmediğini yazıyor, bu durum ise İngiltere'nin tepkisine neden oluyordu. Mısır, Hindistan gibi çok büyük Müslüman nüfusun yaşadığı sömürgelere sahip bulunan İngiltere için, İslam'ın temsilcisi ve Halifeliğin merkezi bulunan Osmanlının, tam olarak yenildiğini kanıtlamak, sömürülen halklar için tam bir ibret olacaktı(Sonyel, 1973, s.10). Bu nedenle ne olursa olsun Türklerin diz çöktürülmeleri gerekiyordu. Bu maksatla İngiltere Dışişleri Bakanı Arthur James Balfour, İstanbul'a Yüksek Komiser atanan Amiral Calthorpe'e gönderdiği 9 Kasım 1918 tarihli telgrafta şöyle deniyordu: *"Türkler, Bırakışma koşullarının kendi lehlerinde olduğu iddiasında bulunmaya başladılar. Böyle bir izlenimin yaratılmasına fırsat vermemeliyiz. Mısır ve Hindistan'daki Müslüman uyruklarımızın, Türklerin kesinlikle yenilgiye uğratıldıklarını anlamaları gerekmektedir; bu, Pan-İslamizm ve Pan-Turanizme ve İslam'ın genellikle siyasal maksatlar için istismarına öldürücü bir darbe indirecektir"*(Jaeschke, 1991a, s.212).

Osmanlı devlet yöneticileri ateşkesi, Wilson İlkeleri(Bayur, 1991g, s.725-727)* çerçevesinde değerlendirme düşüncesinde idiler. Wilson'un 8 Ocak 1918'de

* ABD Başkanı Wilson'un 8 Ocak 1918 tarihinde Kongre'ye sunduğu barış programını oluşturan ilkeler şunlardır: 1. Barış Antlaşmaları açık ve şeffaf biçimde yapılmalı, gizli antlaşmalar yapılmamalıdır. 2. Kararları dışındaki denizlerde dolaşım, savaşta ve barışta, özgür olmalıdır. Uluslararası kararla, uluslararası antlaşmalara uyulmasını sağlamak için genel veya bölgesel ablukalar oluşturulabilir. 3. Uluslar arasındaki bütün ekonomik engeller kaldırılmalı ve serbest ticarete izin verilmelidir. 4. Uluslar, iç güvenliği sağlamaya yetecek miktarın dışında silahlanmamalıdır. Bunun sağlanması için garantiler verilmelidir. 5. Dekolonizasyon sağlanmalı ve sömürge topraklarında uluslara kendi kaderini belirleme hakkı verilmelidir. 6. Rusya topraklarındaki yabancı birlikler ayrılmalı ve devletlerin de yardımı ile Rusya'ya kendi gelişmesini sağlamak için her türlü imkan verilmelidir. 7. Almanya, işgal ettiği Belçika topraklarını boşaltmalı ve Belçika'da savaş önceki durum yeniden kurulmalıdır. 8. Almanya, işgal ettiği Fransa topraklarının boşaltılmalı ve Prusya'nın 1871'de ilhak ettiği Alsaz-Loren Fransa'ya geri verilmelidir. 9. İtalya'nın sınırları ulusçuluk prensibine yeniden düzenlenmelidir.

açıkladığı barış programının 12. maddesinde belirtilen koşulların kabulüne dayanıyordu (Bayur, 1991g, s.627; Tansel, 1991a, s.11-12). Oysa aynı Wilson, daha 19 Aralık 1916'da savaşın amacını ve barışın şartlarını İtilaf Devletleri'nden sorduğunda kendisine, Türklerin idaresi altında yaşayan milletlerin kurtarılacağını ve “*Batı medeniyetine yabancı Osmanlı İmparatorluğu*” Avrupa topraklarından atılacaktır denmişti. Şu halde Wilson, İtilaf Devletleri'nin uyguladığı politikayı bile bile savaşa girmişti. Böyle bir ülkenin, Osmanlı toprak bütünlüğü veya siyasi geleceğini garanti edebileceğini düşünmek saflıktır(Tansel, 1991a, s.29-30). Diğer taraftan daha 24 Kasım 1917'de Ruslar tarafından açıklanan gizli antlaşmalar, İtilaf Devletleri'nin Osmanlı Devleti'ni aralarında nasıl paylaştıklarını göstermektedir(Bayur, 1991g, s.623). Bu antlaşmalar tüm İttifak Devletleri ile birlikte Osmanlı yöneticileri tarafından da bilindiği halde, İngilizlerin dostluğuna güvenmek nasıl açıklanabilir?

Burada değinilmesi gereken diğer bir konu ise Padişah'ın ateşkes konusundaki tutumudur. Daha Osmanlı temsilcileri Mondros'a hareket etmeden evvel Padişah VI. Mehmet Vahdettin temsilcilere, Hilafet, saltanat ve hanedan haklarının korunması, bazı vilayetlere verilecek muhtariyetin yalnız idari olup, siyasi olmamasının* temin edilmesini ve buna çare bulunmadığı takdirde istiklâliyetin daha uygun olacağı, eğer siyasi muhtariyeti kabul edecek olursak İslâmiyet âlemine ihanet etmiş olunacağı fikrinde bulunduğunu bildirmişti(Türk İstiklal Harbi, 1999a, s.33).

Bu tutum dikkatle incelendiğinde Padişah'ın, öncelikle Saltanatı ve Hilafeti düşündüğü, tahtını korumak istediği anlaşılacaktır. Zira Almanya'da, İmparator'un çekilmesinin, savaşın sona erdirilmesi için, doğru olacağı düşüncesi içeriden ve dışarıdan yoğun bir şekilde telkin ediliyordu. Yenilen devletlerde imparatorlar ve hanedanlar ortadan kalkıyordu. Bu nedenle Padişah, kendi tahtının tartışılmasını

10. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu halklarına kendi kaderini tayin etme hakkı sağlanmalıdır.
11. Romanya, Sırbistan ve Karadağ toprakları boşaltılmalı ve Sırbistan'a denize açılma imkanı verilmelidir. Balkan devletlerinin sınırları ulusçuluk prensibine göre düzenlenmelidir.

12. Osmanlı İmparatorluğu'nun Türk olan kısımlarına egemenlik hakkı tanınmalı, fakat Türk olmayan halklara bağımsızlık verilmelidir. Çanakkale Boğazı, sürekli olarak, bütün milletlerin ticaret gemilerine açık olmalı ve bu durum milletlerarası garanti altına konmalıdır.

13. Bağımsız bir Polonya kurulmalı ve Baltık Denizi'ne açılmalıdır.

14. Büyük ve küçük, bütün devletlere siyasi bağımsızlıklarını ve toprak bütünlüklerini karşılıklı olarak garanti altına almak imkanını sağlamak amacı ile uluslararası örgüt kurulmalıdır.

* Padişah, siyasi muhtariyet tabirini, Irak, Suriye ve Arabistan Yarımadası gibi bölgelerin İtilaf Devletleri sömürgesi olması anlamında kullanmakta, bu nedenle siyasi muhtariyeti kabulün, bu coğrafyalarda yaşayan Müslümanlara ihanet olacağını ileri sürmektedir. Türk İstiklal Harbi, Cilt I, s. 33.

istemiyordu(Bayur, 1991g, s.740). 27 Ekim 1918 tarihinde müzakereleri yürüten heyetten, kabul edilmesi istenen şartların çok ağır olduğuna dair, alınan telgraftan sonra ise Padişah şöyle diyordu: “Bu şartları, çok ağır olmalarına rağmen, kabul edelim. Öyle tahmin ederim ki, İngilizlerin Doğu’da asırlarca devam eden dostluğu ve lütufkâr siyaseti değişmeyecektir. Biz onların müsamahasını daha sonra elde ederiz” (Jaeschke, 1991a, s.2). Buradan da anlaşılacağı üzere padişah tam bir saflık ve bilgisizlik içerisinde İngilizlerin politikalarına güvenmektedir.

Öte yandan kafaları karıştıran bir durum ise Mustafa Kemal’in Ateşkes Antlaşması konusunda takındığı durumdur. Mustafa Kemal, Zaman gazetesine verdiği demeçte, Ateşkes koşullarının tamamen aleyhte olmadığı görüşünü destekleyip; Bulgarların Türklerden daha güç bir durumda bulduklarına değinerek, İzzet Paşa Hükümeti’ni savunmaktadır. Ancak burada bir uyarıda da bulunarak, Ateşkes Antlaşması’nın 7. maddesinin tüm Türkiye’nin işgaline yol açabileceğine değiniyordu(Sonyel, 1973, s.11-12). Daha sonra Anadolu’ya geçen Mustafa Kemal, Mondros Ateşkes Antlaşması konusunda düşüncelerini bir anlamda değiştirerek, İtilaf Devletleri’ni Türkiye hakkındaki kötü niyetleri konusunda kınıyordu(Kansu, 1988, s.80-82). Mustafa Kemal’deki bu değişikliğin nedeni olarak, Mondros Ateşkes Antlaşması konusundaki uyarılarındaki sakıncalı durumun gerçekleşerek ülkenin birçok yerinin işgal edilmesi ve Türk halkını Milli Mücadele’ye kazanmak için yapılmış bir politika değişikliğine bağlayabiliriz. Zira halkı mücadeleye ortak edebilmek, imzalanan Ateşkes Antlaşması’nın kötülüklerini ortaya koyacak politik bir duruşu gerektiriyordu.

Mondros Ateşkes Antlaşması’yla beliren iyimser düşünceler, antlaşmanın imzasını müteakiben başlayan işgallerle yerini karamsarlığa ve alternatif kurtuluş yollarının sorgulanmasına bırakacaktır. İngilizler, 3 Kasım 1918 tarihinde Ateşkes Antlaşması’nın 7. maddesine dayanarak Musul’u işgal ettiler. Bölgede faaliyetlerine devam ederek Türk birliklerine baskınlar yapan Arap çeteleri, İngilizlere asayişin bozulduğuna yönelik bahaneler yaratıyordu(Sarihan, 1993a, s.8). Ateşkes hükümlerine aykırı olarak Musul’un işgal edilmesini 9 Kasım 1918’de İskenderun’un işgal edilmesi takip ediyordu. Yıldırım Orduları Grup Komutanlığı bölgesinde bulunan İskenderun’un işgal edilmek istenmesine Grup Komutanı Mustafa Kemal, karşı çıkmış ve karaya çıkacak düşmana ateşle karşılık verilmesi doğrultusunda emirler vermişti. Mustafa Kemal’in durumu hükümete bildirmesi üzerine İzzet Paşa, şehri

teslim teklifine hak ve yetkileri yoksa da, İskenderun şehri için Mondros Ateşkes Antlaşması feshedilemeyeceğinden bahisle, talep edilmesi durumunda şehrin tahliye ve teslim olunması emrini verdi(Türk İstiklal Harbi, 1999a, s.77). İzzet Paşa Hükümeti'nin İtilaf Devletleri'nin her isteklerini karşı koymaksızın kabul etmesini Mustafa Kemal, şu sözlerle eleştirmektedir:

"...İngilizlerin isteklerine bugüne kadar olduğu gibi mukabelede devam olduğu takdirde, Payas-Kilis hattına kadar olan araziye isteyen İngilizlerin yarın Toros'a kadar olan Kilikya mıntıkasını ve daha sonra Konya-İzmir hattının işgalinin lüzumlu olduğu tekliflerinin birbirlerini takip edeceği ve sonuçta ordumuzun kendileri tarafından sevk ve idaresi hatta Bakanlar Kurulu'nun Britanya Hükümeti tarafından seçilmesi lüzumu gibi tekliflerin karşısında kalınmak durumunda bulunulacaktır."(Türk İstiklal Harbi, 1999a, s.78). İlerleyen aylarda yaşanacaklar adeta Mustafa Kemal'i doğrular nitelikteydi.

Savaş içerisinde yüz binlerce şehit verilmesi pahasına geçilmesine izin verilmeyen Çanakkale Boğazı'nı İtilaf donanması Ateşkesin ardından 13 Kasım 1918'de geçerek İstanbul önlerine gelmişti(Sarıhan, 1993a, s.24). 22 İngiliz, 12 Fransız 17 İtalyan ve 4 Yunan savaş gemisinden oluşan İtilaf filosu Dolmabahçe önlerine gelerek demirlemişti. Amiral Calthorpe'un İstanbul'a Yunan gemilerinin gelmeyeceğine dair Rauf Bey'e verdiği güvencenin İtilaf Devletleri tarafından dikkate bile alınmadığı 4 Yunan gemisinin de filoyla birlikte İstanbul'a gelmesiyle anlaşılıyordu(Jaeschke, 1991a28-29). Filonun gelmesiyle birlikte karaya 3500 kişilik bir birlik çıkarılarak bölgedeki çeşitli kışla ve okullara yerleştirildiler(Tansel, 1991a, s.56). İtilaf subaylarının keyfi olarak birçok binayı boşalttırmaları, Türk örf ve adetlerine aykırı ve onur kırıcı hareketleri karşısında resmi makamlar ve halk arasında büyük bir tedirginlik ve rahatsızlık gözleniyordu. 17 Kasım tarihli bir yazıda Harbiye Nazırı Abdullah Paşa Sadrazam Tefik Paşa'ya: *"...İtilafa mensup herhangi bir general ve zatın her istediği yapılacak mıdır?..."* diye soruyordu(Jaeschke, 1991a, s.29). İtilaf filosunun İstanbul'a gelerek karaya asker çıkarmaları, çeşitli resmi dairelere irtibat subayları atanması, kanunsuz bir şekilde binaların boşaltılması, resmi görevlilerin keyfi olarak tutuklanması, basına sansür konulması gibi uygulamalara karşın İtilaf Devletleri İstanbul'un işgal edilmediğini, yapılan uygulamaların asayişin sağlanması ve Boğazların açık tutulması amacıyla yapıldığını bildiriyorlardı. Resmen

gerçekleşmeyen işgal 16 Mart 1920 tarihinde resmileşecektir(Sarıhan, 1993a, s.24-25).

Musul ve İskenderun'un işgalinin ardından 13 Kasım 1918'de İtilaf filosunun İstanbul'a gelmesiyle başlayan işgaller, dalga dalga yayılarak kısa sürede Anadolu'nun birçok yerinin İtilaf denetimine girmesiyle genişliyordu. Fransızlar, 7 Aralık 1918'de Adana ve Mersin'i, İngilizler, 17 Aralık 1918'de Antep'i, 22 Ocak 1918'de Maraş'ı, 24 Mart'ta Urfa'yı, İtalyanlar, 14 Mayıs 1918'de Antalya, Fethiye, Bodrum ve Konya'yı işgal ettiler(Avcı, 1998, s.81).

Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasını takip eden aylar içerisinde Osmanlı yöneticileri, ülkenin geleceğinin kurtarılması için izlenecek politikalar konusunda farklı düşüncelere sahiptiler. Padişah ve İttihat ve Terakki'ye muhalif olanların ortak düşüncesi, İtilaf Devletleri'nin her isteklerinin karşılanması ve yalnız siyasi yollarla amaca ulaşılabileceği yönündeydi. Ülkenin geleceğinin ancak muhataplara karşı dik durarak ve gerektiğinde askeri tedbirlerin de alınmasıyla kurtarılacağını düşünen Mustafa Kemal gibi bazı kişiler ise yönetim tarafından dikkate alınmıyordu.

Ülkenin geleceğinin ve saltanatın devamının İngilizlerle iyi geçinmek ve onlara yaranmaktan geçtiğini düşünen Padişah VI. Mehmet Vahdettin, adeta yalvararak İngilizlere başvuruyordu. Padişah, aracılar eliyle İngiltere'nin bir an evvel Osmanlı Devleti'nin yönetimine el koymasını, ordunun İngiliz subaylar tarafından idare edilmesini ve İttihat ve Terakki'ye karşı kendisinin desteklenmesini istiyordu. Ayrıca Harbiye Nezareti ve orduyu, Hükümetin kararlarını savsakladıkları gerekçesiyle İngilizlere şikâyet ediyordu(Jaeschke, 1991a, s.4).

Sultan'ın düşüncesinin aksine İngilizler, Osmanlı Devleti'nin geleceği konusunda hiç de ümit verici düşünceler beslemiyorlardı. İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Balfour, 9 Kasım 1918 tarihli Carltorpe'a yazdığı özel talimat mektubunda; Mezopotamya, Suriye ve Arabistan'ın kesinlikle Türk yönetimine bırakılmayacağını, Türklerin yenildiklerinin tüm Müslüman uyruklar tarafından anlaşılması için Türklere çok sert davranılacağı anlatılıyordu. Yine Osmanlıyı diz çöktürme politikasının İttihat ve Terakki yönetimine kabul ettirilmesinin, onları Türk kamuoyu nazarında itibar kaybına uğratacağı gerekçesiyle onların yönetimden uzaklaştırılması işine girilmeyeceğini belirtiyordu(Akşin, 2004, s.95-97).

İngilizlere hoş görünme siyasetini tam bir teslimiyete dönüştüren Padişah ve onun hükümeti, İtilaf komiserlerinin her isteklerini emir telakki ediyorlardı. Bu durumdan cesaret alan komiserler ise istedikleri devlet memurlarını değiştiriyorlar, basına sansür koyuyorlar(Akşin, 2004, s.165-166) hatta savaştan önce kaldırılmış olan kapitülasyonları dahi yeniden uygulamaya koyuyorlardı(Sarıhan, 1993a, s.101).

Osmanlı yöneticilerinin durumlarını ve İngilizlerin İstanbul'da nasıl hareket ettiklerini anlamak için İngiliz Yüksek Komiser Vekili Amiral Webb'in bir dostuna yazdıklarına bakmak yeterli olacaktır: *"görünürde memleketi işgal etmediğimiz halde, valilerini tayin ediyor veya görevden uzaklaştırıyoruz. Polislerini yönetiyor, basınlarını denetliyor, Rum ve Ermeni tutukluları işledikleri suçlara bakmaksızın serbest bırakıyoruz. İstedığımız her şeye el koyuyoruz. Politikamız, süngünün keskin ucuna dayanıyor. Padişah, bizi buraya yerleştirmek istiyor"*(Sarıhan, 1993a, s.101).

8 Kasım 1918'de Ahmet İzzet Paşa'nın istifası üzerine yeni hükümeti 11 Kasım 1918 tarihinde Tefik Paşa kurmuştu(Sarıhan, 1993a, s.21). Tefik Paşa Hükümeti'nin güvenoyu almaması için Meclis'te girişimlerde bulunmuş olan Mustafa Kemal başarılı olamamıştı. Ahmet İzzet Paşa'nın kuracağı ve kendisinin de Harbiye Nazırı olacağı bir hükümet kurulması için çalışan Mustafa Kemal, bu yolla ülkenin geleceği için bir şeyler yapılabileceğini düşünüyordu. Ancak güvenoyu verilmemesi durumunda meclisin dağıtılacağını düşünen milletvekilleri, Mustafa Kemal'in uyarılarına rağmen, Tefik Paşa Hükümeti'ne güvenoyu vermişlerdi(Akşin, 2004, s.165-166). Tefik Paşa Hükümeti'nin güvenoyu almasından sonra Padişah, Meclis-i Mebusan'ın müdahalesi olmadan İtilaf Devletleri'ne karşı kendi politikasını yürütebilmek amacıyla 21 Aralık 1918'de Meclis-i Mebusan'ı kapattı(Sarıhan, 1993a, s.69). Oysa Meclis bir kez dağıtıldı mı bir daha toplamak pek mümkün görünmüyordu. Zira mecliste milletvekili bulunan bölgelerin birçoğu işgal edilmiş olduğundan buralarda yeni bir seçimin yapılması çok zordu. Barış görüşmelerine meclisle beraber girmek ve ulusal iradeyi açıklayarak İtilaf Devletleri kamuoyu nazarında, savunulan hakların meşruluğunu kabul ettirebilmek pekâlâ mümkün olabilirdi(Akşin, 2004, s.141). Oysa Padişah, saltanatını milli kurtuluşun önünde görüyordu.

4.1.3. Yunan İstekleri ve Megali İdea

Megali İdea, “*Büyük Fikir*”, “*Büyük Mefkûre*” anlamına gelmektedir. Amacı ise 1453 tarihinde İstanbul’un fethiyle tarihe karışan Bizans İmparatorluğu’nu en geniş sınırlarıyla dirilterek, İstanbul merkezli büyük bir Yunan devleti kurmaktı(Şahin, 1980, s.126). Ancak diriltirmek istenen Bizans İmparatorluğu’nun sınırları belirsizdi. 1830 tarihinde Yunanistan’ın bağımsızlığa kavuşmasından itibaren çeşitli devlet ve din adamları tarafından bu sınırlar açıklanmaya çalışılmıştır(Hatipoğlu, 1986, s.456-457). Nasıl gerçekleştirileceği bilinmemekle birlikte istenilen yerler; Girit, Tesalya, Epir, Makedonya, Trakya, Ege adaları hatta Kıbrıs, On İki Ada, Anadolu’nun Ege kıyıları ve nihayet Doğu Karadeniz(Smith, 1978, s.9). Megali İdea’yı gerçekleştirmek için atılan ilk adım olan Yunanistan’ın bağımsızlığı 1830’da kazanılmıştır. Bundan sonra sürekli bir yayılcı politika izleyen Yunanistan Krallığı, büyük devletlerin desteğiyle takip eden yüz yıl içerisinde topraklarını Osmanlı Devleti aleyhinde katbekat genişletmiştir. Bu dönemde 1864’te İyon Adaları’nı İngiltere’den devralma, 1881’de Tesalya ve Epir’in büyük bir bölümünün alınması, 1913 tarihinde yapılan Balkan Savaşları’yla Girit, Makedonya’nın büyük bir bölümü ve Ege Adaları’nın On İki Ada dışındaki tamamının ele geçirilmesi aşamaları yaşanmıştır. (Hatipoğlu, 1986, s.457-462) Bundan sonraki hedeflere ulaşmak için ufukta görülen Birinci Dünya Savaşı’nın çıkaracağı fırsatlar beklenmekteydi.

Birinci Dünya Savaşı’nın başladığı günlerde Osmanlı temsilcileri ile Yunan temsilcileri arasında Ege Adalarının statüsü konusunda görüşmeler devam etmekte idi. Osmanlı yönetimi, Balkan Savaşı sırasında Yunanistan’ın eline geçen adalardan Anadolu’ya yakınlığı nedeniyle Limni, Midilli, Sakız ve Sisam adalarını geri almak istiyordu(Şimşir, 1976, s.XXXIII). Ancak Osmanlı yönetiminin elinde Yunanistan’ı Osmanlı lehine bir tutum almaya sevk edecek herhangi bir araç bulunmuyordu. Zira Ege Denizi’nde icra edilecek bir çıkarmayı, Yunan Donanması’nın üstünlüğü nedeniyle başarmak mümkün görünmüyordu. Diğer taraftan iki ülke arasında Bulgaristan’ın Ege Denizi’ne açılması nedeniyle kara sınırı bulunmuyordu, bu durum ise Yunanistan’a karşı yapılacak bir kara harekâtı için Bulgaristan’la mutlak bir ittifakı gerektiriyordu. Tam da Osmanlı’nın elinin kolunun bağlı olduğu ortamda önemli bir umut belirliyordu. Yunanistan, Balkan Savaşları’nda ele geçirdiği Makedonya

topraklarında yaşayan Türkleri türlü işkenceler ve baskılarla göçe zorluyordu. Yunanistan'dan gelen Makedonya göçmenleri, İttihat ve Terakki'nin örtülü desteğiyle, Anadolu'da bulunan Rumların evlerine zorla yerleştirilmeye başlandılar. Bu yeni durum Anadolu'dan Yunanistan ve Adalar yönüne bir Rum göçünü başlatıyordu. İleride ulaşılabacak "*Megali İdea*" için bu durumu bir yıkım olarak gören Venizelos başkanlığındaki Yunan Hükümeti, derhal Osmanlıya başvurarak Adalar konusundaki Osmanlı tezlerini görüşme istediğini bildirecektir(Smith, 1978, s.41; Şimşir, 1976, s.XXXI). Bu amaçla Bükreş'te bir araya gelen Türk ve Yunanlı yetkililer, hükümetlerinin adalar konusundaki amaçlarını gerçekleştirmeye çalışıyorlardı.

Ağustos ayı boyunca devam eden görüşmelerde herhangi bir ilerleme kaydedilemeyecektir. Adalar konusunda amacına ulaşamayan Osmanlı Devleti'nin, Yunanistan'a karşı Bulgaristan'la ittifak arayışlarına girmesi, Venizelos'u kaygılandırarak ve onu İtilaf Devletleri'yle ittifak arayışlarına itecektir. Bu amaçla ilk defa 14 Ağustos 1914 tarihinde Yunan Başbakanı Venizelos, İngiltere'ye ittifak önerisinde bulunur ancak İngiliz Hükümeti, Bulgaristan'ı ve Osmanlı Devleti'ni Almanya safına yaklaştıracak böyle bir öneriyi uygun bulmaz. Buna karşılık Yunanistan'a tarafsızlık politikasını tavsiye eder(Bayur, 1991d, s.124-126).

Birinci Dünya Savaşı başladığı dönemde Yunanistan'da tahtta Kral Konstantin oturmaktadır. Konstantin, babası I. Yorgo'nun 1913'de Selanik'te bir ruh hastası tarafından öldürülmesinin ardından tahta oturur. Son Bizans imparatoru XI. Konstantin'in halefiymiş gibi XII. Konstantin sıfatıyla taç giydirilen kral, askeri eğitimini Almanya'da tamamlamış ve İmparator II. Wilhem'in kızkardeşi Sofia ile evli olması nedeniyle bu ülkenin etkisi altındaydı(Hatipoğlu, 1986, s.463). Etkisi altındaki Almanya'nın savaşı kazanacağına inanan kralın aksine Venizelos, İtilaf Devletleri'nin üstün insan gücü ve tükenmez kaynaklarıyla galip geleceklerine inanıyordu. Megali İdea'nın büyük savunucusu olan Venizelos, bu amaca ulaşmak ve Yunanistan topraklarını büyütme için içinde bulunulan savaş koşullarının kendilerine kaçırılmayacak fırsatlar verdiğine inanmaktadır. Bu düşüncesine önceleri kralı da ikna etmiş görünmektedir(Bayur, 1991d, s.124).

İtilaf Devletleri'nin Yunanistan'a ilk teklifleri Çanakkale Savaşı'nın planlandığı dönemde yapılır. Almanya yanında savaşa katılan Osmanlı Devleti, Rusya'yla müttefikleri arasındaki bağlantıyı kesmiş, Bulgaristan'ın tarafsızlığı şüpheli hale gelmiştir. Ayrıca Batı Cephesi'nde kesin neticenin alınmasının mümkün

gözükmemesi üzerine İngilizler, sonucu başka bölgelerde aramaktadırlar. İngiliz planına göre Boğazların açılması halinde Osmanlı Devleti savaş dışı kalacak, donanmanın Karadeniz'e açılmasıyla hem Bulgaristan ve Romanya İtilaf Devletleri safına kazanılacak hem de Rusya'yla temas sağlanacaktır. Rusya'nın ihtiyacı olan silah ve mühimmatın ulaştırılmasıyla Doğu Cephesi'nde Alman baskısı ortadan kalkacaktır(Bayur, 1991e, s.16-18). Bu amaçla Yunanistan'a, 24 Ocak 1915 tarihinde İngiltere adına Dışişleri Bakanı Edward Grey tarafından savaşa katılması karşılığında *"Küçük Asya kıyılarında önemli tavizler verileceği"* teklif edilir(Churchill, 1969, s.16; Pallis, 1997, s.24). Yapılan bu cazip teklif karşısında Başbakan Venizelos, bunun ancak Bulgaristan'ın yansızlığının garanti edilmesiyle gerçekleşebileceğini, hatta Yunanistan'ın bunun sağlanması için adı geçen ülkeye Kavala'yı verebileceğini bildirir. Bundan sonra Venizelos, savaşa girilmesine karşılık alınabilecek yerleri krala anlatarak onun onayını almaya çalışacaktır. Ona göre İtilaf Devletleri'nden savaş sonunda şu bölgeler talep edilebilecek ve bu başarılacaktı: Antalya, Burdur, Kütahya ve Balıkesir illerinin bir kısmıyla Muğla, Denizli, Aydın, İzmir ve Manisa illerinin tamamı(Bayur, 1991e, s.192). Alınacak bu kadar geniş bir bölgeye karşılık olarak Kavala'nın Bulgaristan'a terki küçük bir ödün olarak sayılıyordu(Bayur, 1991e, s.191).

İtilaf Devletleri başlamayı planladıkları Çanakkale harbi için Yunanistan'ın desteğini almak isterken, Bulgaristan'ın da tarafsızlığını sağlamaya çalışıyorlardı. Böyle bir durumda her iki devlete de bazı ödünlere vermek gerekiyordu. Bulgaristan'ın tarafsızlığını korumak amacıyla, Yunanistan'a Balkanlarda herhangi bir toprak vaadinde bulunulamazdı. Buna karşılık Bulgaristan'ı kazanmak için kendisine son Balkan savaşında kaybettiği topraklardan bir kısmı olan ve hali hazırda Yunanistan'da bulunan Kavala bölgesi verilebilirdi – Rusya bu konuda ısrarlıydı-. Yunanistan'a ise vermiş olduğu bu ödünün mükâfatı olarak Batı Anadolu'da bazı topraklar vaat edilebilirdi. Kıbrıs gibi kendisine ait ve Makedonya gibi sakıncalı bölgeleri vaat etmektense düşman toprağı olan ve başkasına ait bir toprağı pazarlık konusu yapmak, İngilizler için gayet akıllıcaydı. Ancak söz konusu Batı Anadolu topraklarının bir kısmı İtalya'ya da söz verilmişti. Bu nedenle Yunanistan'a verilecek topraklar, savaşın bitimini müteakip toplanacak konferansta kararlaştırılacaktı(Smith, 1978, s.46-47).

İngiltere'nin İtilaf Devletleri adına Yunanistan'a Batı Anadolu'da toprak vaadinde bulunması Fransa ve Rusya'yı rahatsız etmiş ve yapılacak tekliflere açıklık getirilmesi

İngiltere'den istenmiştir. Rusya, İstanbul ve Boğazlardaki emelleri açısından, Yunanistan'ın Çanakkale Harbine katılmasına pek sıcak bakmamış, kendisine verilecek toprakların Kavala'nın Bulgaristan'a verilmesi ve sınırlarının savaştan sonra belirlenmesi şartına bağlanmasının Yunanistan'a bildirilmesini istemişti(Bayur, 1991e, s.187). Batı Anadolu'da en fazla yatırımı olan ülke konumunda bulunan Fransa ise Yunanistan'ın bu bölgelere yerleşmesine olumlu yaklaşmamaktaydı(Bayur, 1991e, s.188). Yine Fransa, Milli Mücadele döneminde de Anadolu'daki yatırımlarının başka devletlerin, bu arada Batı Anadolu'nun Yunanlıların, eline geçmesini önlemek amacıyla Osmanlı'nın toprak bütünlüğünü savunacak, ancak müttefiki İngilizler karşısında bu konuda önceleri kararlı bir tutum takınamayacaktır(Bige, 1994, s.30-33).

24 Ocak 1915 tarihinde, Yunanistan'a, savaşa katılması konusunda İtilaf Devletleri tarafından verilmiş olan teklif, Başbakan Venizelos'un isteğine rağmen Kral ve Genelkurmay Başkanı Metaksas'ın katı muhalefetleri nedeniyle geri çevrildi. Kral ve Metaksas, savaşa ancak Bulgaristan'ın tarafsızlığının garanti edilmesiyle girilebileceğini aksi takdirde Yunan ordusunun Türk ve Bulgar orduları karşısında zor durumda kalacağını, Sırbistan'ın yenilmesiyle Avusturya'nın da doğuya doğru ileri harekâta girişeceğini ileri sürüyorlardı(Gürün, 1986, s.76-77).

Sonuçta Bulgaristan'ın tarafsızlığını muhafaza edeceğini resmen taahhüt etmemesi, Kral ve Genelkurmay Başkanı Metaksas'ın yoğun muhalefeti nedeniyle, Yunanistan'ın savaşa girmesi projesi 1915 yılı için hayata geçirilememiştir. Ancak Başbakan Venizelos bir süre bu konuda Kralı etkilemek için raporlar hazırlamaya devam etmiştir. Savaşa girme planı başarısız olan Venizelos, 6 Mart 1915 tarihinde hükümetten istifa etmiş, yapılan seçimlerde ise tekrar iktidara gelmişti. Ancak Kralın ve Metaksas'ın muhalefetini aşmayı başaramamıştı(Tansel, 1991a, s.158).

İtilaf Devletleri'nin Yunanistan'a ikinci teklifleri gecikmeyecektir. Çanakkale çıkarmasının başarısız olması ve Bulgaristan'ın Almanya yanında savaşa girmesiyle iyiden iyiye zor duruma düşen İngiltere, 17 Ekim 1915 tarihinde Yunanistan'a savaşa girmesi koşuluyla Trakya'nın tamamıyla Kıbrıs'ı teklif ediyordu(Pallis, 1997, s.36-37). Ancak bu sırada iktidarda bulunan Zaimis bu öneriyi gerçekçi bulmayarak reddederek tarafsızlığını sürdürdü(Hatipoğlu, 198865).

Kralcı Zaimis Hükümeti'nin uzlaşmaz tutumu nedeniyle Yunanistan'ı savaşa sokamayan İtilaf Devletleri, Eski başbakan Venizelos'un teklifiyle yeni ve korkunç bir

planı devreye sokuyorlardı. Özellikle tahıl, kömür ve petrol gibi hayati ihtiyaçlarını dışarıdan karşılayan bir ülke için en önemli yaptırım ağır bir abluka ve ekonomik ambargo oluyordu. 18 Aralık 1915'te Venizelos Atina'daki Fransız elçisine kendi halkını açlıkla yola getirmelerini tavsiye edebiliyordu: "... sizin Selanik'te bulunmanız onları rahatsız ediyor... metin olunuz, onları ancak korku ve açlık tehdidi ile elde edebilirsiniz. Hele buğdayı azar azar sokunuz. Onları devirmek benim için kolay olacaktır... ben iktidara ancak kendi siyasetimi yürütebileceğim sırada geleceğim, o da İtilaf Devletleri'nin yanında savaşa katılmaktır... Selanik'te kalmanıza çok memnun olurum, çünkü ilkbaharda orada bir şeyler yapabilirsiniz..."(Hatipoğlu, 1988, s.65-66) Bu sırada İtilaf Devletleri, 5 Ekim 1915'de Bulgaristan'ın savaşa girmesi ve Sırbistan'ın zor durumda kalması nedeniyle Selanik'e, savaş hukukunda tarafsız bir ülkeye asker çıkarma gibi bir uygulamanın olmamasına rağmen, asker çıkarmışlardı. Bundan sonra İtilaf Devletleri Selanik'te bulunan askeri birlikleri aracılığıyla Atina yönetimini sıkıştıracaklardı(Smith, 1978, s.69).

Eski başbakan Venizelos'un telkinleri ve Selanik'te bulunan birlikleri aracılığıyla Atina Yönetimi'ni sürekli olarak sıkıştıran İtilaf Devletleri, amaçlarına ulaşabilmek için Yunanistan'a uygulanan ekonomik ambargoyu şiddetlendiriyorlardı. Ülke içerisinde bulunan Venizelistler aracılığıyla kamuoyunu etkilemeye uğraşıyorlar, Kral ve taraftarlarını savaşa girmeye ikna etmeye çalışıyorlardı(Bayur, 1991f, s.550). 1916 yılının Ağustos ayında Venizelos taraftarları Selanik'te ayrı bir hükümet kurdular(Smith, 1978, s.69) ve Venizelos, Selanik Hükümeti adına 23 Kasım 1916'da Almanya'ya savaş ilan etti(Hatipoğlu, 1988, s.69). Atina'da bulunan meşru Yunan Hükümeti'ni zorlamak amacıyla 1 Aralık 1916 tarihinde İtilaf Devletleri Pire'ye çıkardıkları askeri birlik sayesinde Kralı tahtını bırakmaya ikna ettiler. Kral küçük oğlu Aleksandr lehine tahttan çekildiğini bildirerek, büyük oğlu Yorgo ve Metaksas'ı da yanına alarak 14 Haziran 1917 tarihinde ülkeyi terk etmek zorunda kalıyordu(Hatipoğlu, 1988, s.69-71). Kralın ülkeyi terk etmesi üzerine 27 Haziran 1917'de Atina'ya gelen Venizelos, yeni hükümeti kurarak 1 Temmuz 1917 tarihinde Osmanlı Devleti'ne savaşa ilan eder. Ancak Yunanistan'ın fiilen savaşa katılması 1918 yılının Eylül'ünü bulmuştur. Savaşın bitimini müteakip Fransa'nın isteğiyle Bolşeviklere karşı girişilen harekâta iki tümenlik bir kuvvet gönderen Yunanistan yönetimi, savaşa geç girmesini unutturarak eksiklerini telafi etmeye girişmiştir. Venizelos, savaş sonrası paylaşma anlaşmalarında isteklerinin kabul görme ihtimalini

artırmaya yönelik bu fedakârlıklarının(!) meyvelerini almak umuduyla, 1919 yılının Ocak ayında toplanan Paris Barış Konferansı'na katılır(Hatipoğlu, 1986, s.465).

4.1.4. Paris Barış Konferansı, İzmir ve Çevresinin Yunanistan'a Verilmesi

Yunan istekleri ve Megali İdea bahsinde Yunanistan'ın Osmanlı toprakları üzerindeki ihtiraslarından, I. Dünya Savaşı sırasında amaçlarına ulaşmak için Yunan devlet adamlarının kendi aralarında ve İtilaf Devletleri arasında ne gibi politikalar yürüttüklerini görmüştük. Burada, Yunanistan'ın Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra Osmanlı toprakları hakkındaki planlarını ve bu planları hayata geçirmek için giriştikleri çabalardan bahsetmek gerekir.

Mondros Ateşkes Antlaşması'nı takip eden ilk günlerden itibaren, Yunanistan'ın ihtiraslı Başbakanı Venizelos, Batı kamuoyunu Megali İdea düşüncesine kazanmak ve İtilaf Devletleri yöneticilerini etkilemek maksadıyla, zamanının büyük kısmını Paris ve Londra'da geçiriyordu(Hatipoğlu, 1988, s.77-78). Venizelos, daha 2 Kasım 1918 tarihinde L. George'a yazdığı ve Yunan isteklerini içeren mektubunda, Osmanlı topraklarının yeni durumunun belirlenmesi konusunda, ülkesinin savunduğu politikaları açıklıyordu. Buna göre, Batı Anadolu, Rodos Adası'nın karşısından Kuzeyde Erdek'e kadar olan bölgeyi istiyordu(Pallis, 1997, s.40). Venizelos, Batı Anadolu konusundaki taleplerini, Yunanistan'ın I. Dünya Savaşı'ndaki fedakârlıklarının bir karşılığı olarak istiyordu. Ona göre Yunanistan'ın toprakları Trakya'da, Doğu Trakya'yı da içine alacak şekilde Karadeniz'e kadar genişletilebilirdi. Ancak Bulgaristan'ın varlığı bu tasarımı güçleştiriyordu. Oysa Batı Anadolu'da şartlar daha uygundu. Bölgede nüfusun çoğunluğunu gayrimüslimler oluşturuyordu; bu nüfusun ezici çoğunluğu ise Rumlardan meydana geliyordu. Ayrıca Batı Anadolu'nun Yunanistan'a verilmesinin, İtilaf Devletleri'nin Wilson İlkeleriyle de uyumlu bir çözüm yolu olduğu ileri sürülüyordu(Sonyel, 1973, s.33; Jaeschke, 1991a, s.61). Daha sonra 30 Aralık 1918 tarihli "*Paris Barış Konferansı Huzurunda Yunanistan*" adlı bir muhtırayı bu konferansa sundu(Tansel, 1991a, s.160). Yunan isteklerinin ayrıntılarıyla anlatıldığı bu muhtıradan, Filistin, Suriye ve Mezopotamya'nın Osmanlı

Devleti'nden koparılması bir oldu-bitti olarak kabul edilmekle birlikte, Anadolu için de üçlü bir çözüm önerisi benimseniyordu. Buna göre doğuda bir Ermeni devleti kurulurken, Doğu Trakya ve İstanbul'u içine alan bir devlet kurularak Boğazların özgürlüğü sağlanıyor, Batı Anadolu ise Yunanistan'a veriliyordu. Yunan isteklerine konu olan bölge(Bkz. EK-7), kuzeyde Bandırma'nın 20 km doğusundan başlayarak Karadağ-Demirdağ-Uşak'ın 20 km batısı, Sarayköy'ün 20 km batısı, Muğla'nın 10 km doğusu, Bozdağ güneyi ve Meis Adası'nın karşısında son bulan hattın batısında kalan bölgeyi içeriyordu(Türk İstiklal Harbi, 1999b, s.7). Venizelos, iddialarını Wilson Prensipleri'ne, özellikle 12. prensibe ve self-determinasyon hakkına dayandırıyordu(Sonyel, 1973, s.35). Batı Anadolu konusundaki iddiasını desteklemek amacıyla çarpıtılmış nüfus istatistikleri kullanıyordu. 1912'de Fener Patrikhanesi tarafından yaptırılmış(Smith, 1978, s.84) sayıma göre sözü geçen bölgede 1.300.000 Türk'e karşılık 850.000 Rum ve Ermeni yaşamaktaydı. Venizelos, Türk ve Rum nüfus arasındaki dengeyi sağlamak için Midilli, Sakız, Rodos ve Meis gibi adaları ekonomik ve coğrafi açıdan Anadolu'nun birer uzantısı olarak gösteriyor,(Gürel, 1993, s.34) buralarda yaşayan 370.000 Rum'u da mevcut nüfusa ekliyordu.* Böylece Türk ve Rum nüfus arasında görece bir denklik sağlanıyordu. Oysa gerçek bunun tam tersiydi. 1911-12 Osmanlı nüfus sayımlarına göre Anadolu'da 14.000.000 Müslüman'a karşın 1.254.333 Rum-Ortodoks yaşamaktaydı. Bununla birlikte Anadolu'da Rumların en yoğun yaşadıkları yerlerde dahi azınlıkta oldukları görülüyordu: 1895 nüfus sayımına göre, Rumların genel nüfusa oranı, İstanbul'da %18, Aydın ilinde %15 ve Edirne'de %29,3 idi(Gürel, 1993, s.34). 1917 yılını kapsayan Türk istatistiklerine göre Ege bölgesindeki nüfus dağılımı şu şekildeydi: (Sonyel, 1973, s.37)

* Venizelos'un bu iddiası aslında yeni bir şey değildi zira Balkan savaşları sonrasında Ege adalarını geri almak isteyen Osmanlı Devleti, adaların Anadolu'nun birer uzantısı olduğunu ileri sürüyordu. Dört sene evvel kendisine karşı ortaya atılan iddiayı şimdi Yunanistan, Türklere karşı kullanmak istiyordu. Venizelos, savaşın kaybedilmesi durumunda Türk devleti tarafından, adaların kendi sözlerine dayanarak istenmesi kapısını açtığıнын farkında değildi. (Gürel, 1993, s. 35)

Bölge	Türk/Müslüman	Rum/Ortodoks
İzmir, Manisa,		
Aydın, Nazilli	1.299.527	233.914
Balıkesir	368.404	85.547
Muğla	<u>138.767</u>	<u>10.192</u>
Toplam:	1.802.698	329.653

Burada I. Dünya Savaşı sırasında güvenlik gerekçesiyle ülke içlerine göç ettirilmiş Rumların bulunmamasının nüfus üzerindeki etkisi akıllara getirilebilir. Ancak 19 Kasım 1919'da İngiliz Yüksek Komiseri Sir De Robeck'ten Lord Curzon'a gönderilen bir yazı da bölgede Türk nüfusunun ağırlıkta olduğunu göstermektedir. Buna göre İzmir şehir ve sancağındaki 633.359'luk nüfusun 217.477'sini Osmanlı uyruklu Rum; 415.882'sini ise Müslüman ve diğer unsurlar oluşturuyordu (Sonyel, 1973, s.37).

Venizelos'un muhtırasında, Batı Anadolu hakkındaki iddialarına karşılık, Anadolu'nun geri kalanı için; Doğu'da Ermeni devleti, Batı'da Yunanistan'a verilen topraklarla, Boğazlar bölgesi arasında kalan topraklarda ise bir Türk devletinin kurulması kabul ediliyordu. Venizelos'un öne sürdüğü şekliyle Anadolu paylaşırlırsa, Yunan bölgesi dışında kalacak 800.000 Rum'a karşılık Yunan bölgesinde de aşağı-yukarı bu kadar Müslüman nüfus kalacaktır. İleride oluşabilecek sorunların şimdiden çözülmesi için bu iki nüfus ilgili devletlerin anlaşmalarıyla mübadele edilebilir, böylece Yunan bölgesi nüfus açısından homojen bir görünüme kavuşturulabilirdi. (Öztoprak, 2006, s.29-34) Yunan Başbakanı mübadele projesiyle, Anadolu içlerinde verimsiz topraklarda yaşayan birkaç yüz Rum'un mallarının müstakbel Türk devleti tarafından ödenerek göç ettirilmesine karşılık, Ege bölgesinin verimli tarım ve sahil bölgelerinde yaşayan milyonlarca Türk'ü yurtlarından kovmayı tasarlıyordu (Bayar, 1967a, s.1466-1467; Türk İstiklal Harbi, 1999a, s.7). Muhtıraya göre, Batı Anadolu coğrafi açıdan da Anadolu'nun diğer kısımlarından önemli farklılıklar arz ediyordu. Bir defa buranın iklimi daha ılıman ve Yunanistan'ın iklimine paralel özellikler gösteriyordu. Ekonomik yapı Rumlar sayesinde iç bölgelere nazaran daha gelişmişti (Smith, 1978, s.85).

Hazırladığı muhtırayı 3-4 Şubat 1919 tarihinde Onlar Konseyi önünde sözlü olarak savunan Venizelos, iddialarını burada da tekrarlamış ve konferansı etkilemeye

çalışmıştı(Sarıhan, 1993a, s.117). Lloyd George'un önerisi üzerine, Yunan Başbakanı'nın ileri sürdüğü hususları inceleyerek konferansı bilgilendirmek üzere bir komisyonun kurulması kabul edildi(Jaeschke, 1991a, s.61). 5 Şubat'ta başlayıp 30 Mart 1919 tarihinde görevini tamamlayan komisyonda İngiltere, Fransa, ABD ve İtalya'dan ikişer üye bulunmaktaydı(Sonyel, 1973, s.36). Komisyon, çalışmaları sonunda konferansa sunduğu raporda üyeler arasında mutabakatın bulunmadığını ortaya koyuyordu. İngiliz ve Fransız üyeler İzmir ve hinterlandının Yunanistan'a verilmesini tavsiye ederken ABD temsilcileri nüfus yapısının Venizelos'un iddialarını desteklemekten öte olduğunu, Anadolu'nun denize çıkışı konumunda bulunan İzmir'in Türklerden alınarak Yunanistan'a verilmesinin uygun olmayacağını ileri sürüyorlardı. İtalyanlar ise Anadolu konusunda kendi çıkarları ile çatışması nedeniyle, Yunan iddialarına kesinlikle karşı çıkıyorlardı(Smith, 1978, s.87). Komisyon, İtalyanların itirazlarına rağmen 6 Mart 1919 tarihinde Batı Trakya'nın Yunanistan'a verilmesini tavsiye etti(Sarıhan, 1993a, s.159). İzmir sancağının Yunanistan'a verilmesi konusu ise belirsizliğini koruyordu. İtalyan delegesinin çekilmesinden sonra üç ülkenin temsilcilerinin kaldığı komisyon 30 Mart 1919 tarihinde İzmir ve hinterlandının Yunanistan'a verilmesi tavsiyesini karara bağlayacaktır(Jaeschke, 1991a, s.61).

Yunan – Arnavut Komisyonu'nun verdiği kararın aksine İtilaf Devletleri'ne mensup birçok uzman, konferansı böylesi bir kararın sakıncaları konusunda sürekli uyarıyordu(Churchill, 1929, s.16). Daha 17 Kasım 1918'de Lord Granville, Batı Trakya'dan başka, bütün Yunan taleplerinin reddedilmesini istiyordu(Tansel, 1991a, s.163-164). İngiltere Genelkurmay Başkanı Wilson ise Venizelos'a *“İngiliz kıt'alarının yardımını hiç beklemeyiniz”* demek suretiyle bu konudaki rahatsızlığını ortaya koyuyordu(Sarıhan, 1993a, s.177). Diğer taraftan İngiliz askerlerinin terhisi nedeniyle Yunanlıların Anadolu ve Trakya'da ilerilere gitmesinin tehlikeli olacağını, Barış Konferansı'nın, kararlarında zor kullanmaya muktedir olmadığını belirtiyordu(Tansel, 1991a, s.164). Komisyonun kararının hemen arkasından 3 Nisan 1919'da İngiltere Yüksek Komiseri Calthorpe, *“...ümit etmek isterim ki... Helen Krallığı Ege Denizi'nin doğu kıyılarına yayılmayacaktır. Zira böyle bir hareket, taraftarlarına saadet ve refah değil tam tersini getirir”* diyerek, kararın yanlışlığını belirtiyordu(Jaeschke, 1991a, s.61). Lord Curzon ise 18 Nisan 1919 tarihli muhtırasında *“Selanik kapılarının beş mil dışında asayişi sağlayamayan Yunanistan'ın Aydın Vilayeti'nde barış ve güvenlik*

sağlamakla nasıl görevlendirilebileceğini anlamıyorum” diyerek karara katılmadığını beyan ediyordu(Jaeschke, 1970b, s.26). Curzon, İzmir bölgesinde barınamayacakları gerekçesiyle Batı Anadolu yerine Trakya'nın Yunanistan'a verilmesini öneriyordu (Selek, 2004a, s.63).

Uzmanlar yanında, Batı Anadolu'da yaşayan yabancılar da bölgenin Yunanistan'a verileceği haberlerinin işitilmesiyle birlikte yüksek komiserler ve gazetelere verdikleri beyanatlar aracılığıyla karara karşı olduklarını anlatmaya çalışıyorlardı. 14 Şubat 1919 tarihinde İzmir'deki İngiliz Ticaret Odası, Yüksek Komiserlik'e başvurarak İzmir'in Yunanistan'a verilmemesi gerektiğini, nüfusun büyük çoğunluğunu Türklerin oluşturduğunu belirtiyor, ancak Türk idaresinin de düşünülmemeyeceğini, en iyi seçeneğin idarenin İngiltere, Fransa veya ABD'ye verilmesi olduğunu bildiriyorlardı(Akşin, 2004, s.169). İngiliz ticari çevreleri dışında Amerikan misyoner teşkilatları da aynı kanaati paylaşıyorlardı(Jaeschke, 1991a, s.63). Bunların tek derdi İzmir'in geniş Batı Anadolu bölgesinin ihracat limanı olması dolayısıyla sahip olduğu ekonomik gücüydü. İzmir, ancak gerisinde bulunan demiryolu, pazarlar ve en geniş anlamıyla Anadolu'nun sahip olduğu ekonomik değerler ve ürettiği artı değerle bir anlam kazanıyordu. İzmir'in Yunanistan'a verilmesiyle demiryolu ve pazar da ikiye bölünmüş olacak, böylece İzmir'in zenginliği kurumaya yüz tutacaktı(Akşin, 2004, s.265-266). Yabancı tacirler biliyorlardı ki bölgenin zenginliği biraz da Osmanlının, zayıflığı ve sağladığı kapitülasyonlara dayanıyordu. Bölgede elde edilen gelirin çok küçük bir bölümü vergi olarak devlete veriliyor, geri kalanın tamamına yakın kısmı ise yabancıların, vatandaşı oldukları ülkelere aktarılıyordu. Yunanistan'ın bölgeye yerleşmesiyle Osmanlının sağladığı korunaklı bölge ortadan kalkacak, Yunan yasaları uyarınca ayrıcalıklar kaldırılacaktı. Bunu çok iyi bilen yabancı uyruklu ve hatta yerli Rum tüccarların önemli bir bölümü düzenin mevcut haliyle sürdürülmesinden yana bir tavır takınıyorlardı(Taçalan, 1971, s.46).

Mart ve nisan aylarında bu tartışmalar yaşanırken 1919 yılının Nisan ayı sonlarında yaşanan bir dizi olay Yunanistan'ın durumunda umulmayacak derecede büyük değişikliklere neden olacaktı. Zira İtalya, Anadolu'da kendisine -daha savaş sırasında yapılan- gizli antlaşmalarla vaat edilen toprakları işgal etmeye başlamıştı(Akşin, 2004, s.269; Sarıhan, 1993a, s.187). Diğer taraftan Adriyatik kıyılarındaki Fiume Adası konusunda ABD Başkanı Wilson ile İtalya Başbakanı

Orlando arasında yaşanan sert tartışmalar İtalya heyetinin 24 Nisan 1919 tarihinde Konferansı terk etmesine neden olmuştu(Sonyel, 1973, s.52). 2 Mayıs günü yapılan toplantıda Başkan Wilson, İtalya'nın İzmir'e iki kruvazör gönderdiğini, kendisinin de buna karşı bir donanma gücünü bölgeye gönderebileceğini söyleyerek İtalya'nın saldırgan tutumundan yakınıyordu. Wilson'un İtalya aleyhtarlığını iyi bir fırsat olarak gören Lloyd George, söze girerek, Venizelos'tan aldığı bir habere göre, Türklerle İtalyanların aralarında anlaşarak İzmir ve bölgesinde Rumlara yönelik kıyım hareketlerine girişmiş olduklarını söylüyor, buna karşı bölgeye müttefik donanmasına ait bir filonun gönderilmesini öneriyordu(Smith, 1978, s.90).

5 Mayıs günü İtalya'nın Anadolu'daki hareketleri yeniden gündeme gelmişti. Clemenceau ve Lloyd George, Wilson'u İzmir'in Yunanistan tarafından işgal edilmesine ikna etmek için İtalya'nın kendilerini bölgede bir oldu-bittiyle karşı karşıya bırakacaklarını, bunu önlemek için kendilerinin önce davranarak Yunanistan'ın İzmir bölgesini işgal etmesine izin vermeleri gerektiğini ileri sürüyorlardı(Smith, 1978, s.90). Lloyd George, *"...günün birinde İtalyanları Anadolu'yu zapt etmiş bir halde görebiliriz. Onları oradan çıkarmak güç olur. Rumlar öldürülmekte olduğundan Yunanlılara İzmir'i işgal müsaadesi verilmelidir. Türkiye'de işgal kuvvetleri işini, İtalyanlar Paris'e dönmeden çözmeliyiz. Mümkünse bugün öğleden sonra..."*(Tansel, 1991a, s.165) diyordu.

İzmir'e Yunan birliklerinin gönderilmesi işi 6 Mayıs günü daha derinliğine ele alındı. Bir karar verilmeliydi, zira İtalyan temsilcileri ertesi gün Konferans'a geri döneceklerdi. Bu nedenle Clemenceau ve Lloyd George, Yunanistan'a İzmir'e asker çıkarması için izin verilmesi düşüncesini ısrarla savundular. Sonunda Wilson da kararı kabul etti(Akşin, 1986, s.176-177).

Üç büyükler İzmir konusunda aldıkları kararı 12 Mayıs 1919 tarihindeki oturumda İtalyan heyetine açtılar, Clemenceau, Yunanistan'ın İzmir'e asker çıkarmasının, bu şehrin nihai durumu konusunda verilmiş bir karar anlamına gelmediği konusunda İtalyan heyetine güvence veriyordu(Smith, 1978, s.94). Bir oldu-bitti ile karşı karşıya kalan İtalyan heyeti, aynı gün öğleden sonra kararı kabul etti(Jaeschke, 1991a, s.72). Böylece Yunanlıların Anadolu'ya gönderilmeleri kararı, ulu-orta, aceleyle ve büyük bir gizlilik içinde, Venizelos'un kışkırtmasıyla, uzmanlara danışılmadan, sonuçları düşünülmeden alınmıştı.

4.1.5. İzmir'in İşgali

İzmir'in işgalinden önce İtilaf donanmasına ait savaş gemileri Akdeniz kıyılarında dolaşıyor, limanlara girip çıkıyor, bu arada İzmir Limanı'na da sık sık uğruyordu. Bu durum İzmir'in işgal edileceği şeklindeki yorumlara yol açıyordu. Özellikle Yunanlılar tarafından gerçekleştirilecek bir işgal ihtimali, halkı kaygılandırıyor ve umutsuzluğa sevk ediyordu. Çünkü İstanbul Hükümeti işgal ihtimaline karşı herhangi bir önlem almıyordu. 17. Kolordu Komutanı ve Vali Vekili Nurettin Paşa, Müdafaa-ı Hukuk yoluyla bir hareket başlatmış ancak 22 Mart 1919 tarihinde görevden alınmasıyla hareket sonuçsuz kalmıştı(Durmuş Yalçın v.d., Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, 2006, s. 152).

Nurettin Paşa'nın yerine 17. Kolordu Komutanlığı'na atanan Ali Nadir Paşa ve Valiliğe atanan Kambur İzzet Bey büyük bir gaflet ve aymazlık içerisinde halkı oyalamışlardı. İşgal ihtimaline karşı halkı bilinçlendirmeye ve örgütlemeye çalışan Moralızade Halit Bey ve arkadaşlarının faaliyetlerini engellemişler, azınlıkların taşkınlıklarını hoş görmüşler ve işgale karşı gerekli askeri tedbirleri almamışlardı (Tansel, 1991a, s.176-178).

İtalyanların Anadolu'nun Güney-Batısındaki bölgeleri birer birer işgal etmeleri, İzmir'in de bir oldu-bitti sonucu İtalyanlar tarafından işgal edileceği konusunda İngiltere, ABD ve Fransa'yı kaygılandırıyordu(Sonyel, 1973, s.52). İtalya heyetinin bulunmadığı bir anda adı geçen bu üç devletin başkanları İzmir'in Yunan ordusu tarafından işgal edilmesine karar vermişlerdi (Akşin, 1986, s.176-177). Paris Barış Konferansı'nda İzmir'in Yunanistan tarafından işgal edilmesine karar verilmesi ile ilgili gelişmeler daha önce anlatıldığı için burada tekrar edilmeyecektir. Paris Barış Konferansı'nın aldığı karar 7 Mayıs 1919'da Amiral Calthorpe'a bildirildi. 12 Mayıs 1919'da durumu Defrance ve Sforza ile görüşen Calthorpe, aynı gün işgali idare etmek maksadıyla İzmir'e hareket etti. 13 Mayıs 1919'da İzmir'e ulaşan Amiral, Fransız, İtalyan, Amerikan ve Yunanlı meslektaşlarının katıldığı bir konferans toplamıştı. Konferansta alınan karara göre, Fransızlar Foça Topçu birliğini, İtalyanlar Karaburun'u, İngilizler Kösten Adasını ve Yunanlılar Sancakkalesi'ni eşit

kuvvetlerle(yüz yirmişer kişi) işgal edeceklerdi. 15 Mayıs 1919'da ise bir Yunan tümeninin İzmir'in askeri kontrolünü teslim almak için karaya çıkarılması kararlaştırıldı(Jaeschke, 1991a, s.73-74). Keyfiyet 14 Mayıs 1919 tarihinde bir nota ile Osmanlı Hükümeti'ne bildirildiği gibi aynı gün Amiral Calthorpe aracılığıyla Vali İzzet Bey'e de bildirilmişti(Akşin, 2004, s.276). İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edileceğini ilk öğrenenler Rumlar olmuştur(Smith, 1978, s.101). 13 Mayıs günü Yunanistan'ın siyasi temsilcisi bulunan Mavrudis, Aya Fotini Kilisesi'ne gelerek burada toplanmış bulunan kalabalığa beklenen haberi vermişti(Bayar, 1967b, s.1773-1775).

Türkler İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edileceğinden kuşkuluyorlardı ancak kesin bilgi sahibi değillerdi. Bazı tarihçiler daha 11 Mayıs 1919 tarihinde haberin Türklere ulaştığından bahsetmektedirler fakat bizce bu durum bir karmaşadan ileri gelmektedir. Zira Nurdoğan Taçalan 12 Mart 1919'da, İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti adına İstanbul'a gönderilen heyetteki bazı kişilerin Kont Sforza tarafından bir İtalyan gemisiyle İzmir'e gönderildiğinden bahsetmektedir. Gemiden karaya çıkan Moralızade Nail, Cami ve Ahmet Dino Beyler, şehrin Yunanistan tarafından işgal edileceğini, eğer İtalyan işgali doğrultusunda bir irade ortaya konulacak olursa İtalya'nın Yunan işgaline engel olacağını halka anlatmışlar ancak bu görüş taraftar bulamamıştı. Cemal Kutay ise "*Milli Mücadele'de Öncekiler ve Sonrakiler*" adlı eserinde, İtalyan gemisinden karaya çıkan heyetin 11 Mayıs'ta geldiğini, Moralızade Nail Bey yerine ise kardeşi Halit Bey'in adını zikretmektedir. Cemal Kutay'dan nakleden diğer tarihçiler de bu nedenle yanlışa düşmektedirler(Tansel, 1991a, s.180). Yine Cemal Kutay, İtalyan işgalini öğütleyen Cami, Ahmet Dino ve Halit beylere karşı Celal Bayar'a nutuklar söyletmektedir(Kutay, 1963a, s.270). Oysa anılan tarihten çok önce Celal Bayar, 19 Mart 1919'da, İzmir'i terk etmiştir(Bayar, 1967b, s.1726).

İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edileceği haberini 14 Mayıs sabahı ilk öğrenen Gümrük Müfettişi Menemenlizade Muvaffak Bey'dir. Haberi kendisine İtalyan Konsolosluğu'ndaki tanıdıkları iletmişti(Taçalan, 1971, s.223). İşgal haberinin Türkler arasında işitilmesiyle telaş başlamıştı. Halkın içinden bir grup insan işgal söylentilerini değerlendirmek için Sultani Mektebi'nde toplanmışlardı.

15 Mayıs sabahı işgalin başladığı sırada Alb. Kazım(Özalp)'da izinli olarak İzmir'de bulunuyordu. Söylentiler üzerine Kemeraltı'nın girişindeki askeri

kıraathaneye gelmiş konu hakkında görüşüyordu. Aralarında Necati, Haydar Rüştü, Ragıp Nurettin ve Moralızade Halit Bey'in de bulunduğu kalabalık bir kitle Kazım Bey'den görüşlerini soruyorlardı(Özalp, 1988, s.4). Tanıdık bir subayın Kazım Bey'e Yunanlıların İzmir'i işgal edecekleri konusunda ne düşündüğünü sorması üzerine Kazım Bey'de kendilerine:

“Durun bakalım, ben bir zamanlar, Ali Nadir Paşa'nın kurmay subaylığında bulunmuştum. Belki ondan durumu öğrenebilirim.” diyerek az ileride bulunan askeri kışlaya giderek 17 nci Kolordu Komutanı Ali Nadir Paşa ile konuşmuştu. Görüşme esnasında Paşa, öyle bir şeyin olmadığını, yalnız Boğazlarda olduğu gibi, İzmir'in bazı tabyalarını İtilaf Devletleri'yle Yunanlıların birlikte işgal edeceklerini, resmi bilginin bundan ibaret olduğunu söyleyerek Kazım Bey'i oyalamaya çalışmıştı(Taçalan, 1971, s.224-225). Oysa Ali Nadir Paşa, 14 Mayıs günü saat dokuzda Amiral Calthorpe'den ilk notayı almıştı(Jaeschke, 1991a, s.75). Bu notada İzmir Körfezi tahkimatlarının Mondros Ateşkes Antlaşması'nın 7. maddesi hükmünce İtilaf Devletleri tarafından işgal edileceği belirtiliyordu(Türk İstiklal Harbi, 1999b, s.35). Alınan bu haber üzerine Harbiye Nazırı Şakir Paşa'yı bilgilendiren Kolordu Komutanı, halk arasında İtilaf Devletleri'nin tahkimatları işgalini, Yunan ordusunun İzmir şehrini işgalinin izleyeceği yönünde dedikodular dolaştığından bahsediyor, kendisinden talimat istiyordu. Harbiye Nazırı cevaben, işgal vukuuna dair Babî'li'ye verilmiş bir malumatın olmadığını, Amiralin bu teklifinin, mütareke şartları gereği olduğundan kabul edilmesi lüzumunun doğal olduğunu söylüyor, dedikodular için de, *“bu gibi şayialara ehemmiyet vermeyiniz”* demekle kolorduyu etkisiz hale getiriyordu(Bayar, 1967b, s.1781). Bunun üzerine 17 nci Kolordu Komutanı verdiği bir emirle bütün subayların gece yarısından itibaren kışlada toplanmalarını sağlamış, Yunan çıkarmasının sorunsuz bir şekilde sonuçlanması için subaylardan gelebilecek en küçük bir direnme ihtimalini dahi ortadan kaldırmaya çalışmıştı(Türk İstiklal Harbi, 1999b, s.41).

Vali Kambur İzzet Bey ve 17. Kolordu Komutanı Ali Nadir Paşa, İzmir'in işgal edileceğini bir gün önceden haber aldıkları halde, halka işgalin dedikodudan ibaret olduğunu söylemekten başka bir şey yapmıyorlardı(Akşin, 2004, s.274-275; Taçalan, 1971, s.239-240). Onların bu aymazlıklarının arkasında İstanbul Hükümeti ve Başbakan Damat Ferit bulunuyordu. Damat Ferit, İngiliz Yüksek Komiseri Amiral Calthorpe'den işgali 14 Mayıs tarihinde öğrenmişti. Buna rağmen tam bir

teslimiyetçilik içerisinde Vali İzzet Bey'den direnilmemesini istemişti(Durmuş Yalçın v.d., Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, 2006, s.153).

14 Mayıs günü güneş batarken telaşlı halk Hükümet meydanında toplanmaya başlamıştı. Biraz sonra kalabalık lise binasına naklolundu. Burada yapılan toplantıda Vali İzzet Bey'e bir heyet gönderilmesine karar verilmişti. Kendisiyle görüşen heyete İzzet Bey tarafından yatıştırıcı sözler söylenmiş, onlardan tevekkül içerisinde olmaları, hükümetin gerekli her türlü tedbiri aldığı söylenerek dağılmaları bildirilmiş, aksi halde lise binasının İtilaf Devletleri gemileri tarafından bombalanacağı tehdidi savrulmuştu(Özalp, 1988, s.5).

Lise binasında ilk konuşmayı yapan Mustafa Necati Bey, Yunanlılara karşı koymak için bir direnme örgütünü kurulmasını söylemiş, toplantıya katılan diğer şahısların da katılmasıyla, daha önce İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti içerisinde kurulmuş olan Müdafaa-i Vatan Komitesi'nin(Taçalan, 1971, s.209-210) adı "*Redd-i İlhak Heyet-i Merkeziyesi*" olarak değiştirilmişti(Taçalan, 1971, s.228). Böylece Milli Mücadele'de bayrak haline getirilecek örgüt oluşturulmuş oluyordu. Batı Anadolu'nun birçok yerinde ardı ardına açılan Redd-i İlhak örgütleri, sivil direnişi başlatmışlardır.

Daha sonra ikinci bir heyet oluşturularak valiye gönderilmişti. Bu sefer Vali İzzet Bey, Amiral Calthorpe'un notasından bahisle, kendisinin Damat Ferit Paşa'ya durumu yazdığını ve cevap beklediğini söyleyerek kulaktan kulağa dolaşan dedikoduların doğruluğunu onaylamıştı(Bayar, 1967b, s.1782). Lise binasında sonuç alınamayan tartışmalardan sonra Türk Ocağı'nda toplanmaya karar verilmiştir. Burada Mustafa Necati, Haydar Rüştü, Ragıp Nurettin Reşat ve Halit beylerin imzalarıyla Haydar Rüştü Bey'in Anadolu matbaasında bastırılacak bir beyanname yazılmıştı. Bu beyannamede şöyle deniyordu: (Bayar, 1967b, s.1784; Taçalan, 1971, s.232)

"Ey bedbaht Türk!...

Wilson Prensipleri unvan-ı insaniyetkaranesi altında senin hakkın gasp ve namusun hetkediliyor(yırtılıyor).

Buralarda Rum'un çok olduğu ve Türklerin Yunan'a iltihakını memnuniyetle kabul edeceği söylendi.; ve bunun neticesi olarak güzel memleket Yunan'a verildi.

Şimdi sana soruyoruz?...

Rum senden daha mı çoktur?

Yunan hâkimiyetini kabule taraftar mısınız?

Artık kendini göster. Tekmil kardeşlerin Maşatlık'tadır. Oraya yüzbinlerle toplan. Ve kahir ekseriyetini orada bütün dünyaya göster. İlan ve ispat et... Burada zengin, fakir, âlim, cahil yok. Fakat Yunan hâkimiyetini istemeyen bir kitle-i kahire vardır.

Bu, sana düşen en büyük vazifedir. Geri kalma! Hüsran ve nekbet fayda vermez. Binlerle, yüzbinlerle Maşatlık'a koş ve Heyet-i Milliye'nin emrine itaat et.

İlhak-ı Redd Heyet-i Milliyesi

Tarih-i intişarı:

14/15 Mayıs 1919 Çarşamba/Perşembe”

Maşatlık'ta düzenlenen mitinge binlerce kişi katılmış, ateşli konuşmalar yapılmış, limanda bekleyen İtilaf gemilerine Türklerin işgali sanıldığı gibi sevinçle kabul etmeyecekleri gösterilmek istenmişti. Ancak mitingde ne yapılması gerektiği konusunda herhangi bir karar alınamamış, kalabalık sabahın ilk ışıklarıyla dağılmaya başlamıştı. Alanda bulunan İlhak-ı Red Heyet-i Milliyesi üyesi bir grup Sarıkışla'nın arkasında bulunan hapishaneyi basarak burada bulunan tutukluları serbest bırakmıştı(Özalp, 1988, s.7). İçlerinde Halit Moralı ve Vasıf(Çınar) beylerin de bulunduğu diğer bir grup da önceden hazırladıkları bir telgrafı, gizlice tüm vilayet, sancak, kaza ve nahiye belediye başkanlıklarına çekiyorlardı. Kısa bir çağrı niteliğindeki metinde şöyle yazılıydı:(Jaeschke, 1991a, s.79; Taçalan, 1971, s.237-239)

“İzmir Yunanlılara veriliyor. Bütün ümitlerimiz sizdedir. Vatan ordusuna iltihaka hazırlanınız.

İlhak-ı Redd Heyet-i Milliyesi”

Bu sırada kalbi vatan aşkıyla çarpan İzmir'in genç aydınları ve düşük rütbeli subayları başlarına geçecek birini ararlarken o anda orada bulunan Kazım(Özalp) Bey'e teklif götürmüşler, kendilerine yol göstermesini istemişlerdi. Kazım Bey, ailesiyle birlikte İzmir'de bulunuyordu. 14 Mayıs günü yapılan bütün teşebbüslerin içerisinde yer almış, Maşatlık'taki mitinge de katılmıştı(Özalp, 1988, s.6-7). Yapılan tekliflere karşı kararsız bir tavır takınmış, direnmenin gerekliliğinden bahsetmekle birlikte bu maksatla herhangi bir teşebbüste bulunmamıştır(Taçalan, 1971, s.234). Halkın galeyanda olduğu bir anda oluşturulacak bir direnme gücüne birçok kimsenin katılacağı akla gelebilmektedir. Maşatlık mitinginde toplanan halkın kalabalıklığı bunu destekleyen bir gösterge olarak da düşünülebilir. Ancak o anda Kazım Bey, böyle bir harekete hazır olmaması ve teşebbüs edilecek bir karşı koymanın askeri açıdan

başarı şansının fazla olmaması ihtimali(Özalp, 1988, s.7) nedeniyle bir irade ortaya koyamamıştır.

Kendisi, yapılması gereken şeyin İzmir gerisine çekilerek, buralarda oluşturulacak Redd-i İlhak teşekküllerince işgalin yayılmasını engellemek olduğu görüşündedir(Özalp, 1988, s.7). Bu nedenle 15 Mayıs 1919 sabahı Yunan öncü birlikleri karaya çıkarken gizlice ve kaçarcasına trene binerek şehri terk etmiştir(Özalp, 1988, s.8). Böyle yapmak yerine arkasından sürükleyeceği birkaç bin gönüllüyle gerilerde bir cephe kurabileceği şeklinde eleştirilebilir.

Yunan Ordusu'na bağlı birliklerin karaya ayak bastığı 15 Mayıs 1919 günlü Köylü Gazetesi'nde Vali İzzet Bey'in İzmir'in işgal edilmeyeceğine dair yazısı yayınlanıyordu. Vali gazeteye verdiği demeçte: *"Bazı bedbahlar(kötü niyetli) İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edileceği tarzında şayialar çıkarmışlardır, yalandır. Tekzip edilir."* diyordu(Arıkan, 1989, s.70).

15 Mayıs sabahı Yunan Ordusu'na bağlı Birinci Tümen'in üç alayı da karaya çıktılar. İlk çıkan birlik Albay Zafiriou komutasındaki Yunan tümeniydi(Apak, 1990a, s.4). Verilen emirlerdeki düzensizlik nedeniyle, Karantina'nın güneyinde karaya çıkarak kenti işgal için mahalle arasında ilerleyecek olan Efzun Alayı, tam Kordon'un ortasında karaya ayak basmış, görev yeri olan bölgeye ulaşmak için Hükümet Konağı ve askeri kıışlanın önünden geçmek durumunda kalmıştı(Smith, 1978, s.102). Karaya çıkan birliklere Albay Zafiriou'nun 13 Mayıs'ta kaleme aldığı, askerlerin dini inançlara, adap ve geleneklere saygılı davranacağından kimsenin kuşkusunun olmadığı mealindeki bildirisi okunmuştu(Jaeschke, 1991a, s.80). İzmir Metropoliti Hrisostomos ve yanındaki din adamları, Efzun Alayı'na bağlı askerleri takdis etmişler, böylelikle askerler tahrik edilmişti(Taçalan, 1971, s.245). Yerli Rumlar tarafından sevinç gösterileri arasında Kordon'da ilerleyen Efzun Taburu'nu ileride bir sürpriz beklemektedir. Asıl adı Osman Nevres Recep olan gazeteci Hasan Tahsin, elindeki tabancasını Yunan sancağını taşıyan süvari askerine çevirmiş, bir hamlede sancağı yere indirirken Efzun Taburu'nu da önüne katarak rıhtıma doğru kovalamıştı(Kozanoğlu, 1972, s.90-91). Milli Mücadele'nin ilk kurşununu atma şerefine nail olan Hasan Tahsin daha sonra burada şehit düşmüştür(Apak, 1990a, s.4-5). İlk kurşunu kimin attığına dair tartışmalar devam etmektedir. Bilinenin aksine ilk kurşunu Hasan Tahsin'in atmadığını, tabancayı ilk olarak ateşleyip Yunanlı bayraktarı yere deviren kişinin İzmir'de saatçilikle meşgul olan Aziz Efendi olduğu

söylenmektedir(Bayar, 1967b, s.1796-1797). Ancak literatürde hemen hemen her yerde ilk kurşunu atan kişi olarak gazeteci Hasan Tahsin adı geçmektedir. Şahsi kanaatimiz bu konuda Hasan Tahsin'in gazeteci kimliği önemli rol oynamaktadır. Kutsal vatan toprağına çıkan düşmana ilk kurşunu atma şerefine bir gazeteciye nasip olması, basın camiası için fazlasıyla övünmeye değer bir olaydır. Basınımızın bu durumu ön plana çıkarması, böyle düşünöldüğünde anlaşılır bir hal almaktadır.

Kendilerine ateş açılmasını bahane eden Yunan birlikleri, etrafa rastgele ateş etmeye başlamışlar, kaçamayan birçok sivil Türk'ü şehit etmişlerdi. Bu arada Sarı Kışla içerisinde tam bir şaşkınlık yaşanıyordu. Ali Nadir Paşa, gece tüm askerleri kışlada topladığı için içeride askerler teslim olmayı bekliyorlardı(Bayar, 1967b, s.1799). İlk ateşin açılmasından hemen sonra Eczun Alayı askerleri Kışla'yı yayılım ateşine tutmuşlardı. Yarım saat süren bu ateş sırasında bazı askerler öldürölmüş bazıları ise yaralanmıştı. Ateşin kesilmemesi üzerine Ali Nadir Paşa eline geçirdiğı beyaz perdeyi bir sırığa bağlayarak pencereden aşağı sarkıtmış, bu sayede ateş kesilmişti. Kışla önünde bulunan bir Yunan subayından teslim olmaları durumunda kendilerine ateş edilmeyeceğıne dair şeref sözü aldıktan sonra dışarı çıkan askerlere, başta Ali Nadir Paşa, Askerlik Dairesi Başkanı Albay Süleyman Fethi, 56 ncı Tümen Komutanı Albay Hürrem ve Kolordu Kurmaybaşkanı Abdülhamit Beylere çok büyük hakaretler edilmişti. Hatta dışarı çıkan Ali Nadir Paşa'ya Yunanlı teğmen tarafından birkaç tokat atılmıştı(Apak, 1990a, s.7-8; Taçalan, 1971, s.251). Kışladan çıkarılan askerler başlarında 17. Kolordu Komutanı Ali Nadir Paşa olduğı halde şiddete ve hakaretlere maruz kalarak Patris Vapuru'na götürölmüşler ve burada hapsedilmişlerdi. Bu sırada askerlerin üzerlerindeki değerli eşyalar yağmalanmış, bir kısmı Yunan askerleri ve yerli Rumlar tarafından tartaklanmış hatta bazıları öldürölmüştü. Miralay Fethi Bey "*Zito Venizelos*" diye bağırmaya zorlanmış, bunu yapmayınca da süngölenerek şehit edilmişti(ATBD, 1992-93, s.7-8; Turan, 1999, s.75-78). İzmir'in işgali sırasında yaşanan yağmaların ve katliamların sorumlusu Yunan Ordusu ve devletidir. Daha sonra yaşanan olayları soruşturmak amacıyla İtilaf Devletleri tarafından kurulmuş olan Tahkikat Komisyonu raporu da asıl sorumluların Yunan idarecileri olduğı fikrinde birleşmektedir(Türkiye'de Yunan Vahşeti, 2006, s.250-256). İşgalle birlikte Yunan mezalimi tüm şiddetiyle başlamıştı. Yunan Ordusu'nun, işgal ettiğı her yerde katlim yapması, Türk halkının silaha sarılarak direnişe geçmesinin en önemli nedenlerinden birini oluşturur. Yunan ve Rum

çetelerinin 17 Mayıs'a kadar devam eden katliamlarında maddi kayıplar bir tarafa bırakılacak olursa öldürülen insanların sayısı 2000'in üzerindeydi(Türk İstiklal Harbi, 1999b, s.44). Yunan ordusunun katliamları İzmir şehriyle de sınırlı kalmamış, işgal sahasının genişlemesiyle birlikte öldürülen Türklerin sayısı katlanarak artmış, iki ay içerisinde güneyde Aydın, kuzeyde Ayvalık kasabasına kadar olan bölgede 150'den fazla köy kısmen veya tamamen yakılmış, ahalisi de katledilmişti. Bunun yanı sıra anılan iki ay içinde daha iç bölgelere göçe zorlanan insanların sayısı da 80.000 ile 150.000'i buluyordu(Ural, 2001, s.791).

İzmir'in işgal edildiği 15 Mayıs 1919 günü Damat Ferit Hükümeti, ertesi gün yayınlanacak bir bildiriye basına verdi. Bu bildiriye olaylar anlatılıyor; İşgal haberinin kendilerine 14 Mayıs öğleden sonra verildiğini, işgalin yalnızca tahkimatlarla sınırlı olduğunun söylendiği belirtilerek kendilerinin de nasıl kandırıldıkları anlatılmak isteniyordu(Akşin, 2004, s.278). Aynı gün İngiliz temsilcisi Webb'e verdiği bir nota ile Damat Ferit, işgale tepkisini dile getiriyordu. Notada, Yunan birliklerinin istihkâmları işgal edecekleri yerde, şehre girdiklerini, kendilerinin ve Türk Milletinin bir Helen işgaline asla razı olmayacaklarını belirtiyordu(Jaeschke, 1991a, s.81).

İzmir'in işgali hadisesi, İstanbul'da uygulanan sansürün etkisiyle ilk günler fazla duyulmamıştı. 17 Mayıs 1919 tarihli Alemdar Gazetesi'nde Refi' Cevad Ulunay; işgalin gerçekte Yunanlılar tarafından kendi hesaplarına değil Mondros Ateşkes Antlaşması hükümlerince ve İtilaf Devletleri adına yapıldığını, ilhakın söz konusu olamayacağını ancak itidalin gerekli olduğunu savunuyordu(Ayışığı, 1994b, s.56-59). Ali Kemal de Fransızca İstanbul Gazetesi'nde, İzmir'in işgali konusunda 7. madde hükümlerinin geçersiz olduğunu, İzmirsiz Türk Anadolu'sunun olamayacağını söylüyordu(Akşin, 2004, s.281). Gazetelerin işgal haberini yazmaları ve İzmir'den Redd-i İlhak Heyeti'nden gönderilen telgrafların da etkisiyle yurdun her yanından protesto telgrafları yağmaya başlamış, İtilaf temsilcileri şaşkınlığa düşmüştü(Jaeschke, 1991a, s.81). Protesto telgraflarını mitingler izliyordu. İzmir'in işgal haberinin ulaştığı bütün Anadolu şehir ve kasabalarında ardı ardına mitingler tertip edilerek, kamuoyu Milli Mücadele'ye davet ediliyordu. Bu amaçla; Muğla'da(15 Mayıs), Acıpayam'da(16 Mayıs), Sarayköy'de(15 Mayıs), Afyon'da(16 Mayıs), Konya'da(15-16 Mayıs), Bursa'da(20 Mayıs-10 Ekim), Zonguldak'ta(15 Mayıs), Aydın'da(15 Mayıs), Eskişehir'de(17 Mayıs-7 Haziran), Edirne'de(16 Mayıs), Isparta'da(11-19 Haziran), Kastamonu'da(16 Mayıs), Kilis'te(17 Mayıs) ve

Adapazarı'nda(24 Mayıs 1919) İzmir'in işgalini protesto eden mitingler yapılmıştı(Akdağ, 2001, s.750-753). Denizli'de 16 Mayıs günü Denizli Müftüsü Ahmet Hulusi Efendi, halkı belediye binası önünde toplayarak şöyle demişti:

"...Bugün sabahın erken saatlerinde İzmir, Yunanlılar tarafından işgal edilmiştir. Bu tecavüze karşı hareketsiz kalmak, din ve devlete ihanettir. ...silahımız olmayabilir, topsuz-tüfeksiz sapan taşları ile de düşmanın karşısına çıkacağız. İstiklâl aşkı, vatan sevgisi, haysiyet şuurumuz ile kalbimizdeki iman ile mücadelemizin sonunda zaferi kazanacağız." (Kutay, 1973b, s.50)

Anadolu'nun çeşitli yerlerinde yapılan protesto amaçlı mitinglerin yapılmasında 19 Mayıs 1919'da 9 ncu Ordu Müfettişi olarak Samsun'a çıkan Mustafa Kemal'in de önemli etkisi vardı. Zira Mustafa Kemal, 28 Mayıs tarihli, valilere, mutasarrıflıklara, 15 nci, 20 nci, 13 ncü kolordular ile Konya'da bulunan 2 nci Ordu Müfettişliği'ne gönderdiği telgrafta, milli duyguları harekete geçirecek mitingler yapılması, İtilaf Devletleri temsilcilerine protesto telgrafları çekilmesini istiyordu(Atatürk, 2005, s.21-22). Yapılan mitingler içinde İstanbul mitinglerinin özel bir yeri ve önemi vardır. İstanbul şehri, burada yapılacak herhangi bir protestoyu, başkent olması sebebiyle Damat Ferit Hükümeti'ni ve padişahı etkileme, resmen olmasa da fiilen İtilaf Devletleri denetiminde bulunması nedeniyle de gerçeklerin, hakların ve birlik-beraberliğin dünya kamuoyuna duyurulması konusunda büyük devletlerin dikkatini çekebilecek bir konuma sahipti(Şahingöz, 2001, s.728). İstanbul'da İzmir'in işgalini protesto etmek maksadıyla sırasıyla Fatih'te, Üsküdar'da, Kadıköy'de ve nihayet 23 Mayıs 1919'da Sultanahmet Meydanı'nda mitingler yapılmıştır(Şahingöz, 2001, s.728). Bu toplantılar arasında en büyük kalabalıkların toplandığı ve en çok ses getireni Sultanahmet'te 23 Mayıs 1919'da yapılan toplantıdır. Cuma günü namazı müteakip yapılan ve yaklaşık 200.000 kişinin katıldığı bu açık hava toplantısında Mehmet Emin Yurdakul ve Halide Edip Adivar gibi ünlü hatipler topluluğu heyecanlandıran konuşmalar yapmışlardı. İtilaf Devletleri katında çok büyük etkiler bırakan bu toplantıdan sonra İtilaf Devletleri temsilcileri bundan sonra miting yapılmasının hükümet tarafından engellenmesini istemek zorunda kalmışlardı. Tüm engellemelere rağmen 30 Mayıs günü başka bir açık hava toplantısı daha tertip edilmiş, bu toplantıya da 100.000 kişiden fazla bir katılım olmuştur(Şahingöz, 2001, s.749).

İngilizlerden aldığı cesaretle Yunanlıların maceracı Başbakanı Venizelos, büyük Yunanistan hayalini gerçekleştirmek amacı ile 15 Mayıs 1919'da ordularını İzmir'e

çıkarttı. Önemli bir mukavemetle karşılaşmayan Yunanlılar, 31 Mayıs'tan itibaren işgallerini genişletmeye başladılar. Sırasıyla Manisa, Aydın, Turgutlu, Ayvalık ve Ödemiş işgal edildi. İşgallere karşı Ayvalık ve Ödemiş'te başlayan ilk direniş hareketleri ile Türk-Yunan savaşı da başlamış oluyordu(Tekeli ve İlkin, 1989, s.23-25).

4.2. Batı Anadolu'da Kuva-yı Milliye ve Kazım Özalp

Genellikle “*Milli Mücadele*” olarak ifade edilen bu dönemin “*İstiklal Harbi*” veya “*Kurtuluş Savaşı*” şeklindeki ifadelerine bazı karşı çıkmalar bulunmaktadır. Zira “*İstiklal Harbi*” teriminin “*kaybolan*” değil, “*kaybolmak üzere olan*” istiklal için yapılan mücadele olarak düzeltilmesi ve “*Kurtuluş Savaşı*” teriminin de son zamanlardaki sömürge durumundan kurtulmak için yapılan “*Milli Kurtuluş Hareketleri*”nden apayrı bir nitelikte olduğu ileri sürülmektedir(Baykara, 1985, s.6). Bizce de “*Kurtuluş Savaşı*” ve “*İstiklal Harbi*” terimi yerine Milli Mücadele teriminin kullanılması daha uygun olacaktır. Zira Türk Milleti, Asya'nın ve Afrika'nın diğer halkları gibi toprakları doğrudan işgal edilerek sömürgeleştirilmemiştir. Verilen mücadele, İtilaf Devletleri'nin bu tür planlarını uygulamak istemelerine karşı fiiliyata dökülmüş bir harekettir.

Milli Mücadele denilince birçok kişinin aklına Türk-Yunan Savaşı gelmektedir. Bu düşüncenin temelinde, en uzun ve en tehlikeli savaşların Yunan Ordusu'na karşı yapılması yatmaktadır. Milli Mücadele'nin başlangıcı konusunda tarihçiler arasında fikir birliğinden bahsetmek güçtür. Kimi araştırmacılar Milli Mücadele fikrinin Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan çok önce, Osmanlı Devleti'nin çöküntü döneminde ortaya çıktığını ileri sürerken,(Sonyel, 1973, s.66; Zürcher, 1987, s.187-189)* bazı düşünürler 30 Ekim 1918 Mondros Ateşkes Antlaşması'nı Milli Mücadele için milat

* Daha Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcında, Boğazlara karşı yapılacak bir İtilaf saldırısı gündeme geldiğinde, savunmanın başarısız olması halinde, Anadolu içlerine çekilerek, burada bir ulusal mücadelenin yapılabileceği fikri Türk yöneticileri tarafından düşünülmüştür. Çanakkale savunmasının başarılı olması üzerine rafa kaldırılan plan, 1918 yılında yaşanan büyük bozgun sonrasında yeniden gündeme gelmiş, bu amaçla çeşitli planlar yapılmıştır. (Sonyel, 1973, s. 66)

kabul etmektedirler. Yine Türk halkı içerisinde uyandırdığı tepkiye dayanarak, 15 Mayıs 1919'da İzmir'in Yunanistan tarafından işgalini ve kendi şahsında Türk Milli Mücadelesi'nin liderini bulduğu Mustafa Kemal'in Samsun'a ayak bastığı 19 Mayıs 1919 tarihini başlangıç noktası olarak görenler de bulunmaktadır(Belen, 1973, s.49).

Milli Mücadele'yi, Türkiye'nin bugünkü sınırlarını tüm işgalcilerden kurtarmak ve Milli Mücadele'yi de ülkenin askeri, siyasi, mali, idari her alanda tam bağımsızlığını kazanmak maksadıyla yapılmış saymak yerinde olacaktır. Böyle düşünülürse Milli Mücadele'yi 15 Mayıs 1919'da Yunan Ordusu'nun İzmir'e çıkmasıyla değil, Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanması, işgallerin ilk tedirginliğinin atılması ve ilk direniş hareketlerinin görülmesiyle başlatmak gerekir(Gürün, 1986, s.210; Sonyel, 1973, s.65). İlk direniş hareketleri güneyde Fransız ve Ermenilere karşı başlamış, zamanla tüm ülkeye yayılmıştır.

Resmi tarih diye nitelenen ve hâkim görüş olarak bilinen düşüncede Milli Mücadele, Mustafa Kemal ve arkadaşlarının kişisel çaba ve gayretleriyle planlanmış, örgütlenmiş ve başarıya ulaştırılmış bir hareket olarak tasvir edilmektedir. Halkın mücadelenin neresinde olduğu sorusuna verilen cevap ise, onun başta subaylar olmak üzere aydın zümre tarafından direnişe zaman zaman zorla sürüklendiği şeklindedir(Selek, 1987b, s.69). Anadolu halkı, cahil, her türlü telkine açık, kolay yönlendirilebilen, eğer doğru propagandalar yapılır, iyi teşkilatlandırılırsa vatan işlerinde büyük fedakârlıklar gösterebilecek bir topluluk olarak görülmektedir(Sakallı, 2001, s.719). Bu tür yakıştırmalar, Türk halkının zayıf iradeli, her yöne savrulabilen, milli bilinçten uzak gösteren açıklamalardır.

I. Dünya Savaşı sonrasında, işgallerle başlayan ve yeniden silahlı mücadelenin ufukta görüldüğü bir dönemde Türk Milletinin isteksiz görünüşünün altında yatan gerçekler, dönemin koşulları dikkate alındığında, haklı gerekçelerdir. Zira ülke 1912 yılından itibaren kesintisiz yedi yıldır varıyla yoğunla büyük bir savaş veriyordu. Memleketin büyük çoğunluğunu oluşturan köylü, savaşın en büyük yükünü çekmiş, her evden birkaç kişi eksilmişti. Düşmana karşı verilen mücadeleden daha çok, düzensizliğin sonucu olan türlü salgın hastalıklar nedeniyle kayıplar yaşanmıştı. Mütarekenin ilanıyla birlikte köyüne dönebilenler hayatlarına bir şekilde devam etme yolunu seçiyorlar, kendilerini ve geride kalanların hayatını daha da zorlaştıracak olan her türlü maceradan uzak duruyorlardı. Köylü, kendisine zararı dokunmayacak bir yabancı istilasına veya rejim değişikliğine karşı koymayı düşünmüyordu(Apak,

1990a, s.42; Sakallı, 1997a, s.339; Zürcher, 1987, s.186). Savaş alanlarında çarpışıp, evlatlarını, eşlerini, babalarını yitirmiş, yoksul kalmış yığınlar kendi yaşam savaşlarından başkasını düşünmeyi akıllarından bile geçirmiyorlardı(Çavdar, 1999, s.144-145).

Toplumun alt kesimleri yanında aydınlar, askerler ve üst düzey devlet yöneticileri arasında da genel bir yorgunluk ve karamsarlık egemendi. Aydınlar arasında tam bir fikir birliği bulunmuyordu. Bunlardan birçoğu tüm Avrupa ülkelerine bağımlı olsaydı bir tek devletin himayesi altında yaşamının daha iyi olacağını hatta devletin modernleşmesi için bu durumu tek çare olarak görüyorlardı(Sakallı, 1997a, s.289). Kimse içinde bulunulan durumu gerçek nedensellik ilişkileri içerisinde ele alıp, “*ne yapmalı*” sorusuna cevap veremiyordu. Aydınlar içerisinde gördüğümüz askerler(subaylar) içinse durum biraz farklıdır. Hemen hepsi Birinci Dünya Savaşı’nda yaşanan yenilginin utancını yaşıyorlardı. Vatanlarını ve şereflerini kurtarmak için büyük bir rahatlıkla tekrar mücadeleye girişeceklerdi(Selek, 1987b, s.114). Diyebiliriz ki Milli Mücadele’ye katılmış Türk aydınları, ulemasıyla, eşrafiyla, halkıyla ve köylüsüyle bir bütün olarak anlaşmış, birleşmiş ve böylece Milli Mücadele’nin kazanılmasında sosyal bir etken olarak önemini hissettirmiş ve göstermiştir(Sakallı, 1997a, s.355).

Toplumda var olan bu bezginliği ortadan kaldıran ve onu yeni bir derlenişe yönelten ilk hareketler de yine İtilaf Devletleri’nin davranışları olmuştur(Çavdar, 1999, s.145). İşgallerin başlaması, işgal edilen yerlerde yaşayan Türk halkına yapılan haksızlık ve kıyım hareketleri, yerli Ermeni ve Rum çetelerinin işgalcilerle bir olup halka eziyet etmeleri, toplum içerisinde ilk karşı koymaları başlatmıştır. Türk Milleti, İstanbul’dan görüldüğünün aksine, daha ateşkesin imzalanmasının arkasından düşman işgalinin yaklaşmakta olduğunu sezmiş, kendi içerisinde ve kendiliğinden örgütlenmeye başlamıştı(Tansel, 1991a, s.136). Mustafa Kemal de İstanbul’da yapılacak bir şey kalmadığını anlayıp Anadolu’ya geçtiğinde bu duruma şahitlik etmiştir: “*İstanbul’da iken milletin bu kadar kuvvetli ve az vakitte felakete karşı bu derece uyanık olduğunu tahayyül etmezdim.*”(Tunaya, 2002, s.35)

Ülkenin birçok bölgesinde “*Müdafaa-i Hukuk*” adıyla cemiyetler kuruluyordu. Peki, neydi “*Müdafaa-i Hukuk*”? Müdafaa-i Hukuk, Türk Milleti’nin, milli bağımsızlığa ulaşmak için yurdu düşman işgaline karşı savunmak, ülke topraklarının paylaşılmasını önlemek ve milletin yaşam hakkını korumak gibi yüce duygularla

vatansever uyanış ve şahlanışının fiiliyata dökülmüş ifadesidir(Çevik, 2002, s.53). Bu cemiyetlerin kurulmasında etkin olan toplumsal katmanı iki sosyal kesit oluşturmaktaydı. Bunlardan ilki 19. Yüzyılda başlayan Osmanlı reform hareketleri sonucunda açılmış olan modern okullarda yetişmiş orta sınıftır. Bunların içerisinde asker sivil bürokratlar ile doktorlar, avukatlar, gazeteciler gibi serbest meslek üyeleri bulunmaktaydı. Diğer kesit ise ülkenin işgali ve parçalanmasının kendileri için hiçbir yaşam alanı bırakmayacağını anlayan eşraftır. Toprak sahibi eşraf için kalıcı işgal tam anlamıyla bir yok oluşturmaktadır. Yerli tüccar için ise azınlık ve yabancı tüccar karşısında ikinci sınıf muamele demektir. Kapitülasyon rejimi düşünüldüğünde yerli tüccarın kaygıları daha iyi anlaşılabilir. Bunun yanında azınlık ve yabancı tüccarla iş yapan yerli tüccar ise durumu gereği işbirliği halinde ve ancak İzmir, İstanbul gibi kıyı ve büyük kısmı işgal altında olan yerlerde bulunmaları nedeniyle hiç değilse Milli kuvvetlere sorun oluşturmamaktadır(Ergil, 1981, s.47-48).

Özellikle kıyı kesimlerinde ve işgal sınırlarında kurulan bu cemiyetler, subayların önyak olması, yerel eşrafın ve bir ölçüde dini şahsiyetlerin katkılarıyla kuruluyordu(Ergil, 1981, s.48; Sakallı, 1997a, s.319). Ortak özellikleri, kendiliğinden ortaya çıkmaları; yalnız kendi bölgelerinin yaklaşan işgallerden korunması için, silahlı direniş seçeneği dışında, ilmi ve istatistikî verilere dayanarak çalışmalar yapmalarındır. Bu cemiyetlerin bir diğer özelliği ise siyaset yapmadıklarını anlatmaya çalışmalarıdır. Amaçları İtilaf Devletleri karşısında hak müdafaası yapmak olan Müdafaa-i Hukuk cemiyetleri, yaptıkları şüphesiz siyaset olmasına karşın, mücadelelerinin İttihat ve Terakki ile Hürriyet ve İtilaf çekişmeleri arasında kaybolup gitmesini istemiyorlardı(Selek, 1987b, s.98-99). Daha 1917 yılının kasım ayında İtilaf Devletleri'nin aralarında yaptıkları gizli paylaşım antlaşmaları bilinmekteydi(Bayur, 1991g, s.32-39).* Ayrıca, 1919 yılının Ocak ayında başlayan Paris Barış Konferansı'nda yaşanan tartışmalar ve kulaktan kulağa yayılan söylentiler, yaşanan ve yaşanacak olan işgallerin amaçları konusunda bölge halkının harekete geçmesini zorunlu kılıyordu(Selek, 1987b, s.98-99). Türk Milletinin harekete geçmesinin diğer bir nedeni ise Balkan Savaşı ve I. Dünya Savaşı sırasında göç eden ve ettirilen

* Bolşevikler, 7 Kasım 1917 tarihinde Rusya'da ihtilal yapıp iktidarı devralmalarından sonra 24 Kasım 1917 tarihinde, bir emperyalist ve paylaşım antlaşması olmalarından dolayı, İtilaf devletleri arasında I. Dünya Savaşı sırasında yapılmış bulunan antlaşmaları tüm dünyaya açıkladılar.(Bayur, 1991g, s.39)

Ermeni ve Rumların geri dönmeleri meselesidir. İtilaf Devletleri Ermeni ve Rumların geri dönmeleri, iskân edilmeleri ve zararlarının tazmin edilmesi konusunda Osmanlı Hükümeti'ne büyük baskılar yapıyorlar, yerlerine dönen Ermeni ve Rumlar ise bölgede yaşayan Türklere karşı öç alma siyaseti izliyorlardı(Jaeschke, 1991a, s.36-39).

İşgallere karşı ilk direniş Güneyde Dört Yol civarında Karakese Köyü'ne saldıran Fransızlara karşı Kara Hasan çetesi tarafından başlatılmıştı(Tansel, 1991a, s.220). Herhangi bir ideolojik tarafı bulunmaması dolayısıyla bu olay Türk toplumu arasında İzmir'in işgali kadar büyük bir tepki çekmemiştir. Mütarekeden bu yana birçok Osmanlı toprağı işgal edilmişti. Ancak buraları işgal edenler yenilmez! İtilafın büyük devletleriydi. Uzak memleketlerden gelen bu işgalciler eninde sonunda bu toprakları terk edeceklerdi, en azından o dönemde böyle düşünülüyordu. Oysa İzmir, eski bir Osmanlı tebaası olan Yunanlılar tarafından işgal edilmişti. Tarihi gerçekler göstermişti ki, Balkanlı milletler Osmanlı egemenliğine son verdikleri yerlerde, Müslümanlık ve Türklük adına herhangi bir şeye dahi tahammül edemiyorlar, uygarlık kalıntılarına varana kadar her şeyi talan ediyorlardı(Akşin, 2004, s.284). Balkan Savaşları'nın deneyimleri hala tazeliğini koruyordu. Batı Anadolu'da kurulan Redd-i İlhak dernekleri yaşanan toprak parçasının büyük devletlerden birisi tarafından değil, hala Osmanlı'nın uyruğı olan bir millet, (Rum) tarafından işgaline karşı kurulmuşlardı(Coşkun, 1998, s.91; Ergil, 1981, s.48).

Güney ve Doğu'da başlayan direniş hareketleri bölgesel nitelik taşımakta iken Batı Cephesi'nde Yunan işgaline karşı başlayan mücadele, Mustafa Kemal ve arkadaşlarının yoğun çalışmaları sonucunda, ulusal hale gelmiştir. Türkiye Doğu'da daha çok Sovyetlerle, Güney'de Fransa ile ilişki içerisinde bulunup, bu cephelerde daha çok adı geçen devletlerle ilişkiler belirlenecektir. Ancak Yunan Ordusu'nun arkasında bütün İtilaf Devletleri bulunmakta, İzmir'in Yunanlılar tarafından işgalinin İtilaf Devletleri'nin oluruyla gerçekleştirildiği bilinmektedir(Gürün, 1986, s.282).

Yunan Ordusu tarafından İzmir'in işgali ve işgal sırasında çok sayıda Türk'ün öldürülmesi ve bu işte yerli Rumlardan destek görmeleri, Ege halkını kendi öz savunması gereğı ile karşı karşıya getirdi. Ege halkını harekete geçiren diğer bir etken ise İngilizler tarafından İttihat ve Terakki yönetiminin, Yunanlıların Makedonya'da göçe zorladığı Türklere karşılık olarak Anadolu'dan çıkarılan Rumların geri getirilmesi sorunuydu. Geri gelecek Rumların eski mülklerinin yeni sahipleri

yerlerinden edilerek doğuya göçe zorlanıyorlardı. Yunan işgaliyle göçe zorlanan büyük yığınlar Ege halkına, başlarına gelebilecekler konusunda akılda tutulması gereken dersler veriyordu(Ergil, 1981, s.63-65).

İşgalin arifesinde İzmir’de bulunan Albay Kazım(Özalp) Bey, ülkenin geleceği için İzmir’de üç çeşit görüşün aydınlar ve şehrin ileri gelenleri tarafından savunulduğunu belirtmektedir. Bunlardan ilki, “Wilson” prensiplerine aykırı olarak cereyan eden günlük hadiseleri protesto etmek, dünyada mevcut bütün insani cemiyetlerin dikkat ve müdahalesini icap ettirecek girişimlerde bulunmak gibi, hiçbir fayda sağlamayacak tedbirleri yeterli görüyorlardı. Diğer bir grup üyeleri ise, büyük devletlerden birinin “Manda”sı altına girerek galiplerin merhametine sığınmaktan başka çare olmadığını düşünüyorlardı. Üçüncü ve Albay Kazım(Özalp) Bey’in de içinde olduğu grup ise alçakça mahvolmaktansa, milletin vatanperverlik hislerine dayanarak silahlı direnişe hazırlanmak ve bunun için de memleket içerisinde silahlı teşkilat kurmak gibi fikirleri benimsiyordu(Özalp, 1988, s. 4). İzmir’de kurtuluş için düşünülen çarelere baktığımızda, tüm ülkede olduğu gibi burada da insanların ortak bir fikir etrafında toplanamadıkları görülür.

Albay Kazım Bey, yaptıklarıyla “Manda” fikrinin karşısında olduğunu göstermiştir. Nitekim “Manda” fikrinin propagandasını yapmak maksadıyla İstanbul’da kurulan “İngiliz Muhipleri Cemiyeti”nin 1919 yılı Ağustos ayı içinde Bandırma’da da bir şubesinin açılması için Dâhiliye Nazırı Adil Bey tarafından bir girişimde bulunulduğu vakit, bu sırada merkezi Bandırma’da bulunan 61 nci Tümen’in komutanı bulunan Albay Kazım Bey, derhal duruma müdahale ederek şube açma girişimini engellemiştir(Özalp, 1988, s. 50). Pasif bir direniş tarzı olan protesto ve teslimiyet olarak gördüğü büyük bir devletin himayesine girme durumuna karşı Kazım Bey, “*Türk Milleti kendi mevcudiyetini silahı ile kurtarmaya karar vermiş ve mücadeleye atılmış bulunuyordu. Milletin verdiği kararın en isabetli bir tedbir olduğuna şüphe yoktu.*” diyerek silahlı mücadeleden yana olduğunu net bir biçimde ortaya koymuştur(Özalp, 1988, s. 51).

14 Mayıs 1919 günü İzmir’in işgal edileceği haberlerinin halk arasında duyulmasıyla birlikte İzmir’de büyük bir şaşkınlık ve telaş başlıyordu. İşgal konusunda alınan haberin doğru olduğunun anlaşılması üzerine yapılabilecekler tartışılmaya başlanmıştı. Bu konuda Kazım Bey, halkı şehir içerisinde çarpışmaya sevketmenin uygun olmayacağını düşünmektedir. Çünkü düşmanın denizden ve

karadan bütün harp vasıtaları ile yapacağı tazyiklere karşı koyacak esaslı teşkilat, 17 nci Kolordu Komutanı Ali Nadir Paşa'nın engellemeleri nedeniyle, hazırlanamamıştır. Kazım Bey'e göre 17 nci Kolordu kıtaatının tam kuvvetiyle direnişe katılması sağlanabilseydi, derhal silahlı halk ile takviye olunup bir kumanda altında, savunma tertibatı alınabilirdi. Ancak bu halde dahi şehir içerisinde direnişi kabul etmek çok doğru olmazdı. Kazım Bey, direnişin ancak şehir dışında ve civar kazalardan toplanacak silahlı kuvvetlerin katılmasıyla başarı şansının olabileceğine inanmaktadır(Özalp, 1988, s. 7). Bu tür bir teşkilat yapılıp, Yunan işgali İzmir şehriyle sınırlı tutulabilir ise ileride İzmir'in Yunanlılar tarafından kendi topraklarına katılması(İlhak) kararına engel olunabilirdi(Özalp, 1988, s. 6). Nitekim işgalin gerçekleşmesinin hemen ardından Batı Anadolu'da hiçbir makamdan emir beklemezsizin faaliyete geçen Albay Kazım Bey, İzmir'den Bandırma'ya kadar olan bölgede silahlı direnişin başlatılması için birçok girişimde bulunmuştur(Özalp, 1988, s. 9-12).

4.2.1. Kuva-yı Milliye Kavramı ve Tartışmalar

Kuva-yı Milliye, dar ve geniş anlamları olan bir tabirdir. Geniş anlamda, Milli Mücadele'yi yürüten ulusal direniş kuvvetlerinin genel adıdır. Bunun içerisinde silahlı halk grupları yanında Müdafaa-i Hukuk ve Redd-i İlhak cemiyetleri, Heyet-i Milliyeler, kongreler, ordu ve hatta Ankara'da toplanan TBMM de girmektedir. Bir diğer deyişle Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından, Lozan Barış Antlaşması'na kadar geçen sürede Milli Mücadele'ye katılan tüm güçlere verilen genel addır. Özelde ise İzmir'in işgaliyle birlikte, iç bölgelere doğru genişleyen Yunan işgaline karşı bölge halkının oluşturduğu "*milis*" güçleridir. Milis anlamıyla Kuva-yı Milliye Devri olarak adlandırılan dönem, İzmir'in işgaliyle başlayan ve 1920 yılının sonunda çeteciliğin kaldırılarak düzenli orduya geçilmesiyle sona eren dönemdir(Selek, 1987b, s.118). Milli Mücadele döneminin belli başlı tarihçileri Kuva-yı Milliye'nin düzenli ordudan farklı, halk tarafından bölgenin subay, aydın, cephelerden yeni dönmüş yedek subay, bazı din adamları ve eşrafın önyak olmasıyla kurulan bir "*milis*" kuvvet olduğu konusunda

uzlaşmaktadır(Akşin, 2004, s.169; Belen, 1973, s.49; Coşkun, 1998, s.59-60; Tansel, 1991a, s.269; Şapolyo, 1957, s.7; Eroğlu, 1972, s.111; Selek, 1987b, s.118).

Kuva-yı Milliye tabirinin ilk kez nerede, ne zaman ve kim tarafından kullanıldığı konusunda farklı rivayetler bulunmaktadır. Kuva-yı Milliye, Kuva-yı Milliye kumandanı gibi tabirler, 1877-78 Osmanlı – Rus ve 1897 Yunan savaşlarında düşmana karşı muharebelere katılan milis güçler için kullanılagelen bir tabirdir(Tansel, 1991a, s.271). Yine Balkan Savaşı sonrasında Bulgar istilasına uğrayan Batı Trakya’da merkezi Gümölcine olan Batı Trakya Muhtar Türk Cumhuriyeti adıyla kurulan devletin ordusunda, Kuşçubaşı Eşref Bey’e Kuva-yı Milliye Kumandanı, Manastırlı Hüsrev Sami ve Cihangiroğlu İbrahim beylere de Kuva-yı Milliye Müfreze Komutanı unvanları verilmiştir(Görgülü, 1993, s.197).

Birinci Dünya Savaşı’nı bitiren Mondros Ateşkes Antlaşması’nı takip eden günlerde Mustafa Kemal’in 7 nci Ordu Komutanı olarak Cenâni Bey’e ve Ali Fuat Paşa’ya halkı teşkilatlandırmak gerektiğini söylediği bilinmektedir(Cebesoy, 2000, s.28). Yine bu sıralarda Beyşehir Süvari Alayı’na tayin edilen Şehit Nazım Bey’in Toroslardaki aşiretlerle temas kurup, gerektiğinde onlara dayanılarak bir direniş hareketine girişebileceğini söylemesi de önemli sayılabilecek bir vakıdır(Tansel, 1991a, s.270). R. Halid Karay’ın aktardığına göre işgallere karşı milis teşkilatı aracılığıyla karşı konulması gerektiği fikrini ilk ortaya atan Hüdavendigâr Valisi Gümölcine’li İsmail Bey’dir(Karay, 1994, s.44). Ancak ne Gümölcineli İsmail Bey’in fikrini benimseyen herhangi bir kişinin ortaya çıktığına ne de Nazım Bey’in Toroslarda bir direniş gücü oluşturduğuna dair elimizde kanıt bulunmaktadır.

Mondros Ateşkes Antlaşması’nın ortaya çıkardığı tehlikelere, devletin çökertilmesi, milletin bağımsızlığının ortadan kaldırılması ve ülke topraklarının işgal edilmeye başlamasına karşı ilk örgütlü hareket, 29 Kasım 1918 tarihinde Milli Kongre adı altında İstanbul’da toplandı(Sarıhan, 1993a, s.45). Göz doktoru Esat Paşa’nın başkanlığında gerçekleştirilen toplantıya 50 parti ve dernek katılmıştı. Milli Kongre Cemiyeti, 6 Aralık 1918’de(Sarıhan, 1993a, s.152; Tansel, 1991a, s.149)* yayımlanan bildirisinde amacını, *“Devlet ve milletin geçirdiği bu en müşkül ve tarihi*

* Milli Kongre’nin bildirisinin yayımlandığı tarih olarak Selahattin Tansel 7 Aralık tarihini vermektedir. Tansel, Mondros’tan Mudanya’ya Kadar, Cilt I, s. 149; Ancak Zeki Sarıhan’ın dönemin gazetelerinden naklettiğine göre bildiri 6 Aralık 1918 tarihinde yayımlanmıştır.

anlarda vatanın yüksek menfaatlerini ve hukukunu müdafaa etmek üzere faaliyete geçen Kuva-yı Milliye'nin, müşterek gayeye doğru sevk ve idaresini sağlamak için, bütün müessese, cemiyet ve fırkaları bir araya getirmektir." (Sertoğlu, 1969, s.7; Selek, 1987b, s.97) diyerek açıklıyordu. Bu amaçla basın ve konferanslar yoluyla kamuoyunun bilgilendirilmesi, yabancı ülkelere heyetler gönderilmesi ve uluslararası dostlukların kurulması gibi çalışmalar planlanmıştı. Milli Kongre'nin en önemli hizmetlerinden bir tanesi ise İzmir'in işgalini protesto etmek için, 24 Mayıs 1919 tarihinde Sultanahmet Mitingi'nin organize edilmesidir(Sertoğlu, 1969, s.8).

Aydınlar arasında fikir birliğinin bulunmadığı ve kurtuluş için çözüm yolunun henüz belirmediği bir anda Milli Kongre Cemiyeti, vatanın ancak siyasi ve iktisadi bağımsızlıkla yaşayabileceğini, bunun gerçekleşmesi için de Kuva-yı Milliye'nin ortak amaç için tek çatı altında birleşmesini savunuyordu. Kuva-yı Milliye tabiri ilk olarak Milli Kongre tarafından kullanılmıştır(Tunaya, 1986, s.155). Vatanın kurtuluşu, milletin tam bağımsızlığı gibi kutsal amaçlar ortaya konmasına karşın Milli Kongre fazla bir başarı gösterememiştir. Ancak üyelerinin birçoğunun, takip eden aylarda Anadolu'ya geçerek Milli Mücadele'ye katıldıklarını ve göstermiş oldukları yararlılıkları dikkate aldığımızda Milli Kongre'nin önemi daha iyi anlaşılacaktır(Selek, 1987b, s.98).

Yukarıda Kuva-yı Milliye bahsine girmeden önce, İzmir'in işgalinin Batı Anadolu'da direniş hareketleri için adeta bir katalizör etkisi yarattığından bahsetmiştik. Bundan dolayıdır ki bilinen anlamda ilk Kuva-yı Milliye yine Batı Anadolu'da, İzmir'in işgalinin gerçekleştiği günlerde ortaya çıktı. 15 Mayıs 1919 tarihinde Burdur Askerlik Şubesi Başkanı İsmail Hakkı Bey'in, ileride Kuva-yı Milliye olarak adlandırılacak olan milis teşkilatı kurulması gerektiği görüşünü içeren telgrafıyla olaylar gelişmeye başladı. İsmail Bey, anılan tarihteki telgrafında: *"halkın çoğunluğuna dayanacak şekilde bir teşkilat yapılmasını ve bunların mümkün mertebeye el altından silahlandırılmasını"* teklif ediyor, ertesi gün gönderdiği telgrafta da *"her şube dairesinde cihet-i mülkiye ve askeriye marifetiyle gizli yapılacak mukavemet-i Milliye merkezleri teşkilatın çekirdeği olacağını"* belirtiyordu(Sofuoğlu, 1994, s.65).

Bu sırada Harbiye Nezareti, işgallere karşı direnişten yana olmasına karşın çözüm için eldeki birliklerin yetersiz olduğunu görüyordu(Zürcher, 1987, s.181). Zira mütarekeden sonra Batı Anadolu'daki birlikler iskelet haline gelmişti. Diğer taraftan ülke içerisinde Hürriyet ve İtilaf Partisi mensupları, yaptıkları olumsuz propaganda ile halkı Milli Mücadele aleyhine etkiliyordu. *"Onlara(subaylara) uymayınız. Almanlar,*

Avusturyalılar, Bulgarlar müttefikimiz olduğu halde, İtilaf Devletleri'yle başa çıkamadık, şimdi, biz, bir avuç insan mı bunu yapacağız? Biz Hükümetten daha mı iyi biliriz? Elbette bize zararı var ki, Hükümet sükûneti emrediyor.” gibi telkinlerle halka Milli Mücadele aleyhtarlığı propagandası yapılıyordu(Aker, 2006, s. 93). İşgal sonrasında yapılan olumsuz propagandalar neticesinde firarlar iyice artmıştı(Apak, 1990a, s.78). Öyle ki birliğin günlük işlerini sürdürecektir, hayvanların bakımını yapacak, nöbet tutacak asker bulmak dahi sorun haline gelmişti. Firarları önlemek için türlü çareler düşünülmüş ve hatta vur emri dahi çıkarılmıştı. Ancak başarılı olunamamıştı(Aker, 2006, s.73-88-89). İşte böyle bir ortamda, Burdur Askerlik Şubesi Başkanı İsmail Hakkı Bey'in önerisi doğrultusunda 57 nci Fırka Kumandanı Albay Şefik Aker, Harbiye Nezareti'ne, bölgedeki durumu ve bu duruma karşı çareyi de içeren bir rapor sundu. 23 Mayıs 1919 tarihli bu raporda Albay Aker; *“...Halk ümitsizdir. Yunanlılar gibi ezeli bir Türk düşmanının hâkimiyetine girmektense İtalyan işgalini uygun buluyorlar... Yunanlıların ve özellikle çetelerin mezalimi halkın moralini kırmıştır. Erler de her türlü şiddetli tedbire rağmen %95 oranında dağılması, tümeni pek acı ve zor durumda bırakmıştır. Halkın moralinin bozulmasına başlıca sebep Yunanlıların nizami kuvvetlerinden ileriye sürdükleri başıbozuk çetelerin yaptıkları mezalime karşı himaye edilmemeleridir. Aldığımız tedbirler, kuvvetlerimizin azlığı sebebiyle yeterli olamamaktadır. Savaşmaya hazır ahalide küçük bir kuvvet varsa da zamanında gizli ve düzenli bir teşkilat kurulmaması yüzünden bunlardan da faydalanılamamaktadır...”* Durumun ıslahı için Kuva-yı Milliye teşkilatı vücuda getirmenin en iyi tedbir olacağı'nı bildiriyordu. Kendisi de bir Çerkes olan Cevat Paşa'ya,(Avagyan, 2004, s.195) bu milis gücün çekirdeği olarak asabi yaradılışlı Çerkez ve Giritlilerin kullanılabileceğini ilave ediyordu.

Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisi (Genelkurmay Başkanı) Cevat Paşa, Albay Şefik Aker'den aldığı raporu okuduktan sonra, raporun sonundaki *“Kuva-yı Milliye kurulmalıdır”* cümlesinin altını çizerek, *“son fıkra gayet önemlidir acele edilmesi lazımdır”* diye not düşmüştü(Sofuoğlu, 1994, s.68).

Ancak İstanbul Hükümeti'nin düşmana karşı koymaya ve direnişi desteklemeye niyeti yoktu. Bu durumda ona bağlı olan Harbiye Nezareti'nin de yapabilecekleri sınırlı kalıyordu. Yine de Batı Anadolu'da dağılan birlikleri toplamak ve ilerleyen Yunan kuvvetlerine karşı bir savunma hattı oluşturma düşüncesiyle direniş taraftarı olan bazı komutanları bölgeye gönderiyordu. Bu doğrultuda İzmir'in işgaliyle dağılan

17. Kolordu'ya bağlı 56 ncı Tümen Komutanlığı'na Albay Bekir Sami (Günsav), Bandırma'da bulunan 14 ncü Kolordu'ya bağlı 61 nci Tümen Komutanlığı'na da Albay Kazım Özalp getiriliyordu(Apak, 1990a, s.32). Adı geçen bu iki komutan Batı Anadolu'da Yunan ilerleyişine karşı halkın örgütlenmesi, direniş hatlarının oluşturulması konularında Milli Mücadele'ye büyük katkılar sunacaklardır.

İzmir'in işgalinin ardından Yunanlılar bu defa da kuzeyde bulunan Ayvalık'ı işgal etmek için hazırlıklara girişmişler, işgal için gerekli kuvvetleri bölgeye göndermişlerdi. İzmir'de olduğu gibi Ayvalık'ın da sessiz ve kolay bir şekilde işgal edileceğini düşünen Yunanlılar büyük bir yanılıyla karşılaşacaklardı. 17. Kolordu'ya bağlı 300 mevcutlu 172. Alay Ayvalık'ta konuşlu bulunuyordu. Alayın başında Yarbay Ali Çetinkaya bulunuyordu. Yarbay Ali Çetinkaya, işgal haberini alır almaz emrinde bulunan az sayıdaki birliği jandarmalarla takviye ederek şehrin savunulması için en uygun yere çekilerek savunma tertibatı aldırır. 28/29 Mayıs sabahı karaya çıkan Yunan Ordusu'na karşı direnişe geçer. Emrinde bulunan birliklerin yetersiz olması nedeniyle Ayvalık gerisindeki zeytinliklere çekilerek savunmayı sürdürür(Çetinkaya, 1993, s.47-50). İzmir'in işgaline karşı hareketsiz ve tepkisiz kalan düzenli birlikler Ayvalık'ın işgaline karşı sessizliklerini bozarak direnişe geçmiş ve düşmana ilk kurşun Ayvalık'ta atılmıştı. Ayvalık gerisine çekilen 172. Alay Muratili Köyü'nü kendisine karargâh olarak seçmiş daha sonra Gömeç, Burhaniye ve Edremit gibi merkezlerden katılan gönüllülerle birliğin sayısı kısa sürede artmıştır. Ayvalık karşısında toplanan bu direniş birliklerini Ali Çetinkaya yanında Redd-i İlhak heyetleri organize ediyorlar, iaşeleri bu heyetler tarafından sağlanıyordu. Birliklerin cepheyle olan alâka ve kimliklerinin tanınması açısından bir işarete ihtiyaç duyulmuştur. Bunun üzerine birer pazubend üzerine kalın harflerle Kuva-yı Milliye yazılması ve bu bezlerin direnişe katılan her ferdin koluna takılması kararlaştırılmıştır(Çetinkaya, 1993, s.71-72). Redd-i İlhak heyetinin katkılarıyla kısa sürede sayısı artan Kuva-yı Milliye birlikleri düşmanı Ayvalık karşısında 1920 yılının sonuna kadar oyalamışlardır.

Ayvalık'ta düzenli birlikler tarafından ilk kurşunun atılmasından sonra düşmana ilk sivil karşı koyuş Ödemiş'te görülür.

Yerli ve yabancı birçok araştırmacının üzerinde fikir birliği ettiği önemli bir mesele, Milli Mücadele'de ilk örgütlü ve sivil direnişin Ödemiş'te başlatıldığı konusudur(Apak, 1990a, s.71; Bayar, 1967a, s.1900-1909; Coşkun, 1998, s.103; Selek, 2004a, s.83; Tansel, 1991a, s.281; Türk İstiklal Harbi, 1999b, s.72-75). 17 nci

Kolordu Komutan vekili Bekir Sami (Günsav), 26 Mayıs 1919 tarihinde Manisa'dan gelerek kendilerine katılan Yüzbaşı Rasim'i (Aktuğ)(Apak, 1990a, s.29) Ödemiş, Nazilli ve Aydın'ı görmek, buralarda halkın uyarılması ve düşmana karşı direniş teşkilatlarının örgütlenmesi için özel talimatla bu bölgelere göndermişti(Türk İstiklal Harbi, 1999a, s.72). Bu sırada Ödemiş Kaymakamı Erzurumlu Bekir Sami, Jandarma Komutanı Binbaşı Tahir ve Askerlik Şube Reisi Ali Rıza, İzmir'in işgali üzerine ülkenin ve özelde kendi bölgelerinin geleceği için kaygılanıyorlar ancak ne yapacakları konusunda henüz bir çözüm yolu bulamamışlardı(Bayar, 1967a, s.1898). Devlet görevlilerinin hareketsizliği direnme taraftarı olan halkı da yığınlığa sürüklüyordu(Şapolyo, 1957, s.57-58). Yüzbaşı Tahir'in gelişi Kaymakam Bekir Sami ve arkadaşlarını hareketsizlikten kurtarmış, yerel direniş örgütleri organize etmenin gerekliliği ve bu iş için hükümetten herhangi bir yardım beklenemeyeceğini anlamalarını sağlamıştı.

Daha önce 24 Mayıs 1919 tarihinde Askerlik Şube Reisi Ali Rıza, Aydın'da bulunan 57 nci Tümen Komutanına çektiği telgrafta, bir işgal halinde Ödemiş Dereboyu'ndaki silah ve cephanenin ne olacağını soruyordu. Tümen komutanı ise verdiği cevapta; *"köylüler silah talebinde bulunacak olurlarsa, konuyu kaza kaymakamıyla gizlice görüşerek, gizli tutulmak koşuluyla silahların köylülere dağıtılabileceği"*ni bildiriyordu(Selek, 1987b, s.247). Söz konusu silah ve cephane: 1600 muhtelif cins piyade tüfeği, 525 sandık piyade cephanesi ve beş bin atımlık topçu mermisinden oluşuyordu(Apak, 1990a, s.67). Böylece Şube Reisi en yakın amirinden gerekli talimatı almış bulunuyordu.

Kaza kaymakamı Bekir Sami ise Dâhiliye Nazırı'na çektiği telgrafta; *"Yunanlılar güzel İzmir'i işgal ettiler. Kâfi kudret ve kuvvet ve imanımız vardır. Emrinizi makine başında bekliyorum."* diyordu. Dâhiliye Nazırı yerine müsteşarı Timolyon imzasıyla gelen cevapta; *"Talimatı validen alınız"* denilerek işgal altındaki İzmir'in valisinin talimatı doğrultusunda hareket edilmesi isteniyordu(Apak, 1990a, s.68). *"Ben Timolyon adında bir müsteşar tanımıyorum. Sizin imzanızla emir bekliyorum"* diyerek yeniden talimat istendiğinde, bu sefer Dâhiliye Nazırı'nın imzasıyla aynı cevabın gelmesi üzerine Kaymakam Bekir Sami Bey de durumun umutsuzluğu konusunda Askerlik Şube Reisi Ali Rıza ve Jandarma Komutanı Tahir Fethi gibi hareketsiz bir tavır takınmıştı. İşte 17 nci Kolordu Komutanı tarafından gönderilen Yüzbaşı Rasim (Aktuğ) böyle bir ortamda Ödemiş'e ulaşmıştır. O'nun gelmesiyle hareketsizlik yerini

mücadele için büyük bir heyecana bırakmıştı(Selçuk, 2002, s.78-79). İşe depolarda bulunan silahların halka dağıtılması ve bu şekilde köylülerden oluşacak ilk birliklerin kurulmasıyla başlanmıştı. Ancak 1600 tüfek dağıtılmasına rağmen ancak 120 kişilik bir birlik kurulabilmiştir. Bunda başta bu işe kararlı görünen şehirli, köylü ve efelerin düşman karşısına çıkma konusunda geri adım atmalarının payı büyüktür(Selek, 2004a, s.82). Ancak daha sonra birçok efe zeybekleriyle birlikte Milli Mücadele'ye katılacaklardır. Aydın Vilayeti'nde namı dilden dile söylenen Çakırcalı Mehmet Efe'nin yakın arkadaşı Gökçen Efe bunun en güzel örneğidir(Apak, 1990a, s.71).

Toplanan bu küçük milis kuvvetine “*Kuva-yı Milliye*” adı verilmiş, Yüzbaşı Tahir ise ilk kuva-yı Milliye kumandanı olmuştur(Selek, 2004a, s.82). Ödemiş Kaymakamı Bekir Sami Bey, 29/30 Mayıs gecesi İtilaf Devletleri temsilcilerine çektiği telgrafla adeta Kuva-yı Milliye döneminin başladığını müjdelemektedir; “*...Yirminci asrın insanlık âlemini yaşatmak, sizin vereceğiniz son karara bağlıdır. Silah patlarsa, göreceğiniz netice pek acı ve pek elim olacaktır. Artık biliniz ki, kalem değil, silah konuşuyor.*”(Selçuk, 2002, s.80).

Diğer taraftan 25 Mayıs'ta Bayındır'ın, 28 Mayıs'ta Tire'nin Yunanlılar tarafından işgali, Yüzbaşı Tahir'e harekete geçmesi konusunda uyarı olmuştur. Emrindeki küçük birlikle Ödemiş'in 10 km. batısında bulunan Hacı İlyas köyünü karargâh yapan Yüzbaşı Tahir 30 Mayıs 1919 tarihinde Yunan Ordusu'nun karşısına çıkmış, beş saat süren bir direnişten sonra üstün düşman birlikleri karşısında vurularak geri çekilmişti(Türk İstiklal Harbi, 1999b, s.74-75). Ödemiş'te yapılan vuruşma kaybedilmişti ancak Hacı İlyaslar'da atılan ilk kurşun, Batı Anadolu halkının, İzmir'in işgalinden 30 Mayıs 1919 tarihine kadar geçen on beş gün sonunda, Yunan işgaline karşı üzerindeki ölü tohumunu atmasına ve akın akın Milli Mücadele'ye katılımı yolunda ilk ateşi yakmıştır.

4.2.2. Batı Anadolu'da İlk Teşkilatlanma

Mondros Ateşkes Antlaşması'nı takip eden günlerde, 6 Kasım 1918'de M.29 numaralı İngiliz Monitör'ü*, İtilaf Devletleri ile Osmanlı Devleti arasında savaş sırasında kesilen haberleşme ve münasebetleri yeniden teşkil etmek maksadıyla, İzmir Limanı'na gelmişti. Ufukta bir İngiliz gemisini gören Rum azınlık büyük sevinç gösterileri tertipleyerek, önceden basılmış binlerce Yunan bayrağını dağıtarak adeta Megali İdea için harekete geçmiş gözüküyordu. Amaçları, daha önce Balkanlarda olduğu gibi, Türkleri tahrik ederek karışıklıklar çıkarmak, ardından Batı kamuoyunu, Batı Anadolu'da asayişsizlik olduğu gerekçesiyle, bu bölgeye İtilaf Devletleri'nin asker çıkarmaları konusunda etkilemekti. Rumlar yapılan gösterilere günler öncesinden başlamışlar, civar bölgelerden günlerce İzmir'e Rum akını yaşanmış, matbaalar Yunan bayrağı basarken marangozlar bayrak direkleri yapmışlardı. Tüm bu hazırlıklar Metropolithaneden yürütülmüş papazlar halka yoğun şekilde propagandalar yapmışlardı(Arıkan, 1989, s.17-20). Rumların amaçlarını anlayan Vali Vekili Nurettin Paşa, Harbiye Nezareti'ne çektiği telgrafla bu durumu açıklıyordu; "...Rumlar, Türkleri galeyana getirerek, karışıklık çıkarmak, burasını Yunanistan'a verdirmek gayesini güdüyorlar..."(Türk İstiklal Harbi, 1999a, s.194). Osmanlı Rumlarının ayaklanmaları her zaman bu şekilde olmuştu. Önce telkin, silahlanma, karışıklık, asayişsizlikten şikâyet, Batılı devletlerin insaniyet namına müdahaleleri ve Osmanlı İmparatorluğu'ndan kopan yeni bir vatan toprağı. Girit'te, Adalar'da ve Makedonya'da yaşananlar bu yöntemlerin başarısını gösteriyordu(Bayar, 1967a, s.1603).

Rumların gösterilerini 1. Kordon'daki Sporting Klüp'ün balkonundan üzüntü içerisinde izleyen Moralızade Halit ve Nail, Maliye Müfettişi Menemenlizade Muvaffak ve Emekli Binbaşı Hüseyin Lütfü beyler, artık boş lafların bir işe yaramayacağını anlayarak harekete geçmeye karar vermişlerdi(Taçalan, 1971, s.143). 1 Aralık 1918 tarihinde kurulan İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti, müdafaa-i hukuk cemiyetlerinin genelinde olduğu gibi, ilmi araştırmalarla, istatistiklerle Batı

* Monitor, orta boy savaş gemisi.

Anadolu'nun tarih, coğrafya ve nüfus bakımından Türk olduğunu ispat etmek ve Osmanlı topluluğundan ayrılmamaya çalışmıştır(Selek, 1987b, s.99).

6 Kasım 1918'de gelen İngiliz monitöründen sonra 24 Kasım'da bir İtalyan kruvazörü İzmir'e gelmiş, İtalyanların yalnız başlarına İzmir'e bir gemi göndermeleri hoşta gitmemiş olacak ki arkasından İngiliz ve Fransız gemilerinden kurulu bir karma filo İzmir'e gelerek 14 - 22 Aralık tarihleri arasında şehirde kalmıştı(Türk İstiklal Harbi, 1999a, s.195). Öte taraftan İngiliz, Fransız ve İtalyanlar, bir "*Abloka ve Seyr-ü Sefer Kumandanlığı*" kurmuşlar, bu kuruluş eliyle Antalya'dan Edremit'e kadar olan bölgede denizden ülkeye tüm giriş – çıkışları kontrol ediyordu. Ayrıca adı geçen bu üç devlet ve Yunanistan, İzmir'de siyasi temsilcilikler kurmuşlardı. Aydın demiryolları, İzmir-Kasaba ve İzmir – Bandırma demiryolları da İtilaf Devletleri'nin denetimi altına girmişti. İtalyanlar Antalya ve İzmir'e birer konsolos dahi tayin etmişlerdi.

Bölge için İtalyanlarla rekabet eden Yunanistan ise yerli Rumların işbirliği sayesinde propaganda faaliyetlerini geliştiriyordu(Tansel, 1991a, s.167-168). 24 Aralık 1918 tarihinde ise ilk defa bir Yunan gemisi olan "*Leon*", İtilaf gemilerinin yanında İzmir'e geldi(Sarıhan, 1993a, s.72). Yunan gemisinin gelmesiyle birlikte yerli Rumların sevinç gösterileri de hat safhaya çıkmıştı(Bayar, 1967a, s.1605-1606). Yine 20 Ocak 1919'da İzmir'e, 17 Şubat 1919'da da Ayvalık'a gelen Yunan Kızılhaç gemileri, hastalara bakmak bahanesiyle çok sayıda ihtilalci ve savaş malzemesini ülkeye sokmuştu(Arıkan, 1989, s.33; Bayar, 1967a, s.1611-1612; Türk İstiklal Harbi, 1999a, s.199). Ayrıca Rumların siyasi faaliyetlerini idare için "*Küçükasya Cemiyeti*" adında bir cemiyet de kurulmuştu. Yunanistan tarafından kurulmuş olan bu cemiyet, Aydın Vilayeti'ni Yunanistan'a katmak için ihtilal çıkarmak, hükümet dairelerini işgal ve Türkleri katletmek amacını güdüyordu(Türk İstiklal Harbi, 1999a, s.199). Diğer taraftan Birinci Dünya Savaşı sırasında vilayetten uzaklaştırılan Metropolit Hrisostomos, 1 Ocak 1919 tarihinde İzmir'e dönmüş, Batı Anadolu'nun Yunanistan'a verilmesi amacına yönelik çalışmaların merkezi olan Aya Fotini Kilisesi'nde çalışmalara başlamıştı(Erdeha, 1975, s.378; Taçalan, 1971, s.161-162).

Tüm benlikleriyle, Yunanlılık idealine kendilerini kaptırmış bulunan Rumlar, Yunanistan'a katılmak uğrunda maddi manevi her türlü fedakârlığı göze alarak çalışmakta idiler. Gayeleri Anadolu'da Türklerin Hıristiyanları katlettiği yalanını yayarak karışıklıklar çıkarmak ve bunun neticesinde bölgenin, Mondros Ateşkes Antlaşması'nın 7. maddesine dayanılarak işgal edilmesiydi(Arıkan, 1989, s.23).

Bu dönemde hükümet tarafından, tüm ülkede olduğu gibi mütareke sonrasında savaşın baş sorumlusu ilan edilen İttihat ve Terakki Partisi'nin yandaşı olan memurlara karşı bir tasfiye faaliyeti başlamış ve devlet görevlerinden İttihatçı olarak bilinen birçok görevli el çektiriliyordu. Birinci Dünya Savaşı boyunca Aydın Valiliği'nde bulunmuş olan Rahmi Bey, İzzet Paşa Kabinesi tarafından görevden alınmış yerine kısa bir süre 8 nci Ordu Komutanı Nurettin Paşa vekâlet etmiş, ardından 1918 Kasım başında Suriye Valisi Tahsin Bey asaleten atanmıştır(Bayar, 1967a, s.1537-1539). İzzet Paşa Kabinesi'nin kısa süren iktidarı sonrasında kendisi de İttihatçı olan Tahsin Bey de görevinde fazla kalamamış, ancak üç hafta süren valiliği boyunca asayişin korunması dışında fazlaca bir işle meşgul olamamıştır. Ancak kısa süren Valiliği sırasında İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti'nin kuruluş dilekçesini kabul ederek büyük bir görevi yerine getirmiştir(Berber, 1997, s.12-13; Taçalan, 1971, s.147-148). Tahsin Bey'in kısa süren valiliğinden sonra 2 Aralık 1918'de Hürriyet ve İtilafçı olarak bilinen Ethem Bey Aydın Valiliğine atandı. Ethem Bey, Tevfik Paşa Hükümeti tarafından bu göreve getirilmesinin gereği olarak İttihat ve Terakki yanlısı görünen memurları devlet dairelerinden uzaklaştırarak yerlerine Hürriyet ve İtilaf yanlılarını getirmekle meşgul oluyordu. Diğer taraftan yeni kurulan İzmir Müdafaa-i Osmaniye Cemiyeti'nin faaliyetlerini de engellemek için çeşitli baskılar uygulamaktaydı(Berber, 1997, s.13).

8 Ocak 1919'da ve siyasi nedenlerle istifa ettiği anlaşılan Ethem Bey'in yerine 20 Ocak'ta Nurettin Paşa asaleten Aydın Vilayeti Valiliği'ne atanmıştı(Erdeha, 1975, s.378). Ethem Bey'in yerine Nurettin Paşa'nın vali olarak atanması, İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti'nin faaliyetlerinin yeniden başlamasını sağlamış, Cemiyet, Nurettin Paşa'nın şahsında yeni bir hamiye kavuşmuştu. Nurettin Paşa'nın vali olarak atandıktan kısa bir süre sonra bir yakınına: *"bu Müdafaa-i Hukukçular neden beni arayıp sormuyorlar?"* şeklinde serzenişte bulunması sonucunda ilişki kurulmuştu(Berber, 1997, s.15). Ancak kurulmasından sonra uzunca bir süre önemli bir eylemde bulunmayan cemiyet, 17-19 Mart 1919 tarihleri arasında İzmir'de yapılan *"Büyük Kongre"* ile İzmir'in işgalinden bir gün önce Maşatlık'da yapılan mitingi organize etmiş(Taçalan, 1971, s.150), adını da *"İlhak-ı Redd Heyet-i Milliyesi"* olarak değiştirmiştir(Taçalan, 1971, s.228).

İzmir'de Rumların iştahını kabartan diğer bir olay ise, 1919 yılı aralık ayı içerisinde yapılacak olan İzmir Belediye Başkanlığı seçimidir. Bu seçimi adeta bir halk

oylaması gibi gören Rumlar, şehirde Rum nüfusun ekseriyetini ispatlamak amacıyla tüm güçleriyle bu seçime hazırlanıyorlardı(Erdeha, 1975, s.378). Buna karşın Türkler ise kendi içlerinde bölünmüşler; İtilaf – İttihat karşıtlığı aydınları bölmüştü. Gerçi şehirde nüfus olarak Türkler öndeydi ancak iki liste halinde seçime katılacak olmalarından dolayı şehrin Rum, Ermeni, Musevi azınlığına karşı şansları zayıftı. Ancak yapılan uzun müzakereler sonucunda Türkler aralarında anlaşarak tek liste ile seçime katılmaya karar vermişlerdi. Sanılıyordu ki bu seçim kazanılırsa İzmir'in Türklüğü kanıtlanacak ve Paris'teki yetkililer İzmir'in Yunanistan'a verilmesi düşüncesinden uzaklaşacaklardı. Durumun ümitsizliğini gören Rumlar seçimden çekilmişlerdi. Rumların çekilmelerinin arkasında yatan neden Türklerin eline sayıca üstünlüklerini kanıtlama şansını vermek istememeleriydi. Böylece yapılan seçimleri Türkler kazanmakla birlikte İzmir'in nüfus yapısı belirsizliğini korumaya devam etmekteydi(Bayar, 1967a, s.1618).

Nurettin Paşa, Aydın Vilayeti içerisinde Türkleri kışkırtarak karışıklıklar çıkarmak ve bu sayede ateşkes antlaşmasınının 7. maddesini yürürlüğe koydurmak isteyen Rumların bu planlarını boşa çıkarmak için asayişin sağlanmasına büyük bir önem veriyordu. Ancak bu durumdan rahatsız olan Rumlar, yürüttükleri lobi faaliyetleri sonucunda Nurettin Paşa'nın valilikten alınmasını sağlamışlardır. Bunu yaparken Nurettin Paşa'nın, Aydın Rumlarını katletmek için Aydın'daki jandarma subaylarına gönderdiği iddia edilen iki belge ortaya çıkarılmıştır ki çok sonraları Uluslar arası İnceleme Kurulu tarafından sahte oldukları ispatlanmıştır. Bu belgeler İzmir'de bulunan Yunanistan siyasi temsilcisi Mavrudis'e verilmiş, daha sonra Paris'te bulunan Venizelos'a ulaştırılmıştır(Berber, 1997, s.20-22; Taçalan, 1971, s.207-208). Bu belgelere dayanılarak İzmir ve havalisinde Rumlara karşı bir katliam hazırlandığı iddia edilerek, bölgede asayişin sağlanması için Yunan Ordusu'nun İzmir'e gönderilmesi İtilaf Devletleri temsilcilerinden istenecektir. Ortaya atılan bu asılsız iddia sonucunda Damat Ferit Hükümeti, 14 Mart 1919 tarihinde Nurettin Paşa'yı Aydın Valiliği'nden ve 17 nci Kolordu Komutanlığı'ndan almıştı(Sarıhan, 1993a, s.170). Nurettin Paşa'nın görevden alınması üzerine 11 Mart 1919'da Aydın Valiliği'ne eski Van Valisi, birinci ve ikinci Tefvik Paşa kabinelerinde bakanlık yapmış bulunan Ahmet İzzet (Kambur) Bey getirildi(Berber, 1997, s.24; Erdeha, 1975, s.388; Sarıhan, 1993a, s.166). 27 Mart 1919 tarihinde valilik görevine başlayan İzzet Bey

için, o sıralarda Alaşehir Kaymakamlığı'na atanmış olan Bezmi Nusret Kaygusuz şunları yamaktadır:

“...(İzzet Bey) şarkta iyi bir vali, Garpta iyi bir mutasarrıf olabilirdi. Fakat İzmir Valiliği'ni asla şenlendiremezdi. Hâlbuki o yeni memuriyetini kendisine az görüyor, yakında Dâhiliye Nezareti'ne getirileceğini ümit ediyor, hatta o vaat ile buraya gelmiş olduğunu gizlemiyordu...”(Erdeha, 1975, s.289). Etkisiz ve direnme taraftarı olmayan, aynı zamanda da İttihatçı düşmanı olan Kambur İzzet Bey'in Aydın Valiliği'ne getirilmesiyle işgale karşı koyacağı bilinen Nurettin Paşa engeli de ortadan kaldırılmış oluyordu(Jaeschke, 1991a, s.65).

Nurettin Paşa'nın, görevden ayrılmadan önce son olarak yaptığı iş Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti tarafından yapılacak olan *“Büyük Kongre”*nin davet yazılarının yazılması olmuştur. Zira *“Anadolu Gazetesi”* 23 Ocak 1919 tarihli sayısında İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edileceğini yazıyordu(Tansel, 1991a, s.169). Hukuk-ı Beşer Gazetesi'nin 9 Şubat 1919 tarihli sayısında Hasan Tahsin, Salih Zeki imzasıyla, *“Cihan bize düşman iken biz ne İngiltere'den ne Fransa'dan ve ne saireden kendimize ufak bir muavenet ve muhabbet beklemeyelim. Bizi kurtaracak kendi ruhlarımızın derinliklerinden doğan samimiyetle birbirimizin ellerini sıkmak milli bünyemizi ezen canileri şiddetle cezalandırmak”* gereklidir diye yazıyordu(Arıkan, 1989, s.29).

İtalyan siyasi temsilcisi Cavaliero Manfredi de 23 Şubat 1919 tarihinden bir konuşma sırasında ağzındaki baklayı çıkarmış, Nurettin Paşa'ya: *“Yunanistan, Batı Anadolu'nun Yunan murakabesine verilmesini temine çalışmaktadır... Fransa Yunanlılara yardım etmektedir. Artık Osmanlılar için son sözlerini söylemenin zamanı gelmiştir. İtalyan murakabesine taraftar olduğunuzu gösteriniz.”* demişti(Jaeschke, 1991a, s.65). Tüm bu gelişmeler İzmir hakkında Paris'te bir karara varıldığını gösteriyordu. Bu durumda Batı Anadolu Türklüğü için bir şeyler yapılmalıydı. Bu amaçla Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti liderleri İzmir'de Batı Anadolu'nun kaderini tayin etmek, meydana gelebilecek bir Yunan işgali karşısında alınacak tedbirleri belirlemek maksadıyla büyük bir kongre toplamaya karar vermişlerdi(Taçalan, 1971, s.186). Bu maksatla Vali Nurettin Paşa, Aydın Vilayeti'ne bağlı bütün sancak ve kazalara ayrıca Menteşe ve Karesi sancaklarına çektiği telgrafla her kaza ve sancağın belediye başkanları, müftüleri ile her kazadan dört,

sancaklardan iki delegenin İzmir’de toplanacak kongreye gelmelerini istiyordu(Bayar, 1967a, s.1630).

37 müftü, 37 belediye başkanının katılımıyla, 17 Mart 1919’da açılan “*Büyük Kongre*”de,(Sarıhan, 1993a, s.174) kongrenin kâtipliğini de yapmış olan Cami Bey, Wilson Prensipleri’ni açıklayarak, bu prensiplere göre İzmir’in işgal edilemeyeceğini savunmuş, buna rağmen bir işgal halinde Türk Milletinin bunu kabul etmemek için her çareye başvuracağını belirtmiştir(Bayar, 1967a, s.1630-1634). Kongrenin başkan vekillerinden biri de Balıkesir Belediye Başkanı Hafız Mehmet Emin Bey’dir. Kongrede ayrıca işgal ihtimalinin İtilaf Devletleri katında hemen protesto edilmesi ve bir Redd-i İlhak Cemiyeti’nin kurulması kabul edildi(Tansel, 1991a, s.171). Son olarak büyük devletlere gönderilmek üzere bir muhtıra kabul edildiği gibi, Sultan’a gönderilmek üzere bir heyetin hazırlanması da kararlaştırıldı(Jaeschke, 1991a, s.66). Ege Bölgesi’nde Yunanlılara karşı direnme amacıyla kurulan ilk örgüt İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti’dir. Cemiyet, Büyük Kongre’ye katılan delegeleri ulusal bir hedefin çevresinde toplaması, aralarında bağlantı kurması ve işgallere karşı ne yapılması gerektiğini göstererek tarihi misyonunu yerine getirmiştir(Taçalan, 1971, s.199-200).

1919 yılı Mart ayı içerisinde İtilaf Devletleri temsilcileri Başbakan Damat Ferit’e Aydın Vilayeti’nde yaşanan karışıklıklar ve kırımlardan Osmanlı Devleti’nin sorumlu tutulacağını bildirmişti. Bunun kendilerine karşı haksızlık olduğunu değerlendirmekle birlikte bazı önlemler de almaya başlayan Damat Ferit Hükümeti, 23 Mart 1919’da müttefik devletler askerlerinden oluşacak bir birliğin asayişin sağlanması için Aydın Vilayeti’ne gönderilmesini öneriyordu. Bu sayede yaşanacak karışıkların sorumluluğundan kurtulmanın mümkün olacağı düşünülüyordu(Akşin, 2004, s.263). Bu düşünce İngiliz Savaş Bakanlığı tarafından da Paris’e bildirilmiş, İngiliz subayları komutasında bir Türk birliğinin Aydın Vilayeti’ne gönderilmesinin asayişin temini için yerinde bir karar olacağı görüşü dile getirilmişti. Paris’ten alınan cevap, Aydın Vilayeti’nin Konferans tarafından Yunanistan’a verilmesi durumunda, bu kararın kendilerine zorluk yaratacağı yönündeydi(Akşin, 2004, s.264). Damat Ferit’in bu önerisine karşılık Venizelos da 22 Nisan 1919’da, Batı Anadolu’da asayişin sağlanması bahanesiyle altı-sekiz Yunan tümeninin bölgeye gönderilebileceğini İtilaf Devletleri temsilcilerine iletliyordu. 12 Nisan’da ise Fransa Başbakanı Clemenceau’ya İzmir civarında Rumların Türkler tarafından katledildiklerini söylüyordu(Jaeschke,

1991a, s.69). Aynı gün Yunan zırhlısı Averof İzmir limanına geldi(Sarıhan, 1993a, s.202). Karaya bir devriye çıkaran Averof zırhlısının kumandanına 17. Kolordu Komutan Vekili Süleyman Fethi, durumun tekrarı halinde müdahale edileceği ihtarında bulunmuştu(Jaeschke, 1991a, s.68). Bu arada Damat Ferit hala Türklerle Rumların bir arada ve uyumlu bir şekilde yaşayabileceğini düşünmekteydi. Osmanlı uyrukları arasında uyumu sağlamaları ve gerekli nasihatlerde bulunmaları için iki “*Heyet-i Nasih*” oluşturulmuş, birinci heyet Şehzade Abdürrahim başkanlığında Batı Anadolu’ya(Taçalan, 1971, s.201-202) diğeri ise Şehzade Cemalettin Efendi başkanlığında Edirne’ye gönderilmişti(Tansel, 1991a, s.176). Üç paşa, iki müftü, bir Ermeni, bir de Rum’dan oluşan Anadolu Nasihat Heyeti, üç milyon lira ve seksen kişilik bir askeri birlikle beraber 16 Nisan 1919’da İstanbul’dan hareket etmişti. Sırasıyla Bursa, Balıkesir, Manisa, İzmir, Afyon, Antalya, Isparta, Konya ve Eskişehir’i dolaşan heyet, 18 Mayıs 1919’da İstanbul’a dönmüştü(Akşin, 2004, s.258-260).

4.3.3. 61 inci Fırka’nın Kuruluşu ve Faaliyetleri

I. Dünya Savaşı’na girerken kuvvet çoğunluğu İstanbul ve Boğazlar bölgesinde tutulmuş, diğher cephelerde emniyeti sağlayacak yeterli kuvvet bulundurulmuştu. İngilizlerin, zayıf 6 ncı Ordu karşısında ilerlemeleri ve Bağdat’ı almalarının siyasi sonuçları düşünülerek, bu cephede yeni kuvvetlerin toplanmasına karar verilir. Yeni kurulan Yıldırım Ordular Grubu’na bağlı 7 nci Ordu emrine girmek üzere, Makedonya ve Anadolu’dan kuvvetler verilir. Gönderilen bu kuvvetlerin görevlerini yapacak birliklere olan ihtiyaç üzerine, yeni birliklerin kurulması gereği ortaya çıkar. 61 nci Piyade Tümeni bu safhada kurulmuş bir tümenimizdir.

61 nci Piyade Tümeni, 13 Mayıs 1917’de, 17 nci Kolordu’ya bağlı olarak Menemen’de kurulmuştur. Birliklerini, İzmir’de bulunan aşağıdaki kıtalar oluşturmuştur.

188 nci Piyade Alayı: 56 ncı Piyade Tümeni’nin 172, 173 ve 174 ncü Piyade alaylarından,

189 ncu Piyade Alayı: Edremit, Ayvalık, Dikili bölgelerinde bulunan muhafız kıtaları ile 140 nci Piyade Alayı'nın 3 ncü Mürettep Taburu, 178 nci Piyade Alayı'nın 2 nci Taburu ve 174 ncü Piyade Alayı'nın bazı birlikleri ile İzmir'de iltihak eden inzibat Bölüğünden,

190 nci Piyade Alayı: Bandırma'da ordu emrindeki ikmal eratından,
 8 nci İstihkâm Bölüğü: Menemen bölgesinde,
 Telgraf Bölüğü 2 nci Takım: İzmir'de 17 nci Kolordu Telgraf Bölüğü'nden,
 Sıhiye Bölüğü: Seydiköy'de,
 Ekmekçi Takımı: 17 nci Kolordu'dan (İzmir),
 305 nci Humbaracı Bataryası: 17 nci Kolordu'dan (İzmir),
 Süvari Bölüğü: Ayvalık bölgesindeki Jandarma süvarilerinden.
 Tümeni Alman Yarbay Komero Bey kurmuştur.

1915 yılı boyunca devam eden, İtilaf Devletleri ordularının geri çekilmesi ve Türk zaferiyle biten muharebelerden sonra Çanakkale Boğazı'nı savunmakla görevli tümenler Yıldırım Ordular Grubu emrine verilmişti. Çanakkale bölgesindeki 24 ncü Piyade Tümeni'nin 7 nci Ordu emrine girmek üzere bölgeyi terk etmesi emredilince bu bölgenin sorumluluğunu teslim almak üzere(13 Haziran 1917 gün ve 1/440 sayılı 17 nci Kolordu emri ile) 61 nci Piyade Tümeni 14 ncü Kolordu Komutanlığı emrine verildi. 61 nci Piyade Tümeni'nin intikali 26 Haziran 1917'de başlamış ve 7 Temmuz 1917'de tamamlanmıştır. 61 nci Piyade Tümeni, Çanakkale Grup Komutanlığı'nın ihtiyatı olarak, Gelibolu'da 14 ncü Kolordu'ya bağlı olarak 30 Ekim 1918'e kadar görevini sürdürmüştür(Türk İstiklâl Harbinde Bir Piyade Tümeninin Muharebeleri (61 nci Piyade Tümeni), 1983, s.1-3, Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, 1971, s.229).

1918 yılı Eylül ayında Makedonya Cephesi'nin çökmesiyle birlikte 14 ncü Kolordu 60 ncı ve 61 nci tümenlerle Çanakkale Boğazı'nın savunulmasıyla görevlendirildi(Türk İstiklal Harbi, 1999a, s.19).

30 Ekim 1918'de Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalandığı anda 5 nci Ordu Komutanlığı'nın konusu şu şekildeydi:

5 nci Ordu Komutanlığı: Gelibolu'da,
 5 nci Ordu'ya bağlı 14 ncü Kolordu: karargâhı Gelibolu'da,
 60 ncü Tümen Maydos'da (Eceabat),

61 nci Tümen Alb. Muhiddin (Kurtiş) komutasında Ayvacık bölgesinde konuşlanmış bulunuyordu(Bıyıklıoğlu, 1992, s.197). Bu sırada 61 nci Tümen'in

kuruluşunda; 188 nci, 189 ncu, 190 ncı Piyade ve 61 nci Topçu Alayları bulunuyordu(Türk İstiklal Harbi, 1999a, s.160).

Mondros Ateşkes Antlaşması hükümlerince Boğazların işgal edilmeye başlanması sonucunda, 5 nci Ordu lağvedilmiş,(Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, 1971, s.230) Boğazların savunulmasıyla görevli 14 ncü Kolordu ve kolorduya bağlı 60 ncı ve 61 nci tümenlerin ise bölgeden ayrılmaları kararlaştırılmıştı(Türk İstiklal Harbi, 1999a, s.166). Buna göre, 61 nci Tümen Biga-Gönen bölgesinde Ordu'nun uygun göreceği bir yere çekilecekti(Türk İstiklal Harbi, 1999a, s.169). Bu çekilme sırasında İngilizlerin 5 nci Orduya ait silah ve mühimmata el koymaları üzerine,(ATASE Arşivi: Kls.26, Dos. 21, Belge 21-1) Osmanlı Harbiye Nezareti, 26 Kasım 1918 akşamına kadar Gelibolu Yarımadası'nın ve Boğaz'ın Anadolu kıyılarının ordu birliklerince de boşaltılmasını emretmişti. Verilen bu emir üzerine Alb. Kazım(Özalp) komutasındaki 60 ncı Tümen Keşan'a yerleşirken, Alb. Muhittin komutasındaki 61 nci Tümen de Çanakkale-Biga-Gönen üzerinden Bandırma'ya gitmişti(Bıyıklıoğlu, 1992, s.197). Bu sırada ordu komutanlıkları lağvedilmiş, yerlerine 1 nci, 2 nci ve 3 ncü Ordu müfettişlikleri ihdas edilmişti. Merkezi İstanbul'da bulunan 1 nci Ordu Müfettişliği'ne, 61 nci Tümen'in de bağlı bulunduğu 14 ncü Kolordu yanında 1 nci, 17 nci ve 25 nci kolordular bağlanmıştı(Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, 1971, s.231).

1919 yılı başlarında 14 ncü Kolordu 55 nci Tümen'iyle birlikte Tekirdağ'da, (Türk İstiklal Harbi, 1999a, s.260) bulunurken, eşkıya takibiyle görevlendirilen 61 nci Tümen ise Bandırma-Balıkesir bölgesinde gönderilmişti(ATASE Arşivi: Kls. 26, Dos. 50, Belge 50-1). Ayrıca 61 nci Tümen'e bağlı 188 nci Alay'ın da Balıkesir'de yerleşmesi Harbiye Nezareti'nce uygun görülmüştü(ATASE Arşivi: Kls. 26, Dos. 56, Belge 56-1). 14 ncü Kolordu Komutanlığı, Harbiye Nezareti'ne yazmış olduğu bir yazıyla, kolordu karargâhının Tekirdağ'dan Bandırma'ya nakli düşüncesine karşı, burada, birliklerin yerleşmesi için yeterli imkânların olmadığını bildirmiştir. Bunun üzerine kolordu karargâhı İzmir'in işgaline kadar Tekirdağ'da kalmıştır(ATASE Arşivi: Kls. 13, Dos. 30, Belge 30-1). Osmanlı Genelkurmayı 2 Ocak 1919 tarihli bir yazı ile mütareke dönemi için ordunun er, tüfek, makineli tüfek top kadrolarını belirlemeye çalışıyordu. Buna göre ordu, 9 kolordu ve 20 tünden oluşacaktı. Her tünde 1540 tüfek, 36 makineli tüfek, dörder topluk 4 batarya bulunması doğrultusunda General Wilson'a bir yazı gönderen Genelkurmay Başkanı Fevzi (Çakmak) Paşa, ordunun gücünü korumaya çalışıyordu. Varılan anlaşmaya göre Osmanlı Ordusu'nda

40.878 tüfek, 240 makineli tüfek, 256 top bulunacak, geri kalan silah ve mühimmat İtilaf Devletleri'ne teslim edilecekti. Bu durumda Osmanlı Ordusu'nun mevcudu 50.000'e inmiş oluyordu. Bu sayı sınırların korunması ve asayişin sağlanmasına dahi yetmiyordu(Belen, 1973, s.36-37). 13 Ocak 1919 tarihinde 14 ncü Kolordu tarafından verilen bir emirle, Gelibolu, Akbaş ve Lâpseki iskelelerinde bulunup ağır topçu teşkilatına dâhil olmayan bataryaların, tabur ve Alay cephaneliklerinde bulunan ağır topçu mühimmatı ile açıkta kalan her çeşit cephanenin İstanbul'a gönderilmesi emredilmiştir. Buna ilaveten Yalova ve Gelibolu hastanelerindeki hastaların, kolordunun işine yarayacak, eşyalarının 61 nci Tümen için Bandırma'ya gönderilmesi uygun görülmüştü(ATASE Arşivi: Kls. 9, Dos. 15, Belge 15-1). Yalnızca Gelibolu'da 8.487 Rus tüfeği, 7.817 Rus süngüsü, 9 makineli tüfek ve 1.100.000 adet tüfek mermisi teslim edilmiş, (Türk İstiklal Harbi, 1999a, s.266) bu silah ve mühimmat Edirne, Tekirdağ ve Akbaş gibi depolara konulmuştu(Bıyıklıoğlu, 1992, s.198).

9 kolordu içerisinde Tekirdağ'da bulunan 14 ncü Kolordu, 2.893 ile en az mevcutlu kolordu durumunda bulunuyordu. Ancak Filistin Cephesi'nde büyük bir bozguna uğrayan ve silah kaybı çok olan 3 ncü, 12 nci ve 20 nci kolordulara nazaran 56 makineli tüfek ve 16-24 top sayısı ile daha iyi durumda idi(Türk İstiklal Harbi, 1999a, s.270). 14 ncü Kolordu'ya bağlı bulunan 61 nci Tümen'in 22 Ocak 1919 tarihi itibarıyla elinde, 157 subay, 1193 er, 881 hayvan, 936 Rus tüfeği, 928 süngü, 54 Alman makineli tüfeği ve çeşitli çaplarda 40 civarında top bulunmaktaydı(ATASE Arşivi: Kls. 13, Dos. 16, Belge 16-1-2).

15 Mayıs 1919'da İzmir'in işgali üzerine Harbiye Nezareti'nce, görülen lüzum üzerine Tekirdağ'da bulunan 14 ncü Kolordu Karargâhı'nın Balıkesir'e gelmesi planlanmış, 6 Haziran'da ise intikal tamamlanmıştı(Türk İstiklal Harbi, 1999b, s.54). 61 nci Tümen'le birlikte İzmir'de dağılan 56 ncü Tümen de bu kolorduya bağlanmış, İzmir-Aydın Demiryolu kuzeyindeki bölgeler sorumluluk alanı olarak belirlenmişti(Apak, 1990a, s.30; Selçuk, 2002, s.73; Selek, 2004a, s.96). 14 ncü Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Paşa 1919 yılı Haziran ayı başlarında Balıkesir'e gelerek çalışmalara başlamıştı(Selek, 2004a, s.96). Kolordu karargâhının Bandırma'ya nakli neticesinde 14 ncü Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Paşa tarafından 9 Haziran 1919 tarihinde verilen bir emirle, Kolordu istihkâm taburunun Bandırma'ya, 61 nci Fırka Topçu Alayı'nın da Susurluk'a nakli kararlaştırılmıştı(ATASE Arşivi: Kls.

28, Dos. 17, Belge 17-1). Bu sırada Bandırma'daki 61 nci Tümen'in komutanlığını Alb. Muhittin yürütüyordu(Selek, 1987b, s.244).

4.3.4. Kazım Özalp'in Özgeçmişi ve 61 İnci Fırka Öncesi Görevleri

Kâzım Özalp(Bkz. EK-1), "*Milli Mücadele*" adlı anı kitabında, Milli Mücadele başlayana kadar geçen süre içerisinde yaşadıklarını genel hatlarıyla anlatmaktadır. Biz de bu bölümün büyük bir kısmını, bu eserden ve KKK Arşivinden alıyoruz.

Kâzım Özalp, 17 Şubat 1882'de Köprülü'de doğmuştur. Babası süvari albayı Manastırlı İsmail Nazmi Bey, annesi Yıldız Hanım'dır. İsmail Nazmi Bey ve Yıldız Hanım'ın 9 erkek çocuğunun en büyüğü Kazım Özalp'tir. Üsküp Askeri Rüştiyesi'nden sonra Manastır Askeri İdadisi'nde okumuş ve 1 Mart 1900'de Sani Mülâzım olarak Erkân-ı Harbiye Namzedi Mektebi'ne ayrılmıştır. 1905 yılında yüzbaşı olarak mektebi bitirmiştir (KKK Arşivi. Kazım Özalp Dosyası). O tarihlerde Bulgar çeteleri, Osmanlı Hükümeti'nin zayıflığından istifade ederek, demiryollarını tahrip ve trenlere tecavüz etmekte idiler. Bu tecavüzlere karşı koymak için ordu kuvvetleri, demiryolları boyunca karakollara dağılmış bulunuyorlardı. Yüzbaşı Kâzım Bey, ilk olarak 3. Ordu'nun 36. Alayı'nın 1. Tabur 2. Bölük Kumandanlığı'na tayin edilmiş ve Selanik - Karasulu istasyonları arasındaki demiryolu hattını korumakla görevlendirilmiştir.

Bu görevde iken, Gevgili Menlik yakınlarında, Bulgar çeteleri ile çok başarılı çarpışmalar yapmıştır. Gene bu arada Selanik'te İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni kuranlar ile tanışmış ve Cemiyet'e girmiştir. 1908 yılı Nisan ayında Serez Redif Fırkası Erkânıharbiyesi'ne tayin olunmuştur. Serez'de İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin reisi olarak, Cemiyet'in kurulması ve gelişmesi yolunda çalışmıştır. 31 Mart 1909'da İstanbul'da başlayan ve "*31 Mart Vakası*" olarak adlandırılan isyanın bastırılmasına yardım etmek üzere, Serez'den İstanbul'a gelen kuvvetlerde vazife almış ve Melik'te bulunan Bulgar çete reisi Sandanski'yi de beraber yardıma götürmüştür. 1910 yılında Arnavutluk İsyanı'nı bastırmaya giden Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa'nın karargâhında çalışmıştır. 1910 yılı Temmuz ayında Bulgar çeteci Sandanski'nin

hükümete karşı yeniden ayaklanması üzerine, Yüzbaşı Kâzım Bey Menlik Kazası Kaymakamlığı'na tayin olunmuştur. 1911 yılı Kasım ayında Selanik Vilâyeti Takip Kuvvetleri Kumandanlığı'na ve Vilâyet Komisyonu azalığına tayin olunmuş ve bu görevde iken Bulgar ve Rum çeteleriyle çarpışmalar yapmıştır.

Balkan Harbi'nin içerisinde 1912 yılı Eylül ayında Vardar Ordusu Erkânıharbiyesi'ne tayin olunmuştur. Kumanova, Pirlepe ve Manastır muharebelerinde görev almıştır. Ordu, Berat yakınlarına çekildiği vakit hemen hemen dağılmış durumda idi. Yüzbaşı Kâzım Bey, Sırların daha güneye ilerlemelerine karşı koymak için Arnavut gönüllülerini toplamak üzere Iskrapar'a gitmiş ve Bektaşî dedelerinin yardımıyla topladığı gönüllülerle, Sırlara karşı başarılı çarpışmalar yapmıştır. Bu sırada tifüs hastalığına tutularak uzun süre hasta yatmıştır.

1913 yılı Haziran ayında, İstanbul'dan Edirne'ye doğru yürüyen kuvvetlerimizin sol cenah grubu erkân-ı Harbiyesinde görev almış ve Edirne'nin geri alınmasında bulunmuştur. 1913 Aralık ayında İstanbul Merkez Kumandanı Muavinliği'ne tayin olunmuş ve Balkan Harbi'ndeki çalışmalarını karşılığında rütbesinde bir yıl kıdem zammı almıştır (16 Şubat 1913).

4 Mart 1914'te binbaşılığa terfi ederek Van Jandarma Alayı Kumandanlığı'na tayin olunmuştur. Bu görevde iken I. Dünya Savaşı başlamış ve Binbaşı Kâzım Bey, bölgedeki jandarma taburlarıyla hudut bölüklerini de emri altına toplayarak, "*Van Seyyar Jandarma Fırkası*"nı kurmuştur. Bu fırka ile Dilmen, Rumiye, Hoy, Saray ve Van yakınlarında Ruslarla yaptığı başarılı muharebeler nedeniyle, 7 Mayıs 1915'te Kaymakamlığa (yarbaylık) terfi etmiştir.

Bu görevde iken Kiğı, Erzurum ve Kemah yakınlarında yaptığı başarılı muharebeler nedeniyle gümüş muharebe imtiyaz madalyası kazanmış ve 1916 Temmuz ile 1917 Şubat aylarında birer yıl kıdem zammı alarak 1 Eylül 1917'de miralaylığa (albay) terfi etmiştir. 1917 yılı Aralık ayında merkezi Tirebolu'da bulunan 37. Kafkas Fırkası Kumandanlığı'na tayin edilmiştir. Bu görevde iken 10. ve 3. Kafkas fırkaları da emrine verilmiş, Trabzon ve Batum'un işgaliyle görevlendirilmiştir. Trabzon'da bulunan Rus askerleri karşı koymadıklarından, Trabzon kolaylıkla işgal edilmiş, ancak yeni kurulan Gürcistan Hükümeti'nin gayretiyle Batum'da büyük muharebe olmuştur. Batum, Ruslar tarafından, 6 alay piyade ve 300 top ile bir hafta müdafaa edilmiş, fakat Miralay Kâzım Bey, emrindeki kuvvetlerle Batum'u işgal ederek, Çürüksu ve Kütayis'e kadar ilerlemiştir. Bu muharebedeki büyük başarısı

nedeniyle 1918 Mayıs'ında 3. Rütbe Kılıçlı Mecidî, 1918 Haziran'ında Altın Liyakat Harp ve Leopold Şövalye madalyalarını kazanmış, 1918 Mayıs'ında 1 yıl kıdem zammı almıştır. (Özalp, 1988, s.XIII-XIV) Mondros Ateşkes Antlaşması hükümleri gereği 9 ncu Ordu Erzurum'a alınarak lağvedilmiş, yerini Erzurum'da bulunan 15 nci Kolordu almıştı(Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, 1971, s.231). Doğu cephesindeki görevi sona eren Albay Kazım(Özalp), İstanbul'a dönmüş, 31 Aralık 1918 tarihinde ise Trakya'da bulunan 60 ncı Tümen Komutanlığı'na atanmıştır.

4.3.5. 61 İnci Fırka ve Kazım Özalp

Albay Kazım(Özalp), 14 Mayıs günü etrafına toplanıp, ne yapmaları gerektiğini kendisinden soran küçük rütbeli subaylara: *"Mukavemet edilmelidir. Silahlı olan, silahını alsın, asker, jandarma ne varsa tepelere çıkıp muharebe edelim. Ben, beraber olurum."*(Apak, 1990a, s.12) demek suretiyle gençlere yarım ağız bir cevap vermiş, ancak tam olarak ne yapılacağını göstermediği gibi harekete de geçmemişti. Böyle yapmasının nedeni ne olabilirdi? Sorumluluktan kaçtığını söylemek doğru olmayacaktır. Nurdoğan Taçalan, *"Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken"* adlı eserinde Kazım Bey'in kaçtığını söyleyerek, Ali Nadir Paşa'yla birlikte O'nu da mahkûm etmekte, herhangi bir direniş hareketine önderlik etmemekle suçlamaktadır. Oysa Kazım Bey, *"Milli Mücadele"* adlı kendi eserinde olayı açıklamaya çalışmakta, kendisi için yapılan eleştirilere açıklık getirmektedir. Kazım Bey, Milli Mücadele adlı eserinde davranışını şöyle açıklıyor:

"Bütün bu fedakâr hislere rağmen halkı şehir içerisinde çarpışmaya sevk etmek muvafık değildi. Çünkü düşmanın denizden ve karadan bütün harp vasıtaları ile yapacağı tazyiklere mukabele edecek esaslı teşkilat vücuda getirilmemişti. Eğer kolordu kıtaatı tam kuvvetiyle mukavemete iştirak ettirilseydi, derhal silahlı halk ile takviye olunup ve bir kumanda altında, müdafaa tertibatı alınırdı. Mamafih bu halde dahi şehir dâhilinde çarpışmayı kabul etmek çok doğru olamazdı." Bu tespitin arkasından çözümü de şu şekilde açıklıyor: *"...bütün Anadolu'da mukavemet tesiri meydana getirmek ve civar kazalardan toplanacak silahlı kuvvetlerin iştirakiyle İzmir'in kurtarılmaya çalışılmasını temin etmek..."*(Özalp, 1988, s. 7). Şehir içerisinde

bir direniş hareketine girişmenin umutsuzluğuna inanan Kazım Bey, aradan üç yıl geçtikten, Paris Barış Konferansı tartışmaları da kamuoyu tarafından öğrenildikten sonra, İzmir şehri içerisinde, 15 Mayıs 1919'da, girişilmemiş olan direniş hareketinin, neler kazandıracacağını anlamış görünmektedir. Zira 28 Ocak 1922 tarihinde Vakit Gazetesi'ne verdiği bir mülakatta şöyle demektedir: *"...Venizelos da Paris'te, vak'a olmayacağına ve ahalinin iyi karşılayacağına dair teminat verdikten sonra işgal için müsaade alabilmişti. Salâhiyetli bir adam başa geçseydi ve tertibat alsaydı, bütün bu hadiseler büsbütün başka bir cereyan kesbedebilirdi. Kuvvetli bir mukavemet hazırlığı karşısında Yunanlılar birden bire girmeye cesaret edemeyeceklerdi. İş gecikecekti. O esnada ihtimal ki hakiki durum Paris'te anlaşılacak ve ilk feci karar değiştirilecekti."* (Apak, 1990a, s.12-13) Ancak yukarıdaki sözler dikkatle incelenecek olursa önemli bir ayrıntı fark edilebilir; Kazım Bey direniş hareketinin faydalarından bahsetmekle birlikte, bu hareketin kim tarafından yönetileceği konusunda hala *"Salâhiyetli"* birilerinden söz etmekte, bundan da hükümet tarafından görevlendirilmiş, resmi bir görevli anlaşılmaktadır. Ali Nadir Paşa'nın makamında, inisiyatif kullanabilecek derecede iradeli, mücadeleye taraf ve gerektiğinde hükümetin kararları hilafına hareket edebilecek bir komutan, ama ne olursa olsun resmi görevli bir kişi. Aksi takdirde kendisi de işgal günü İzmir'de bulunmakta ve albay rütbesinde bir askerdir.

İzmir'in işgal edilmeye başladığı 15 Mayıs 1919'da sabah erkenden harekete geçen Albay Kazım(Özalp), yedek subay olan kardeşi Fethi ile birlikte tren istasyonuna gitmişti. Amacı, Menemen'de bulunan Jandarma Komutanı bulunan kardeşi Asım ve Kaza Kaymakamı Kemal Bey aracılığıyla Yunanlılara karşı bir mukavemet başlatmaktı. Tren istasyonu Ateşkes Antlaşması'ndan sonra Fransızlar tarafından kontrol edilmekteydi, çalışanların büyük çoğunluğunu da Rumlar oluşturmaktaydı. Bu nedenle trene binebilmek, hele de İşgalin başladığı 15 Mayıs günü, şehri terk etmeye çalışan binlerce Türk'ün sıraya girdiği bir zamanda, çok kolay olmayacaktı. Köylü kılığında ve elinde bir yumurta sepeti bulunan Albay Kazım(Özalp) Bey(Ayhan, 1986, s.40), istasyondaki memurlara Menemenli bir tüccar olduğunu söyleyerek kendileri için iki bilet alabilmişti. Tren Karşıyaka hizasını geçerken, Yunan gemileri de İzmir Limanı'na giriyorlardı(Özalp, 1988, s.8).

Kazım Bey, Menemen'de kardeşi Jandarma Komutanı Asım ve Kaymakam Kemal Bey'le, halkın nasıl harekete geçirileceğini görüştükten sonra trenle Bandırma'ya hareket etmişti. Yol üzerinde Manisa, Akhisar, Kırkağaç, Soma ve

Balıkesir istasyonlarında görüştüğü şahıslara İzmir'in işgali hakkında bilgiler vermiş, halkın yedek subaylar komutasında silahlandığını belirtmiş, iki gün sonra Bandırma'dan dönüşünde buralarda yardım için oluşturulacak kuvvet miktarlarının kendisine belediye başkanları tarafından şifahen bildirilmesini istemiştir(Özalp, 1988, s.9). Bandırma'ya gelen Kazım Bey, burada 61 nci Tümen Komutanı Muhittin Bey'e durumu anlatmış, tümene bağlı subaylarla yapılacaklar hakkında uzun uzun konuşmuştu. Bandırma'da iken Vasıf(Çınar) Bey'le de tanışmış, onun Redd-i İlhak Cemiyeti Müfettişi olmasını belirtmiştir. Daha sonra Vasıf Bey, Manisa'ya gitmiştir(Özalp, 1988, s.9-12). Bandırma'da bulunduğu süre içerisinde Çerkez Ethem, ağabeyleri Reşit ve Tevfik kardeşlerle de görüşmüştü. Bandırma ve genelde Güney Marmara Çerkez nüfusunun yoğun olarak yaşadığı bir bölgeydi. Çerkez Ethem ve kardeşleri Teşkilat-ı Mahsusa'da görev yapmış, çeteciliği iyi bilen ve bölgede nüfuzlu kişiler olarak biliniyordu. Kazım Bey kendisini yakından tanıyordu. Çerkez Ethem ve kardeşleri Kazım Bey'e, silahlı adamlarıyla mukavemete katılacaklarını vaat etmişlerdi(Selek, 2004a, s.112).

Durumu yakından görmek ve geçtiği şehirlerde yapılan hazırlıkları öğrenmek için 18 Mayıs 1919'da Manisa'ya gelen Kazım Bey, burada Belediye Başkanı Bahri Bey'in evinde yapılan bir toplantıya katılmıştır. Bu toplantıda Kazım Bey dışında, Bahri Bey, Ömer Faruk, Dr. Şükrü ve Vasıf (Çınar) beyler bulunmaktaydı. Bu toplantıda, Manisa'da bulunan silah ve cephanenin gerilere taşınması ve direniş örgütü kurulması gibi konular tartışılmıştı(Su, 1982, s.5). Bu sırada Manisa Mutasarrıfı bulunan Hüsnü Bey, direniş fikrinin tamamen karşısında olup şehri adeta Yunan işgaline hazırlıyordu. Bu nedenle, halkın direnişe katılması için çalışmalarda bulunan Vasıf Bey'i tutuklama tehdidiyle şehirden uzaklaştırmış, Albay Kazım Bey'i de istemediğini bir vesileyle kendisine iletmişti(Su, 1982, s.5). 20 Mayıs günü trenle Bandırma'ya hareket eden Kazım Bey, yolculuk esnasında Balıkesir'den, mevcut durum hakkında malumat almak ve Hükümetin tutumunu öğrenmek için İstanbul'a gitmekte olan ve içlerinde Balıkesir Belediye Başkanı Keçeci Hafız Mehmet Emin Bey'in de bulunduğu heyetle(İlgürel, 1999, s.70) karşılaşmış, onlardan Redd-i İlhak Cemiyeti ve milli kuvvetlerin hazırlıkları konusunda sevindirici haberler almıştı(Özalp, 1988, s.13). 23 Mayıs günü Bandırma'ya ulaşan Kazım Bey, burada dağılan 17 nci Kolordu birliklerini toplamak üzere bu kolordunun komutan vekilliğine atanan(Apak, 1990a, s.17) ve bu vesileyle Bandırma'ya gelmiş bulunan Albay Bekir Sami Bey'le

karşılaşır(Selçuk, 2002, s.53). Rauf Bey de arkadaşlarıyla Bandırma'ya gelerek Akhisar'a gitmiştir. Önce Akhisar'a ardından da Manisa'ya gidecek olan Bekir Sami Bey'e, oluşturulacak milli kuvvetlerin komutasını üzerine almak maksadıyla Kazım Bey de katılır(Özalp, 1988, s.13). Bu karar üzerine Albay Kazım ve kardeşi Fethi, Albay Bekir Sami ve yaveri Yüzbaşı Selâhattin, Vasıf (Çınar) ve kardeşi Esat, İnceoğlu Hamit Şevket, Osmanzade Hamdi Bey ve daha yedi sekiz kişinin(Özalp, 1988, s.13) bulunduğu kabile 23 Mayıs 1919'da Bandırma'dan hareketle Balıkesir'e gelir(Gürler, 1994, s.54). Manisa'nın işgal edildiği yönünde alınan haber üzerine Manisa'ya gitmekten vazgeçilerek Akhisar'da trenden inilir(Selçuk, 2002, s.54).

İzmir'in işgalinden sonra yakın çevrede olduğu gibi Akhisar'da heyecan ve telaş içerisindedir. Gerçi Manisa henüz işgal edilmemiştir. Ancak Akhisar'ın da işgal edilip edilmeyeceği belli değildi. Kendilerine öderlik edecek, doğru yolu gösterecek liderlerden yoksun bulunuyorlardı(Su, 1982, s.11). Yerli Rumlar ve papazlar Türk halka, zulümden korunma yolu olarak Yunan bayrağı asmayı ve işgali kabullenmeyi gösteriyorlardı(Selçuk, 2002, s.57).

24 Mayıs günü Albay Bekir Sami, Aydın'da 57 nci Tümen, Ayvalık'ta 172 nci Alay Komutanlığı'na ve Bergama'da bulunan Silah Deposu Müdürü Nuri Efendi'ye gönderdiği telgrafla ellerinde bulunan silah ve mühimmatın düşman eline geçmemesi için emin yerlere naklini emretmişti(Selek, 2004a, s.71). Öğleden sonra kafilenin kaldığı otele gelen Kaymakam ve eşrafla yapılan toplantıda yaşanan olaylar, o gün Anadolu halkının içerisinde bulunduğu psikolojik durumu anlatması bakımından dikkate değerdir. Toplantıda Vasıf ve Kazım beyler İzmir'in işgali sırasında yaşanan katliam ve zulümleri anlatmışlar ve halkı, namuslarını, vatanlarını savunmaya davet etmişlerdi. Bunun üzerine içlerinden bir zat söze girerek orada bulunan heyete: *"Efendim, bu gibi şeyleri yapmak elimizden gelmez. Hükümet bir şeyler yapamayacak durumdaysa, asker gönderemiyorsa, bizim için itaatten başka çare yoktur."*(Selçuk, 2002, s.58) demek suretiyle kendi fikrini ortaya koymuştur. Bu düşünce tüm Akhisarlıların ortak fikri olmasa dahi, burada iş görmeyen zorluğunu göstermesi bakımından önemlidir. Zira kaymakam daha sonra Vasıf Bey ile Yüzbaşı Faruk'un tutuklanması için istasyondaki Fransız subayları aracılığıyla girişimlere başlamış, bunun üzerine bu iki şahıs İstanbul'a gitmek için heyetten ayrılmak zorunda kalmışlardı(Apak, 1990a, s.27). Umutsuzluğun arttığı bir anda Kazım Bey Bekir Sami Bey'e, o bölgede nüfuzlu bir kimse olup İttihatçılık nedeniyle hükümet tarafından

kovuşturulan Halit Paşa'nın kendilerine yardım edebileceğini söyler(Selçuk, 2002, s.59). Haber salınarak Halit Paşa'ya ulaşılır. Halit Paşa, Manisa'nın kırk kilometre doğusunda bulunan Belen Köyü'nden imiş. Gece yarısı Halit Paşa, Parti Pehlivan ve Sarı Ali beyler gelerek(Özalp, 1988, s.14), Bekir Sami ve Kazım beylerle görüşmüşler, kendilerine, kovuşturmalar kaldırılırsa, bin süvari ve onun birkaç katı piyade çıkarabileceğini taahhüt ediyordu(Selçuk, 2002, s.59). Hep beraber sabah erkenden Belen Köyü'ne gitmek üzere yola çıkılır. Maksat, Akhisar, Manisa, Turgutlu yörelerinden toplanacak gönüllüler ve onlara ilave edilecek düzenli kuvvetlerle Yunanlılara taarruz etmektir(Selek, 2004a, s.72). Seyahat esnasında Halit Paşa, Bekir Sami ve Kazım beyler at üzerinde, Yüzbaşı Selahattin ve Kazım Bey'in kardeşi Fethi öküz arabası üzerinde yol almaktadırlar. Bir süre sonra Kazım Bey, kardeşini ata bindirerek kendisi öküz arabasına gelir. Burada Yüzbaşı Selahattin'le savaş planları üzerine konuşmaktadırlar. Bir ara Kazım Bey uyuyakalarak arabadan aşağı yuvarlanır ve kafiledelikler kahkahalara boğulurlar(Selçuk, 2002, s.60-61). Kafile aralıksız yürüyerek sabah erkenden yol üzerindeki Kuyucak Köyü'ne gelir. Burada Halit Paşa etrafa saldırdığı adamları aracılığıyla civardaki silahlı kişilerin Belen Köyü'ne gelmelerini ister. Kuyucak Köyü'nde bir süre dinlendikten sonra, buradan hareketle Belen Köyü'ne ulaşılır(Özalp, 1988, s.14).

Belen'de hayalleri yıkan ve kafiledelikleri umutsuzluğa düşüren, Manisa ve Turgutlu'nun işgal edildiği haberi alınır. Bu haber üzerine şaşırarak Halit Paşa, her şeyin bittiğini söyleyerek İstanbul'a gitmek üzere kafileyi terk eder. Halit Paşa'nın sözleri üzerine korkuya kapılan köylüler de Bekir Sami ve Kazım beylerin köylerinden biran evvel gitmelerini isterler(Selek, 2004a, s.72). Güç bela Akhisar'a dönen kafilede dağılmalar başlar, Hamit Şevket İnce, zeybeklerle temas kurmak için Ödemiş taraflarına, Bekir Sami Bey, İzmir'den Salihli taraflarına çekilen askerleri düzene koymak için Salihli'ye, Kazım Bey ise Bandırma yolu ile İstanbul'a gitmeye karar verirler(Gürler, 1994, s.61-62). Kazım Bey, dört günlük serüven sonunda mevki ve sıfat sahibi olmadan buralarda bir şeyler yapmanın zorluğunu anlamış,(Selek, 2004a, s.73) Bekir Sami Bey'e: *"artık buralarda umut yok. Ben öğleden sonra Manisa'dan İstanbul'a gidecek trenle yola çıkıyorum. Allah size selamet versin."* Bunun üzerine Bekir Sami Bey, Genelkurmay Başkanı Cevat Paşa'ya durumu özetleyen bir rapor hazırlamış, devamında Kazım Bey'in Bandırma'da bulunan 61 nci Tümen

Komutanlığı'na atanmasının ve bir alayı Balıkesir'de bulunan tümenin karargâhının da buraya taşınmasının uygun olacağını belirtmiştir(Selçuk, 2002, s.65-66).

İstanbul'a giden Kazım Bey, burada Genelkurmay Başkanı Cevat Paşa ile görüşmüş kendisine durum hakkında açıklayıcı bir rapor vermişti. Kazım Bey, raporunda İzmir etrafında ne kadar subay ve asker varsa bunların bir araya getirilip Milli Mücadele'ye iştirak ettirilmeleri, halkın da bu mücadeleye dahil edilmesinin tek çıkar yol olduğunu belirtiyordu. Cevat Paşa'nın; *"Bu işleri nasıl yapabiliriz?"* sorusu üzerine Albay Kazım Bey; *"Ben 61 nci Fırka Kumandanlığı'na tayin olunmalıyım. Bu sıfat ve salahiyeti aldıktan sonra bu söylediğim ve raporumda yazdığım işleri bütün mesuliyet şahsıma ait olmak üzere başarabilirim. İtilaf mümessilleriyle bu işlerden dolayı muhatap olur ve gereken cevapları veririm."* demek suretiyle kararını açıklamıştır. Heyecanlanan Cevat Paşa, tümen komutanlığına tayin işinin uzun süreceği gerekçesiyle, Kazım Bey'i 61 nci Tümen Komutanlığı'na vekâleten atadığını belirten bir emir yazmıştır(Özalp, 1988, s.17). 61 nci Tümen Komutanlığı'na atanan Albay Kazım (Özalp), 2 Haziran 1919 günü Bandırma'da bulunan tümen karargâhına gelerek görevi Albay Muhitin Bey'den devraldı(Özalp, 1988, s.17; Sarıhan, 1993a, s.296). Daha önce hiçbir makam ve sıfat sahibi olmaksızın İzmir – Bandırma hattında dolaşarak Türk halkını Milli Mücadele'ye çağırın Kazım Bey, artık resmi bir sıfat ve yetkiyle donatılarak tekrar Kuzey Batı Anadolu'ya geliyordu. Albay Kazım (Özalp) Bey, 61 nci Tümen Komutanı olarak Kuva-yı Milliye'nin kurulması, halkın mücadeleye kazanılması ve düşman kuvvetlerinin durdurulması gibi Milli Mücadele için büyük vazifeler üstlenecektir.

4.3. Balıkesir’de İlk Örgütlenmeler

4.3.1. Okuma Yurdu Toplantısı

Redd-i İlhak Komitesi tarafından İzmir’in işgal edildiğine dair telgrafın Balıkesir’e gelmesinden sonra Belediye Başkanı Keçecizade Hafız Mehmet, Milli Eğitim Müdürü Sabri, eski Karesi Mebusu M. Vehbi Bolak beylerin ve şehrin ileri gelenlerinin katıldığı bir toplantı yapılmış, işgali protesto için bir miting yapılması tartışılmıştı(Ayhan, 1986, s.34-35). Şehirde bulunan gayrimüslimlerin, hayatlarının tehlikede olduğunu bahane ederek Yunanlılara başvurabileceği ve Balıkesir’in de işgal edilebileceği düşüncesi üzerine miting yerine Okuma Yurdu’nda(Bkz. EK-4) bir toplantı yapılması kararlaştırılmıştı(V.Bolak, 1986, s.160).

16 Mayıs 1919 tarihinde Okuma Yurdu binasında yapılan toplantıya çok sayıda vatandaş katılmış, Hıristiyan ileri gelenleri de yerlerini almışlardı (Ayhan, 1986, s.36). Toplantı için Mehmet Vehbi Bolak başkan seçilmişti (V.Bolak, 1986, s.160). Okuma Yurdu toplantısında nasıl hareket edilmesi tartışılmıştı. Uzun uzun nutukların okunduğu ve manda meselesi açıldığı bir sırada Leblebici Raşid Efendi, *“bu iş protesto ile olmaz, bunun cevabı namlunun ucunda”* diye bağırarak gerçeğe tercüman olmuştu(Ayhan, 1986, s.37).

Toplantıda işgal hakkında bilgi vermesi için Mutasarrıf Ahmet Hilmi Bey’in salona davet edilmesi teklif edilmişti. Teklifin kabul edilmesi üzerine Mutasarrıf Hilmi Bey salona gelerek işgal hakkında bilgi verdi. Mutasarrıfın verdiği bilgi sadece Matbuât Müdüriyet-i Umumiyesi’nin 15 Mayıs 1919 tarihli resmi tebliğlerini halkın huzurunda okumak oldu(Özer, 1998, s.63). Tartışmalar neticesinde hükümetin ve Padişahın ne düşündüklerini öğrenmeden silahlı mücadele konusunda bir karar verilmemesine ancak işgali protesto eden bir telgraf çekilmesi kararlaştırıldı(Ayhan, 1986, s.37). Protesto mektubunu hazırlamak ve gereken diğer işleri yapmak amacıyla 4’ü gayrimüslim olmak üzere 11 kişilik bir kurulun oluşturulmasına karar verilmişti. Müslüman ve gayrimüslimlerden oluşan bu heyetin Müslüman üyeleri Okuma Yurdu’ndaki toplantının ardından gönderilecek protesto telgrafını kaleme

almak üzere Belediye’de bir araya gelerek çalışmaya başlamış fakat gayrimüslim üyeler toplantıya katılmayacaklarını ve hazırlanacak protesto telgrafını imzalamayacaklarını açıklamışlardır(Özer, 1998, s.64). İtilaf Devletleri’ne ayrı ayrı çekilen telgraflarda Yunanistan’ın İzmir’i işgal etmesinin haksızlığı ve bölge nüfusunun çoğunluğunun Müslüman olduğu üzerinde duruluyordu:(V.Bolak, 1986, s.161-162)

“Makam-ı Sadaret-i Uzmâ’ya, İngiliz, Amerikan, Fransa, İtalya Mümessil-i Siyasilerine

İzmir şehrinin kendisiyle muharip olmadığımız Yunan Askerleri tarafından işgal edildiği haberi üzerine bütün halkı derin bir teessür ve hüznün kapladı. Ahali bunun neticesi olarak.. ...Düvel-i muazzamadan ve aliyeden, yüzde seksen Türk Müslüman olan ve anasır-ı muhtelifle ile bu ana kadar kardeş gibi geçinen İzmir havalisinin Yunan ükümetince işgali değil; hukuki, tarihi, irki metbu-ı âlisi olan Osmanlı Hükümeti tabiiyetinde ibkasını... ..niyaz ve intizar eyleriz.

Aksi hal, milyonlarca nüfusun gayr-i medeni bir surette izmihlal ve hicret ve sefaletini mucip olacaktır...”

16 Mayıs akşamı telgrafın İstanbul’a çekilmesinden sonra protesto metnini yazmak için seçilen 11 kişiden 4 Gayrimüslim dışındaki 7 kişi Hulusi Bey’in evinde toplanırlar. Bir tarafı Ege Denizi, bir tarafı Marmara Denizi, bir tarafı İzmir, diğer tarafı dağlar ve Bursa ile çevrili Balıkesir’in basit bir sebeple işgal edilmesini istemeyen heyet toplantılarını bir müddet gizli yapmaya karar verir(V.Bolak, 1986, s.162). İzmir’in işgali ile ilgili birbirini tutmayan yalan yanlış haberler yerine doğruları öğrenmek maksadıyla Hulusi Bey’in İzmir’e gitmesi kararlaştırılır. Hulusi Bey’in yanına şu tezkere verilir:

“Manisa İlhak-ı Red Hey’etine,

Belediye Riyaset-i Valâsına ,

Sevgili İzmir hakkında sahih ve kat’i mâlumat ile bu husustaki hidamat-ı vataniyeye dair tahriri ve şifahi talimat almak üzere heyetimiz azasından ve eşraf-ı memlekette Zarbalızade Hulusi Bey oraya hareket etmiş olduğundan kendisine muavenet ve müzâheret buyurulmasını rica ederiz. 17 Mayıs 1335

İlhak-ı Red Hey’et-i Milliyesi nâmına Belediye Reisi”(V.Bolak, 1986, s.163)

Hulusi Bey, Balıkesir istasyonuna geldiğinde burada, İzmir’den gelen elinde bir yumurta sepeti, köylü kılığında Albay Kazım(Özalp) Bey’e rastlar. Kazım Bey

kendisine, Manisa cephaneliğindeki 60 top, 35.000 tüfek ve cephanenin düşman eline düşmemesi için gereğinin yapılmasını söyler(Ayhan, 1986, s.40). Manisa'ya giden Hulusi Bey, Mutasarrıf Hüsnü Bey ile görüşmüş, cephanenin kurtarılmasını istemişse de Hüsnü Bey tarafından reddedilmiştir. Manisa'nın işgalinden hemen önce burada bulunan 59 ncu Topçu alayı Salihli'ye çekilmiş ancak 57 nci Tümen'e ait silahlar şehir dışına çıkarılmışken yerli ahalinin yardım etmemesi ve İngiliz temsilcisinin baskısı ile terk edilmek zorunda kalmıştır(ATASE Arşivi: Kls. 18, Dos. 9, Belge 9-1). Hulusi Bey, Manisa'nın her an işgal edilebileceğini ve kendisinin de tutuklanacağını öğrenince doğrudan Balıkesir'e döner(Ayhan, 1986, s.40).

4.3.2. Alacamescit Toplantısı

18-19 Mayıs gecesi Hulusi Bey'in evinde ikinci bir toplantı yapılır. Burada, az kişiyle alınan kararların kitlelere kabul ettirilmesindeki zorluklar dikkate alınarak Alaca Mescid'de, herkesin katılabileceği büyük bir toplantının yapılmasına karar verilir(V.Bolak, 1986, s.165).

19 Mayıs'ta Alaca Mescit'te yapılan büyük bir toplantıda M.Vehbi Bey'in önerisiyle Redd-i İlhak heyeti kurulması kabul edildi. Bu amaçla şehir adına her türlü kararı almaya yetkili 41 kişilik bir kurul ve bu kurulun da 8 kişilik bir merkez heyeti(Bkz. EK-3) oluşturuldu(İlgürel, 1999, s.68). Daha sonra 10-12 kişiye inen bu heyetin ilk adı Redd-i İlhak'dır(Apak, 1990a, s.58; İlgürel, 1999, s.68). Ön saflarında, Mehmet Vehbi Bolak, Keçeci Hafız Mehmet, Hulusi Zarbalı ve Hasan Basri beylerin bulunduğu bu kurulun yaptığı ilk iş İstanbul ve Edremit'e gönderilecek heyeti seçmektir. Bu sırada Balıkesir Mutasarrıfı Mebus Hilmi (Ergeneli) Bey'dir. İşgallere karşı hükümetin fikirlerini yerinden öğrenmek amacıyla İstanbul'a giden, Müftü Abdullah ve Belediye Başkanı Hafız Mehmet'in de aralarında bulunduğu 7 kişilik bu heyet(İlgürel, 1999, s.71), Sadrazam Damat Ferit ve Dâhiliye Nazırı Ali Kemal beylerle görüşmüş ancak olumlu bir kanaat edinmemiştir. Dâhiliye Nazırı Ali Kemal heyetle yaptığı görüşmede; *"Biz size, sizi ayaklandırmaktan men edecek emirler veririz, çünkü tazyik altındayız. Siz, bize dahi isyan ediniz. Milli müdafaa, bir milletin kudsî hakkıdır."* diyerek kendi görüşünü aktarmıştır(Apak, 1990a, s.58). Balıkesir

Redd-i İlhak Heyeti de bu sözleri propaganda amacıyla bir süre kullanmıştır. Bir süre daha İstanbul'da kalan heyet üyeleri, tanıdıkları birkaç kişiyle daha görüşmüşlerdi(Çarıklı, 1967, s.15). Oluşturulan ikinci heyet ise Körfez'e yapılabilecek muhtemel bir çıkarmaya karşı halkı uyarmak amacıyla Edremit'e gönderilmişti(Ayhan, 1986, s.43).

3 Haziran 1919 akşamı Alca Mescit cemaat odasında yapılan toplantıda silahlı savunmaya geçilmesine karar verilir(V.Bolak, 1986, s.172). 4 Haziran'da daha önce İstanbul'a gitmiş olan heyetin dönmesi vesilesiyle yapılan ikinci toplantıda silahlı mücadelenin meşru olduğu görüşü benimsenir. Aynı gün İstanbul'dan, askeri eğitimini yarım bırakarak Balıkesir'e gelen Yüzbaşı Kemal Bey, ertesi gün kendisini ziyaret eden Maarif Müdürü Sabri ve Vehbi Bolak beyler aracılığıyla mücadeleye katılır(General Kemal Balıkesir, tarih belirtilmemiş, s.2). Bu arada 28 Mayıs 1919 tarihinde Tekirdağ'da bulunan 14 ncü Kolordu karargâhının Balıkesir'e taşınması kararı üzerine teftiş için Haziran ayı başlarında bu şehre gelen(Türk İstiklal Harbi, 1999b, s.54)* Yusuf İzzet Paşa tetkik edilir. Kendisinin milli hareketlere taraftar olduğu görülür(Apak, 1990a, s.58).

5 Haziran 1919 günü Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Paşa ile görüşen Yüzbaşı Kemal(Balıkesir), kendisinden başlangıç olarak yetmiş – seksen kişilik bir birlik vaadi alır(General Kemal Balıkesir, tarih belirtilmemiş, s.5). Daha sonra bu çekirdek birliğe ilave edilen milislerle birlikte Balıkesir'de ilk müfreze kurularak Yunanlılara karşı sevk edilir(Apak, 1990a, s.58). 6 Haziran'da karayolu ile Soma'ya hareket eden bu birliğe iki gün sonra katılan Yüzbaşı Kemal Bey'in Akhisar'ı basacağını haber alan Yunanlılar kasabadan çekilmişlerdi(Ayhan, 1986, s.49). Daha sonra ne yazık ki Yüzbaşı Kemal Bey, yardım için çağrıldığı Bergama'da bir hain tarafından

* Bazı kaynaklarda Yusuf İzzet Paşa'nın Balıkesir'e geliş tarihi olarak 6 Haziran tarihi verilmektedir (Türk İstiklal Harbi, II. Cilt Batı Cephesi 1. Kısım, s. 54.). Ancak Vehbi Bey, anılarında 3 Haziran 1919 gecesi yapılan toplantıya 14 ncü Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Paşa'nın da katıldığını yazmaktadır. Diğer taraftan 4 Haziran tarihinde Balıkesir'e gelen Yüzbaşı Kemal (General Kemal Balıkesir), anılarında 5 Haziran günü Yusuf İzzet Paşa'yı ziyaret ettiğini söylemektedir. Bu durumda Yusuf İzzet Paşa'nın Balıkesir'e 3 Haziran'dan önce geldiği anlaşılmaktadır.

yakalanarak Yunanlılara teslim edilmiştir (General Kemal Balıkesir, tarih belirtilmemiş, s.13).*

Ayvalık ve Soma cephelerinin açılması, Kuva-yı Milliye fertlerinin iaşesi, Bergama'nın işgali sonucu yollara düşen muhacirlerin yerleştirilmesi gibi konular Balıkesirliler için öncelikli olarak halledilmeyi bekleyen meseleleri oluşturuyordu.

4.4. Balıkesir'de Kongre Faaliyetleri ve Kazım Özalp

Balıkesir'de başlayan örgütlenme daha önce Balıkesir mutasarrıflığı yapmış olan Hacim Muhittin Çarıklı'nın 27 Haziran 1919'da şehre gelmesiyle büyük bir ivme kazanmıştır(Ş.Turan, 2004, s.307). Batı Anadolu'da ilk örgütlenme Balıkesir'de, bir avuç insanın önyak olmasıyla başlamış, halkın fedakârlıklarıyla kısa sürede Milli Mücadele'de önemli başarılar kazanılmıştır. Halkın yoğun katılımıyla cephedeki kuvvetler bir hayli artmış olduğundan, bunların askeri disiplin içerisine alınmaları, beslenmeleri ve düzenli olarak sevk ve idareleri için esaslı tedbirlere ihtiyaç duyulmuştu. Bu maksatla Balıkesir'de 28 Haziran'da "Redd-i İlhak Hey'et-i Merkeziye"nin organize ettiği ve örgütlenme sıkıntısı olan Ayvalık, Soma, Akhisar ve Balıkesir'e bağlı diğer kazaların temsilcilerinin katıldığı bir toplantı yapılmıştır(Özer, 1998, s.95).

19 Mayıs 1919 tarihinde oluşturulan "*Hey'et-i Merkeziye*" 24-25 Haziran 1919 günü yaptığı toplantıda önemli kararlar almıştı. Bunlardan birincisi, Milli Mücadele'nin gönüllü kuvvetlerle yapılmasının sıkıntılı olacağından bu amaçla asker toplama işinin yükümlülük olarak planlanması kararıydı. Nitekim ikinci kararla direnişe katılmak için askeri birlikler teşkiline başlanmış, bu maksatla 1308-1309 doğumluların, oluşturulacak Kuva-yı Milliye'ye katılmalarına karar verilmiştir(A.Bolak, 1986a, s.55).

* Yüzbaşı Kemal daha sonra İzmir Hapishanesinden kaçarak Balıkesir'e gelmiş ve daha sonra Soma Cephesi komutanlığını yürütmüştür.

Toplantıda alınan beş numaralı karar “*Hey’et-i Merkeziye*”nin görevini ne kadar ciddi ve itinalı yaptığının bir göstergesi niteliğindedir;

- Evli olan askere 15 lira,
- Piyade bekâr askere 5 lira,
- Süvarilere yem dışında nal ve mih bedeli 5 lira,
- Piyade ihtiyat subayına 20 lira,
- Süvari ihtiyat subayına 25 lira cep harçlığı verilmesini... ve milis kuvvetlerle bir çalışan,
- Muvazzaf zabıtlardan mülazımlara 7 lira,
- Yüzbaşılara ise 10 lira tütün ikramiyesi verilmesini;
- Şehit olanların ailelerine maaş tahsisi hakkında vatan kurtulunca hükümetimiz nezdinde teşebbüslerde bulunmakla beraber, ikramiye olarak neferlere 50’şer ve subay ailelerine 100’er lira ihdası oybirliğiyle kararlaştırıldı”(A.Bolak, 1986b, s.71).

Kararda kullanılan her kelime dikkatle seçilmiştir. Ücret yerine cep harçlığı ve tütün ikramiyesi denmiştir. Şehit ailelerine maaş bağlanması için müracaatta bulunma sözü verilmiştir. Dikkat edilmesi gereken husus şudur ki tüm bunların kararlaştırıldığı tarihte ne TBMM, ne cepheler, ne cephe komutanları ne de çete hareketlerinin dışında devlet tarzında herhangi bir oluşum vardır. Ancak alınan kararlar uygulandığı gibi, şehit aileleri için maaş bağlanması için verilen sözler tutulmuş, TBMM’nin açılmasından sonra şehit ailelerine maaş bağlanmıştır.

“*Hey’et-i Merkeziye*”, 10 Temmuz 1919 tarihinde aldığı bir kararla nahiye merkezlerine kadar teşkilatlanarak “*hey’et-i milliye*”ler teşkil etmeye başlamış, oluşturulacak hey’et-i milliyeler aracılığıyla da düzenli birlikler kurma işine girişmiştir. Yukarıda anılan 10 Temmuz 1919 tarihli 13. karar şöyledir:(A.Bolak, 1986b, s.74; 9. Milli Egemenlik Sempozyumu, 1994, s.52)

1- Yunan’ın, namus-ı milli ve dinimize vaki olan tecavüzatına karşı malen bedenlen çalışmak üzere nahiye merkezlerinde de belediye heyetiyle İslam eşraf ve münasib zevattan merakkep olarak “*hey’et-i milliye*” teşkil edilecektir.

2- Hey’et-i milliyenin vazifesi: Düşmana karşı muharebe etmek üzere efrad ve efradın iaşesi için para derc ve cem etmekden ibarettir.

3- Hey’et-i milliye: Gerek merkezi nahiyede ve gerek kura ahalisinden 300 ila 314 tevellüdü efradı hemen silâh altına celb ile 310 ila 314 tevellüdüleri cihet-i nizamiyeye ve 300 ila 310 tevellüdüleri hemen merkez livaya (Kuva-yı Milliye’ye

beray-ı iltihak) izam etmekle beraber pusulada muharrer maliye hey'etince tensip edilen mebalîğ mikdarını bi't-tahsil irsal edecektir.

4- Bu suretle teşkil edilen milli kuvvetler çete mahiyetinde olmayıp muntazam asker tarzında olacağından her yüz kişinin başında bölük kumandanı sıfatıyla ashab-ı hamiyet ve eşraftan bir zat bulunacaktır.

5- Kumandan olacak zat bölüğüyle beraber hareket edeceği gibi hey yerde bölüğünün muntazaman idare ve inzibatından mes'uldür.

6- Her bölüğe sivil olarak bir muvazzaf zabıt verilecek ve nevahide bulunan ihtiyat ve küçük zabıttan da istifade edilecektir.

7- Efrada şehri onbeş lira maaş verilmek mukarrer olup nevahiden celb edilecek efrada ailelerine bırakmak üzere merkezi nahiyede ale'l-hesap yedişer lira verilecektir.

8- Tahsil olunacak mebalîğden köylere gidecek zevata münasip ücret verildikten sonra mütebâkî mikdarı merkez livâyâya gönderilecektir.

4.4.1. Birinci Balıkesir Kongresi

Balıkesir'de başlayan direniş düşüncesinin geliştirilmesini sağlamak, cephelerin ihtiyacı olan iaşe ve silahları temin etmek, Türk Milletinin haklı davasını dünyaya duyurmak ve İstanbul Hükümeti'yle ilişkileri sağlamak maksadıyla, 26-31 Temmuz 1919 tarihleri arasında Balıkesir'de bir kongrenin toplanması kararlaştırılmıştı(Özalp, 1988, s.43). Bu maksatla Merkez Hey'eti Teşkilat Encümeni, 19 Temmuz tarihli toplantısında, "Temmuzun otuzuncu günü kaza ve nahiyelerden seçilecek ikişer zât ile Merkez Teşkilât Hey'eti ve azaları, Levâzım Hey'etinden bir, Maliye Hey'etinden 2 zâtın hazır bulunması suretiyle Hey'et-i Umûmiye'nin teşekkül etmesi" kararını almıştır(Karar Defteri, karar No 16,19 Temmuz 335, s.7). Kongrenin toplanmasına Hacim Muhittin(Çarıklı)(Bkz. EK-2), 61 nci Tümen Komutanı Albay Kazım(Özalp), Mustafa Necati, Vasıf(Çınar) ve Kuva-yı Milliye kumandanı Hamdi Bey öncülük etmiştir(Sofuoğlu, 1994, s.142). Kongreye Balıkesir ve Manisa'ya bağlı; Bandırma, Burhaniye, Balya, Soma, Sındırgı, Akhisar, Kırkağaç ilçeleri ile Fart, Kepsut, Giresun,

Şamlı, İvrindi, Bigadiç ve Konakpınarı nahiyelerini temsilen 48 delege katılmıştı(Çarıklı, 1967, s.112). Kongre başkanlığına H. Muhittin Çarıklı(Çarıklı, 1967, s.26), başkan vekilliklerine M.Vehbi Bolak ve Sabri Beyler, sekreterliğe ise Abdulgafur Iştın ve Hasan Efendi seçilmişti(Ş.Turan, 2004, s.308). Hacim Muhittin Çarıklı, bu kongrede Hey'et-i Merkeziye üyeliğine de seçildiği için, 9 Temmuzda getirildiği Merkez Teşkilât Hey'et-i Reisliği görevinden 1 Ağustos'da ayrılmış yerine daha önce de bu görevde bulunmuş olan Mehmet Vehbi Bey seçilmiştir(Karar Defteri, karar No 17,1 Ağustos 335, s.8).

Birinci Balıkesir Kongresi(Bkz.EK-6), kendisini Redd-i İlhak yerine "*Hareket-i Milliye Redd-i İlhak*" olarak adlandırmış, 29 maddelik önemli kararlara imza atmıştır(Tansel, 1991b, s.58). Bu kararların en önemlisi Yunan harekâtı devam ettiği sürece seferberliğin devam edeceği ve herkesin "*Hizmet-i vataniyye ile mükellef*" tutulmasını öngören 7. madde idi(Çarıklı, 1967, s.113).

Kongre'de kararları uygulayacak bir "*Hey'et-i Merkeziye*" de seçilmişti. 7 asil, 3 yedek üyeden oluşan Hey'et-i Merkeziye'de Balıkesir adına H. Muhittin Çarıklı; Yörükzade İbrahim, Bandırma adına Gönenli Osman, Ayvalık adına Vasıf Çınar, Akhisar adına Belediye Başkanı Hacı Kadırzade Kamil Efendi, Soma adına eski Müftü Hafız Osman asıl üyeliğe; Balıkesir'den Hoca Mehmet, Akhisar'dan Sındırgılı Azmi, Soma'dan Niyazizade Hüseyin ise yedek üyeliğe seçilmişlerdi(Çarıklı, 1967, s.113; Tekeli ve İlkin, 1989, s.172).

Kongre, katılanlar dikkate alındığında tam bir sivil inisiyatifi olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılanların 3'ü sivil-asker bürokrat, 5'i din adamı-müderres ve 40'ı eşraftır. Bunların dışında delege olmadığı halde çalışmaları etkileyen sivil-asker bürokratlarda bulunmaktaydı. Bunlar Mutasarrıf Hilmi (Ergeneli), 61 nci Tümen Komutanı Miralay Kazım(Özalp), İzmir Türk Ocağı'ndan Vasıf(Çınar), Maliye Müfettişi Muvaffak ve İhsan Beylerdir(Tekeli ve İlkin, 1989, s.171). Birinci Balıkesir Kongresi'ne başkanlık eden Hacim Muhittin Bey, 61 nci Tümen Komutanı Albay Kazım(Özalp) Bey, Köprülülü Hamdi, Vasıf(Çınar) ve Mutasarrıf Hilmi beylerle kongrenin devam ettiği günlerin akşamlarında bir araya gelerek yapılacakları müzakere ediyorlardı(Çarıklı, 1967, s.26). Zira cephelerin ihtiyaçları, düşmanın durumu, emir komutadaki sıkıntılar, ihtiyaçların giderilmesi için gerekli para miktarı gibi konularda, tüm cepheye komuta eden 61 nci Tümen Komutanı sıfatıyla Albay Kazım Bey'in görüşleri Birinci Balıkesir Kongresi'ne katılanlar için son derece önemliydi. Ancak

Kuva-yı Milliye'nin komutanlar tarafından yönetildiği yönünde bir kanaatin oluşmasına mahal vermemek için kolordu ve tümen komutanları kongre toplantılarına doğrudan katılmıyorlardı.

Birinci Balıkesir Kongresi'nde Hey'et-i Merkeziye'nin görevleri; bölgesel ve yerel heyetlerin çalışmalarını düzenlemek, denetlemek ve aralarında uyum sağlamak; bölge dışındaki yerlerin Hareket-i Milliye'ye katılmalarını sağlamak olarak belirtilmişti. Daha önce ilan edilen seferberliğin kapsamı genişletilerek 1300-1309 doğumluların tümü silâh altına çağrılmıştı(Çarıklı, 1967, s.113). Yunan ilerlemesine karşı oluşturulan Ayvalık, Soma ve Akhisar cephelerinin gerilerinde menzil teşkilatlarının kurulması, nahiyelerden gönderilecek efradın giderlerinin, sonradan merkezden ödenmek koşuluyla, yerel kurullarca sağlanması, genel giderlerin bölgelerin büyüklüklerine göre bölüştürülmesi kararlaştırılmıştı(Çarıklı, 1967, s.114).

Buna göre genel masrafların %21'ini Balıkesir, %17'sini Edremit, %7'sini Burhaniye, %4'ünü Balya, %10'unu Bandırma, %6'sını Gönen, %4'ünü Sındırgı, %4'ünü Gördes, %5'ini Soma ve %2'sini de Bergama üstleniyordu. Eylül ayında toplanacak kongreye her yörenin vereceği para oranında olmak üzere toplam 100 kişinin katılması kararlaştırıldı(Çarıklı, 1967, s.114-115). Böylece her yerleşim yeri verdiği para oranında söz hakkına sahip oluyordu.

Balıkesir Kongresi'nde alınan kararları, Kongreye başkanlık etmiş olan Hacim Muhiddin Çarıklı şu şekilde anlatmaktadır; *"Biz Balıkesir'de, asıl olarak vazifelerin taksimini kabul ettik. Evvela cephe ve kumanda heyetinin vazifesiyle geride Redd-i İlhak Heyeti'nin vazifeleri birbirinden ayrıldı. İki vazife hasıl oldu: Cephe... ve geri..."*

Bir heyet diğer heyetin vazifelerine müdahale etmez. Kuva-yı Milliye'nin başlarında memleket eşrafından zatlar bulunuyor, bu kişiler milli kumandanlar olarak adlandırılıyor. Bundan dolayı cephe kumandan heyetleri ne iaşeye, ne idareye ve ne de para toplamaya karışmazlar. Yalnız geriye gelindiğinde bir âza sıfatıyla mecliste bulunabilirler. Geride Redd-i İlhak namıyla üç heyet vardır. Biri Levazım... Levazım, askerin bütün levazımını tedarik eder. Levazım, Teşkilat Heyeti'nin lüzum göstereceği maddeleri temin eder. Sonra ikincisi Maliye Heyeti'dir. Bu heyetin vazifesi, levazım veya teşkilat heyetinin lüzum göstereceği miktar meblağı tahsil ile bunları toptan mazbata mukabilinde heyete verir. Heyet ufak masraflara karışmaz, toptan parayı teşkilat heyetine verir, sonra sorar bazbatasını ister... Bir de Teşkilat Heyeti vardır ki bu heyet bizdeki harekat-ı milliyenin ruhu esasıdır. Her şeyden Teşkilat Heyeti

mesuldür. Cepheden asker tedariki, icabına göre gönüllü, icabına göre lüzum gösterdiği tevellüdat erbabından celp eder. ...yalnız para meselesine karışmaz. Ona Maliye Heyeti karışır. Teşkilat heyeti'nin, süvari taşrada, piyade şehir dâhilinde vazife görmek üzere kadrosu vardır. Bu kadro fertleri gönüllü olarak maaşlı istihdam olunurlar. Bunlar, köylere tebligat ifa etmek, eşkıyalık ve hırsızlık gibi meselelerde hükümete yardımcı olmak üzere istihdam edilir. ...Bir de bizde Menzil Teşkilatı vardır. O da üçtür: Biri ayvalık'ta Kemer kasabasında, bir numaralı. Diğeri Soma'da, iki numaralı Menzil; üçüncüsü de Akhisar'da üç numaralı Menzildir. Mesela Soma cephesinde Kırkağaç'tan Soma'dan, Bergama'dan, Giresun'dan(Savaştepe) birçok yerlerde asker vardır. Cephe müdafaa eyliyorlar. İaşeleri ayrı ayrı değildir. Evvelce her memleket kendi göndereceği kıtaların iâşesini kabul etmiştik. Bu usulün ne derece uygun olmadığını gördük. Kongre neticesinde yolsuzluğu kaldırdık mademki masraf birleştirilmiştir, cepheye gidenler Menzil Müfettişliği tarafından eksiksiz olarak iâşe ediliyor. Salihli ve burada(Alaşehir) gördüm. Cephe çalışan kumandanlar dâhil ile de meşgul oluyorlar. Bu, bazı yerlerde hem emniyeti ortadan kaldırıyor ve hem de ihtilafın büyümesine sebep oluyor.”(Çarıklı, 1967, s.127-128)

Birinci Balıkesir Kongresi'nin asker kaçakları ile ilgili kararı oldukça ilginçtir. 28. Madde hükmünce; *“Vazife-i vataniyeye davet edilip de gitmemek için firar edenlerle cepheden firar edenlerin ailelerine dokunulmamak şartıyla kendileri memleket haricine çıkarılacak ve mümkün olursa Yunan tarafına gönderilecektir.”* kararı alınmıştır(Çarıklı, 1967:115).

“Teşkilat Heyeti Başkanı” ya da *“Kuva-yı Milliye Başkanı”* olarak adlandırılacak olan H.Muhittin, 1 Ağustos 1919 tarihinde istifa eden M.Vehbi Bolak'ın yerine başkanlığa seçildi(İlgürel, 1999:95).

Kongrede, tepkileri karşılamak ve suçlamalardan kurtulmak maksadıyla saltanata ve İstanbul Hükümeti'ne bağlılık bildirilirken örgütün varlık nedeni olarak Yunan işgalleri gösteriliyordu(Çarıklı, 1967, s.116). Buna rağmen padişah ve İstanbul Hükümeti'nin tepkisi engellenememişti. Silahlı mücadeleye karşı olan İstanbul, İtilaf Devletleri'nin de baskısıyla Kuva-yı Milliye'yi ortadan kaldırma yoluna gidecek, bu amaçla Ahmet Anzavur'u görevlendirecekti. Karşılaşılan tüm güçlülere rağmen Balıkesir'de başlayan direniş örgütlenmesi kısa sürede Batı Anadolu'yu temsil eden bir merkez haline gelmişti(Ş.Turan, 2004, s.313).

4.4.2. Milne Hattı

Türk halkı işgallere karşı örgütlenirken Yunan birlikleri de boş durmamış, Torbalı'dan başlayarak Haziran sonuna kadar Selçuk, Menemen, Manisa, Aydın, Tire, Ayvalık, Turgutlu, Ödemiş, Nazilli, Akhisar ve Ahmetli'yi işgal etmişti. Paris Barış Konferansı'nda işgal için bir sınırlama getirilmediğinden Yunan işgalleri iç bölgelere kadar genişlemiş, Türk halkının silahlı direnişi güçlenmiş ve Yunanistan ile İtalya'nın arası açılmıştı. Özellikle Aydın bölgesinde İtalya'nın hak iddia etmesine karşın buranın Yunanlılar tarafından işgal edilmesi, İtilaf Devletleri'ni Yunanistan'ın Anadolu'da işgal ettiği toprakların sınırlandırılması konusunda harekete geçirmişti (Ş.Turan, 2004, s.310). 3 Temmuz'da yeniden ve kanlı bir şekilde Aydın'ı işgal eden Yunan birliklerinin Türk birliklerini takip bahanesiyle Aydın'ın ve Büyük Menderes'in 20 km kadar güneyinde Çine yolu üzerindeki Cumalıköy'e kadar ilerlemeleri Çine'de birlikleri bulunan İtalyanların Paris'te Barış Konferansı'na Yunanlılar hakkında şikâyette bulunmalarına yol açmıştır(Akşin, 2004, s.474).

Aslında Yunan Ordusu'nun işgal edeceği sınırlar daha 19 Mayıs 1919'da İtilaf Devletleri tarafından belirtilmişti. Ancak Yunanlılar haberleşmede yaşanan çeşitli sıkıntıları, İzmir sancağının savunulması için Edremit, Soma, Akhisar, Salihli ve Aydın gibi stratejik yerlerin de işgal edilmesi gerektiği şeklindeki bahanelerle bu kararı uygulamamıştı. Bunda bir ölçüde İtilaf Devletleri'nin de sorumluluğu vardı. Çünkü Yunanlılar bu işgalleri en kıdemli asker olarak İzmir'de bulunan Komodor Fitzmaurice'in onayını alarak yapıyorlardı(Akşin, 2004, s.475).

İzmir'de bulunan Yunan Ordusu Başkumandanı Paraskevopulos, Batı Anadolu'da Yunan Ordusu'nun elinde bulunan üsler meydana getirmek istiyordu. Bu sayede hem devlet bütçesi fazla yükten kurtulmuş olacak hem de Türklerin taarruzlarına karşı bir set, ilerisi için de hareket üssü oluşturulacaktı(Bayar, 1967b, s.2238-2239).

Diğer taraftan İzmir'in işgali sırasında ve sonrasında Türk halkının maruz bırakıldığı vahşet ve sonrasında nefis müdafaası olarak gelişen Kuva-yı Milliye örgütlenmesi, Yunan ilerlemesini kısmen durdurmuştur. Özellikle Ayvalık bölgesinde verilen başarılı müdafa örnekleri, İtilaf Devletleri'ni, Yunan Ordusu'nun bölgede kendisine Paris Barış Konferansı tarafından verilmiş işgal sahasını kontrol edemediği

konusunda ikaz etmiştir. Haftalar içerisinde başlayıp kısa sürede örgütlenen direniş cepheleri, Yunan Ordusu'nu Batı Anadolu'da zorlamaya başlamıştır. Ancak bunun üzerinedir ki İtilaf Devletleri, Yunan İşgal sahasını sınırlamayı, ancak savunma amaçlı bu sınırları aşmasını ve Kuva-yı Milliye'nin taarruzlarını önlemeyi görüşmek üzere harekete geçmişlerdir(Çarıklı, 1967, s.133).

Kuzey Anadolu İtilaf İşgal Kuvvetleri Komutanı General Milne tarafından, Ağustos 1919'da oluşturulan ve bu nedenle Milne Hattı(Bkz. EK-10) diye adlandırılan bu hat, Yunan işgal bölgesini sınırlandırıyor, Yunan Ordusu'nun Kuva-yı Milliye birliklerini takip edebileceği azami mesafeyi tayin ediyordu. Bu hattın oluşturulmasıyla Yunan Ordusu ile Kuva-yı Milliye arasındaki cephede 1920 Haziran ayına kadar bir bekleyiş dönemi başlamıştı. Milne Hattı, Ayvalık'ın 7 mil kuzeydoğusundan başlayarak Haciosman – Marda Dağı – Kestane Dağı – Döşeme Köyü – Bakırçay ile Cumalı Deresi kavşağı – Fundacık – Örnekkaya – Yenice – Tepecik – Yeni Çiftlik – Papazlı – Kestelli – Sart Bucak – Çaylı – Bademli üzerinden İzmir Sancağı güney sınırına uzanıyordu. Bu sınırlara göre Aydın şehri İtalyan bölgesinde kalıyordu(Belen, 1973, s.84-85; Özalp, 1988, s.64).

Bu amaçla Milne adına görüşmeler yapmak için Soma'ya gelen General Hanri başkanlığındaki bir heyetle görüşmek üzere halktan, Balıkesir adına Hulusi Bey, Somalılar adına Hafız Mehmet Efendi, Bergamalılar adına Hasan Bey, Kırkağaçlılar adına Hadîmi Ahmet Efendi görevlendirilmiştir. Bu sırada 14 ncü Kolordu Komutanlığı'nı da yürütmekte olan Albay Kazım Bey, General Hanri başkanlığındaki heyetin halk ile yapacağı görüşmeleri takip etmek amacıyla Kolordu Erkan-ı Harbiye Başkanı Hayrullah Bey'i heyete katmıştı. İngiliz yetkilileriyle görüşen heyet, Reddi İlhak heyetleri tarafından hazırlanmış olan Yunan zulmüne dair raporları kendilerine iletmiş, Yunan Ordusu'nun ilerlemeyeceğine dair teminat verilememesinin, bu ülkenin Türk topraklarından çıkmak istemediğine delâlet olduğu, bu nedenle zorla çıkarılmalarından başka çare bulunmadığını iletmişlerdir(Özalp, 1988, s.53). Milne Hattı'nın oluşturulmasına karar verilmesi ve adı geçen hattın Yunan birliklerince işgal edilmesi düşüncesine Kuva-yı Milliye'ce karşı çıkılmış, Yunanlılar memleketten çıkarılıncaya kadar çarpışılacağı kararı verilmiştir(Özalp, 1988, s.65).

Milne Hattı'nın İtilaf Devletleri'nce oluşturulmasına rağmen Türk kuvvetlerinin Akhisar Cephesi'nde Yunan birliklerine karşı taarruzlarına devam etmeleri üzerine General Milne, tehdit içeren bir telgrafla Kuva-yı Milliye'yi uyarılmış, benzer vakaların

devamı halinde Yunan kıtalarının ileri hareketi için izin vereceğini bildirmiştir(Çarıklı, 1967, s.248).

Bu dönemde yaşanan bir diğer gelişme de İzmir'in işgalinden sonra Batı Anadolu'da yaşanan Yunan kıyımlarını soruşturmak üzere Paris Barış Konferansı tarafından bir komisyonun kurularak bölgeye gönderilmesi kararıydı. 15 Temmuz'da Damat Ferit Paşa'nın Paris'te bulunduğu sırada kendisine vekâlet eden Mustafa Sabri, Paris Barış Konferansı'na bir telgrafla başvurmuş, Yunan Ordusu'nun yaptığı öldürmelerden yakılarak bu duruma İtilaf Devletleri'nin bir çare bulacaklarına olan inancını dile getirmiş, en iyi çözümün Yunan Ordusu'nun bir an evvel Anadolu'yu boşaltmaları olduğunu belirtmişti. Bunun üzerine Barış Konferansı 2 Ağustos 1919'da Babıâliye soruşturma komisyonu kurulduğuna dair kararı bildirir(Akşin, 2004, s.478-480). Ulusal hareket önemli ölçüde Yunan işgali ve yaptıkları zulme karşı nefsi-müdafaa olarak başlamıştı. Şimdi bu işgalin sınırlandırılması ve yapılan zulümlerin soruşturulmak istenmesi ulusal hareketin hızını yitirmesine ve giderek sönmesine neden olabilirdi. Daha sonra da açıklanacak olan barış şartları ağır dahi olsa buna karşı çıkacak bir örgüt olmaması dolayısıyla bir oldu-bittiyle kabul ettirilebilirdi.

4.4.3. Alaşehir Kongresi

Birinci Balıkesir Kongresi'nin ardından 16-25 Ağustos 1919 tarihleri arasında bütün Batı Anadolu'yu kapsayan Alaşehir Kongresi yapılmıştı. Kongrenin başkanlığına *Karesi ve Saruhan Hareket-i Milliye Redd-i İlhak Merkez Heyeti Başkanı olan H.Muhittin Çarıklı* seçilmişti(Çarıklı, 1967, s.38). Alaşehir Kongresi'ne; Aydın, Nazilli, Sarayköy, Afyonkarahisar, İnegöl, Manisa, Balıkesir, Soma, Akhisar, Sındırgı, Kasaba(Turgutlu), Salihli, Kula, Eşme, Buldan, Gördes, Demirci, Uşak, Ödemiş, Keleş, Birgi, Bozdağ olmak üzere 21 ilden gelen Redd-i İlhak heyetlerince seçilen 42 temsilci katılmıştır(Çarıklı, 1967, s.38).

Kongre, yayınlamış olduğu beyannamede toplanma gayesini; "...*harekât-ı milliyenin birlik ve düzene konması ve zalim düşmanın tamamen memleketimizden tardını sağlayacak sebepler ve vasıtalar istikmaliyle işgal gününden bu ana kadar*

Yunanlılar tarafından girilen cinayetler ve zulümlerin tetkik ve tespit ederek medeniyet âlemi ve haksever insanlığın gözleri önüne sermekten ibaret olduğu...” şeklinde açıklamıştır(Çarıklı, 1967, s.211).

Bu kongrede, Balıkesir Kongresi’nde alınan kararlar teyit edilmiş, cephe, cephe gerisi örgütleri, güvenlik(inzibat) birliği, merkez kurulu ve menzil müfettişlikleri kurulmuştur. Ayrıca kongrede, üç bölgeye ayrılmış cepheyi yönetmek maksadıyla bir genel komutanlık kurulması kararlaştırılmıştı. Bu göreve komutan olarak Albay Kara Vasıf seçilmiştir(Çarıklı, 1967, s.201; Turan, 2004, s.318-319). Alaşehir’de kongre toplanırken Sivas’ta da Mustafa Kemal ulusal bir kongre toplamaya çalışıyordu. Ancak Batı Anadolu kongrelerinin hepsinin ortak özelliği kimseye bağlı olmama isteğiydi. Sivas’ta toplanacak kongrenin Ermenilerle yapılacak bir çarpışma için toplanan, yerel bir kongre olduğu düşünülüyor, bu nedenle kendilerini Sivas’ta toplananlara bağlı görmüyorlardı(Çarıklı, 1967, s.179; Tansel, 1991b, s.60-61).

Oysa bütüncül bir direniş başlatmadan düşmanın kesin olarak yenilemeyeceği ortadaydı. 1920’deki Yunan Ordusu’nun Haziran Taarruzu bunu en açık bir şekilde ortaya koyacaktı. 22 Haziran tarihinde başlayan Yunan taarruzu sonucunda 10 Temmuz’a gelindiğinde Bursa dâhil Batı Anadolu’nun tamamına yakın bir bölümü işgal edilmiş olacaktı.

Alaşehir Kongresi’nde General Milne’e bir telgraf gönderilerek, Kuva-yı Milliye’nin, memleketin asayişini bozacak çeteler olmayıp, Yunan mezalimine karşı harekete geçen bir kuvvet olduğu, İzmir ve civarının işgalinin mutlaka lazımsa bunun, Yunanlılar yerine geçici olarak Müttefikler tarafından yapılmasının uygun olduğu bildirilmiştir. İzmir’deki “*Tahkikat Komisyonu*” üyelerine gönderilen yazıda da aynı noktalara temas edilmiş, yine Yunan askeri yerine İtilaf Devletleri’nin işgali istenmiştir. Bunun yanında Padişah ve İstanbul Hükümeti’ne yazılan birer telgrafla da Batı Anadolu’da toplanan kongrelerin tek gayelerinin Yunan işgalini ortadan kaldırmak olduğu, Padişah ve onun hükümetine kesinlikle isyan gibi bir niyetlerinin olmadığını bildirmişlerdi(Çarıklı, 1967, s.209-210). Alaşehir Kongresi’nin en dikkate değer kararlarından bir tanesi de “*İzmir – Kasaba ve Temadi - Osmanlı Demiryolları Müdiriyet-i Umumiyesi*”ne uyarı niteliğinde bir yazı göndermiş olmasıdır. Bu işletme ile İtilaf Devletleri ilgiliydi. Bu itibarla demiryolu şirketinin işlerine müdahale etmek bağlı bulunduğu devlete karşı bir girişim olarak algılanabilirdi. Gerçi General Milne’e yazılan telgrafta İtilaf Devletleri’ne karşı düşmanca bir tutum içinde bulunmadıklarını

belirtmişlerdi. Ancak memurlarının çoğunu Rum ve Ermenilerin oluşturduğu bu şirketin Türklere karşı takındığı olumsuz tavra karşı Alaşehir Kongresi, her şeyi göze alarak harekete geçmeye karar vermiştir. Kurum genel müdürlüğüne çekilen telgrafta şu hususlar belirtilerek gereken uyarı yapılıyordu: “1) ...İzmir – Kasaba demiryolu, bir Osmanlı hattıdır, bu sebeple de hattın Türklerin herkesten çok faydalanması doğaldır. Onun için Yunan askerlerini itirazsız taşıyan işletmeniz, aynı hakkı Kuva-yı Milliye için de tanınmalıdır. Buna uymamak şirketin yalnız Osmanlı sıfatına değil hatta esas menfaatine aykırı olur. 2) ...Şirkette çalıştırılan bazı memurlar, Yunanlılar kadar bu vatana düşmanlık duygusu beslemektedirler. Bu hale son verilmesi gerekir. 3) ...Kongre yukarıdaki isteğinin hemen yerine getirileceğini ümit etmekle birlikte artık sabır kalmadığını bildirir. 4) ...Türklerle şirket arasındaki gerginliği meydana getiren şeyleri ortadan kaldırmak için en iyi çare, şirkette Müslüman memurların çalıştırılmasıdır. 5) ...İstenilen hususlar yerine getirilmediği takdirde her vasıtaya başvurulacaktır.” (Çarıklı, 1967, s.218-220)

Diğer taraftan Alaşehir Kongresi'ni toplayanlar Yunanistan dışında bir İtilaf devletinin bölgeyi geçici surette işgal edebileceğini belirtiyorlardı(Çarıklı, 1967, s.177). Bu düşüncenin temelinde Yunanlıların halka çok büyük zulümler yapması yatıyordu. Oysaki bağımsızlık dışındaki seçeneklerin birbirinden hiçbir farkı bulunmamaktadır. Bir an için böyle olabileceği düşünülse dahi, bölgeyi işgal edecek büyük bir devleti buradan çıkarmak çok daha zor olacaktır(Tansel, 1991b, s.60-61).

4.4.4. İkinci Balıkesir Kongresi

Alaşehir Kongresi'nden sonra örgütlenmede ve silâh altına alınacaklarla ilgili bir takım sorunlar ortaya çıkmıştı. Bu sıralarda önemli gelişmeler yaşanmaktaydı. Sivas Kongresi'nde bütün ulusal örgütlerin tek çatı altında, Müdafaa-i Hukuk adıyla birleştirilmeleri, Damat Ferit Hükümeti'nin düşmesine yol açan İstanbul'la haberleşmenin kesilmesi olayları yaşanıyordu. Diğer taraftan İstanbul'dan gelen bazı aydınlar tarafından ABD mandası propagandaları yapılıyordu(Ş.Turan, 2004, s.325).

Tüm bu sorunların görüşülmesi için Karesi ve Saruhan Hareket-i Milliye Redd-i İlhak Merkez Heyeti Başkanı olan H.Muhittin Çarıklı ve 61. Tümen Komutanı Albay Kazım Bey tarafından yeni bir kongrenin toplanması sağlanmıştı. Ayrıca Birinci Balıkesir Kongresi'nin almış olduğu; *"Eylül iptidasında 100 kişilik olmak ve her mahallin vereceği paranın yüzdesi nisbetinde aza iştirak etmek üzere tekrar içtima edecektir."* Kararıyla Eylül ayında yeni bir kongrenin toplanacağını 1919 Temmuzunda kararlaştırmıştı(Çarıklı, 1967, s.115). 16-22 Eylül 1919 tarihleri arasında toplanan İkinci Balıkesir Kongresi'ne Balıkesir, Bandırma, Erdek, Gönen, Burhaniye, Edremit, Balya, Sındırgı, Soma, Kırkağaç, Akhisar, Gördes ve Bergama'dan 30'dan fazla delege katılmıştı(Çarıklı, 1967, s.68; İlgürel, 1999, s.123).

Kongrede öncelikle örgütlenme ve Yunanlılara karşı oluşturulan cepheler ve cephe gerisindeki menzil teşkilatlarının sorunları görüşülmüştü. Bu amaçla cephe alay komutanlıkları ile menzil müfettişlikleri seçimleri yapılmıştı. Ayvalık, Soma ve Akhisar cephelerine alay komutanları, bu cephelerin arkasında bulunan Burhaniye, Soma ve Akhisar menzil teşkilatlarına da birer menzil müfettişi seçilmişti. Oluşturulan cephelerden; Ayvalık Cephesi Alay Komutanlığı'na Pelit Köylü Emir-zade Mehmet Bey, Soma Cephesi Kumandanlığı'na Kırkağaçlı Hacı Salih-zade Emin Bey, Akhisar Cephesi Kumandanlığı'na İzmir Katib-i Mesulü Celal(Bayar) Bey getirilmiştir. Oluşturulan üç cephenin arkasında kurulan menzil müfettişliklerinden Soma Müfettişliği'ne Balıkesirli Müftü-zade Abdülgafur Efendi, Burhaniye Müfettişliği'ne Havranlı Mehmet Fevzi Bey ve Akhisar Müfettişliği'ne de Sındırgıdan Azmi Bey seçilmişlerdi(Çarıklı, 1967, s.60-61). Ayrıca oluşturulan cephe komutanlıklarının örgütlenmeleri ve iaşelerinin temini meseleleri en ince detaylarına kadar açıklanıyordu(Tekeli ve İlkin, 1989, s.209-213). Seçilen komutanlar sivil kişilerden oluşuyordu. Batı Anadolu kongreleri görevde bulunan askerlerden aktif olarak yararlanma yolunu benimsememişti. Bu nedenle daha çok resmi görevi bulunmayan askerlerden ve bölge eşrafından yararlanıyordu.

İkinci Balıkesir Kongresi'nde, Mustafa Kemal'in Sivas Kongresi'nin ardından tüm Anadolu'yu temsilen toplanacak Büyük Anadolu Kongresi'ne temsilci isteyen telgrafı büyük tartışmalara neden olmuştur(Çarıklı, 1967, s.61). Seçilen temsilcilere itiraz edilmesiyle başlayan tartışma, gönderilecek temsilcilerin ilçeler tarafından seçileceği kararının alınmasıyla son bulmuştur.

Kongrede, İstanbul Hükümeti adına Dâhiliye Nazırı Adil Bey'in daveti üzerine İstanbul'a bir heyetin gönderilmesi kararlaştırılmıştı. Bu maksatla Vasıf ve Hulusi beyler görevlendirilmiştir. Ancak İstanbul'a gönderilecek heyette kimlerin yer alacağı konusunda Balıkesir Merkez Heyeti ile Heyet-i Merkeziye arasında tartışmalar yaşanmıştı. Belediye Başkanı Keçeci Hafız ve Vehbi beyler ile Hacim Muhittin arasında yaşanan tartışmada 61 nci Tümen Komutanı Kazım Bey, Hacim Muhittin Bey'i destekleyerek sorunun çözülmesine yardımcı olmuştu(Çarıklı, 1967, s.70). Davet üzerine İstanbul'a giden Vasıf ve Hulusi beylere(Çarıklı, 1967, s.75) Adil Bey, kendilerinin vatani kurtarmak amacıyla bir araya gelen iyi niyetli kişiler olduğunu ancak Sivas'ta bulunan Mustafa Kemal'in kendi çıkarları uğrunda siyasi hesaplar peşinde koştuğunu söylemişti. Ardından Sivas Kongresi ile ilişkilerinin bulunmadığını ve onları tanımadıklarını ilan etmeleri şartıyla kendilerinin her türlü ihtiyaçlarının (silah, mühimmat, para v.b.) karşılanacağını söylemişti. Adil Bey'in niyetini anlayan heyet, kendisine red cevabı vermiş, ertesi gün ise Damat Ferit Hükümeti istifa etmiştir. (2 Ekim 1919)(İlgürel, 1999, s.134-135)

İkinci Balıkesir Kongresi'nin toplandığı sırada, yaşanan tartışmalar, alınacak kararlar ve takip edilecek stratejiler konusunda, Kongre Başkanı Hacim Muhittin(Çarıklı), Vasıf ve diğer bazı üyeler, kendilerine yakın buldukları 61 nci Tümen Komutanı Albay Kazım(Özalp) Bey ile sık sık bir araya gelerek müzakere ediyorlardı(Çarıklı, 1967, s.65-70-71-77).

4.4.5. Üçüncü Balıkesir Kongresi

Balıkesir'de bulunan teşkilat, hâkimiyet sahasını genişletmeye çalışıyor, bu maksatla Bursa'ya da el atıyordu. II. Balıkesir Kongresi'nin dağılmasından sonra yapılan toplantılarda Sivas'da yapılacak olan Büyük Anadolu Kongresi'ne katılacak olan delegelerin seçimi konusunda her kazanın kendi delegesini kendisinin seçmesi kararı alınmıştı(Çarıklı, 1967, s.66). Hacim Muhittin Bey bu kararın uygulanmasını sağlamak maksadıyla 10 Ekim 1919 tarihinde, Hareket-i Milliye Redd-i İlhak sahası içinde bulunan kazalara Umûmî Kongreye katılacak temsilcilerini seçmesini isteyen

birer telgraf göndermişti. Aynı zamanda Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin de faal bir üyesi olan Osman Nuri Bey, Hacim Muhittin Bey'in 10 Ekim'de gönderdiği bu telgrafı 20 Ekim'de Balıkesir'de toplanacak kongreye delege istediği şeklinde Mustafa Kemal'e iletince(Nutuk, s. 186) Sivas ile kısa süreli bir sıkıntı yaşanmıştı(Özer, 1998, s. 100). Osman Nuri Bey'in, yanlış bilgilendirmesi üzerine Mustafa Kemal, Anadolu'daki tüm ulusal örgütlerin, Sivas'da bulunan Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti çatısı altında birleştirildiğinden hareketle, bu tür kongrelere artık gerek kalmadığını, Bursa'da bulunan 56. Tümen Komutanı Bekir Sami Bey'e bir telgrafla bildirmişti(Türk İstiklal Harbi, 1999c, s.35).

6 Kasım 1919'da yapılan Heyet-i Merkeziye toplantısında; *“Merkez kazaya merbut nevâhiden bu def'a icrâsı mukarrer olan Hey'et-i Umûmiye ictimainda bulunmak üzere birer murahhasın Çarşamba günü her halde bulunmak üzere izâmları hakkında nahiyelere telgraf keşidesi takarrür etti.”* denilerek yapılması planlanan kongreden bahsedilmektedir(A.Bolak, 1986b, s.88). Ayrıca 16 Kasım 1919 tarihinde *“İzmir'e Doğru Gazetesi”*nde kongreye davetiye niteliğinde bir ilan yayınlanmıştır. Adı geçen ilanda; *“Bilumûm kazâ ve livâ azâlarının ictimâıyla Bâlikesir ve Sârûhân livâları hareket-i milliye Redd-i İlhâk Cemiyeti heyeti umûmiyesi yakında heyet-i merkeziye sâlonunda birinci ictimâ'nı akd edecektir. Heyet-i umûmiyede mesâil-i mühimmesinde müzâkere edileceği vecihle azâd-ı muhteremenin muvaffakiyetleri temenni olunûr(İzmir'e Doğru 16 Teşrîn-i sani 335).*

Bir aylık bir gecikmeyle 19 Kasım 1919'da toplanan Üçüncü Balıkesir Kongresi'nde önemli kararlar alınmıştır. Batı Anadolu kongreleri şimdiye kadar bağımsız çalışırken, üçüncü kongrede alınan bir kararla Redd-i İlhak olan örgütün adı değiştirilerek, örgüt Müdafaa-i Hukuk'a katılmıştı(Özalp, 1988, s.75).

Kongre çalışmaları devam ettiği sırada Paris Barış Konferansı'nda Batı Anadolu'nun durumu gözden geçirilmiş ve Türklerle Yunanlılar arasında bir sınır teşkil edilmek amacıyla Milne Hattı oluşturulmuştu. Bu hattın ileride hazırlanacak barış antlaşmasında Türk-Yunan sınırını oluşturacağı tasarlanıyordu. Türk halkı bunu kabul edemezdi. Bu nedenle Milne Hattı diye adlandırılan bu sınırın kabul edilmediği bildirildi. Ayrıca cephe boyunca büyük hareketlere girişmek maksadıyla askeri birliklerin güçlendirilmesi, bunun halka duyurulması için de Balıkesir'de büyük bir miting yapılması kararlaştırıldı(Özalp, 1988, s.76).

Üçüncü Balıkesir Kongresi'nin almış olduğu diğer bir önemli karar ise İstanbul Hükümeti'ne karşı kesin bir tavır alınmasıdır. Bundan böyle İstanbul Hükümeti'nin vereceği emirler hükümsüz sayılmıştır(İlgürel, 1999, s.165).

19 Kasım'da başlayan Üçüncü Balıkesir Kongresi, üç gün devam eden toplantılarına 21 Kasım 1919 tarihinde son vermişti. Nitekim İzmir'e Doğru Gazetesi'nin 23 Kasım 1919 tarihli 3. sayısında yer alan, "üç gün devam ederek Cuma akşamı müzakereler son bulmuştur" ibaresinden bu kongrenin 21 Kasım 1919 tarihinde sona erdiği açıkça anlaşılmaktadır(İzmir'e Doğru, 20 Teşrinisani 335/1919, No 3, s.2). Üçüncü Balıkesir Kongresi'nin toplanma hazırlıklarının yapıldığı günlerde Ahmet Aznavur, çevresine topladığı kuvvetlerle Susurluk'a kadar gelmiş, Balıkesir'i tehdit etmeye başlamıştır. Milli Mücadele ve Kuva-yı Milliye'ye karşı ayaklanan Ahmet Aznavur üzerine yürüyen 61 nci Tümen Komutanı Kazım Bey, Demirkapı çevresinde Aznavur ve etrafına topladığı asileri dağıtarak Üçüncü Balıkesir Kongresi'nin güvenli bir şekilde toplanmasını sağlamıştı(Özalp, 1988, s.67).

4.4.6. Dördüncü Balıkesir Kongresi

Üçüncü Kongre'nin toplanmasından sonra geçen sürede önemli gelişmeler yaşanmıştı. İstanbul'da Meclis-i Mebusan toplanmış ve Milli Mücadele'nin hedefini ortaya koyan Misak-ı Milli'yi kabul etmişti. Bu durum İtilaf Devletleri'nin İstanbul Hükümeti'ne olan kuşkularını artırmıştı. Diğer taraftan Ahmet Anzavur tekrar ayaklanmıştı. Kuva-yı Muhammediye adıyla bir birlik kuran Anzavur, Köprülülü Hamdi Bey ile birkaç subayı öldürmüştü(Ş.Turan, 2004, s.333).

Tüm bu gelişmeleri değerlendirmek ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'yle birleşmeyi görüşmek amacıyla Dördüncü Balıkesir Kongresi, 10-23 Mart 1920 tarihleri arasında toplanmıştır. Dördüncü Balıkesir Kongresi'ne Karesi ve Saruhan livalarıyla Bursa Vilâyeti ve Bilecik Sancağı merkez liva, bütün kaza ve nahiye temsilcileri(Özalp, 1988, s.102) olmak üzere 64 delege katılmıştır(İlgürel, 1999, s.205). Bu kongrede teşkilat, kendisinden "*İzmir Kuzey Bölgesi Merkezi Heyeti*" diye bahsetmektedir. Toplantılar sonucunda, örgüt birimlerinde değişikliklere gidilmiş, cephelere Bergama

Cephesi, menzil müfettişliklerine de İvrindi eklenmişti. Ayrıca 300.000 liralık bir bütçe hazırlanmıştı. Diğer taraftan cephe komutanlıklarına eskiden olduğu gibi sivil kişilerin atanması uygulamasına son verilmişti(Tekeli ve İlkin, 1989, s.242).

Kongre toplantı halindeyken 16 Mart 1920 tarihinde İstanbul işgal edilmiştir(Özalp, 1988, s.102). Toplantının devam etmekte olduğu 16 Mart 1920 tarihinde İstanbul'un işgali üzerine Kongre, İstanbul'dan alınan haberleri değerlendirip: *Rezilâne yaşamaktansa şerefli ölmek mecruhtur*. Esasını kabul ederek durumu protesto etmek için 18 Mart 1920 günü bir miting yapılmıştır(İzmir'e Doğru, 19 Mart 336/1920, No 44). Yine İstanbul'un işgali üzerine 61 nci Tümen Komutanı Albay Kazım Bey bir beyanname yayınlayarak 61 nci Tümen Mıntıkası dâhilinde bulunan tüm resmi makamların kendisinden emir alacağını bildirmiştir(Özalp, 1988, s.103). Balıkesir Heyet-i Merkeziyesi de tümen komutanının paralelinde bir beyanname yayınlayarak, mercisiz kalan bütün makamların Heyet-i Merkeziye'den emir alacaklarını, kanunların aynen uygulanacağını bildirmiştir(Özer, 1964, s.78). Dördüncü Balıkesir Kongresi'nde hala müstakil hareket edilmeye çalışıldığı, Üçüncü Kongrede "*Müdafaa-i Hukuk*"a katılma kararı alınmasına rağmen Sivas Kongresi kararlarından bağımsız hareket edildiği gözlenmektedir(Tekeli ve İlkin, 1989, s.240).

Kongre'nin katılma kararına rağmen yaptığı bu örgütlenmeyi içinde bulunulan nazik durumun bir gereği saymak yerinde olacaktır. Zira kongrenin toplantı halinde bulunduğu bu tarihte dört cephede Yunan Ordusu'na karşı savaşan birliklere bakmak, ayrıca Aznavur aracılığıyla Kava-yı Milliye'yi arkadan vurmak amacıyla İstanbul Hükümeti ve İngilizlerin bölgede başlattığı ayaklanma ile mücadele etmek mecburiyeti bulunuyordu(Özer, 1998, s.213).

Balıkesir'de toplanan bu son kongreye 58 delege katılmış olup, toplantılar 11 gün sürmüştür. Dördüncü Balıkesir Kongresi, her türlü tertip ve tecavüze rağmen gelişip genişleyen Balıkesir Hareket-i Milliyesi'nin bir yandan Batı Anadolu'daki teşkilatları birleştirme, diğer yandan da bu teşkilatı, Doğu'da genişleyerek memleketin kaderini eline almaya hazırlanan Mustafa Kemal Paşa'nın liderliği altındaki teşkilat ile birleştirme çalışmalarının bir sonucudur. Daha önce güney istikametinde genişleyen teşkilat, II. Kongre'de alınan karar uyarınca bu defa Bursa ve Bilecik istikametinde genişletilmiş ve bu kongrenin toplanması sağlanmıştır(Özer, 1998, s.219).

4.4.7. Kuva-yı Milliye'yi Ortadan Kaldırmak İçin Yapılan Girişimler

İstanbul Hükümeti önceleri Batı Anadolu'da Yunan işgallerine karşı başlayan savunma örgütlerine sempatiyle yaklaşıyordu. Bu sayede İtilaf Devletleri'ne, Türk Milleti'nin ülke topraklarının eski bir bağlı topluluk tarafından işgal edilmesine seyirci kalmayacağını gösteriyordu. Eğer Yunan askerleri geri çekilecek olursa Batı Anadolu'da başlayan çatışma ve asayişsizlik ortamı sona erecek, Türkler ile yerli Rumlar arasındaki tarihi dostluk yeniden tesis edilebilecekti(Tansel, 1991a, s.286-287). Ancak İstanbul Hükümeti'nin Kuva-yı Milliye hareketine karşı sempatisi ciddi bir maddi desteğe hiçbir zaman varmadı. Zira *“İstanbul Hükümeti'nin, özellikle dikkat ettiği konu, ulusal direnişin öz-savunması sınırlarını aşmaması; bağımsız örgütlerini yaratmaması ve en önemlisi askercil bir kimlik kazanmaması idi. Bunlardan ilk ikisi direnmenin kendi denetimi dışına çıkması endişesinden, sonuncusu, bir ordu hareketi gibi görünüp Bağlaşık kuvvetlerin hedefi haline gelmesi korkusundan kaynaklanmaktadır.”* (Ergil, 1981, s.68)

Devlet içinde devlet olmaya başlayan Balıkesir Heyet-i Milliyesi, 10 Temmuz 1919'da aldığı 2 numaralı kararla *“Düşmana karşı muharebe etmek üzere efradın iaşesi için...”* vergi koymaya, 3 numaralı kararıyla da seferberlik ilan ederek asker toplamaya karar vermişti(A.Bolak, 1986b, s.74). Bu durum İstanbul Hükümeti için varlığına yönelmiş bir tehdit oluşturuyordu. Bu yönde gelişmeleri gören *“Heyet-i Vükelâ”*, daha 25 Haziran 1919 tarihinde aldığı bir kararla; bundan sonra, İtilaf Devletleri tarafından bir tebligat yapılmadan, Yunanlılar tarafından herhangi bir Türk Şehir ve kasabası işgal edilmeye teşebbüs olunursa, Türk askeri birlikleri buna engel olmaya çalışacaklardı. Ayrıca Anadolu'da hususi bir teşkilat kurulmasının ve halktan mali ve bedeni herhangi bir yardım isteğinde bulunulmasının doğru olmadığı, bu şekildeki hareketlere *“cihet-i askeriye ve mülkiyece”* meydan verilmemesi de isteniyordu(Akşin, 2004, s.402). Kuva-yı Milliye'yi devre dışı bırakmayı amaçlayan bu karar gerçekçilikten oldukça uzaktı. Çünkü ülke genelinde, özellikle de Batı Anadolu'da askeri birlikler iskelet halinde bulunuyordu(Apak, 1990a, s.2). Mevcutları bölük seviyesine inen tümenlerin kendisinden kat kat güçlü ve dolgun mevcutlu Yunan birliklerine karşı koymaları olanaksızdı. Ancak İstanbul Hükümeti'nin

Anadolu'da oluşmaya başlayan direniş örgütlerine ve Mustafa Kemal hareketine karşı faaliyetleri bitmek bilmemiştir.

İstanbul Hükümeti'nin Balıkesir'de yanan Milli Mücadele ateşini söndürmek için aldıkları ilk önlem, özellikle Ayvalık'ın işgali karşısında gösterdiği cesur tavır nedeniyle Mutasarrıf Hilmi Bey'in yerine 15 Haziran'da Ahmet Anzavur'u atama kararıydı(Sarihan, 1993a, s.323). Ayrıca, Hükümetin tutumunu beğenmeyen ve Kuva-yı Milliye harekâtına yardımcı olan, Harbiye Nazırı Şevket Turgut Paşa 29 Haziran 1919 tarihinde görevinden istifa etmek zorunda kalmış, yerine Milli Mücadele'ye karşı olan Topçu Livası Ali Ferit Paşa getirilmişti((Tunaya, 1986, s.238, Türk İstiklal Harbi, 1999b, s.157,Türkgeldi, 1987, s. 231).

Diğer taraftan, Balıkesir'de bir anda parlayan Milli Mücadele ateşi, Ayvalık ve Soma cephelerinin teşekkülü ve Bergama baskını sonucunda tereddüde düşen Yunanistan'ın başvurusuyla İtilaf Devletleri İstanbul Hükümeti'ni sıkıştırmaya başlamışlardı. Zor durumda kalan İstanbul Hükümeti, Dâhiliye Nezareti aracılığıyla göndermiş olduğu şifreli bir telgrafla, Yunan işgalinin ne kadar gaddarane ve ne kadar haksız olursa olsun, mukavemet edilmemesi, memleket kurtuluşunun ancak diplomasi yoluyla mümkün olacağı, aksi surette hareket edenlerden hesap sorulacağını bildiriyordu(Ergeneli, 1984, s.227-228; Türk İstiklal Harbi, 1999b, s.157). Harbiye Nezareti de 14 ncü Kolordu'ya göndermiş olduğu şifreli bir telgrafla bazı teşkilatın, Yunan işgalinde bulunan yerlerimizi geri aldıklarının haber alındığını, bu gibi teşebbüslerin barış görüşmeleri üzerinde menfi etkisi olabileceğini, bu sebeple her türlü vasıtalarla başvurularak tarafımızdan tecavüzlerin önlenmesini istiyordu(Türk İstiklal Harbi, 1999b, s.157). İstanbul Hükümeti'nin Batı Anadolu'da Yunan işgaline karşı başlayan Milli Mücadele'ye karşı olumsuz tavır takınmasının en önemli nedeni, bu tür karşı koyuşların başarı şansına inanmamaları, aksine Paris'te toplanan konferansta Osmanlı'nın geleceğine dair verilecek kararları olumsuz etkileyeceğini düşünmeleriydi. Zira Haziran ayı içerisinde Paris Barış Konferansı'nda, görüşlerini iletmesi için İstanbul Hükümeti'ne davetiye gönderilmişti. Hükümet adına Paris'e gidecek olan Damat Ferit, direniş fikrinin konferans önünde kendilerini zora sokacağı için Milli Mücadele aleyhinde faaliyet gösteriyordu(Akşin, 2004, s.397). İngiltere'nin İstanbul'daki temsilci Calthorpe'un Ayvalık, Balıkesir arasında var olan direnişten şikâyet ettiğinde Dâhiliye Nazırı Ali Kemal, bu hareketin ilhamını Harbiye Nezareti'nden özellikle de Cevat Paşa'dan aldığını, bu yüzden de ordudan bu

hareketin bastırılması konusunda bir şeyler beklemenin imkânsızlığı üzerinde duruyordu(Akşin, 2004, s.399).

1919 Temmuz'unun sonlarında “*Meclis-i Vükelâ*” tarafından alınan kararla Anadolu'nun çeşitli yerlerine birer tahkik heyeti gönderilerek Kuva-yı Milliye adıyla faaliyet gösteren çetelerin ortadan kaldırılması, bunlara yardım eden mülki ve askeri görevlilerin belirlenerek gerekenlerin görevlerinin değiştirilmesi, halkın elinde bulunan silahların toplanması kararlaştırılmıştır(Tansel, 1991b, s.78-79).

Damat Ferit Paşa Paris'ten döndükten sonra ülkenin yüksek menfaatlerini kurtarmakta başarılı olmuşçasına Harbiye Nazırı Süleyman Şefik Paşa'ya, 3 Ağustos 1919'da Anadolu'daki Kuva-yı Milliye faaliyetlerinin durdurulması için tesirli tedbirler alınmasına dair bir emir vermiştir(Özalp, 1988, s.50).

Dâhiliye Nazırı Adil Bey de 8 Ağustos 1919 tarihinde Karesi Mutasarrıflığı'na yazdığı bir yazıda General Milne'in Kuva-yı Milliye'nin dağıtılmasını istediğinden, bu gibi hallerin devletin geleceği konusunda İtilaf Devletleri tarafından alınacak kararları olumsuz etkileyeceğini bildiriyordu. Yazısına devamla dışişleri ve içişleri konusunda karar verebilecek tek merciin hükümet olduğunu, onun dışında her kimse, hatta önemli mülki ve askeri makamları işgal dahi etse ve ülke meseleleri konusunda fazla bilgisi de olsa, yine de kendisini hükümet yerine koyamayacağını söylüyordu. Ülke içerisinde “*Teşkilât-ı Milliye*” ve “*Kongre*” adıyla ortaya çıkan ve hükümet yerine hareket eden teşekküllerin ortadan kaldırılması mülki ve askeri makamların en önemli görevleri olarak gösteriliyordu(Çarıklı, 1967, s.240-241).

Kuva-yı Milliye'nin ortadan kaldırılması hususunda ordudan herhangi bir yardım umulamayacağını gören Hükümet, resmi olarak teftiş gezisi, gerçekte ise Kuva-yı Milliyecileri derdest etmek olan bir heyeti Jandarma Genel Komutanı Kemal Paşa başkanlığında Bandırma'ya gönderdi(Akşin, 2004, s.513). 8 Ağustos'ta Balıkesir'e gelen Kemal Paşa, burada Hacim Muhittin Bey ve Heyet-i Merkeziye üyeleriyle görüşmesinde amaçlarının İstanbul tarafından tam olarak anlaşılamadığından bahsetmiştir. Bunun üzerine kendisine Balıkesir'de toplanan kongrenin tek maksadının Yunanlıları vatan topraklarından atmak olduğu, siyasetle ilgileri olmadığı anlatılmıştı(Çarıklı, 1967, s.28). Ertesi gün Uşak'a gitmek üzere Akhisar'a hareket eden Kemal Paşa Hareket-i Milliyecilerin bir takım derme çatma heriflerden mürekkep olduğundan bahsetmiş ve ufak bir kuvvetle dağıtılabileceklerini söylemiş, bunun üzerine Nazilli'de Demirci Mehmet Efe ve Yörük Ali Efe tarafından bir süre

tutuklanmış(Çarıklı, 1967, s.41-42) ancak Alaşehir Kongresi'nin araya girmesiyle serbest bırakılmıştır(Çarıklı, 1967, s.50). Serbest bırakılmasından sonra Denizli'de Müftü Ahmet Hulusi Efendi(Kutay, 1973b, s.55-56) ve Hacim Muhittin Bey'le görüşen Kemal Paşa kendilerine İstanbul'a döndükten sonra yardım sözü vererek bölgeden eli boş ayrılmıştır(Çarıklı, 1967, s.50).

Yine 8 Ağustos 1919'da İstanbul Hükümeti, bazı Telgraf müdürlüklerine bir genelge göndererek "*Teşkilat-ı Milliye ve Kongre*" adıyla bir süredir yapılan tahrirata ilişkin telgrafların kabul edilmemesini, baskı yoluyla gönderilmek istenenlerin genel müdürlüğe çekilmesi isteniyordu. Benzer amaçlar için verildiği düşünülen şifreler çekilecek ancak suretleri genel müdürlüğe bildirilecekti. Hükümet bu yolla, Erzurum Kongresi'ni toplamış bulunan Mustafa Kemal hareketini muhabere araçlarından yoksun bırakmaya, Batı Anadolu'da oluşan Kuva-yı Milliye ile bağlantı kurmasını engellemeye çalışıyordu(Akşin, 2004, s.506). Bir süre sonra genelgeyle engellenmeye çalışılan telgraf haberleşmesinin komutanlar arasında devam ettiğini ve amaca tam olarak ulaşamadığını gören İstanbul Hükümeti adına Harbiye Nazırı Süleyman Şefik Paşa, askeri makamlar ile telgraf müdürlüklerine gönderdiği bir genelgeyle, komutanlar arasında bundan böyle şifreli haberleşmelerin yapılmayacağı, şifreli haberleşme gerekiyorsa bunu Harbiye Nezareti aracılığıyla yapabileceklerini bildırıyordu. Bu karara Kazım Karabekir Paşa çok sert bir tepki vermiş, bunun üzerine genelge geri çekilmiştir(Karabekir, 2005, s.126).

Diğer taraftan General Milne'in 16 Ağustos 1919'da Harbiye Nezareti'ne Osmanlı kıtalarıyla çetelerin Akhisar yanında Yunan birliklerine saldırdığı, bu taarruzlar durdurulmadığı takdirde Yunan kuvvetlerinin harp fennine uygun olarak daha ileri hatlara ilerlemeleri için emir vermek zorunda kalacağına dair yazısı, Kuva-yı Milliye için açık bir tehdit niteliği taşımaktaydı(Çarıklı, 1967, s.248). Görülüyordu ki askeri kuvvetlerini yeterli seviyeye getirdiklerinde Yunan Ordusu Kuva-yı Milliye'nin saldırılarını bahane ederek Anadolu içlerine ilerlemek istiyordu(Özalp, 1988, s.33-56).

İstanbul Hükümeti'nin amaçlarından birisi de Doğuda gelişen Mustafa Kemal hareketi ile Batı Anadolu'da ortaya çıkan Kuva-yı Milliye hareketinin birleşmesini önlemektir. Bu maksatla İkinci Balıkesir Kongresi'ne bir davet gönderilmişti. 16-22 Eylül 1919 tarihleri arasında toplanan İkinci Balıkesir Kongresi'nde de Dâhiliye Nazırı Adil Bey'in daveti üzerine İstanbul'a bir heyetin gönderilmesi kararlaştırılmıştı. Bu

maksatla Vasıf ve Hulusi Beyler görevlendirilmiştir(Çarıklı, 1967, s.72). Damat Ferit Hükümeti'nin maksadı Mustafa Kemal'le birleşme ihtimali bulunan Batı Anadolu Kuva-yı Milliye teşkilatını yanına çekerek Sivas'ta bulunan Temsil Heyeti'nin milleti temsil etmeyip, siyasetle uğraşan, ülkeyi savaşa sokarak felakete götürmek isteyen İttihatçılar olarak göstermekti. Davet üzerine İstanbul'a giden Vasıf ve Hulusi beylere(Çarıklı, 1967, s.75) Adil Bey, kendilerinin vatani kurtarmak amacıyla bir araya gelen iyi niyetli kişiler olduğunu ancak Sivas'ta bulunan Mustafa Kemal'in kendi çıkarları uğrunda siyasi hesaplar peşinde koştuğunu söylemişti. Ardından Sivas Kongresi ile ilişkilerinin bulunmadığını ve onları tanımadıklarını ilan etmeleri şartıyla kendilerinin her türlü ihtiyaçlarının (silah, mühimmat, para v.b.) karşılanacağını söylemişti. Adil Bey'in niyetini anlayan heyet, kendisine red cevabı vermiş, ertesi gün ise Damat Ferit Hükümeti istifa etmiştir(2 Ekim 1919) (İlgürel, 1999, s.134-135).

İstanbul Hükümeti'nin Mustafa Kemal ve arkadaşlarının Batı Anadolu Kongreleriyle olası birleşmesini engellemek için Ege Bölgesi'ndeki Kuva-yı Milliye'ye yakınlık göstermesinin iki temel nedeni bulunmaktadır. Birincisi Batı Anadolu'da oluşan kongreler, daha başlangıçtan itibaren Padişaha bağlılıklarını bildirip, tek amaçlarının Yunan işgalinin ortadan kaldırılması olduğunu, kendilerinin kesinlikle siyasete karışmayacaklarını söylemelerine(Çarıklı, 1967, s.112) karşın, Mustafa Kemal ve beraberindekiler, bırakışmadan sonra kurulan hükümetleri zayıflıkla suçlamışlar, (Kansu, 1988, s.81) Meclis-i Mebusan'ın derhal toplanmasını istemişler, bu yapılmazsa kendilerinin hükümet olarak hareket edeceklerini belirtmişlerdir(Kansu, 1988, s.118-119). İkinci neden, Doğu'daki hareket ile Batı kongrelerinin sosyal dokusunda gizlidir. Şöyle ki Doğuda hareket daha çok yeni orduya mensup subaylara dayanıyordu. Batıda ise daha çok eşrafa dayalı bir yapı mevcuttu. 26 Temmuz'da, oluşturulacak her milis birliğinin başında eşraftan birinin sürekli olarak bulunmasının kararlaştırıldığı İkinci Balıkesir Kongresi'ne katılanların, 41'i "*eşraftan*" diye imza atarken, beşi ulema, biri aydın memur, ancak iki tanesi "*Kuva-yı Milliye Komutanı*" idi(Çarıklı, 1967, s.113-118-119). Askerler, ulusal düşünceye sahip, bağımsızlıktan yana bir tavır içerisinde, kurtuluşu bütüncül bir anlayışla ortaya koyarak, ulusal kurtuluşu öğütlerken, batıda eşraf yalnız Yunan işgalinin ortadan kaldırılmasını, gerekirse bunun yerini İngiliz ve Fransız askerlerinin alabileceğini söyleyerek, yalnız kendi bölgelerinin kurtuluşu için mücadele öngörüyorlardı(Çarıklı, 1967, s.177). Bu durumda İstanbul'da dahi etkin bir

örgütlenmeye sahip olup, hükümet üzerinde de her an harekete geçebilecek ordu yerine daha edilgen ve İstanbul ayağından yoksun eşrafla uzlaşmak İstanbul Hükümeti için ehven-i şer oluyordu(Akşin, 2004, s.510-512; Bayar, 1967c, s.2289).

4.5. 61 inci Fırka Sorumluluk Alanı ve Cepheler

İzmir'in işgalinden sonra Yunan kuvvetleri Anadolu içlerine doğru üç koldan ilerlemeye başlamışlardı. Birinci yol Aydın sancağı üzerinden doğuya, ikinci yol İzmir'in kuzeyinden Manisa, Akhisar ve Soma üzerinden Balıkesir'e ve ikinci yol denizden Ayvalık istikametine uzanan yoldu(Özalp, 1988, s.14). Üç koldan ilerleyen Yunan birlikleri, 26 Mayıs'ta Aydın'ı, 28 Mayıs'ta Ayvalık'ı işgal etmişlerdi. Yarbay Ali(Çetinkaya) komutasındaki 172 nci Alay'a bağlı birlikler ve Ayazmend, Muradeli, Gömeç, Burhaniye, Kozak ve çevredeki köylerden gelen Kuva-yı Milliye sayesinde Yunan ilerlemesi Ayvalık sancağının hemen gerisinde durdurulmuştu. Ancak Manisa üzerinden Balıkesir istikametinde ilerleyen Yunan birliklerine karşı koyabilecek herhangi bir kuvvet bulunmuyordu. Bu bölgeden Yunan ilerlemesine karşı Harbiye Nezareti, 28 Mayıs 1919 tarihli bir emirle Tekirdağ'da bulunan 14 ncü Kolordu karargâhını Bandırmaya almış, kolordu komutanının da durumun aciliyetine binaen en yakın maiyetiyle birlikte bir an evvel Balıkesir'e gitmesini emretmişti. İzmir-Aydın demiryolunun kuzeyi 14 ncü Kolordu'nun sorumluluğuna verilmişti(Bkz. EK-8).

4.5.1. Ayvalık Cephesi

İzmir'in işgalinden sonra Yunan kuvvetleri Anadolu içlerine ilerlemek için üç güzergâh belirlemişlerdi. Birinci yol doğuya, ikinci yol İzmir'in kuzeyine ve ikinci yol denizden Ayvalık istikametine uzanan yoldu(Özalp, 1988, s.14). Yunanlıların hedefleri arasında yer alan Ayvalık, Rumların çoğunlukta oldukları nadir

kasabalardan biridir. İzmir'in işgaliyle birlikte, kasabada bulunan İngiliz temsilcisi Hadkinson'un davranışlarından cesaret alan, yerli Rumların şımarıklıkları artarken, Yunanistan Kızılhaçı, yardım adı altında her türlü askeri malzemeyi kasabaya sokmakta, Yunan subaylar da görevli kimliği altında Ayvalık içerisine yerleşmekteydi. Ayvalık Kaymakamı Osman Nuri Bey, tereddüt içerisinde, asayişin sağlanması için yeterli Jandarma ve polisin yokluğundan endişe içerisinde bulunuyordu(Ergeneli, 1984, s.172).

İzmir'in işgal edildiğine dair haberin Ayvalık'a ulaşması üzerine burada bulunan 172 nci Alay Komutanı Kaymakam Ali (Çetinkaya) Bey, muhtemel bir işgal ve bu işgale karşı direniş amacıyla fazla silah ve mühimmatın gerilerde bulunan Muratili Köyü'ne, daha sonra da Kozak Nahiyesi'ne taşınmasını sağlamıştır(Çetinkaya, 1993, s.18). Kasabada idare edenler arasında ise genel olarak tüm ülkede olduğu gibi bir ikilik söz konusudur. Ayvalık Kaymakamı Osman Nuri Bey ile 172 nci Alay Komutanı Ali Bey'in arası iyi olmayıp, buna sebep kaymakamın, İngiliz temsilcisi Hadkinson'la fikir birliği ederek, teslimiyetçi bir politika izlemesidir(Ergeneli, 1984, s.180). Yerli Rumlar, Yunan Kızılhaçı ve İngiliz temsilci Hadkinson'un planları, kasabada asayişin olmadığı dedikoduları çıkararak Yunan işgalini bir oldubitti şeklinde gerçekleştirmektedir. Amaçlarına ulaşmak için de kaymakam Nuri Bey'i kullanmakta, mülki idarenin kendiliğinden kasabayı terk etmesine çalışmaktadırlar(Ergeneli, 1984, s.182). Ayvalık bölgesinin işgali için fırsat kollamaya başlayan Yunanlılar, 26 Mayıs 1919 tarihinde bir torpido eşliğinde 8. Girit Alayı'ndan iki piyade bölüğü ve bir jandarma takımından oluşan birliği, işgal için Ayvalık bölgesine göndermişti(Tekeli ve İlkin, 1989, s.98). Aynı gün Ayvalık'a gelen bir İngiliz torpidosunun bir albay Ayvalık Kaymakamı ve 172. Alay Komutanı Ali Bey'i gemiye çağırılmış, durumdan rahatsız olan Ali Bey kendisi gitmeyerek bir zabiti kendisini temsilen Kaymakamla beraber gemiye göndermişti(Çetinkaya, 1993, s.44). Gemide bulunan albay, kaymakam ve İngiliz Mümessili Hadkinson'a Yunan birliklerinin amaçlarının işgal olmadığı, tesadüfen buraya geldiklerini, kendisinin de durumun Ateşkes Antlaşması'na aykırı olduğu için Yunan birliklerini geri gönderdiğini bildirmişti(Ergeneli, 1984, s.180).

Ege Bölgesi'nde vuku bulan olayları İstanbul Hükümeti de yakından takip ediyordu. Bu konuda Dâhiliye Nazırlığı'na yeni atanmış bulunan Ali Kemal, Balıkesir Mutasarrıfı Hilmi Bey'e gönderdiği 27 Mayıs 1919 tarihli telgrafta, Paris Barış Konferansı sonucuna dair İngiltere tarafından bir açıklama yapılmadan kesinlikle

Yunanlılar tarafından asker ihracına izin verilmemesini istiyordu. Hilmi Bey'den Anadolu kıyıları işgal edilmek istenirse bütün güçleriyle karşı koymalarını ve bu emri diğer tüm idari birimlere iletmelerini istiyordu(İlgürel, 1999, s.33).

Görevlendirilen birliklerin yetersiz olması nedeniyle ertelenen işgal, 29 Mayıs 1919 tarihinde başladı. Üstün düşman kuvvetleri karşısında direnen 172 nci Alay Komutanı Ali Bey, işgalin gerçekleşeceğini önceden tahmin ettiği için karargâhını ve birliğin ağırlıklarını Ayvalık'ın güneyinde bulunan Murateli'ne naklettirmişti. Daha sonra emrindeki birliklerle vuruşarak Murateli bölgesine çekildi(Çetinkaya, 1993, s.50). Ayvalık'ın işgal edildiğine dair Balıkesir Mutasarrıfı Hilmi Bey tarafından Dâhiliye Vekâleti'ne çekilen telgraf üzerine(Ergeneli, 1984, s.195) Heyet-i Vükelâ hemen toplanmış, Yunan işgaline karşı konulmaması yönünde bir karar alınmıştı. Dâhiliye Vekili Ali Kemal Bey Heyet-i Vükelâ'nın kararını Gömeç'e çekilmiş olan Ayvalık Kaymakamlığı'na bildirmiştir. Dâhiliye Vekili Ali Kemal göndermiş olduğu telgrafta, Hükümet'in Yunanistan'la harp halinde olmadığı, işgal vakası fiilen de protesto edildiği için artık çatışmadan çekinilmesi ve askerinin geri çekilmesini bildiriyordu(Çetinkaya, 1993, s.53). Yine Ayvalık'ın işgalinden bir gün önce Harbiye Nezareti'nce 28 Mayıs 1919'da 172 nci Alay, İzmir'in işgali nedeniyle Bandırma'da bulunan 61 nci Tümen Komutanlığı'na bağlandı(İlgürel, 1999, s.33). 61 nci Tümen Komutanlığı'na Albay Muhittin Bey'in izniyle dolayısıyla vekâlet eden Kaymakam Refet, Balıkesir Mutasarrıfı'ndan aldığı Damat Ferit'in emrini 14 ncü Kolordu ve Harbiye Nezareti'ne bildirmiş, böylece emirden haberdar olan nezaret ve kolordu harekete geçmişti. 14 nci Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Paşa 61 nci Tümen aracılığıyla 172 nci Alay'a, Ayvalık'a çıkacak Yunan kuvvetine karşı düzenli birliklerin ateşle karşı koymalarının vatanın yüksek menfaatlerine aykırı olduğunu; olası bir çıkarma halinde Ayvalık'taki kuvvetlerin Soma yönünde, Ayvalık kuzeyindeki kuvvetlerinse Edremit yönünde çekilmesini bildiriyordu(Tekeli ve İlkin, 1989, s.99).

Geri çekilmenin, düşmanın ilerlemesi, yerli halkın göçe başlaması ve bazı bölgelerde Yunanlıların davet edilerek işgal sahasının genişleyeceğinden endişe eden 172 nci Alay Komutanı Ali (Çetinkaya) Bey, bağlı bulunduğu 61 nci Tümen Komutanlığı'nı da atlayarak doğrudan Harbiye Nezareti'ne bir telgraf çekerek durumunu ve çekilmesi halinde vatani bekleyen tehlikeleri anlatmıştır. Genelkurmay Başkanı Cevat Paşa adına gelen cevapta, Ali Bey'in hareketinin doğruluğu ve aynı

şekilde devamı konusuna değinilerek gerekli emrin 14 ncü Kolordu aracılığıyla verileceği belirtiliyordu(Çetinkaya, 1993, s.58-60).

Ayvalık gerisinde Muratili Köyü'nde karargâhını kurarak direnişe devam eden 172 nci Alay ve Ali Bey'e yardım için Gömeç, Edremit ve Burhaniye'den milis kuvvetleri gelmeye başlamıştır. Yardıma gelen milis kuvvetlerinin düzenli birliklerle alakalarının belirlenmesi için takip edilecek yöntem konusunda Ali Bey ile Pelitköylü Mehmet ve Havranlı Hakkı beyler arasında yapılan görüşme sonucunda, her milli kuvvetin koluna, üzerinde kalın harflerle "*Kuva-yı Milliye*" yazılı pazubendlerin takılması kararlaştırılmıştı(Çetinkaya, 1993, s.71-72). Edremit Kaymakamı Köprülülü Hamdi Bey'in emrinde gelen milis kuvvetlerle birlikte, Ayvalık çember içine alınarak direniş başladı. 300 milisin de katılmasıyla mevcudu 500'ü bulan birlikler, Balıkesir halkının ve Köprülülü Hamdi Bey'in fedakârlıklarıyla kısa zamanda sayıca güçlenerek Batı Anadolu'da ilk direniş hattını oluşturdu(Bayraktar, 1998, s.121). Ayvalık'ta 172 nci Alay Komutanı Kaymakam Ali Bey ve birliğinin göstermiş olduğu başarıyı takdir etmek amacıyla Erkan-ı Harbiye Umumiye Riyaseti'nden 14 ncü Kolordu'ya bir telgraf gönderilmiştir. Telgrafta, Yunanlıların İzmir işgalini Nazilli, Tire, Ödemiş ve Akhisar'a kadar genişlettikleri halde, Ayvalık'a yaptıkları çıkarmayı daha içerilere götüremedikleri dile getirilerek bu başarının Ali Bey'e ait olduğu belirtilmiştir(ATASE Arşivi: Kls. 15, Dos. 26, Belge 26-1).

Milli Mücadele içerisinde Ayvalık'ın önemli bir yeri bulunmaktadır. Düzenli birlikler tarafından düşmana ilk kurşun burada atılmıştır. Ali Bey ve küçük bir milis kuvveti tarafından başlatılan mücadele, zamanla tüm Anadolu'ya yayılarak ulusal bir kurtuluş savaşına dönüşmüştür.

4.5.2. Akhisar Cephesi

25 Mayıs1919 tarihinde Manisa'yı işgal eden 5 nci Yunan Piyade Alayı'ndan 250 mevcutlu bir bölük, iki ağır makineli tüfek ve bir süvari mangasıyla takviye edilerek, 30 Mayıs akşamı Kayışlar İstasyonu'na gelmişti(ATASE Arşivi: Kls. 20, Dos. 41, Belge 41-1-2). Kayışlar istasyonu, gerek Sındırgı-Akhisar gerekse Balıkesir-

Soma-Kırkağaç istikametlerinden Manisa'ya gelen yolların kavşak noktasını teşkil etmekte ve Urgancı Boğazı'nın hemen kuzeyindeydi. Bu konumuyla stratejik bir değer taşıyan Kayışlar İstasyonu'nun işgaliyle yetinmeyen Yunan bölüğü, 5 Haziran günü harekete geçerek aynı gün öğleden önce Akhisar'ı işgal etti(Bayar, 1967d, s.2480). Akhisar istikametinde ilerleyen Yunan birliğine dair malumat alan 14 ncü Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Paşa, 61 nci Tümen Komutanlığı'na gönderdiği bir emirde, Akhisar'da bulunan askeri birliklerin halkı hicrete sevk etmemek şartıyla emin ellere çekilebileceğini ancak çok gerilere çekilmenin uygun olmadığını bildirmişti(ATASE Arşivi: Kls. 15, Dos. 10, Belge 10-1-2-3).

5 Haziran günü Akhisar'ın işgal edilmesi üzerine Harbiye Nazırı Şevket Turgut Paşa, 14 ncü Kolordu ve 61 nci Tümen komutanlıklarına birer emir göndererek Balıkesir'den bir birliğin duruma göre Bergama ya da Soma'ya gönderilmesini istemişti(Tekeli ve İlkin, 1989, s.115). Harbiye Nazırı'nın emrini aldığı gün Yüzbaşı Kemal(Balıkesir) ile görüşen Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Paşa, kendisine başlangıç olarak yetmiş – seksen kişilik bir birlik vaat eder(General Kemal Balıkesir, tarih belirtilmemiş, s.5). Daha sonra bu çekirdek birliğe ilave edilen milislerle birlikte Balıkesir'de ilk müfreze kurularak Yunanlılara karşı sevk edilir(Apak, 1990a, s.58). 6 Haziran'da karayolu ile Soma'ya hareket eden bu birliğe iki gün sonra katılan Yüzbaşı Kemal Bey'in Akhisar'ı basacağını haber alan Yunanlılar kasabadan çekilmişlerdir(Ayhan, 1986, s.49). Yüzbaşı Kemal Bey komutasındaki bu birliğin ardından Balıkesir'de bulunan 120 tüfekli er ve 4 ağır makineli tüfekten oluşan 61 nci Tümen'e bağlı 188 nci Alay, Soma – Akhisar hattına hareket ettirilmiştir(Türk İstiklal Harbi, 1999b, s.126). 9 Haziran'da Soma'ya varmış olan bu birlik, kurulacak olan cephenin çekirdeğini oluşturmuştur(Tekeli ve İlkin, 1989, s.115). Akhisar'ın boşaltıldığını 14 ncü Kolordu Komutanlığı aracılığıyla öğrenen Harbiye Nazırlığı, 11 Haziran 1919 tarihinde gönderdiği bir emirle, Soma'daki birliklerin Akhisar'ı işgal etmesini, din, dil ayırt etmeksizin tüm ahalinin korunmasını bildirmiştir(Türk İstiklal Harbi, 1999b, s.127).

Yunan işgal kuvvetlerinin Akhisar'a kadar ilerlemeleri üzerine 14 ncü Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Paşa, Bandırma'da bulunan İngiliz Temsilci Yüzbaşı Hadkinson aracılığıyla İtilaf Devletleri'ne bir protesto notası göndermiştir. Bu notada özet olarak, İtilaf Devletleri'nin İzmir'in işgali arifesinde vermiş oldukları notada yalnız İzmir kentindeki istihkâmların işgal edileceği bildirilmişken, işgalden bugüne kadar

geçen 26 gün içerisinde İzmir etrafında yarıçapı 90 km'yi bulan bir arazi Yunanlılar tarafından işgal edilmiştir. Devamla 2 Haziran 1919'da Osmanlı temsilcilerinin Paris Barış Konferansı'na çağrılmalarından hemen sonra, 5 Haziran'da Akhisar'ın işgal edilmesi protesto ediliyordu. Ardından, işgal sahasında nüfusun çoğunluğunu oluşturan Müslümanların birçok milli mukavemetler ve protestolar ile ortaya çıkan milli arzusuna muhalif olan bu işgalden doğan ve doğacak olan olumsuz hadiseden bizzat ve yalnız İzmir Kuva-yı İşgaliye Kumandanı'nın şahsen sorumlu olduğu bildiriliyordu.

Ayrıca Paris Barış Konferansı'nın İstanbul Hükümeti'nin konferansa davet edildiği 11 Haziran 1919'dan dört-beş gün evveli, Akhisar'ın işgalinden önce tarafların ellerinde bulundurdukları hatların tespiti için Türk ve Yunan komutanlarının oluşturacağı bir komisyonun oluşturulması, bu hattın iki tarafça aşılmamasını talep ediyordu. Aksi takdirde 14 ncü Kolordu bölgesi olan saha içerisinde Yunan birliklerine karşı konulacağı ihtar ediliyordu(Özalp, 1988, s.21-22).

Mütarekeyi bozmuş olan Yunan kuvvetlerinin ülke içlerine ilerlemesine karşı mukavemet kararı almış olan Yusuf İzzet Paşa, 8 Haziran'da bölgesindeki tertiplenmeyi yeniden düzenlemiş, buna göre Bergama-Akhisar-Gördes kuzeyindeki bölgelerden meydana gelen "*Soma Mıntıkası*"nın sorumluluğu 61 nci Tümen'in 188 nci Alayı'na vermişti. Emrine verilen süvari bölüğüyle birlikte alay, doğruca kolorduya bağlanmıştır. 188 nci Alay kendisine verilen cepheyi örtecek, kuvvetlerinin çoğuyla Soma-Balıkesir yolunun, diğer bir kısım kuvvetiyle Akhisar-Sındırgı istikametinin güvenliğini sağlayacak, ayrıca Gördes dolaylarını da gözetleyecekti(Türk İstiklal Harbi, 1999b, s.129).

O günkü mevcudu 70 er olan 188 nci Alay'ın komutanı Yarbay Akif Bey, (Görgülü, 1993, s.248) Yüzbaşı Mustafa Aşir komutasında 20 erlik bir müfrezeği Begama'ya, Üsteğmen Hüseyin komutasında 50 er ve 4 ağır makineli tüfekten oluşan bir müfrezeği Kırkağaç ve Akhisar arasındaki boğazı işgal için 8 Haziran'da Soma'ya göndermiş ve emrine teşkilatlandıracağı gönüllüler için 300 tüfek ve 50 sandık cephe ile bir miktar bomba vermiştir(Türk İstiklal Harbi, 1999b, s.130).

Akhisar'ın boşaltıldığı 9 Haziran günü, Reşadiye(Zeytindağ) telgraf memuru Bergama ve Ayvalık'a yazdığı telgrafta Menemen üzerinden bir tabur Yunan piyadesi, seksen süvari, mitralyöz ve cebel toplarının Bergama istikametine hareket ettiğini bildiriyordu(Selek, 2004a, s.97). Bunun üzerine Yüzbaşı Kemal(Balıkesir) geri çağrılarak Bergama Müfreze Komutanı olarak Bergama'ya sevk edilmişti. Soma

Mıntika Komutanlığınca Yüzbaşı Kemal'e verilen emirde bir Yunan kuvvetinin 10 Haziran 1919 günü Reşadiye'ye vardığının öğrenildiği, bölge halkının düşmana mukavemet etmeye kararlı olduğu, ancak kendilerini sevk ve idare edecek bir subaya ihtiyaçları bulunduğunun Bergama Kaymakamı tarafından bildirildiği belirtiliyordu. Bergama bölgesindeki teşkilatı idare etmek üzere, vakit kaybetmeksizin Soma üzerinden Bergama'ya giderek, çıkarılabilecek kuvvetleri derhal Reşadiye istikametinde sevk etmesi de isteniyordu. Ayrıca Çetmi'lerden silahlı olarak çıkarılabilecek kuvvetleri derhal Reşadiye üzerine sevk ederek Yunan harekâtını önleme maksadıyla Soma'dan Giritli Mustafa Bey'le Mehmet Ali Çavuş'un bu akşam hareket ettikleri belirtiliyordu.(Türk İstiklal Harbi, 1999b, s.130-131).

Emri alan Yüzbaşı Kemal Bey, Teğmen Hüsamettin Bey'i müfrezesiyle birlikte Akhisar'a gönderirken kendisi de Bergama'ya gitmek için hareket etmiştir(General Kemal Balıkesir, tarih belirtilmemiş, s.11). Buradan anlaşılacağı üzere Akhisar'a ilk gelen Teğmen Hüsamettin Bey'dir. 8 Haziran'da 188 nci Alay Komutanı Yarbay Akif Bey tarafından Üsteğmen Hüseyin komutasında 50 er ve dört ağır makineli tüfekten mürekkep bir kuvvet de Akhisar'a gönderilmişti. Ayrıca Bandırma'da Hafız Hüseyin Bey komutasında bir milli müfreze oluşturularak Akhisar'a gönderilmişti(Özalp, 1988, s.24).

Albay Kazım Bey, Soma'da bulunduğu sırada yanına gelen Çerkez Ethem Bey'i bir miktar silahla birlikte, yeni bir cephe kurması için Salihli'ye göndermişti(Özalp, 1988, s.31). Ayrıca ufak bir askeri birlikle milli müfrezeler kurması için Konyalı Hüsnü Bey'i da Çerkez Etem'in peşinden Akhisar'a göndermiştir(Özalp, 1988, s.31). Akhisar'ın 10 Haziran 1919'da Yunanlılar tarafından boşaltılmasından hemen sonra Çerkez Ethem yanında 10-15 süvari olduğu halde kasabaya gelmiştir. Kaymakama Albay Kazım Bey'den aldığı yetki belgesini gösterdikten sonra kendisinden Akhisar'ın ileri gelenlerini toplamasını söyler. Toplananlardan Redd-i İlhak cemiyeti oluşturarak, Kuva-yı Milliye oluşturmalarını ister. Albay Bekir Sami'nin İzmir'in işgalini takip eden günlerde kasabaya geldiğinde çekingen davranmış olan Akhisarlılar, Yunan mezalimi karşısında direniş yönünde karar almışlardır. Bunun üzerine söz alan Belediye Başkanı Ali Bey:(Tekeli ve İlkin, 1989, s.124)

"Ethem Bey, bizler de her şehir ve kasaba halkı gibi, daha önceleri şaşkın haldeydik. Sanıyorduk ki Yunan bayraklarıyla, tuz ve ekmekle düşmana karşı çıkar, onu memleketimizi işgale çağırırsak yağmadan ve ölümden kurtulacağız. Fakat az

zamanda düşmanın ne kahpe bir düşman olduğunu İzmir’de ve başka yerlerde yaptıklarını öğrenmiş bulunuyoruz. Biz de siz gelmeden önce bir teşkilat kurma kararına varmış bulunuyorduk.” diyerek halkın içerisinde bulunduğu tereddüdün nasıl ortadan kalktığını anlatmaya çalışmıştır. Bu toplantıdan sonra kurulan Redd-i İlhak Cemiyeti’nin yönetimine Belediye Başkanı Ali Bey, ulemadan Hafız Mehmet Said, Mehmet Nuri, Müderriszade Süleyman, Musazade Rıza, Hafız Osman Oğlu Hasan ve Müderriszade Mehmet seçilmişlerdir. (Tekeli ve İlkin, 1989, s.124)

Menemen katliamı üzerine 20 Haziran’da Harbiye Nezareti’ne çekilen telgrafta, Akhisar Redd-i İşgal Heyeti’nin, Belediye Başkan vekili Ali Bey, Müderriszade Mehmet, Musazade Rıza, ulemadan Mehmet Nuri, Hafız Osmanoğlu Hasan, ulemadan Hafız Mehmet Sait, Müderris Süleyman ve Akhisar ve Havalisi Redd-i İşgal Kıt’ai Faaliyesi Reisi Etem beylerden oluştuğu görülmektedir(HTVD, 1953-6). Ayrıca metinde geçen Akhisar ve Havalisi Redd-i İşgal Kıt’ai Faaliyesi Reisi Etem tabirinden cemiyetin bir de Kuva-yı Milliye müfrezesi oluşturduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Balıkesir Kongresi’nce *“Menzil Müfettişliği”*’ne seçilen Reşat ve Belediye Başkanı Kamil beylerde bulunmaktadır(Bayar, 1967d, s.2467-2468).

Akhisar mıntıkasının başında Binbaşı Hüsnü Bey bulunuyordu. Maiyeti 188 nci Alay’dan bir nizamiye müfrezesi ve Akhisar kazası ve Marmara nahiyesi halkından oluşturulan milli kuvvetlerden ibarettir. Bu milli kuvvetlerin başında ise Manisalı Halit Paşa bulunmaktadır(Özalp, 1988, s.34). Halit Paşa(Bayar, 1967d, s.2481-2482) 7 Temmuz 1919 tarihinde beraberinde yedi-sekiz kişilik az bir kuvvetle maiyetindeki milislerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere çiftliğine gittiği bir anda Papazlı köyü Rumlarının Manisa’daki Yunan taburuna haber vermeleri ve ani bir baskınla katledilmiştir(ATASE Arşivi: Kls. 39, Dos. 129, Belge 129-1). Akhisar Cephesi’nin oluşturulmasından sonra, bu cepheden kuvvetler Parti Pehlivan ve Hafız Hüseyin komutasında, 14 Haziran 1919’da Bergama’ya yapılan baskına katılmışlardı(Gökdemir, 1990, s.24).

7 Temmuz’da Halit Paşa’nın şehit edilmesi üzerine Akhisar Milli Alay Komutanlığı’na, 19 Eylül 1919’da toplanan Balıkesir Kongresi tarafından, Celal(Bayar) Bey getirilmiştir(Çarıklı,1967, s.60; Özalp, 1988, s.73). Celal Bey’in bu göreve getirilmesinin arkasında yatan nedenlerden biri de Akhisar Mıntika Kumandanı Binbaşı Hüsnü Bey ile Akhisar Milli Alay Kumandanı İzmirli Yüzbaşı (Küçük) Ethem Bey ve heyet-i milliyeden Akhisarlı İsmail Efendi ve Reşat Bey

aralarında, birbirlerine karşı silah çekecek kadar büyük bir anlaşmazlık baş göstermesidir(Bayar, 1967c, s.2292). Bunun üzerine Reşat Bey İstanbul'a gitmiş, Reşat Bey'in yokluğunda cephe dağılma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. İşte bu sorunu çözmesi için Balıkesir Kongresi tarafından Celal Bey Akhisar Milli Alay Komutanlığı'na atanmıştır. Celal Bey göreve başlar başlamaz durumu tetkik etmiş, Osmanzade Hamdi Bey'i İstanbul'a arabulucu olarak göndermiş, Reşat Bey ikna olarak Akhisar'a dönmüştür. Bu arada Akhisar Mıntıka Kumandanlığı'na da Yarbay Sabri Bey getirilmiştir. Sabri Bey daha çok resmi ve askeri işlerle ilgilenirken Celal Bey de milli cepheyle uğraşmaktadır(Bayar, 1967d, s.2467-2468). Celal Bey'in Manisa mebusluğuna seçilmesinden sonra Akhisar Milli Alay Komutanlığı'na Hafız Hüseyin Bey getirilmiştir(Özalp, 1988, s.73).

Cephelerde yaşanan en büyük zorluk silah ve cephanenin temin edilmesinde idi. Silah ve cephane temini için 61 nci Tümen Komutanı Albay Kazım Bey büyük gayretler sarfediyordu. Kolordu depolarında bulunan mekanizmasız tüfekler, İstanbul'dan sandıklarla mekanizma nakletmek ve denize atılan mekanizmaları çıkararak kısmen istifade edilebilir bir duruma getiriliyordu. Ancak bunlar da kâfi gelmiyordu. Kazım Bey'in kardeşi Fethi ve Dramalı Rıza Bey bir gidişlerinde İstanbul'da bir miktar silah ve cephane bulmuşlardı. Bunları İstanbul'dan naklettirmek de ayrı bir sorun teşkil ediyordu. Diğer taraftan 1919 yılı Ağustos ayı içerisinde Kütahya'daki bir depoda bulunan cephanelerin İstanbul'a naklettirileceği haber alınmış, Albay Kazım Bey'in girişimleriyle bu silahlar Balıkesir'e getirilmiştir(Özalp, 1988, s.73-74).

Akhisar Cephesi'nde 22 Haziran 1920 tarihinde Yunan genel taarruzuna kadar geçen süre içerisinde, düşmanla temas kesilmeden devam ettirilmiş, sık sık düşmana taarruzlar yapılarak, Yunan birlikleri tedirgin edilmiştir.

4.5.3. Bergama Baskını

İzmir'in işgalinden sonra Yunan birliklerinin Akhisar yakınındaki Kayışlar İstasyonu'na gelmesi üzerine Bergama'da tedirginlik başlamış, olası bir işgale karşı hazırlık yapılmak istenmiştir. Bu amaçla Bergama Kaymakamı Balıkesir'de bulunan 188 nci Alay Komutanlığı'ndan 100 kişilik bir kuvvet talep etmiştir(ATASE Arşivi: Kls. 20, Dos. 47, Belge 47-1). Yunan birliklerinin Akhisar'dan çekilmesi ve 188 nci Alay Komutanı'nın verdiği emir üzerine buradan Bergama'ya hareket eden Yüzbaşı Kemal Bey, 11/12 Haziran gecesi Bergama'ya geldiğinde kasabayı patlamalar içerisinde bulmuştur. Zira "*Silah ve Cephane Komisyonu Reisi*" sıfatıyla Bergama'da bulunan Üsteğmen Nuri, düşman eline geçmemesi için cephaneliği havaya uçurmuştu(Selek, 2004a, s.97). Oysaki Bergama, İzmir'in işgalinden hemen sonra direnişe geçmiş, bu amaçla örgütlenmeye başlamıştı. Bu doğrultuda Üsteğmen Nuri Bey, 25/26 Mayıs'ta Albay Bekir Sami Bey'e gönderdiği bir telgrafta 200 kişilik bir teşkilat yaptığından dahi bahsetmişti(Apak, 1990a, s.24). Ancak bazı kişilerin yaptıkları olumsuz propaganda ve İstanbul Hükümeti'nin tutumu nedeniyle halk tereddüde kapılmış ve milli teşkilat dağılmıştır(Tansel, 1991a, s.283).

Yüzbaşı Kemal, davullar çaldırıp tellallar çağırarak halkı hükümet konağı önünde toplanmaya çağırmış ancak bu davete 70-80 kişiden başka katılan olmamıştı(General Kemal Balıkesir, tarih belirtilmemiş, s.13). Orada toplananlarla birlikte düşmanın ilerlediği istikamette hareket etmişti. Bakır Çayı üzerinde Eğrigöl Köprüsü'nün düşman tarafından tutulduğunu gören Kemal Bey, müfrezesini köprü'nün berisinde bir mevziye yerleştirmiş, bu arada gelen 20 kişi daha kendilerine katılmıştır(Selek, 2004a, s.97). Bu sırada Bergama'dan gelen 4 kişi müfreze arasına karışmış, bunların olumsuz propagandaları neticesinde müfreze dağıldığı gibi, sonradan gelen dört kişi tarafından Yüzbaşı Kemal Bey dahi tutuklanarak, işgal için kasabaya yaklaşan Yunan birliğine teslim edilmiştir(General Kemal Balıkesir, tarih belirtilmemiş, s.13). Bunun üzerine Bergama, hiçbir direnişle karşılaşılmeden 12 Haziran 1919'da işgal edildi(Baytulluoğlu, 1969, s.14-15). Ancak Yunanlılar bu kolay lokmanın bedelini pahalıya ödeyeceklerdir. Zira bu bölgede toplanan milli kuvvetlerin sayısı, 14 Haziran'da, Akhisar'dan Parti Pehlivan ve Hafız Hüseyin komutasındaki bir müfreze, Ayvalık mıntikasından Binbaşı Kemal Bey komutasında bir müfreze,

Balıkesir, Soma ve Kırkağaç'tan gelenlerle birlikte 1.400 kişiye ulaşmıştı(Özalp, 1988, s.25; Tansel, 1991a, s.283).

14 Haziran 1919 tarihinde gerçekleştirilen baskınla Bergama Yunan işgalinden kurtarılmış, Yunan birliklerinin büyük bir bölümü imha edilmiş, çok az sayıda kurtulanlar ise dağ yollarından kaçarak Menemen'e ulaşmışlardı. Tarihe "*Bergama Baskını*" olarak geçen bu taarruz, Yunanlılar tarafından işgal edilmiş bir kasaba, ilk defa baskın tarzında bir taarruz ile geri alınmıştır. Bergama baskınına iştirak eden kuvvetlerin oluşturulma tarzından da anlaşılıyor ki, ordu ve Kuva-yı Milliye ilk olarak müşterek bir harekât icra etmişlerdir(Selek, 2004a, s.97-98).

14 Haziran'da Bergama'ya baskın düzenlenirken, 15 Haziran tarihinde ise Yörük Ali Efe kuvvetleri Aydın bölgesinde Malkaç deresi üzerindeki tren köprüsünü korumakla görevli 100 kadar Yunan askerine bir baskın vermiş, bunların çoğunu imha ederek, tren köprülerinden birkaçını da tahrip etmiştir(Tansel, 1991a, s.284). Bunun üzerine Yunan tarafı telaşlanıp, takviye birlikler için harekete geçerken, Birinci Dünya Savaşı'ndan yorgun ve yenilmiş olarak çıkan Türk halkının da maneviyatı yükselmiştir.

Bergama Baskını ve Malkaç Deresi bozgununun acısını çıkarmak isteyen Yunan birlikleri Menemen'de silahsız halk üzerine ateş açmış, kaymakam da dâhil(Selçuk, 2002, s.96) olmak üzere Menemen Kasabası'nda 300, köylerinde 700 kadar masum Türk şehit edilmiştir(Bayar, 1967d, s.2532-2535).

Menemen katliamı sonucunda bölgede yaşayan Türk halkı canını kurtarmak amacıyla iç bölgelere göç etmeye başlamış, hatta öyle ki bölgede Rum nüfusun çoğunluğu teşkil etmesi tehlikesi baş göstermiştir(Tansel, 1991a, s.285). Sadaret ve Dâhiliye Nezareti'nin uyuşturucu telkinlerine karşın İzmir'in işgalinden beri sürekli hükümeti, koruyucu önlemler alması yönünde cesaretlendirmiş ve gerçekçi önerilerde bulunmuş olan Harbiye Nezareti, 17 Haziran 1919 günü Menemen'in işgali ve Yunan birliklerinin giriştikleri katliamlar karşısında yapılması gerekenler konusunda, siyaseten İtilaf Devletleri katında çözüm aranmasını, bunun başarısız olması durumunda ise seferberlik ilan edilerek bizzat düzenli birlikler aracılığıyla ülkenin düşmana karşı korunmasını önermiştir(Baytulluoğlu, 1969, s.7; HTVD, 1953-6).

Bergama'nın Türk birlikleri tarafından geri alındığı haberinin Yunan karargâhına ulaştığı 15 Haziran 1919'da, işgal kuvvetlerinin komutasında bir değişiklik yaşanıyordu. İzmir işgal kuvvetleri komutanı olarak atanmış bulunan General Nider

İzmir'e gelmişti. Ancak görevi 16 Haziran'da devralacağını söyleyerek o gün için komutanın tümen komutanında kalmasını söylemişti. Bununla birlikte tedbir olarak İzmir'de bulunan 6 ncı Adalar Alayı'nın denizden Dikili'ye naklinin 16 Haziran akşamına kadar bitirilmesini, 1 nci Tümen komutanının Dikili, Bergama ve Ayvalık bölgesindeki birliklerin kumandasını ele almasını emretmiştir(Türk İstiklal Harbi, 1999b, s.137).

16 Haziran akşama doğru Bergama Baskını sırasında dağılan birliklerin Menemen'de toplanmaya başladıkları haber alınmıştır. Bergama'yı geri almak isteyen General Nider, 16-17 Haziran günü bir tümene yakın bir kuvveti bölgeye göndermeye karar vermiştir. Bu doğrultuda, İzmir'de bulunan 3 ncü Süvari Alayı'ndan bir bölük, bir makineli tüfek takımıyla takviye edilerek, 5 nci Adalar Alayı'ndan dört tabur ve 12 nci Dağ Topçu Grubu'ndan bir batarya, karadan Bergama'ya gönderilmiştir. Dikili'ye çıkarılmış bulunan 6 ncı Adalar Alayı ile 8 nci Girit Alayı ve bölgede mevcut topçu ve süvari birlikleri 1n ci Tümen komutanı emrine verilmiştir. Ayrıca Menemen'de toplanan taburun komutanına da derhal Bergama'ya ilerlemesi emri verilmiştir(Türk İstiklal Harbi, 1999b, s.137-138). General Nider'in bir tümen kadar bir kuvveti Bergama'ya göndermeye karar verdiği 17 Haziran günü, Yunan birliklerinin hareketlerini sürekli olarak izleyen Türk kuvvetleri adına, 14 ncü Kolordu Komutanı tarafından Harbiye Nezareti'ne gönderilen yazıda, Bergama'da sükûnet ve asayişin devam ettiği bildiriliyordu(ATASE Arşivi: Kls. 28, Dos. 29, Belge 29-1-2).

18 Haziran sabahı Dikili istikametinde harekete geçen düşman birliklerine karşı Türk tarafının elinde 500 kadar piyade ve 4 adet makineli tüfek bulunuyordu(Özalp, 1988, s.26). Buna rağmen Bergama son ana kadar savunulmuştur. Üstün düşman gücü karşısında vurularak çekilen Türk birlikleri 19 Haziran akşamı kasabayı terk etmişlerdir. Bu sırada Bergama'da bulunan ve 16 Haziran'da Soma Cephesi Komutanlığı'na getirilmiş bulunan 61 nci Tümen Komutanı Albay Kazım(Özalp) Bey, savunmayı bizzat yönetmiş, kasabada bir tek Türk kalmayınca ve herkesin güvenli bir şekilde göç ettiğini görünceye kadar direnişi sürdürmüştür(Tekeli ve İlkin, 1989, s.123). Zira Yunanlıların işgal ettikleri şehirlerde yaptıkları mezalim herkesçe bilinmektedir. Hele ki bu şehir Bergama gibi Yunan birliklerinin imha edildiği bir şehir ise.

4.5.4. Soma Cephesi

İzmir'in işgalinin ardından Soma'da, Bakırlı Hafız Hüseyin Efendi, Hacı Raşit Efendi ve Belediye Başkanı Osman Bey'den kurulu bir Redd-i İlhak heyeti oluşturulmuştur(Özdemir, 2001, s.186). Kazım Özalp ise Soma'da oluşturulan bu heyette, Tırhalalı Osman Ağa, Giritli Hüseyin, muallim Ali Rıza ve dava vekili Mehmet Efendi'nin de bulunduğu yazmaktadır(Özalp, 1988, s.26). Soma Redd-i İlhak Cemiyeti, daha sonra 150 kişilik bir müfreze hazırlayarak mücadeleye girişmiştir. Soma ve Kırkağaç'tan toplanan milli müfrezeler Bergama'nın düşman işgalinden kurtarılmasında önemli roller üstlenmişlerdir(Özdemir, 2001, s.187).

14 Haziran 1919 tarihinde Balıkesir'den hareket eden 61 nci Tümen'e ait birliklerin Soma'ya geldiği gün 14 ncü Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Paşa, 61 nci Tümen Komutanı Albay Kazım(Özalp) Bey'i Soma Cephesi Komutanlığı'na şu emirle atıyordu:

"1- 61 nci Tümen karargâhı Soma'ya muvasalat etmiştir. Bugün Bergama'ya hareket ve karargâhını orada tesis edecektir. Bergama Mıntıka kumandanı, bundan böyle tümen emrinde bulunacaktır.

2- Bergama Mıntıka kumandanlığı emrine giren Binbaşı Cemal Bey müfrezesi ikinci bir iş'ara değin 61 nci Tümen emrinde kalacaktır." (Çetinkaya, 1993, s.97)

Bergama'ya karşı yürütülen Yunan taarruzunda kasabayı savunan Albay Kazım Bey, Soma Cephesi komutanı olarak ilk görevini de ifa etmiştir.

Bergama'dan çekildikten sonra Soma'da 14 ncü Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Paşa ile bir araya gelen Kazım Bey, Soma'da bir cephe kurmaya karar verirler. Bergama'dan Soma'ya ilerleyebilecek düşman kuvvetlerine karşı ancak 70 kişilik bir birlik kurulur. Düşmanın Kınık'ı işgal etmesi ve buradan Soma istikametine ilerleyecek birliklerin durdurulması için Albay Kazım Bey tarafından Soma'da bulunan milli müfrezeler Cumalı sırtlarında mevzilendirilmiş ve düşmanla teması muhafaza etmişlerdir.

Kazım Bey Soma'da bulunduğu sırada 21 Haziran 1919 tarihinde Harbiye Nazırı Şevket Turgut'tan 14 ncü Kolordu Komutanlığı'na gelen bir emir, Menemen ve Dikili civarlarında Kuva-yı Milliye ile Yunanlılar arasında müsademe olması ve Aydın civarında Yunanlılar üzerine Kuva-yı Milliye tarafından baskınlar yapılması kamuoyu

üzerinde Aydın Vilâyeti halkının Yunan işgalini kabul etmeyerek silahla mukabele ettikleri ve Aydın Vilâyeti'nin Yunanlılar tarafından işgali ile muhtel olan asayiş ve sükûnun elde edilemeyeceğini ispat ettiğini bildirmekteydi. Devamla, Kuva-yı Milliye'nin harekâtı sırf Yunan askerine ve Yunanlılarla bilfiil silahla birlikte hareket eden asi unsura karşı olmalı ve fakat kesinlikle köylerde oturan sakin ve fiilen ve bedenen Yunanlılarla ilgisi olmayan Rum unsuruna karşı bir hasmane harekette bulunulmaması tembih ediliyordu(Özalp, 1988, s.29).

Bu sıralarda Soma Cephesi'nde emrinde Bandırma'dan teşkil ettiği 100 kişilik bir nizamiye müfrezesi bulunan 188 nci Alay Komutanı Miralay Akif Bey bulunuyordu. Emrinde nizamiye birliklerine ilave olarak Soma, Kırkağaç, Bergama kazalarından ve Balıkesir merkezinden Giresun(Savaştepe) ve Gelenbe nahiyeleri halkından oluşturulan milli kuvvetler bulunmaktaydı. Bu milli kuvvetlerin başında Zarbalı Hulusi Bey ve Kırkağaçlı Emin Efendi bulunmaktaydı. Kınık ile Soma arasındaki sırtlarda Bergama istikametindeki Yunan birliklerine karşı mevzilenmiş ve mevcudu 700 askerden ibaret bulunan bu birlikler, Bergama'da bulunan iki Yunan alayıyla teması sağlıyorlardı(Özalp, 198834). Soma'da düşmana karşı yeni bir cephe oluşturmaya çalışan Kazım Bey'e, kasabanın mülki amiri bulunan kaymakam çeşitli zorluklar çıkararak engel olmaya çalışmıştır. Bu durum karşısında Kazım Bey, Harbiye Nezareti'ne çektiği bir telgrafla, kaymakamın yerine daha uygun birinin tayin edilmesini istemiştir(ATASE Arşivi: Kls. 20, Dos. 59, Belge 59-1). Soma Cephesi'nin de oluşmasıyla, 61 nci Tümen Komutanı Albay Kazım Bey komutasında "*İzmir Şimal Cephesi*" oluşmuş oluyordu.

Soma Cephesi, Bergama Baskını öncesi Yunanlılara esir düşen Yüzbaşı Kemal Bey'in bir yolunu bulup hapisten kaçması ve 2 Ağustos 1919'da bölgeye gelmesiyle güçlenmiştir. Zira Kemal Bey almış olduğu ilave tedbirlerle Soma Cephesi'ni takviye etmiştir(Özdemir, 2001, s.193).

4.5.5. Salihli Cephesi

Salihli Cephesi, Alaşehir'de müdafaa tertibatının alınmasından sonra kurulmuştur. İzmir'in işgalinden sonra Alaşehir'e gelen eski Teşkilat-ı Mahsusa'cı Yüzbaşı Süleyman Sururi Bey, Albay Bekir Sami Bey tarafından Alaşehir irtibat subaylığına atanmıştı. Vatansever bir kişi olan Sururi Bey, ilk iş olarak 29 Mayıs 1919 tarihinde Ulu Cami'de kasabanın ileri gelenlerinin katıldığı bir toplantı yapmıştır. Bu toplantıda müdafaa için bir teşkilat kurulması yönünde tartışılmıştı. Toplantıya katılan ve o bölgenin en zenginlerinden olan Tevfik Bey, İstanbul Hükümeti'nin teşkilat konusundaki düşüncelerini Kaymakam Bezmi Nusret Bey'den sormuş, kendisinden müspet cevap almıştı. Bunun üzerine Alaşehir'de Kuva-yı Milliye kurulması için çalışmalar başlamıştır(Selek, 2004a, s.85). İlk birlik ertesi gün 30 Mayıs tarihinde askeri depodan alınan iki yüz kadar silahla kuruldu(Selek, 2004a, s.85).

30 Mayıs tarihinde kurulan bu birliği yedek subaylardan Sait Bey kumandasındaki ikinci bir birlik takip etmiş ve bu birlik Yunan ilerlemesine karşı Ahmetli'ye gönderilmiştir. Daha sonra kurulan ikinci birliğin başına Hüseyin Paşazade Mustafa Bey getirilmiştir. Mustafa Bey az önce belirttiğimiz Tevfik Bey'in akrabasıdır, ancak araları bu sırada açıldı(Bayar, 1967d, s.2545). Alaşehir'de toplanan gönüllüler, yedek subaylar komutasında Salihli'ye sevk ediliyordu(Tekeli ve İlkin, 1989, s.206). Yedek subaylardan Şakir Ünalın, Zühtü Akıncı ve Ali Dayı kumandasındaki 68 kişilik bir müfreze 7 Haziran'da Salihliye gitmek üzere Alaşehir'den yola çıkar, aynı gün Yunanlılar Ahmetli'den çekilmişlerdir. Salihli'ye gelen bu birlik Çakallar Köyü'ne yerleşir. Burada, Basmacıoğlu Hacı Mustafa, tuhafiyeci Ahmet Başak, Sazoğlu Mehmet ve Beşikçioğlu Hacı Mustafa'dan oluşan bir iase heyeti ile yedek subaylardan Kazım Musal kendilerine katılır. İki gün sonra Dereköyü'ne geçen bu birlik, burada Yüzbaşı Sururi Bey komutasında bulunan 68 nci Alayın bir taburu ve 59 ncu Topçu Alayının subaylarıyla birleşilir. Böylece Salihli Cephesi kurulmaya başlanır(Tekeli ve İlkin, 1989, s.210). Bölgede toplanmaya başlayan birlikler Yunanlıların dikkatini çekmiş, bunun üzerine 12 Haziran günü üstün kuvvetlerle taarruza geçen düşman birlikleri karşısında tutunamayan Kuva-yı Milliye Bozdağ'a çekilmek zorunda kalmıştır(Tekeli ve İlkin, 1989, s.211).

Salihli Cephesi'nin oluşturulmaya çalışıldığı sıralarda, 26 Haziran 1919 tarihinde Soma'da Kazım Özalp'le görüşen Çerkez Ethem Salihli'ye gelir. Burada Dramalılardan bazılarıyla birleşen Ethem Bey'e Balıkesir, Kirmastı, Bandırma ve Bursa'dan gelen gönüllü birlikler ile Parti Pehlivan katılır. Bu katılımlarla günden güne güçlenen Ethem Bey, milli kuvvetleri kumandası altına almak maksadıyla Alaşehirli Mustafa Bey'i ortadan kaldırmaya çalışır(Bayar, 1967d, s.2547). Salihli içerisinde Ethem Bey kuvvetleri ile Mustafa Bey kuvvetleri arasında saatlerce süren çatışmadan sonra Mustafa Bey, tutunamayacağını anlayarak bölgeyi terk etmiştir. Mustafa Bey'in ortadan kaldırılmasıyla daha da güçlenen Ethem Bey, Salihli, Alaşehir, Uşak bölgesini nüfuzu altına almıştı. Kuvvetlerinin sol kanadı Sart Harabeleri'ni, sağ kanadı ise Akhisar-Salihli yolu üzerinde Binbir Tepe'yi Yunanlılara karşı tutuyordu(Bayar, 1967d, s.2548).

4.5.6. Anzavur Ayaklanması

Milli Mücadele için yürütülen çabalar artıp, başarı olasılığı arttıkça İstanbul Hükümeti ve İtilaf Devletleri telaşlanmaya başlamışlardı. İngiliz ve Fransız birliklerinin elinde bulunan boğazların güvenliği, Bandırma'dan Ayvalık'a uzanan hattın milli kuvvetlerin elinde bulunması dolayısıyla daha bir önemli hale gelmişti. Mondros Ateşkes Antlaşması sonrasında dağıtılan 5 nci Ordu'ya ait silahlar toplanarak Gelibolu ve civarında bulunan depolara konulmuştu. Rusya'da devam eden iç savaşta İtilaf Devletleri yararına savaşan Vrangel ordusuna verilmek istenen bu silahların güvenliği hayati önem arz ediyordu. Diğer taraftan milli kuvvetlerin güçlenmesi karşısında Anadolu'da otoritesini kaybeden Padişah ve İstanbul Hükümeti de bu durumdan rahatsızdı(Apak, 1990a s.123).

Daha önce Kafkasya'dan göç ederek Biga'ya yerleşmiş bir Çerkez ailenin çocuğu olan Ahmet Anzavur, alaylı bir subay olarak orduda binbaşılığa kadar yükselmiş, iyi ata binen bir askerdi. 1911 yılında Çakırcalı Mehmet Efe taifesini yakalamak için Aydın Vilayeti'ne gitmiş ancak hiçbir başarı göstermeden geri gelmişti(Yetkin, 1997, s.168). Kütahya'da tabur komutanlığı yapmış, 1918 yılı Kasım

ayı başında Bursa-Çanakkale-Balıkesir Bölge Jandarma Komutan Yardımcılığı görevinde bulunmuş,(Özer, 1998, s.175) son olarak da İzmit Mutasarrıflığı görevinde bulunmuştu(Güven, 1965 s.86).

Aznavur'un, 21 Eylül 1919 tarihinde Balıkesir çevresinde ortaya çıktığı dikkate alındığında, onun bu bölgeye gelmesinin Ferit Paşa Hükümeti tarafından planlandığı düşünülebilir. Zira bu tarihlerde Balıkesir Hareket-i Milliyesi'nin Sivas Kongresi'ne katılması konusunda tartışıldığı II. Balıkesir Kongresi (16-22 Eylül 1919) toplantı halindedir. Biga, Manyas ve Bandırma'da mensubu olduğu Çerkezler arasında var olan nüfuzu nedeniyle Saray tarafından gizlice görevlendirilerek Biga'ya gönderilmişti(Apak, 1974, s.43).

Manyas bölgesinde faaliyete geçen Aznavur Ahmet Bey, etrafına Şah İsmail, Cambazlı Hakkı, Kadir, Aleksili Nuri, Sülüklülü Davut gibi bir takım eşkiyayı toplamıştı. Asıl maksadını gizlemek isteyen Aznavur Ahmet Bey, etrafına toplayacağı kuvvetlerle Yunanlılara karşı savaşmak için cepheye geçeceğini, bu nedenle kendisine geçişi için izin verilmesini 61 nci Tümen Komutanı Kazım Özalp'ten istemişti(Özalp, 1988, s.65). Bu aldatmacanın arkasında yatan asıl maksat Kuva-yı Milliye'yi dağıtmaktı. Taraftarlarını artırmak için yaptığı propagandalarda, kendisinin Halife tarafından gönderildiğini, Kuva-yı Milliyeci namıyla hareket eden İttihatçıların halktan zorla para toplayarak halifeye karşı savaştıklarından bahsediyordu. Bu maksatla, *"göğsümde iman, dilimde Kur'an, elimde ferman"* sözleriyle halkı ayaklandırmaya çalışıyordu.

2 Kasım 1919 tarihinde Susurluk'a gelen Ahmet Anzavur, olumsuz propagandalarına devam ediyordu. 5 Kasım'da nasihat için Susurluk'a gönderilen eski Edremit Kaymakamı Köprülülü Hamdi Bey'e, kendisini aldattıklarını, İslamlar arasına ikilik sokan gizli ellerin olduğunu, eğer isterlerse kendisine de cephede bir görev verebileceklerini söylemek suretiyle sinsi davranışlarına devam etti. 12 Kasım'da 300 kişilik maiyetiyle tekrar Susurluk'a gelen Ahmet Aznavur, Balıkesir'e giderek Kuva-yı Milliyecileri ortadan kaldıracığından bahsetmeye başlamıştı(Apak, 1974, s.45). 14 Kasım tarihinde Balıkesir'e gitmek üzere Demirkapı bölgesine hareket eden asilere karşı, 61 nci Tümen Komutanı Kazım Özalp harekete geçerek cephelerden tasarruf edilen kuvvetlerle Demirkapı istikametine hareket etmiştir. Bandırma'dan, Bursa'dan Yarbay Rahmi Bey komutasında gelen kuvvetler ve Balıkesir'den bizzat 61 nci Tümen Komutanı Kazım Özalp komutasında gelen

kuvvetlerin iştirak ettikleri iki saatlik bir çarpışmanın ardından dağılan Ahmet Anzavur kuvvetleri püskürtülmüştür. Tüm çabalara rağmen yakalanamayan Ahmet Anzavur Manyas'a sığınmıştır(Özalp, 1988, s.70).

Anzavur meselesinin halledilmiş olduğunu düşünen Albay Kazım Bey, birlikleri cephelere göndermiş, Anzavur'u takip etmek için 174 ncü Alay Komutanı Rahmi Bey'i tenkil komutanı olarak bölgede bırakmıştır(Özalp, 1988, s.67). Bölgeyi asilerden temizlemek ve Anzavur'un Çerkezler üzerindeki etkisini kırmak maksadıyla Çerkez Ethem ve Dramalı Rıza Bey, 150 kişilik bir süvari birliği ile Rahmi Bey'e yardım için bölgeye gönderilmişlerdir(İzmir'e Doğru, 27 Teşrinisâni 335/1919, No4). Böylece Ahmet Anzavur'un milli kuvvetleri arkadan vurmak için giriştiği birinci isyan bastırılmış oldu.

Kuzey Batı Anadolu'da rahatsızlıklar artarken bir taraftan da Milli Mücadele için kuvvet toplanmaya çalışılıyordu. İhtiyaç duyulan silah ve cephaneyi elde etmek için Gelibolu Yarımadası'nda Akbaş cephaneliğini basmayı planlayan Köprülülü Hamdi Bey, bir gece baskını ile amacına ulaşmıştı. Ele geçirdiği 8000 tüfek, 40 makineli tüfek ve olabildiğince cephaneyi önceden tedarik ettiği sandallarla bir gece içerisinde Anadolu sahiline geçirmişti. Balıkesir'e götürmeyi planladığı bu silahları Yenice kasabasında depo ettirmişti. Bundan başka Biga'da 500 kişilik bir birlik meydana getiren Hamdi Bey, bu birliğin ihtiyaçları için ise köylerin maddi güçlerini belirleyerek gerekli vergileri koyuyordu. Henüz büyük savaşın izleri tazeliğini koruyordu. Köylerin iktisadi durumu çok sarsılmış, her evden en az bir – iki kişi cephelerde can vermişti. Bu durumda belirlenen vergilerin ödenmesinin zorluğu köylüleri kara kara düşündürmekteydi. İşte böyle bir durumda mahir bir avcı gibi pusuda bekleyen Anzavur Ahmet derhal harekete geçerek önceden hazırlanmış planı uygulamaya geçti(Güven, 1965, s.72).

Bu sırada Biga'da Kara Ahmet adında bir Pomak'ın emri altında otuz kişilik bir milis gücü bulunmaktaydı. Kasabanın asayişinden de sorumlu olan Kara Ahmet, görevini kötüye kullanan ve köylüden zorla haraç toplayan adi bir zorbaya dönüşmüştü. Hamdi Bey ilk olarak bu kişiyi yakalayıp hapsetti. Bu davranışı önceleri halk arasında sevinç yaratmıştı. Ancak Kara Ahmet'in Pomak olması, bölgenin Pomak ahalisini gücendirmişti(Apak, 1974, s.47). Ayrıca Hamdi Bey'in koyduğu ödenmesi güç vergiler de halk üzerindeki olumlu havayı ortadan kaldırmıştı. Bölge halkı patlamaya hazır, yalnız bir kıvılcım gerekiyordu. İşte bu durumu fırsat

bilen Pomaklardan Gâvur İmam ve Çerkezlerden Şah İsmail adlarında iki asi, topladıkları 200 kadar silahlı, 1000 kadar da baltalı köylülerle ilçeye saldırdılar. Asilerin ilçeye girdiklerini gören Kani Bey, hapishanede bulunan Kara Ahmet ve adamlarını derhal öldürdü. Durumu fırsat bilerek 17 Şubat 1920 tarihinde Biga'ya gelen Ahmet Anzavur isyanın liderliğini üstlendi(Apak, 1974, s.48).

Asilerin Biga'ya girdikleri 16 Şubat günü Biga'dan hareket eden Hamdi Bey Akbaş deposundan kaçırdıkları silahların bulunduğu Yenice'ye gitmek üzere yola çıkmıştı. Yorgun halde Biga'nın Avanya Bucağı'nın Eminoba köyüne ulaşan Hamdi Bey'i bekçi ve kâhyanın tanınması üzerine köylüler silahlı bir baskınla Hamdi Bey'i yakaladılar. Biga'ya götürülmek üzere yola çıkarılan Hamdi Bey yolda şehit edilmiştir(Güven, 1965, s.73). Biga'dan sonra silahların saklandığı Yenice Köyünü ele geçirmek isteyen Ahmet Anzavur, 800'den fazla kuvvetiyle 21 Şubat 1920 tarihinde Dramalı Rıza kuvvetlerini püskürterek köye girdi(İğdemir, 1973, s.87). Ele geçmesini önlemek için Rıza Bey, depoyu havaya uçurmuştu(Esengin, 1998, s.56).

Asilerin bu başarıları karşısında derhal harekete geçen 61 nci Tümen Komutanı Kazım Bey, Akhisar Mıntıkası Kumandanı Yarbay Sabri Bey'i 1500 atlı ve piyade ile iki top ve dokuz makineli tüfekle Biga istikametine göndermişti(Özalp, 1988, s.109). O sırada Gönen'de bulunan Yarbay Rahmi Bey komutasında bulunan kuvvetlerle Bandırma'dan gönderilen kuvvetler de Sabri Bey'in emrine verilmişti. Emrindeki kuvvetlerle Biga üzerine yürüyen Sabri Bey, asiler karşısında tutunamayarak Gönen'e geri çekilmek zorunda kalmıştı. Bu geri çekiliş üzerine cesaretleri iyice artan asilerin sayıları da gittikçe artıyordu. Gönen'de bulunan birlikler firarlar sonucunda her geçen gün zayıflıyordu. Bu durumda Yarbay Rahmi Bey kumandasındaki birlikler dışındaki kuvvetler geri çağırılmış, Rahmi Bey kuvvetleri ise savunmada kalmışlardı. 4 Nisan 1920 tarihinde Gönen'e taarruz eden Anzavur Ahmet ve Gâvur İmam kuvvetleri kasabaya girerek Yarbay Rahmi'nin de aralarında bulunduğu birçok vatanseveri şehit etmişlerdi(Özalp, 1988, s.113).

Anzavur kuvvetleri, Gönen'i ele geçirdikten sonra Bandırma yönünde ilerlemeye başlamışlardı. Bandırma'da bulunan 14 ncü Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Paşa, 5 Nisan tarihinde karargâhıyla birlikte Bursa'ya çekilmişti. Geri kalan subay ve askerler de Balıkesir'e gönderilmişlerdi. Karşılarında kuvvet bulunmayan asiler ilerleyerek Kirmastı, Karacabey ve Bandırma'ya hâkim oldu(Apak, 1974, s.49).

İsyanın hayati bir durum arz etmesi dolayısıyla milli kuvvetler önemli bir karar vermek durumundaydılar. Bir taraftan cephelerde dış düşman Yunan Ordusu'na karşı savaşılıyordu, diğer taraftan iç düşman ve milli kuvvetleri arkadan vurabilecek Aznavur Ahmet ve asiler. Hayati bir karar vermesi gerektiğini bilen 61 nci Tümen Komutanı Kazım Bey, tüm sorumluluğu üstlenmiş, cephelerden önemli miktarda kuvvet tasarruf ederek Balıkesir'de toplamaya karar vermişti. Bu maksatla Salihli Cephesi'nden Ethem Bey komutasında iki bin kadar piyade ve süvari gelmiş(Esengin, 1998, s.58), Demirci Mehmet Efe, Aydın Cephesi'nden 600 süvari göndermiş, Akhisar, Soma, Ayvalık ve İvrindi cephelerinden katılan birlikler Balıkesir'de toplanmıştı. Asilerin Balıkesir ve Bursa üzerine yürüdüğüünün haber alınması üzerine Albay Kazım Bey komutasında Balıkesir'de toplanan birlikler asiler üzerine hareket etmişlerdi(Özalp, 1988, s.114).

61 nci Tümen Komutanı Albay Kazım Bey tarafından hazırlanan plana göre, mevcut kuvvetin bir kısmı, Gönen'den Balya-Balıkesir yönünde ilerleyen Gâvur İmam'a karşı Balya ile Gönen arasında müdafaa edici bir tertibat almaya ayrılacak, büyük kuvvet ile Anzavur'un bulunduğu Susurluk bölgesine taarruz edilecekti(Özalp, 1988, s.114). 15 Nisan günü başlayan çarpışmalar neticesinde Susurluk bölgesinde dağılan Aznavur kuvvetleri kaçmaya başlamışlardı. Anzavur'un kaçmasıyla dağılan Susurluk grubundan sonra Gâvur İmam üzerine taarruz edilmiş ve bu bölgede de asiler dağıtılmıştı. Asileri takibi neticesinde Bandırma, Gönen ve Biga kazaları ele geçirilmiş, bölge asilerden temizlenmiştir(Belen, 1973, s.231). Aznavur Ahmet İstanbul'dan gönderilen bir gemiyle kaçarak canını ancak kurtarmıştı. Aznavur Ahmet İsyanı'nın ikinci defa bastırılmasından sonra birlikler bölgelerine dönerken Gönen ve Biga'da da gerekli ıslahatlar yapılmış, bölge halkından önemli sayıda kuvvet oluşturularak cephelere sevk edilmiştir(Sofuoğlu, 1994, s.208).

4.6. Yunan Genel Taarruzu ve Balıkesir'in İşgali

Batı Anadolu'da bir taraftan Yunan Ordusu'na karşı direniş cepheleri oluşturulurken diğer taraftan Anadolu içerisinde milli kuvvetleri ortadan kaldırmak için Padişah, İstanbul Hükümeti ve İtilaf Devletleri'nin desteğiyle çıkarılan ayaklanmaların

bastırılmasına çalışılıyordu. Bu durumda milli kuvvetler güçlerini bölmek zorunda kalıyorlar, bu da Yunan Ordusu'na karşı cepheleri zayıflatıyordu. Yunanlıların durumdan faydalanması halinde karşılarına çıkarılabilecek kuvvetler çok zor durumda kalacaklardı.

Diğer taraftan Anadolu'da başlayan ve Mustafa Kemal liderliğinde örgütlenen Milli Mücadele gün geçtikçe büyümüş, Erzurum ve Sivas kongreleriyle örgütünü kuvvetlendirmişti. Sivas'ta oluşturulan Temsil Heyeti, alternatif bir hükümet gibi çalışıyor, milli davayı güçlendirmek, tüm dünyaya duyurmak ve düşmanı yurttan atmanın maddi temellerini oluşturmaya çalışıyordu. İstanbul Hükümeti ve Saray kendi varlıklarına yöneltmiş bir saldırı olarak gördükleri Anadolu harekâtını ortadan kaldırmak ve otoritelerini yeniden tesis etmek için, ayaklanmalar çıkarmak, Milli Mücadele önderleri hakkında idam fermanları ve katılanlar hakkında katli vacip fetvalar çıkarmak yollarının her birini kullanıyorlardı.

Devam eden İstanbul – Anadolu mücadelesi sonunda 12 Ocak 1920 tarihinde Osmanlı Mebusan Meclisi açılmış, Milli Mücadele'nin hedefini tayin eden Misak-ı Milli'yi kabul etmişti. Meclisin Misak-ı Milli'yi kabul etmesini çıkarlarına aykırı bulan İtilaf Devletleri, 16 Mart 1920 tarihinde başkent İstanbul'u işgal etmişlerdi. İşgalle birlikte Mebusan Meclisi basılmış, milletvekillerinin bir kısmı tutuklanarak Malta'ya gönderilmiş, diğer bir kısmı ise birçok sıkıntıyı göze alarak Ankara'ya ulaşmışlardı. Milleti temsil edecek yeni bir meclis ihtiyacı 23 Nisan 1920 tarihinde TBMM'nin açılmasıyla giderilmişti.

4.6.1. Haziran Taarruzu ve Nedenleri

Türkiye'de bunlar olurken 18 Nisan 1920 tarihinde İtalya'nın San Remo kentinde, İtilaf Devletleri Osmanlı Devleti'nin geleceğine karar vermek amacıyla toplanmışlar, taraflar kendi çıkarlarına en uygun barış şartlarını oluşturmaya çalışıyorlardı. 27 Nisan tarihine kadar devam eden görüşmeler sonucunda Sevr Antlaşması'nın(Bkz. EK-16) taslağı hazırlanarak 11 Mayıs 1920 tarihinde Osmanlı Devleti temsilcilerine sunulmuştu (Sarıhan, 1993c, s.78).

Osmanlı Heyeti başkanı Tevfik Paşa, şartlarının çok ağır olması dolayısıyla anlaşmanın imzalanamayacağını belirterek geri dönmüştü. 10 Ağustos'ta İstanbul Hükümeti tarafından imzalanacak, ancak onaylayacak bir parlamentonun bulunmaması nedeniyle yürürlüğe girmeyecek olan Sevr Antlaşması'nı TBMM kabul etmeyecektir. Şartlarının ağırlığından dolayı imzalanmayan Sevr Antlaşması, gerçekten bağımsız bir devletin kabul edemeyeceği hükümler taşıyordu: (Sofuoğlu, 1994, s.245)

Antlaşmaya göre Padişah İstanbul'da bırakılacak, Terkos Gölü ile Çatalca hattının doğusundaki yerler Türklerde kalacak, bunun dışında kalan Doğu Trakya ve Gelibolu Yunanlılara verilecek.

İzmir Sancağı Yunanlılara verilmekle beraber Padişah'ın Türk halkı üzerinde egemenliği kabul olunacak, İzmir Limanı'ndan Türkler de faydalanacak, kaledeki Türk bayrağı yerinde kalacak.

Bağımsız bir Ermenistan kurulacaktı. Amerika mandayı kabul etmeyince Londra Konferansı'nda Milletler Cemiyeti'nin mandası düşünülmüştü. İtalya ve Fransa Ermenistan için düşünülen maddi yardıma yanaşmamışlardı.

Boğazlar idaresi milletlerarası bir kurula veriliyordu.

Kapitülasyonlar devam ediyor, İtilaf Devletleri Türk maliyesinin idaresini de ellerine alıyorlardı.

Kürtler için muhtariyet kabul olunuyor, ancak ileride Milletler Cemiyeti uygun görür, Kürtler bağımsızlıklarını ilan ederlerse Osmanlı Devleti bu durumu peşinen kabul ediyordu.

Anlaşma metni kaleme alınırken gerçeklerden çok duygular dikkate alınmış, ağır şartlar içeren bu metnin Türklere zorla nasıl kabul ettirileceği gereğince düşünülmemişti. Fransa ve İtalya Osmanlı Devleti'nin Anadolu topraklarının parçalanması konusunda İngilizler kadar istekli değillerdi. Zira Fransız yatırımcılarının özellikle Batı Anadolu'da önemli yatırımları vardı ve burada bulunan yatırımcılar bu konuda Fransa'yı sıkıştırıyorlardı(Bige, 1994, s.30-33). Anlaşmanın şartlarının Yunanistan aleyhine değiştirilerek biraz hafifletilmesi durumunda Yunanistan'ı kaybetme olasılığı bulunuyordu. Zira Yunanistan'da iktidarda bulunan Venizelos, Batı Anadolu'da genişleme vaadiyle iktidarını koruyabiliyordu. Yapılacak bir tadilat Venizelos iktidarını yıkıp yerine Fransa'ya daha soğuk bakan Kralı güçlendirebilirdi. Diğer taraftan Ren bölgesi konusunda İngiltere'nin desteğine ihtiyaç duyan

Fransa'nın, bunun için İngiltere'nin Ortadoğu'daki müttefiklerinin durumlarını desteklemesi gerekiyordu (Pallis, 1997, s.50-51). İngiltere'ye gelince, İtilaf bloğu içinde en güçlü devlet olan İngiltere, savaştan sonra ülkesinde artan tepkiler nedeniyle ordusunun büyük kısmını terhis etmiş, anlaşmazlığa konu olan birçok bölgede çok az kuvvet bulundurmamak durumunda kalmıştı. Daha 1919 sonunda General Milne, Osmanlı topraklarındaki İngiliz birliklerinin, İstanbul yöresinde 4.469, İzmit'ten Afyonkarahisar'a uzanan demiryolu hattında 2.272 ve Çanakkale Boğazı'nda 657 kişi olmak üzere toplam 7.398 askerden ibaret bulunduğunu bildirmişti(Smith, 1978, s.101). Bu durumda İtilaf Devletleri arasında kararlaştırılmış bulunan Barış Antlaşması'nın Türklere zorla kabul ettirilmesi için tek yol kalıyordu, genel bir Yunan taarruzu(Bkz. EK-12). 1920 başlarında Yunanistan'ın Türklerin Anadolu'da üç piyade tümenine karşın altı tümenlik büyük bir kuvveti bulunuyordu(Türk İstiklal Harbi, 1999c, s.244).

1920 yılı Mayıs ve Haziran ayları boyunca milli kuvvetlerin Çanakkale ve İstanbul Boğazı'nın Anadolu yakasında elde ettiği başarılar İngilizleri kaygılandırmaya başlamıştı. 14-15 Haziran gecesi milli kuvvetler İzmit bölgesinde ilk defa bir İngiliz birliğine saldırmış, onları zor durumda bırakmıştı. Bunun üzerine Lloyd George, Venizelos'a Yunanistan'ın, Anadolu'da Türklere anlaşmayı zorla kabul ettirip ettiremeyeceğini sormuş ve kendisinden olumlu cevap almıştı(Smith, 1978, s.103). 22 Haziran 1920 tarihinde başlayan Yunan genel taarruzunun arkasında yatan gerçek neden böylece ortaya çıkmış bulunmaktadır: Sevr Antlaşması'nı Türklere zorla imza ettirmek.

İtilaf Devletleri'nden ileri harekât için izin alan Yunan Ordusu'nun 15 Mayıs 1920 tarihinden itibaren cephelerde keşif faaliyetleri ve hazırlıkları artmış, bu durum milli kuvvetler tarafından da fark edilmişti. Ne var ki milli kuvvetlerin önemli bir bölümü hala ayaklanmaları bastırmakla uğraşıyordu. Buna rağmen gerekli savunma tedbirlerinin alınmasından da geri durulmuyordu(Özalp, 1988, s.133). Albay Kazım Bey'in belirttiğine göre Kuva-yı Milliye, Sevr Antlaşması'na karşı tepkisini gerçekleştirecek genel bir taarruzla ortaya koyacaktır. Bu maksatla Ankara'dan Müdafaa-i Milliye Vekili olan Fevzi Paşa Akhisar'a gelmişti. Fevzi Paşa Kazım Bey ile birlikte yapılması planlanan taarruzun ayrıntılarını kararlaştırırlar. Ancak Türk taarruzu yapılmadan Yunan Ordusu'nun taarruz hazırlığı haber alınır(Özalp, 1988, s.129).

1 nci Kolordu ve İzmir Kolordusu'nun iştirakleriyle yürütülecek olan Yunan genel taarruzunun planı şu şekildeydi(Bkz. EK-14):

1 nci Kolordu, üç tümenle Türklerin İzmir doğu ve güney cephelerine taarruz ederek bu kuvvetleri imha ve Köşk doğusu-Salihli hattını ele geçirecekti. Asıl taarruz grubunu oluşturacak İzmir Kolordusu ise Akhisar, Soma genel istikametinde taarruzla İzmir Kuzey cephesindeki Türk kuvvetlerini yok ederek Balıkesir üzerinden Bandırma'ya ulaşacaktı(Türk İstiklal Harbi, 1999c, s.249). Plana göre İzmir doğusunda hedef Alaşehir iken kuzeyde Balıkesir, Bandırma ve hatta Bursa'yı içeriyordu.

Türk tarafında ise Yunan taarruzuna karşı oluşturulmuş bir harekât planı bulunmuyordu. Bunun temel nedeni Batı Anadolu'da bulunan milli kuvvetlere tek merkezden komuta edilememesiydi. 19 Mart 1920 tarihinde Batı Anadolu üç askeri bölgeye ayrılmış, Menderesler Grubu adını taşıyan mıntika İzmir Güney Cephesi, Alaşehir'deki milli kuvvetler yerini 23 ncü Tümen'e devrederek İzmir Doğu Cephesi adını ve 61 nci Tümen'in işgal ettiği bölge de İzmir Kuzey Cephesi adlarını almıştı(Türk İstiklal Harbi, 1999c, s.250).

22 Haziran 1920'de Yunan taarruzu başladığı sırada milli kuvvetlerin durumu şöyleydi:

Soma mıntikasında; 188 nci Alay ve iki Miil Tabur olmak üzere toplam beş tabur piyade, bu taburların birisinde 1, diğerinde 2 makineli tüfek vardı. Ayrıca biri sahra diğeri obüs olmak üzere iki batarya ve 100 mevcutlu bir süvari bölüğü vardı. Yeter sayıda silah ve cephaneye bulunmadığından bu kuvvetlerin ancak iki taburundan yararlanılabiliyordu. Bu kuvvetlerden başka Soma ve Kırkağaç arasında yaklaşık 500 mevcutlu yedek bir milli süvari alayı bulunuyordu. Bu alay Yüzbaşı Kemal Bey (Balıkesir) komutasındaydı.

Akhisar mıntikasında; Nişancı Alayı ve iki milli tabur toplam olarak beş tabur piyade ve 14 ncü Süvari Alayı bir akıncı müfrezesi ve bir Bursa müfrezesi vardı. Bu mıntika Binbaşı Derviş Bey kumandasında bulunuyordu.

Ayvalık mıntikasında; üç piyade taburundan kurulu 189 ncu Alay, her taburda iki makineli tüfek, 3 taburlu bir milli alay, kırk atlıdan oluşan bir milli süvari takımı, bir Boşnak müfrezesi ve 7,5cm.lik seri ateşli bir sahra topu bulunuyordu. Bu birlikler Kaymakam Seyfullah Bey kumandasında bulunuyordu.

İvrindi mıntıkasında; bir nizamiye taburu ile İvrindi ve Karaca milli taburlarından kurulu üç taburlu bir piyade alayı, iki makineli tüfek, 60 atlıdan oluşan bir süvari kuvveti, 50 neferlik bir akıncı müfrezesi, 100 kişilik bir topçu bölüğü vardı. Bunun yanı sıra bir telefon müfrezesiyle 10,5cm.lik bir cebel obüs topu da bulunan mıntıkaya Yüzbaşı Halit Bey kumanda ediyordu.

61 nci Tümen karargâhı Balıkesir'de bulunuyordu. Tümen komutanı Albay Kazım Bey (Özalp) idi. Burada ayrıca 190 ncı Alay'dan iki nizamiye taburu, bir batarya toptan oluşan yedek kuvvet bulunuyordu.

Bunlardan başka Bandırma'da Binbaşı Cemal Bey kumandasında bir piyade taburu mevcuttu. Biga'da ise yeni kurulmaya çalışılan ufak bazı kuvvetler mevcuttu(Özalp, 1988, s.135).

Yunanlılar üstün kuvvetleriyle harekete geçtikleri 22 Haziran günü Akhisar'ı işgal ettiler. Yunan kuvvetleri harekâtlarına devamla 23 Haziran'da Salihli'yi, 24 Haziran günü ise Soma ve Kırkağaç'ı işgal ettiler. Buna karşılık milli kuvvetler fazla direnemediler(Özalp, 1988, s.138). Son bir çare olarak Albay Kazım Bey, İvrindi ve Ayvalık mıntıklarındaki kuvvetlere karşılarındaki düşman kuvvetlerine taarruz emri verir. Aynı zamanda Bursa ve havalisinde ne kadar kuvvet varsa derhal Soma Cephesi'ne gitmelerini emreder(Özalp, 1988, s.137). Kazım Bey de muharebeyi yakından idare etmek maksadıyla Soma'ya hareket eder. Ancak burada durumun vehameti karşısında yapacak bir şeyin kalmadığını görür. Bu sırada kendisi de düşman süvarileriyle karşı karşıya gelerek büyük bir tehlike atlatır(Özalp, 1988, s.138).

4.6.2. Savaştepe (Giresun) Muharebesi

Bu gelişmeler sonucunda61 nci Tümen Komutanı Albay Kazım Bey, çekilen birliklerle Savaştepe(Giresun)'de bir savunma tertibatı kurmayı düşünür. Nitekim verilen emir neticesinde Bursa'dan üç tabur kuvvetinde bir alay, Balıkesir ve Biga bölgelerinden de bir takım milli kuvvetler Savaştepe istasyonuna gelmeye başlamışlardı. Eldeki kuvvetlerle Savaştepe güneyinde alınan savunma tertibatının düşmanı durdurmaya yetmeyeceği kesindi ancak memleketi adım adım savunmak

milli bir görev kabul ediliyordu. 29 Haziran sabahı başlayan düşman taarruzuna fazla dayanamayan birlikler geri çekilmeye başlamış, düşmanın amansız takibi neticesinde geri çekilme düzensiz bir hal almıştı(Özalp, 1988, s.141).

Bu arada Yunan Ordusu'nun Batı Anadolu'da bu şekilde ilerlemesine karşı bazı önlemler alma yoluna gitmişti. Bu maksatla 24/25 Haziran tarihinde, bu güne kadar başarısız olan, Batı Cephesi Kumandanlığı oluşturuldu. Bu teşkilatlanmaya göre Ali Fuat Paşa cephe komutanlığına getirilerek tek elden komuta sağlanıyordu. Batı Cephesi Komutanlığı'na 12 nci ve 20 nci kolordularla, İzmir Kuzey Cephesi'ni oluşturan 61 nci ve 56 ncı tümenler ile bazı milis kuvvetler bağlandı. Bu teşkilatlanma doğrultusunda bazı atamalar da yapıldı; İzmir Kuzey Cephesi Komutanlığı'na Kolordu Komutanı yetkisiyle Kazım Bey (Özalp), 20 nci Kolordu Komutanlığı'na 56 ncı Tümen Komutanı Albay Bekir Sami Bey getirildi(Sofuoğlu, 1994, s.254).

Yunan birlikleri Balıkesir yönünde ilerlerken Ankara'yı sıkıştırmak için İngilizlere ait üç harp gemisi, üç torpido, üç motorlu duba ile Fransızlara ait bir römorkör ve tayyareden oluşan bir filo Mudanya sahiline gelmişti. Karaya çıkarılan 100 kadar askerle halk meydanda toplanmış, Kuva-yı Milliyecileri cezalandıracaklarına dair beyannameler okumuşlardı(Çarıklı, 1967, s.114).

İngilizler Mudanya'ya asker çıkarırken Savaştepe mevzilerinde süren muharebe devam ediyordu. Üstün Yunan kuvvetleri karşısında tutunamayacağını anlayan Kazım Bey, süvari müfrezelerinin Konakpınar'a, piyadelerin de Soğucak istasyonuna çekilmeleri emrini verdi. Ancak geri çekilme düzenli ve disiplinli yapılamadığından sevk ve idaresi elden çıktı. Bunun sonucu olarak Balıkesir istikameti Yunan kuvvetlerine açılmış oldu. Bu sırada büyük bir Yunan birliği Sındırgı üzerinden Balıkesir'e yürümeye başlamıştı bile. Bu durum Balıkesir'de büyük bir heyecan ve telaşın uyanmasına neden oldu(Özalp, 1988, s.141).

4.6.3. Balıkesir'in İşgali

Konakpınar-Soğucak bölgesinde tutunamayacağını anlayan Kazım Bey, Balıkesir'in güney sırtlarında savunma tertibatı almak maksadıyla bölgeye hareket etti. Ancak 30 Haziran sabahı Balıkesir'e ulaştığında, burada savunma tertibatı almak

için elde yeterli kuvvetin bulunmadığını görür. Bu sırada otomobile gelen Derviş Bey'den büyük bir Yunan süvari kuvvetinin Bigadiç üzerinden Balıkesir'e yaklaşmakta olduğunu ve Ayvalık-İvrindi mıntıkasında da üstün Yunan kuvvetlerinin taarruza geçerek Türk birliklerini geri çekilmeye mecbur bıraktıklarını öğrenir(Özalp, 1988, s.141). Artık Balıkesir'in boşaltılmasından başka çare kalmadığını anlayan Kazım Bey, depolarda bulunan silah, cephane, malzeme, eşya ve evrakın trenlerle Susurluk'a naklettirilmesini emreder. Ayvalık, İvrindi, Savaştepe ve Balıkesir'den gelen birliklerle, Bandırma, Gönen ve Biga'da bulunan birliklerin katılmasıyla Susurluk'ta savunma tertibatı almayı düşünen Kazım Bey, Susurluk'ta kimsenin kalmamış olduğunu anlayarak tüm birlikleri Uluabat Köprüsü doğusunda toplamaya karar verir. Uluabat Köprüsü civarına gelindiğinde etrafın Balıkesir'den gelen muhacirler ve dağılan Kuva-yı Milliye efradıyla dolu olduğu görülür. Civarda dolaşan Çerkez Davut çetesine karşı da tedbir alınarak ertesi gün toplanan halk kabileler halinde Bursa'ya gönderilir. Bu sırada İngilizlerin Mudanya'ya asker çıkardığının haber alınması üzerine Uluabat Köprüsü bölgesinde alınması düşünülen savunma tertibatı daha doğuya kaydırılır(Özalp, 1988, s.142-143). Balıkesir'in işgali sonrasında Bursa'ya gelen Kazım Bey, Ankara'dan aldığı emir doğrultusunda kendisine bağlı birlikleri Albay Bekir Sami Bey'in emrine bırakarak Eskişehir'e hareket eder(Özalp, 1988, s.144). Böylece İzmir'in işgalinden sonra kurulmuş olan İzmir Kuzey Cephesi tamamen çökmüş olur. Artık yapılması gereken şey yeniden toparlanmak, daha büyük kuvvetler toplamak ve her şeyden önce başarıya inanmaktır.

4.6.4. Kazım Özalp'in Balıkesir'in İşgali Sonrasında Yaptıkları

Ankara'dan aldığı emir neticesinde Eskişehir'e gelen Kazım Bey (Özalp), 25 Temmuz 1920 tarihinde Bilecik'te kurulmakta olan Ertuğrul Grubu Komutanlığı'na atandı(Özalp, 1988). Bu görevi sırasında Gediz Taarruzu'na katıldı. Gediz Yunanlıların çekilmesi üzerine geri alındıysa da Yunanlılar tarafından 31 Ekim 1920 tarihinde tekrar işgal edildi. Bunun üzerine 26 Kasım 1920 tarihinde Ertuğrul Grubu kaldırıldı(Görgülü, 1993). Ertuğrul Grubu'nun kaldırılması üzerine Meclis'te birkaç ay

çalışan Kazım Bey, 6 Nisan 1921'de, daha çok Kuva-yı Milliye'den düzenli kuvvetlere dönüştürülen kuvvetlerden Kocaeli Grubu Komutanlığı'na tayin edildi. Bu görevde iken İzmit ve Adapazarı geri alındı(Özalp, 1988). 1921 Ağustos ayında Mürettep Kolordu Komutanlığı'na atanan Kazım Bey, bu görevde iken Sakarya Savaşı'na katılmış ve önemli yararlılıklar göstermiştir. Bu savaşta göstermiş olduğu büyük başarılar nedeniyle 12 Eylül 1921'de generalliğe terfi etmiştir. Sakarya'dan geri çekilen düşmanı takipte bir süre kolordu kumandanı olarak çalıştıktan sonra, 1922 yılı Ocak ayında Büyük Millet Meclisi tarafından Milli Müdafaa Vekilliği'ne seçilmiştir.

Ordunun Büyük Taarruz'a hazırlanmasında Milli Müdafaa Vekili olarak çalışmış ve Büyük Zafer'den sonra, 25 Eylül 1922'de korgeneralliğe terfi etmiştir. Kazım Paşa, 25 Kasım 1924'de Büyük Millet Meclisi tarafından Meclis Başkanlığı'na seçilmiştir. 30 Ağustos 1926'da orgeneralliğe terfi etmiştir. Atatürk'ün sıra ile yaptığı bütün devrimler süresince Kazım Paşa 10 yıl 3 ay Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı yapmış, ve bu arada "Özalp" soyadını Atatürk'ün arzusu ile almıştır.

Kazım Özalp 1 Mart 1935 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi başkanlığından ayrılmış ve aynı gün Milli Müdafaa Vekilliği'ne seçilmiştir. Bu görevde 4 yıl kaldıktan sonra 17 Ocak 1939'da vekillikten istifa etmiştir. 4 yıl sonra 1 Haziran 1943'te CHP Meclis Grubu Başkan Vekilliği'ne seçilmiş ve 4 yıl kadar bu görevde kalmıştır. 1920-50 yılları arasında Balıkesir milletvekilliği yapmış olan Kazım Özalp, 1950'de Van'dan milletvekilliğine seçilmiş ve 4 yıl sonra yeni seçime girmeyerek 1954 yılında 72 yaşında iken politik hayattan çekilmiştir..

Yaklaşık olarak 20 yıl cephelerde muharebe meydanlarında en küçük askeri rütbeden başlayarak en büyük askeri rütbeye ulaşana kadar başarı ile çarpışmış olan Kazım Özalp, 34 yıl kesintisiz olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde milletvekilliği yapmış ve bu 34 yılın 17 yılı, Meclis Reisiği ve Milli Müdafaa Vekilliği görevleri ile geçmiştir.

Ömrünün son 14 yılını İstanbul'da Suadiye'deki evinde sessizlik ve büyük bir alçakgönüllülük içerisinde geçirmiştir. Bu arada Balkan Harbi ve I. Dünya Savaşı'na ait harp notlarını düzenlemiş, Milli Mücadele'ye ait daha evvelden yazmış olduğu hatıratını yeniden gözden geçirmiş ve Atatürk ile beraber geçirdiği yıllardaki bazı olaylara ait hatıralarını yazmıştır.

Hayatının son günlerine kadar, eski askerlik ve politika arkadaşlarından hayatta kalanlarla daima irtibatı muhafaza etmiştir. Her hafta belirli bir günde arkadaşları kendisini ziyarete gelir ve son politik durumu tartışırlardı.

Dostlarının ziyaretleri dışında, evin bahçesinin düzenlenmesini kontrol etmek, torunlarının ders çalışmalarında onlara yardımcı olmak, günlük gazeteleri, tarih kitaplarını ve bazı ansiklopedileri okumak, Kazım Özalp'in 1954 yılından sonraki meşguliyetleri idi.

1967 yılı Haziran ayında geçirdiği enfarktüs krizini atlattı, fakat 1968 yılı Şubat ayında ikinci bir kalp krizi daha geçirmiştir. Tekrar iyileştiği bir zamanda, 1968 yılı Haziran ayının 6 ncı Perşembe günü sabah saat 4'te geçirdiği üçüncü bir enfarktüs krizi sonucunda hayata veda etmiştir.

4.6.5. Mustafa Kemal Paşa ve Kazım Özalp

1919 yılı Haziran ayından 1920 yılı Haziran ayı sonuna kadar olan süre içerisinde, Balıkesir bölgesinde 61 nci Tümen Komutanlığı'nı yapmakta olan Albay Kazım Özalp ile Mustafa Kemal'in tanışıklığı, Manastır Askeri İdadisi'ne kadar uzanmaktadır. Zira Mustafa Kemal ile Kazım Bey Manastır Askeri İdadisi'nde bir sene birlikte okumuşlar, Mustafa Kemal 1898'de, Kazım Bey de 1899 yılında İdadi'den mezun olmuştur(KKK Arşivi. Mustafa Kemal Dosyası, Kazım Özalp Dosyası). Mustafa Kemal'den bir sene sonra İstanbul'da Harp Okulu'na başlayan Kazım Bey, yine Erkân-ı Harbiye Mektebi'nde de Mustafa Kemal'le birlikte okumuştur.

Erkân-ı Harbiye Mektebi'nden 1905 yılında mezun olduktan sonra Mustafa Kemal Şam'a giderken, Kazım Bey Selanik'te 3 ncü Ordu'da görevlendirilmişti. 1907 senesi sonlarında Mustafa Kemal'in de 3 ncü Ordu'ya tayin olmasıyla yolları bir kere daha kesişmiştir. Aynı tarihlerde ikisi de İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne katılmışlardır. 1909 senesinde baş gösteren 31 Mart İsyanı'nın bastırılması için hazırlanan Hareket Ordusu'nda her ikisi birden görev almışlardı. Yine 1913 tarihinde Edirne'nin geri alınması için oluşturulan kuvvetlerin sol cenahında Mustafa Kemal ile Kazım Bey birlikte görev almışlardır(KKK Arşivi. Mustafa Kemal Dosyası, Kazım Özalp Dosyası).

Aynı zamanda orduda göreve başlayan bu iki subayın ilişkileri yaptıkları görevler ve ilerleyen yıllar boyunca devam etmiştir. İzmir'in işgal edildiği 15 Mayıs 1919 tarihinde Albay Kazım Bey izinli olarak bu şehirde bulunurken, Mustafa Kemal ise bu tarihten bir gün sonra İstanbul'dan Samsun'a hareket ediyordu. Albay Kazım Bey, buraya kadar anlattığımız üzere Batı Anadolu'da Yunan işgaline karşı Kuva-yı Milliye adı altında direniş örgütlerinin teşekkülüne çalışırken Mustafa Kemal de Doğu'da Amasya'dan başlayarak sırasıyla Erzurum ve Sivas'ta ulusal bir mücadele başlatıyordu.

Başlangıçta Mustafa Kemal'in doğuda başlattığı hareket ile Balıkesir'deki Kuva-yı Milliye arasında herhangi bir bağlantı bulunmuyordu(Çarıklı, 1967, s.179; Tansel, 1991b, s.60-61). Zira İstanbul Hükümeti, Kuva-yı Milliye'nin bir İttihatçı tahriki olduğunu söyleyerek, halkın güven ve gayretini kırmaya çalışıyor ve Kuva-yı Milliye'ye çapulcular gözüyle bakıyordu. Başta 61 nci Tümen Komutanı Albay Kazım Bey olmak üzere, Balıkesir'de harekete geçenler, hiçbir politikanın tesiri altında kalmayarak vatan vazifesini yapmaya çalışıyorlardı. Bu sebepten, Anadolu'nun başka bir tarafındaki teşekküllerle başlangıçta irtibat kurmaya çalışmamışlardı(Özalp, 1988, s.41).

Bir ara Damat Ferit Hükümeti Doğu'da Mustafa Kemal liderliğinde başlayan hareket ile Batı Anadolu'da Kuva-yı Milliye namıyla Yunan işgaline karşı oluşan teşekküllerin birleşmelerini önlemeyi düşünmüştü. Bu maksatla Sivas Kongresi'ni toplayanlarla aralarında hiçbir ortak paydanın olmadığını ve kendilerini desteklemediklerini ilan etmeleri halinde Kuva-yı Milliye'ye yardım edileceği sözünü vermişlerdi. Ancak Albay Kazım Bey'in de içerisinde bulunduğu Batı Anadolu Kuva-yı Milliye liderleri, "*Memleketi düşmandan kurtarmak için çalışanlar ile aramızda ihtilâf olamaz*" cevabını vermeleri üzerine bu tetip boşa çıkarılmıştı(Özalp, 1988, s.41).

Merkezi Bandırma'da bulunan 61 nci Tümen'in Komutanı Albay Kazım Bey ile Sivas'ta bulunan Temsil Heyeti Başkanı Mustafa Kemal arasındaki ilk haberleşme 13 Eylül 1919 tarihinde Mustafa Kemal'in Temsil Heyeti Başkanı olarak, yakında yapılacak Meclis seçimleri için yapılması gerekenleri açıklamak için göndermiş olduğu telgraftır(Nutuk, s.114-115). 14 Ekim 1919 tarihinde Temsil Heyeti Başkanı Mustafa Kemal Paşa'dan 61 nci Tümen Komutanı Albay Kazım Bey'e gönderilen telgrafta, Sivas Kongresi'nde Anadolu'daki düm Müdafaa-i Hukuk teşekküllerinin Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti çatısı altında birleştirildiği

hatırlatılıyordu. Devamla Balıkesir Redd-i İlhak Cemiyeti Reisi Hacim Muhittin Bey'in ayın 20'sinde büyük kongreye temsilciler seçilmesini talep eden bir bildiri yayınladığından şikâyet ediliyordu(Nutuk, s.186). Ancak bu durumun bir yanlış anlamadan meydana geldiği açıktır. Zira Hacim Muhittin Bey, II. Balıkesir Kongresi'nden sonra alınan ve Sivas'ta toplanması düşünülen Büyük Anadolu Kongresi'ne temsilciler seçilmesi işinin her kazanın kendisi tarafından belirlenmesi kararını iletmek amacıyla kazalara bir telgraf göndermişti. Ancak Bursa'da bulunan Osman Nuri Bey bunu Mustafa Kemal'e yanlış aktarmıştı. Bu durumun Albay Kazım Bey tarafından Mustafa Kemal'e bildirilmesiyle sorun aşılıyordu(Özalp, 1988, s.62).

Diğer tafattan 1919 yılı Kasım ayı içerisinde Mustafa Kemal ile Kazım Bey arasında yazışmalar devam ediyor, Meclis'in nerede toplanacağı, yeni hükümet kurma girişimlerine karşı ne tür tedbirlerin alınacağı gibi konular tartışılıyordu(Özalp, 1988 s.63). Ayrıca 26/27 Ocak 1920 gecesinde Köprülülü Hamdi Bey ve arkadaşları tarafından gerçekleştirilen Akbaş Baskını Kazım Bey tarafından Mustafa Kemal'e bildirilmiş, Mustafa Kemal tarafından da tebrik edildiği gibi bir tamimle olayı tüm ülkeye duyurmuştu(Özalp, 1988, s.92).

İstanbul'da Meclis-i Mebusan'ın açılması, Misak-ı Milli kararlarını kabul etmesi karşısında harekete geçen İtilaf Devletleri 16 Mart 1920 tarihinde İstanbul'u resmen işgal ediyorlardı. Bu durum karşısında Mustafa Kemal, işgalle ilgili aldığı ilk haberleri tüm kumandanlara bildiriyordu(Nutuk, s.295). İstanbul'un işgalinden sonra alınacak karar konusu netleşirken, Meclis'in Ankara'da toplanacağı yönünde bir görüş ortaya çıkıyordu. Ankara'daki durumu öğrenmek ve Balıkesir'in düşüncelerini anlatmak amacıyla Basri Bey, Albay Kazım Bey tarafından Ankara'ya gönderilmiş, kendisine de Mustafa Kemal Paşa'ya gizlice söylemesi şartıyla adeta bir sır niteliği taşıyan şu ifadeler fısıldanmıştı; *"Benim samimi fikrim, bu memleketi kurtarmak için artık mümkün olduğu kadar süratle cumhuriyet idaresine kavuşturacak yola girmektir."*(Özalp, 1988, s.106-107).

İstanbul'un işgalinden sonra İstanbul Hükümeti ve İngiltere'nin desteğiyle yeniden Batı Anadolu'da isyan çıkaran Anzavur'a karşı 61 nci Tümen Komutanı Albay Kazım Bey tarafından yürütülen bastırma harekâtı için Ankara'dan Temsil Heyeti adına Mustafa Kemal gerekli yetkiyi veriyordu(Özalp, 1988, s.114).

Bundan sonra 21 Nisan 1920 tarihinde Mustafa Kemal, 23 Nisan 1920 tarihinde Ankara'da Büyük Millet Meclisi'nin açılacağını tüm ülkeyle birlikte 61 nci Tümen Komutanı'na da müjdeliyordu(Nutuk, s.306-307).

İtilaf Devletleri'nin San Remo'da Osmanlı Devleti hakkında vermiş oldukları kararın açıklanması ve duruma TBMM'nin karşı çıkması üzerine Yunan Ordusu 1920 yılı Haziran ayı sonlarında ileri harekâta başlamıştı. Yunan kuvvetleri karşısında zayıf kalan Kuva-yı Milliye geri çekilmek durumunda kalmış, kısa sürede tüm cephe çökmüştü. Albay Kazım Bey içinde bulunulan durumu ayrıntılı bir şekilde ancak Susurluk'tan bir telgrafla Mustafa Kemal'e bildirebilmişti(Özalp, 1988, s.142). Bundan sonra yapılacaklar konuşulmak üzere Albay Kazım Bey Eskişehir'e gelir. Artık ülkenin kurtarılması için yeni kararlar ve yeni bir teşkilatlanmaya ihtiyaç vardır. Şimdi bunlar yapılacaktır.

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar

Adına Milli Mücadele dediğimiz, 30 Ekim 1918 Mondros Ateşkes Antlaşması'yla başlayıp 24 Temmuz 1923 Lozan Barış Antlaşması'yla biten süreç sonucunda yok olmak üzere olan bir millet ve bir ülke yeniden var olduğunu tüm dünyaya kanıtlamıştır. Dört yıl süren bu mücadeleyi iki bölüme ayırmak mümkündür. İki 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması'yla başlayıp, I. İnönü Savaşı'na kadar devam eden bölümdür. İki yıldan fazla devam eden bu süreçte Türk halkı önce Ateşkes Antlaşması'nın vermiş olduğu ürkekliği ve şaşkınlığı üzerinden atmıştır. Büyük savaşın felaketle sonuçlandığı ve artık her şeyin bittiğinin düşünüldüğü bir sırada, ardı ardına yaşanan gelişmeler, halka kurtuluş yolunda ışık olmuştur.

Türk Milleti'ni yeniden mücadeleye sürükleyen olayların hiç şüphesiz yok ki en önemlisi 15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesi idi. Genel olarak İngiltere, Fransa ve İtalya ordularının ilelebet ülke topraklarını işgalleri altında tutmayacakları, günün birinde ülkelerine dönecekleri ve bu ülkelere karşı da konulamayacağından direniş fikrine pek önem verilmiyordu.

Ancak ne zaman ki Yunan ordusu İzmir'e çıktı, artık durum geri dönülmez bir şekilde değişmişti. Zira Yunanlıların Türklere nasıl zulmettiği, girdiği toprağı nasıl ilhak ederek kendisine yurt edindiği, daha henüz acıları yaşanan Balkan Savaşları'ndan akıllardaydı. Böyle bir durumda, elde avuçta ne var ne yok yollara düşüp Anadolu'nun içlerine göç edilebilir veya silahları yeniden ele alarak tam bir var olma savaşı verilebilirdi. İşte Türk Milleti, ikinci yolu seçti.

Türk Milleti'nde uyanan direniş fikrinin, ancak dönemin İttihatçı subayları ve mülki amirleri tarafından yönetilebilirse, başarı şansı olabilirdi. Bu doğrultuda önceleri İzmir'den kaçabilen subayların başlattığı bu eylem, İstanbul'da Mondros Ateşkes Antlaşması sonucunda birlikleri lağvedilip işsiz kalmış subaylara adeta vatan için bir şeyler yapmanın yegâne yolu gibi görünmeye başlamıştı. Subaylar yanında, Batı Anadolu'da bulunan birçok memur, yedeksubay, din adamı ve eşraf da bu örgütlenmede yerlerini alıyordu.

Batı Anadolu'da, Müdafaa-i Hukuk teşekküllerinin yönlendirmesi sonucunda, insanların düşmana karşı ellerine silah alarak direniş fikri etrafında toplanmasıyla Kuva-yı Milliye oluşturuluyordu. Bir taraftan savaş için gönüllülerden ilk kuvvetler oluşturulurken, diğer taraftan da bu birliklerin ihtiyaçlarının karşılanması için Heyet-i Merkeziyeler aracılığıyla kongreler toplanıyor, halka güçleri oranında vergiler konuyordu. Bu sayededir ki Yunan ordusuna karşı güneyde Aydın'dan başlayarak, Salihli, Akhisar, Soman ve Ayvalık cepheleri kurulabilmişti.

Batı Anadolu'da, Balıkesir'de başlayan direniş fikri ve bu direnişin eyleme dönüşmesinde 61 nci Tümen Komutanı Albay Kazım Özalp'in katkıları hiç kuşkusuz önemli bir yer tutmaktadır. İşgal sırasında İzmir'de bulunan Albay Kazım Bey, İzmir'de hiçbir resmi görevi bulunmamasına ve herhangi bir makamdan emir almamasına rağmen derhal harekete geçerek, direniş fikrini yaymaya çalışmıştı. Bu maksatla gittiği İstanbul'da, bölgede daha etkin bir rol alabilmek için kendisini, merkezi Bandırma'da bulunan, 61 nci Tümen Komutanlığı'na tayin ettirmişti. Haziran 1919'da atandığı 61 nci Tümen Komutanlığı'nda bulunduğu süre boyunca Balıkesir'de oluşan "Heyet-i Merkeziye" ile işbirliği halinde, Batı Anadolu'yu Yunan Ordusu'na karşı savunmuş, bu maksatla Salihli, Akhisar, Soman ve Ayvalık cephelerinin oluşturulmasını sağlamıştı. Direniş için oluşturulan Kuva-yı Milliye, düzenli ordunun kurulmasına kadar geçen sürede önemli birçok iş başardı.

Kuva-yı Milliye yalnız düşman ilerlemesini durdurmakla kalmıyor, insanlar arasına nifak tohumu ekmeye, Türkü Türk'e düşman etmeye çalışan cahil ve bağınaz kişilerce başlatılıp, Padişah, İstanbul Hükümeti ve İngilizlerce desteklenen asilere karşı da savaşıyordu. Aznavur, Bolu-Düzce, Konya, Yozgat, Zile, Pontus ayaklanmaları bunlardan ilk akla gelenleri.

İtilaf Devletleri ve Yunanistan, Kuva-yı Milliye'yi yok etmeye çalışıyorlardı. Padişah ve İstanbul Hükümeti'nin, başkentin İtilaf Devletleri kontrolünde bulunması

dolayısıyla, açıktan destekleyemediği fakat kontrol etmeye çalıştığı bir örgüt, Kuva-yı Milliye. Dört yıl süren Büyük Savaş'tan yenik çıkmış bir ülke, yokluklar içerisinde, her evden en az birkaç kişi cephelerde şehit düşmüş, yaşlılar ve kimsesiz çocuklar sokakları dolduruyor. İşte Kuva-yı Milliye'yi onlar ayakta tutuyor.

Milli Mücadele'nin büyük önderi Mustafa Kemal'e Samsun'dan başlayıp Amasya, Erzurum, Sivas ve Ankara'da devam eden, milleti yeniden örgütleme sürecinde gereken zamanı yaratan da Kuva-yı Milliye idi. TBMM'yi ortadan kaldırmak isteyen kara yobaza, mürteciye, Yunanlı'ya Fransız'a ve Ermeni'ye karşı kendisini siper eden de Kuva-yı Milliye idi.

Araştırmamızda Batı Anadolu'da Albay Kazım Özalp, Bekir Sami gibi subayların, bazı din adamlarının ve eşrafın önyak olmasıyla kurulan Kuva-yı Milliye'nin ortaya çıkış sürecini anlatmaya çalıştık.

5.2. Öneriler

Ülkemiz tarih araştırmacıları için konu zenginliği açısından büyük potansiyele sahip bulunmaktadır. Milli Mücadele dönemi de en çok araştırılan konuların başında gelmektedir. Son yıllarda Milli Mücadele dönemiyle ilgili araştırmalar hızla artmaktadır. Milli Mücadele'nin henüz örgütlenme aşamasının tamamlanamadığı ve Kuva-yı Milliye dönemi olarak adlandırılan dönemi birçok bölgesel ve bireysel kahramanlıkları bünyesinde barındırmaktadır. Milli Mücadele'nin en başta gelen liderlerinden en küçük yerleşim birimlerindeki temsilcilerine kadar, tüm oluşum ve gelişim aşamalarını ortaya çıkarmak için daha fazla araştırmaya gereksinim bulunmaktadır. Biz bu tezde, Kazım Özalp'ın Milli Mücadele'de Balıkesir'de öne çıkan şahsiyetlerden biri olduğunu göstermeye çalıştık. Ancak ne yazık ki Kazım Özalp adı Balıkesir'de küçük bir sokağa verilmiştir. Önerilerimizden birisi de yerel yöneticilerin buna gerekli özeni göstermesidir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- Akşin, S., Koçak, C., Özdemir, M., Boratav, K., Hilav, S., Katoğlu, M., ve Ödekan, A. ((2003). Yakınçağ Türkiye Tarihi (1908-1980). Cilt. İstanbul: 1. Milliyet Yayınları.
- Akşin, Sina. (2004). İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele. Cilt. I-II. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Apak, Rahmi. (1990). İstiklâl Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu. Ankara: TTK Yayınları.
- _____ (tarih belirtilmemiş). Türk İstiklal Harbi VI ncı Cilt İç Ayaklanmalar. Ankara: Harp Tarihi Dairesi.
- Arıkan, Zeki. (1989). Mütareke ve İşgal Dönemi İzmir Basını (30 Ekim 1918-8 Eylül 1922). Ankara: AAM Yayınları.
- Armaoğlu, Fahir. (tarih belirtilmemiş). 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995. Ankara: Alkım Yayınevi.
- Atatürk Araştırma Merkezi. (2006). Türkiye Cumhuriyeti Tarihi. Ankara: AAM.
- Atatürk, M.K. (2005). Nutuk. Sadeleştiren Mustafa Bahar. İstanbul: Alfa Yayınları.

- Avagyan, Arsen. (2004). Osmanlı İmparatorluğu ve Kemalist Türkiye'nin Devlet İktidar Sisteminde Çerkesler. (Çev. Ludmilla Denisenko). İstanbul, Belge Yayınları.
- Ayhan, Aydın. (1986). İzmir'in İşgali Sırasında Balıkesir. Milli Mücadele'de Balıkesir. İstanbul.
- Ayışığı, Metin. (1994). Refi' Cevad Ulunay'ın Millî Mücadele Devri Makaleleri. Balıkesir: İnce Ofset.
- _____ (1997). Ahmet İzzet Paşa (Askerî ve Siyasi Hayatı). Ankara: TTK Yayınları.
- Bayar, Celal. (1967). Ben de Yazdım. Cilt 5-6-7-8. İstanbul: Baha Matbaası.
- Baykara, Tuncer. (1985). Milli Mücadele 1918-1923). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Bayur, Y.H. (1991). Türk İnkılâbı Tarihi. Cilt II. Kısım IV. Ankara: TTK Yayınları.
- _____ (1991). Türk İnkılâbı Tarihi. Cilt III. Kısım I. Ankara: TTK Yayınları.
- _____ (1991). Türk İnkılâbı Tarihi. Cilt III. Kısım II. Ankara: TTK Yayınları.
- _____ (1991). Türk İnkılâbı Tarihi. Cilt III. Kısım III. Ankara: TTK Yayınları.
- _____ (1991). Türk İnkılâbı Tarihi. Cilt III. Kısım IV. Ankara: TTK Yayınları.
- Belen, Fahri. (1973). Türk Kurtuluş Savaşı. Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Berber, Engin. (1997). Yeni Onbinlerin Gölgesinde Bir Sancak: İzmir (30 Ekim 1918-15 Mayıs 1919). İstanbul: TTV.Yurt Yayınları.
- Bıyıklıoğlu, Tefik. (1992). Trakya'da Milli Mücadele. Cilt I. Ankara: TTK Yayınları.
- Bige, Yavuz. (1994). Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk-Fransız İlişkileri. Ankara: TTK Yayınları.

Bolak, A.A. (1986). Balıkesir Hey'et-i Merkeziyesi'nin Karar Defteri. Milli Mücadele'de Balıkesir. İstanbul.

_____ (1986). Balıkesir'de Kuva-yi Milliye Çalışmaları. Milli Mücadele'de Balıkesir. İstanbul.

Churchill, Winston. (1969). İstiklal Savaşında. İstanbul: Yeni İstanbul Yayınları.

Coşkun, Alev. (1998). Kuvayı Milliye'nin Kuruluşu. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.

Çavdar, Tefik. (1999). Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1938-1950. Ankara: İmge Kitabevi.

Çetinkaya, Ali. (1993). Ali Çetinkaya'nın Milli Mücadele Dönemi Hatıraları. Ankara: AAM.

Çevik, Zeki. (2002). Milli Mücadele'de "Müdafaa-i Hukuk'tan Halk Fırkası'na" Geçiş (1918-1923). Ankara: AAM.

Durmuş, Yalçın., Akbıyık, Y., Akbulut, D.a., Balcıoğlu, M., Köstüklü, N., Süslü, A., Turan, R., Eraslan, C., ve Tural, M.A. (2005). Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I. Ankara: AAM. Yayınları.

Erdeha, Kamil. (1975). Milli Mücadelede Vilayetler ve Valiler. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Ergil, Doğu. (1981). Milli Mücadelenin Sosyal Tarihi. Ankara: Turhan Kitabevi.

Eroğlu, Hamza. (1972). Türk Devrim Tarihi. Ankara: Sevinç Matbaası.

Esengin, Kenan. (1998). Milli Mücadelede Ayaklanmalar. İstanbul: Kemer Yayınları.

Gnkur ATASE Başkanlığı. (1999). Türk İstiklal Harbi I Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı. Ankara: ATASE yayınları.

_____ (1999). Türk İstiklal Harbi I. Cilt Bat Cephesi 2. Kısım. Ankara: ATASE yayınları.

- _____ (1999). Türk İstiklal Harbi II. Cilt Bat Cephesi 1. Kısım.
Ankara: ATASE yayınları.
- _____ (1999). Türk İstiklal Harbi II. Cilt Bat Cephesi 2. Kısım.
Ankara: ATASE yayınları.
- Gnkur. Basımevi. (1971). Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi. III. Cilt. 6.Kısım (1908-1920).
Ankara: Gnkur. Basımevi.
- Gökdemir, Oktay. (1990). Kurtuluş Savaşında Akhisar. İzmir: Akhisar Belediyesi
Yayını.
- Görgülü, İsmet. (1993). 10 Yıllık Harbin Kadrosu. 1912-1922. Balkan Birinci Dünya
ve İstiklâl Harbi. Ankara: TTK Yayınları.
- Gürel, Ş.S. (1993). Tarihsel Boyutları İçinde Türk-Yunan İlişkileri (1921-1993).
Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Gürler, Hamdi. (1994). Kurtuluş Savaşı'nda Albay Bekir Sami (Günsav). Ankara:
Gnkur. Basımevi.
- Gürün, Kâmuran. (1986). Savaşın Dünya ve Türkiye. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Güven, Zühtü. (1965). Aznavur İsyanı. Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Hatipoğlu, Murat. (1988). Türk-Yunan İlişkilerinin 101 Yılı (1821-1922). Ankara: TKAE
Yayınları.
- İğdemir, Uluğ. (1973). Biga Ayaklanması ve Aznavur Olayları. Ankara: TTK Yayınları.
- İlgürel, Mücteba. (1999). Milli Mücadele'de Balıkesir Kongreleri. İstanbul: AAM.
- Jaeschke G. (1991).Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri. (Çev. C. Köprülü).
Ankara, TTK Yayınları.
- _____ (1970). Kurtuluş Savaşı Kronolojisi. Ankara: TTK Yayınları.

- Kansu, M.M. (1988). Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber. Cilt I. Ankara: TTK Yayınları.
- Karabekir, K. (2005). İstiklal Harbimiz. İstanbul: Emre Yayınları.
- Karay, R.H. (1994). Minelbab İlel mihrab. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Kozanoğlu, Zeynel. (tarih belirtilmemiş). Anıt Adam Osman Nevres "Hasan Tahsin". İzmir: İzmir Gazeteciler Cemiyeti Yayını.
- Kunt, Metin., Akşin, S., Faroqi, S., Toprak, Z., Yurdaydın, H.G., ve Ödekan. A. (1997). Türkiye Tarihi: 3 Osmanlı Devleti 1600-1908. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Kurtcephe, İsrail. (1995). Türk-İtalyan İlişkileri (1911-1916). Ankara: TTK Yayınları.
- Kutay, Cemal. (1963). Milli Mücadele'de Öncekiler ve Sonrakiler. İstanbul.
- _____ (1973). Kurtuluşun ve Cumhuriyetin Manevi Mimarları. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Özalp, Kâzım. (1988). Milli Mücadele 1919-1922. Cilt I. Ankara: TTK Yayınları.
- Özdemir, Zekeriya. (2001). Milli Mücadele Yıllarında Balıkesir Cepheleeri. Ankara: Balıkesir Belediyesi Yayını.
- Özer, Kemal. (1964). Kurtuluş Savaşında Gönen. Balıkesir: Türkdili Matbaası.
- Öztoprak, İzzet. (2006). Kurtuluş Savaşı İle İlgili Yunan Belgeleri. Ankara: A.Ü. T.İ.T.Enstitüsü Yayınları.
- Pallis, A.A. (1969). Yunanlıların Anadolu Macerası (1915-1922). (Çev. Orhan Azizoğlu). İstanbul,
- Sakallı, Bayram. (1997). Milli Mücadele'nin Sosyal Tarihi. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Sarıhan, Zeki. (1993). Kurtuluş Savaşı Günlüğü. Cilt I-II. Ankara: TTK Yayınları.
- Selçuk, İlhan. (2002). Yüzbaşı Selahattin'in Romanı. İkinci Kitap. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.

Selek, Sabahattin. (1987). Anadolu İhtilali. Birinci Cilt. İstanbul: Kastaş Yayınları.

_____ (2004). Milli Mücadele. Cilt I. İstanbul: Milliyet Yayınları.

Smith, M.L. (1978). Anadolu Üzerindeki Göz. (Çev. Halim İnal). İstanbul, Hür Yayınları.

Sofuoğlu, Adnan. (1994). Kuva-yı Milliye Döneminde Kuzeybatı Anadolu 1919-1922. Ankara: Gnkur. Basımevi.

Sonyel, S.R. (1973). Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika. Cilt I. Ankara: TTK Yayınları.

Su, Kâmil. (1982). Manisa ve Yöresinde İşgal Acıları. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Şahin, Süreyya. (1980). Fener Patrikhanesi ve Türkiye. İstanbul: Ötüken Yayınevi.

Şapolyo, E.B. (1957). Kuvayi Milliye Tarihi. Ankara: Yıldız Matbaası.

Şimşir, B.N. (1976). Ege Sorunu. Cilt I-II. Ankara: TTK Yayınları.

Taçalan, Nurdoğan. (1971). Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken. İstanbul: Milliyet Yayınları.

Tansel, Selahattin. (1991). Mondros'tan Mudanya'ya Kadar. Cilt I-II. İstanbul: MEB.

TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu. (1994). Ek-1 Balıkesir Heyet-i Merkeziyesi'nin Karar Defteri. Balıkesir: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları.

Tekeli, İ. ve İlkin, S. (1989). Ege'deki Sivil Direnişten Kurtuluş Savaşı'na Geçerken Uşak Heyet-i Merkeziyesi ve İbrahim (Tahtakılıç) Bey. Ankara, TTK Yayınları.

Tolon, A.H. (2004). Birinci Dünya Savaşı Sırasında Taksim Anlaşmaları ve Sevr'e Giden Yol. Ankara: AAM Yayınları.

Tunaya T.Z. (2002). Devrim Hareketleri İçinde Atatürk ve Atatürkçülük. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- _____ (1986). Türkiye’de Siyasi Partiler 1918-1922. Cilt II., İstanbul. Hürriyet Vakfı Yayınları.
- Turan, Mustafa. (1999). Yunan Mezalimi. Ankara: AAM.
- Turan, Şerafettin. (2004). Türk Devrim Tarihi I: İmparatorluğun Çöküşünden Ulusal Direnişe. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Türkiye’de Yunan Vahşeti. (2006). (Çev. Necdet Ekinci). Gen. Yay. Yön. Çetin Yetkin. Antalya: Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları.
- Uçarol, Rifat. (1995). Siyasi Tarih (1789-1994). İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Ünal, Muhittin. (2000). Kurtuluş Savaşında Çerkeslerin Rolü. Ankara: TAKAV Matbaası.
- Ünal, Tahsin. (1958). Türk Siyasi Tarihi. Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Yetkin, Sabri. (1997). Ege’de Eşkiyalar. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Zürcher, E.J. (1987). Milli Mücadelede İttihatçılık. (Çev. Nüzhet Salihoğlu). İstanbul: Bağlam Yayınları.

MAKALELER

- Akdağ, Ömer. (2001)İstiklâl Savaşı’nın İlk Safhasında Mitingler (Kasım 1918-Haziran 1919). Türkler Cumhuriyet.
- Akşin, Sina. (1986). Paris Barış Konferansı’nın Yunanlıları İzmir’e Çıkarma Kararı. Tarih Boyunca Türk - Yunan ilişkileri. Ankara. ATASE Yayını.
- Avcı, Orhan. (1998). Türk Milli Mücadelesi Tarihinde Kuva-yı Milliye Devri. Askeri Tarih Bülteni. Sayı: 45.

Baykara, Tuncer. (1986). Batı Anadolu'daki Rum Nüfusunun XIX. Yüzyıldaki Durumu; Yeni Yunan Göçleri ve Yerli Hıristiyanların Yunanlaştırılması. Türk – Yunan İlişkileri. Ankara: ATASE Yayınları.

Bayraktar, Bayram. (1998). Ayvalık Tarihi. Ankara: AAM.

Baytulluoğlu.H. Milli Mücadele Başlıyor. B.T.T.D.. Sayı: 17. Şubat 1969.

_____ Milli Mücadele Başlıyor. B.T.T.D.. Sayı: 18. Mart 1969.

Hatipoğlu, M.Murat. (1986). Elefterios Venizelos'un 1910 Yılında İktidara Gelmesiyle Megali İdea'nın Kazandığı Yeni Karakter. Tarih Boyunca Türk - Yunan ilişkileri. Ankara: ATASE Yayını.

Sertoğlu, Mithat. (1969). Tarihimizde İlk Milli Kongre. Belgelerle Türk Tarih Dergisi. Sayı: 21.

Şahingöz, Metin. Millî Mücadele'de Protesto ve Mitingler. Türkler Cumhuriyet.

Ural, Selçuk. (2001).Yunan Mezaliminin uluslararası Alanda Tescili. Türkler Cumhuriyet. s. 791.

DERGİLER VE GAZETELER

Gnkur Basımevi. (1992). Askeri Tarih Belgeleri Dergisi. Ocak. Yıl 41. Sayı 93.

Harp Tarihi Vesikaları Dergisi. Aralık 1953. sayı: 6. Vesika No: 117.

Harp Tarihi Vesikaları Dergisi. Aralık 1953. sayı: 6. Vesika No: 121;

İzmir'e Doğru Gazetesi

HATIRAT

Bolak, M.V. (1986). Milli Mücadele'de Balıkesir. Milli Mücadele'de Balıkesir. İstanbul.

Cebesoy, A.F. (2000). Milli Mücadele Hatıraları. İstanbul: Temel Yayınları.

Çarıklı, H.M. (1967). Alaşehir ve Balıkesir Kongreleri ve Hacim Muhiddin Çarıklı'nın Kuvayı Milliye Hatıraları (1919-1920). Ankara: Ankara Ün. Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları.

Ergeneli, A.H. 1919'da Ayvalık Savunması ile İlgili Anılar. Düzenleyen. Adnan Ergeneli. Belleten. c. 98. No: 189-190. Ocak – Nisan 1984.

General Kemal Balıkesir - Hatırat.

BELGELER

ATASE Arşivi: Kls.26, Dos. 21, Belge 21-1

ATASE Arşivi: Kls. 26, Dos. 50, Belge 50-1

ATASE Arşivi: Kls. 26, Dos. 56, Belge 56-1

ATASE Arşivi: Kls. 13, Dos. 30, Belge 30-1

ATASE Arşivi: Kls. 9, Dos. 15, Belge 15-1

ATASE Arşivi: Kls. 13, Dos. 16, Belge 16-1-2

ATASE Arşivi: Kls. 28, Dos. 17, Belge 17-1

ATASE Arşivi: Kls. 18, Dos. 9, Belge 9-1

ATASE Arşivi: Kls. 15, Dos. 26, Belge 26-1

ATASE Arşivi: Kls. 20, Dos. 41, Belge 41-1-2

ATASE Arşivi: Kls. 15, Dos. 10, Belge 10-1-2-3

ATASE Arşivi: Kls. 39, Dos. 129, Belge 129-1

ATASE Arşivi: Kls. 20, Dos. 47, Belge 47-1

ATASE Arşivi: Kls. 28, Dos. 29, Belge 29-1-2

ATASE Arşivi: Kls. 20, Dos. 59, Belge 59-1

Karar Defteri, karar No 16,19 Temmuz 335, s.7

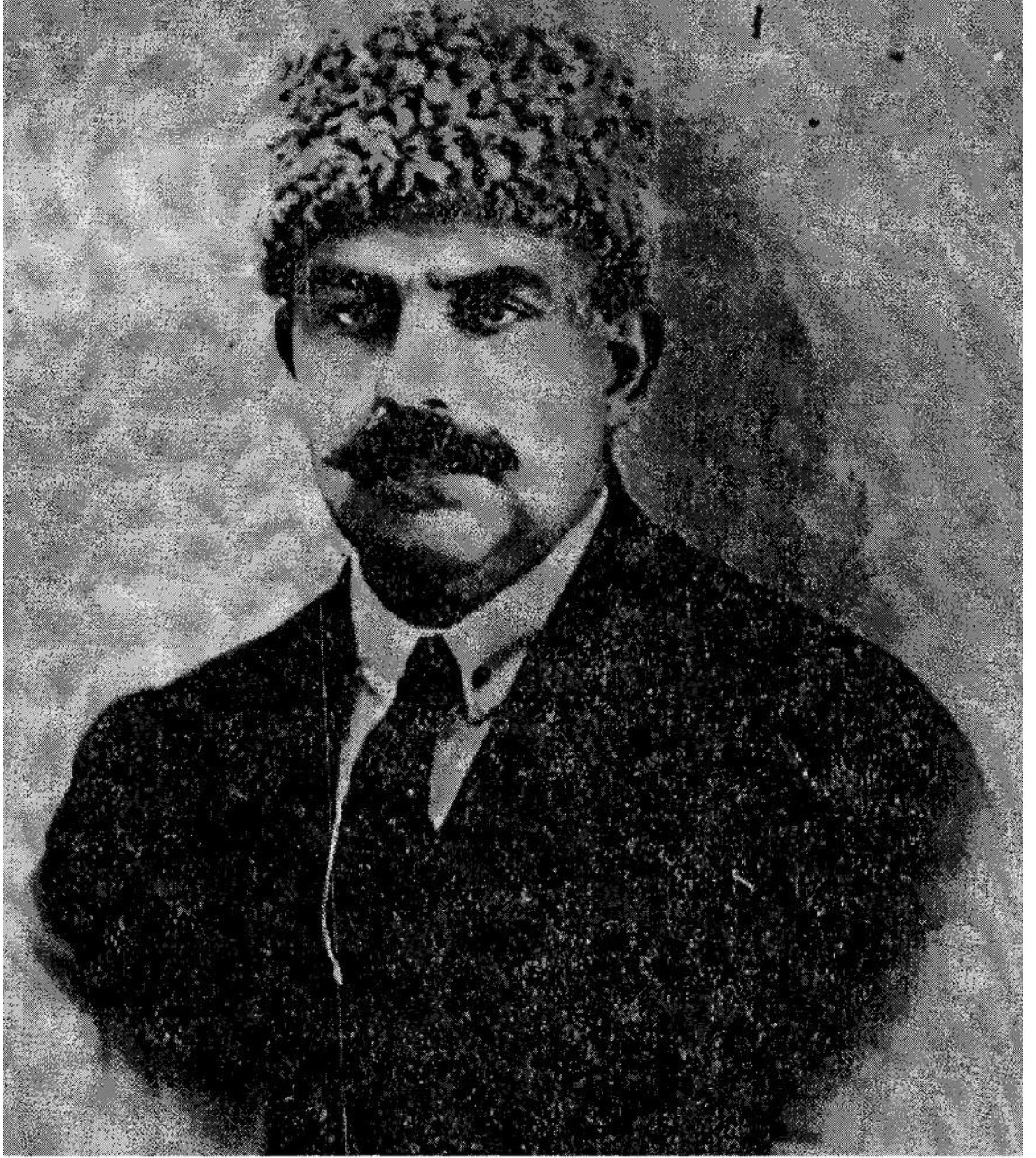
Karar Defteri, karar No 17,1 Ağustos 335, s.8

BASILMAMIŞ ESERLER

Özer, Fuat, (1998). Milli Mücadele'de Balıkesir. İstanbul: Üniversitesi Atatürk ilkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

EKLER**EK-1**

Balıkesir Kuva-yı Milliyesi'nin Kurucularından 61. Tümen Komutanı ve İzmir Şimali Cephesi Komutanı Albay Köprülülü Kâzım (Özalp) Bey

Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri Reisi Hâcim Muhiddin (Çarıklı) Bey

Mehmet Vehbi Bey

Keçeci-zâde Mehmet Emin Bey

Zarbali Hulfisi Bey

Mufti-zâde Abdülgafur Efendi

Maarif Müdürü Sabri Bey

Müftü Ninici-zâde Abdullah Efendi

Ahmet Vehbi Bey

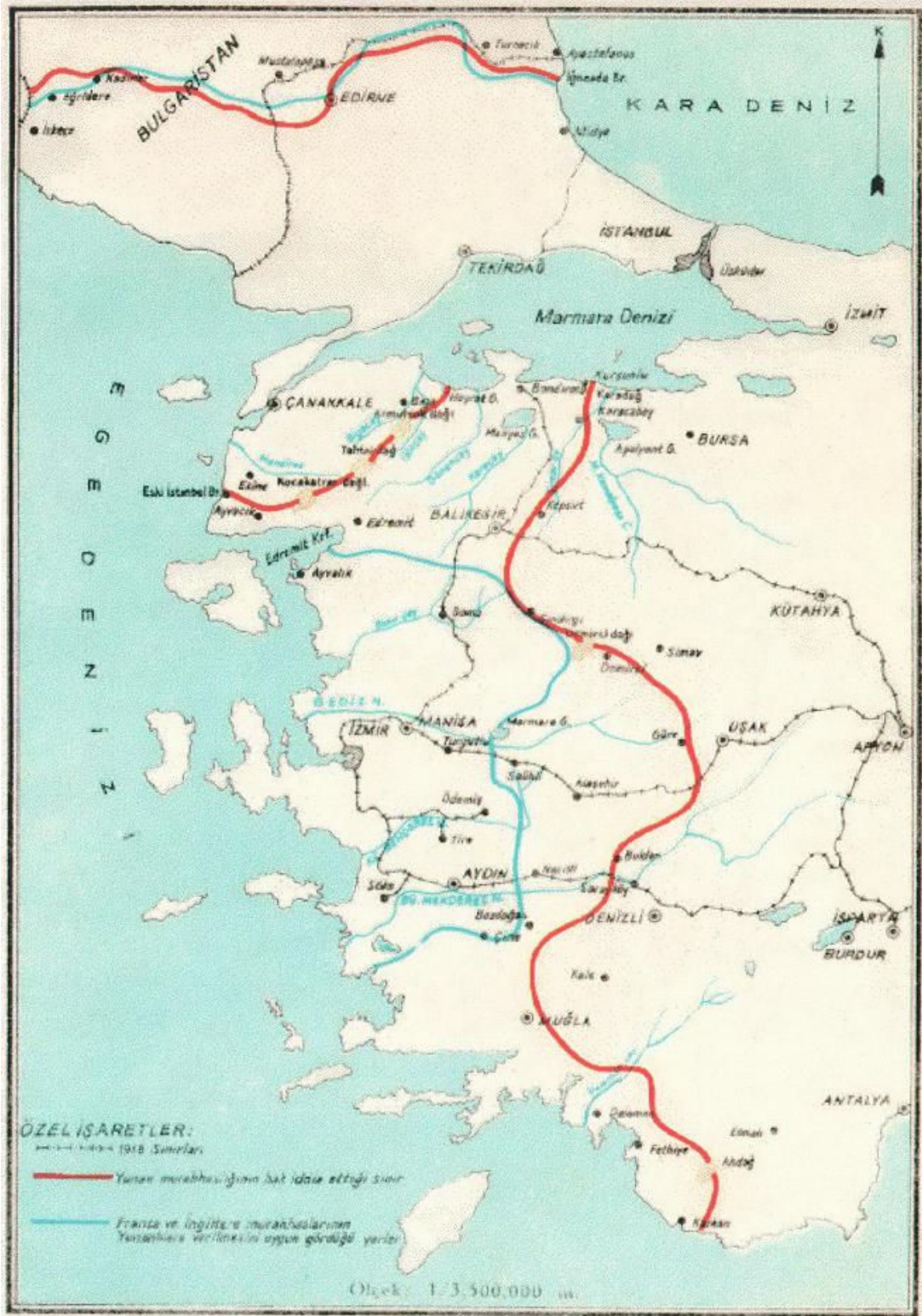
16 Mayıs 1919 günü Okuma Yurdu'ndaki toplantıda seçilen ve
Balıkesir'deki mücadelenin teşkilatlanmasını sağlayan
REDD-İ İLHAK HEY'ETİ

16 Mayıs 1919 Günü İlk Toplantının Yapıldığı ve ilk Redd-i İlhak Hey'eti'nin Seçildiği Okuma Yurdu Binası

لکھنؤ ہفت روزہ عقدا بدلیہ پنشن فوٹو گرافی
ضلع

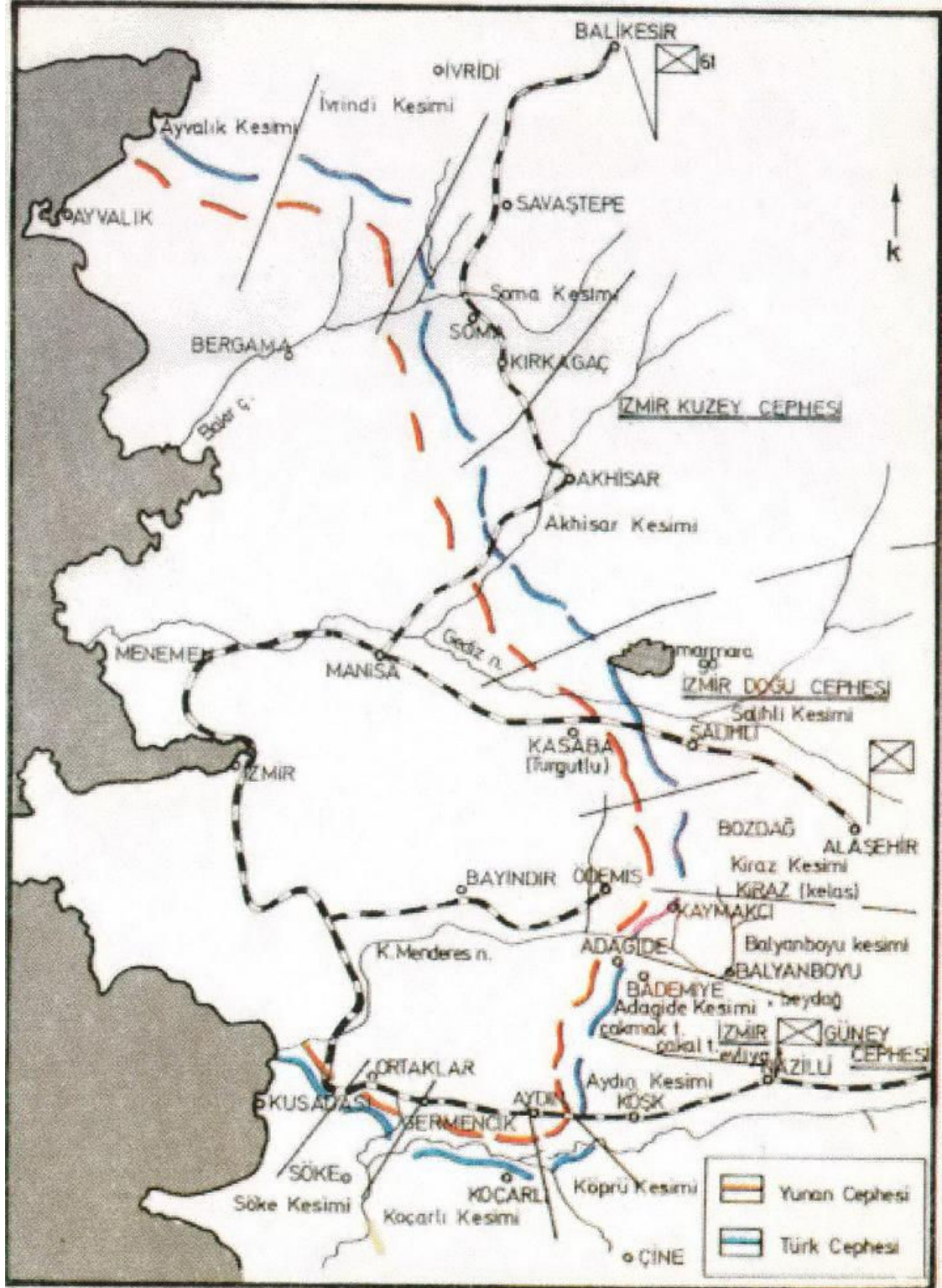
I. BALIKESİR KONGRESİ (26-31 Temmuz 1919) KARARLARI

Kaynak : Türk Ansiklopedisi c.5

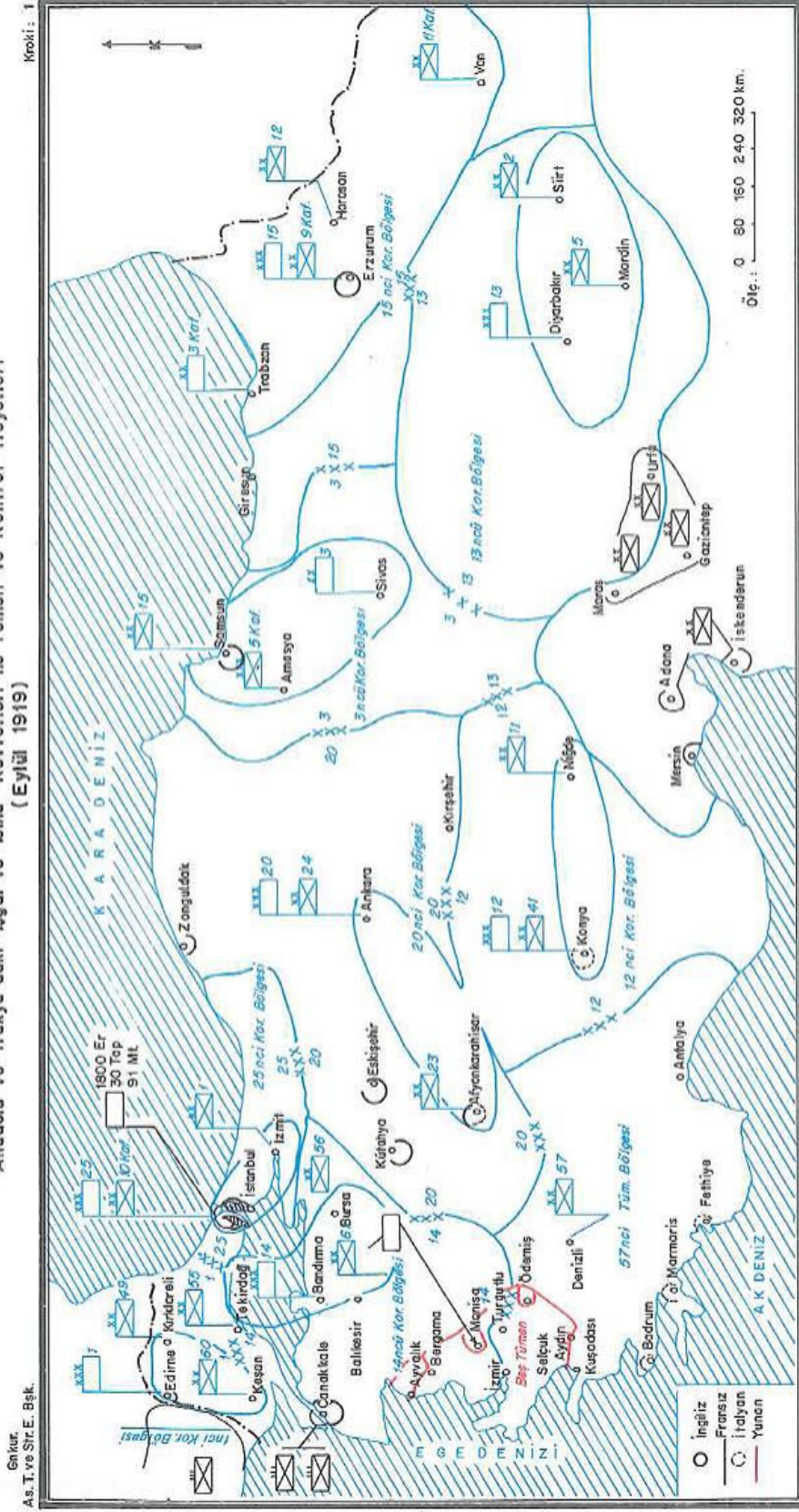
Yunanistan'ın Üzerinde Hak İddia Ettiği Topraklar ve İtilaf Devletleri'nin Verilmesini Uygun Gördüğü Yerler

BATI ANADOLU'NUN CEPHELERE BÖLÜNMESİ

KAYNAK : Harp Tarihi Dairesi 1995

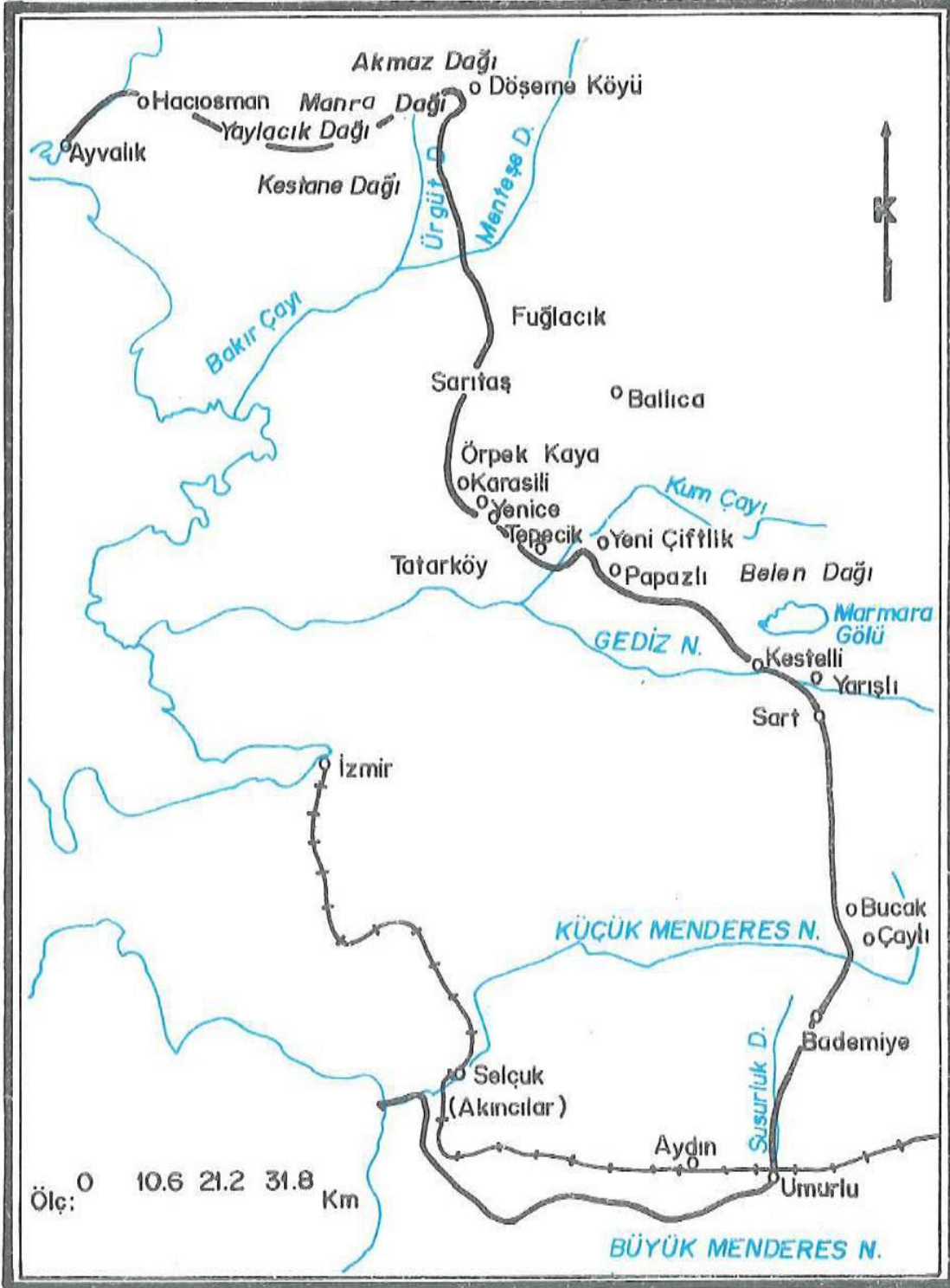
Türk Kara Ordusu ve Kolları Bölgeleri
Anadolu ve Trakya'daki İşgal ve İstila Kuvvetleri ile Temsil ve Kontrol Heyetleri
(Eylül 1919)

Milin (Milne) Hatı

Gnkur.
As. T. ve Str. E. Bşk.

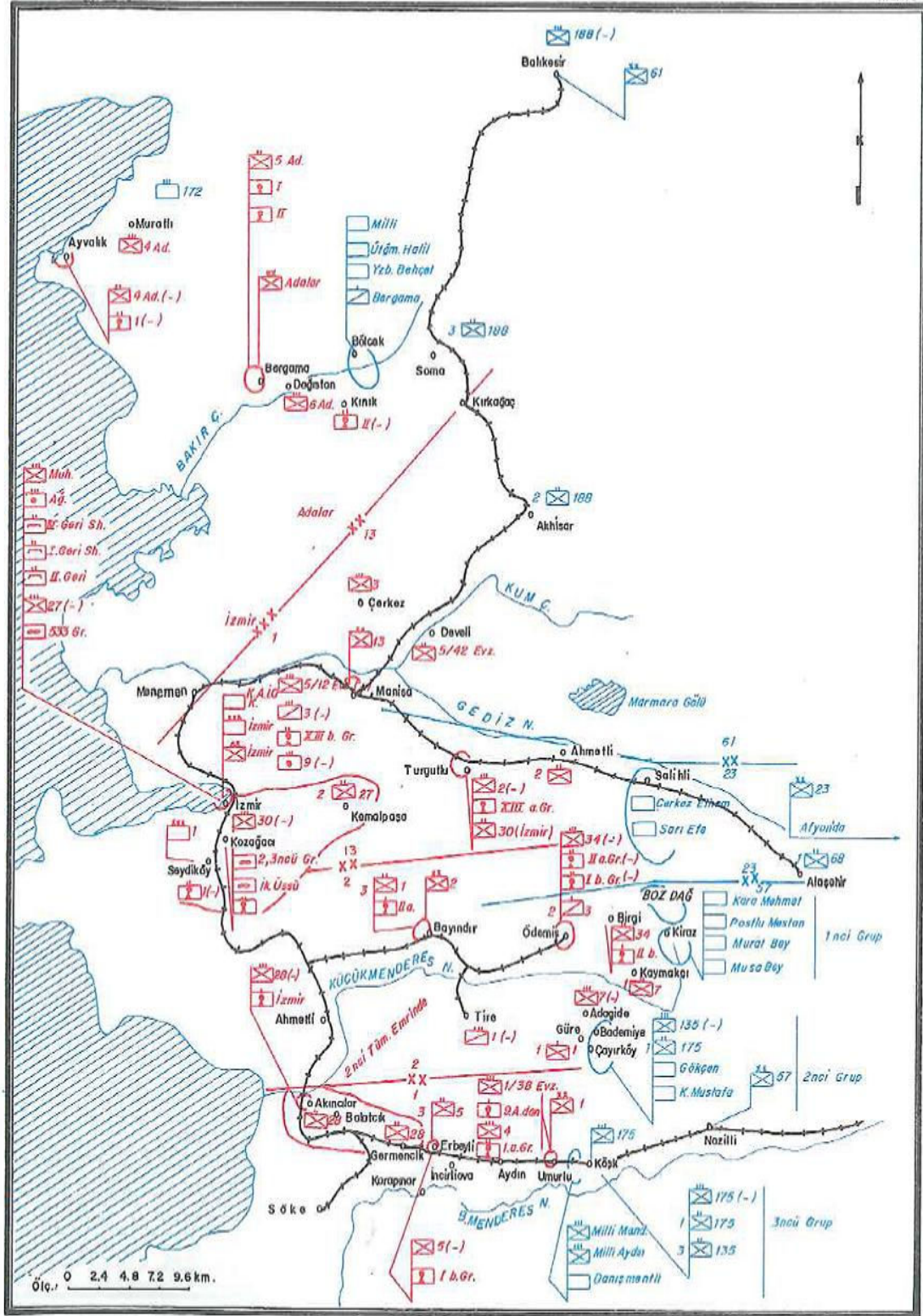
Kroki : 6

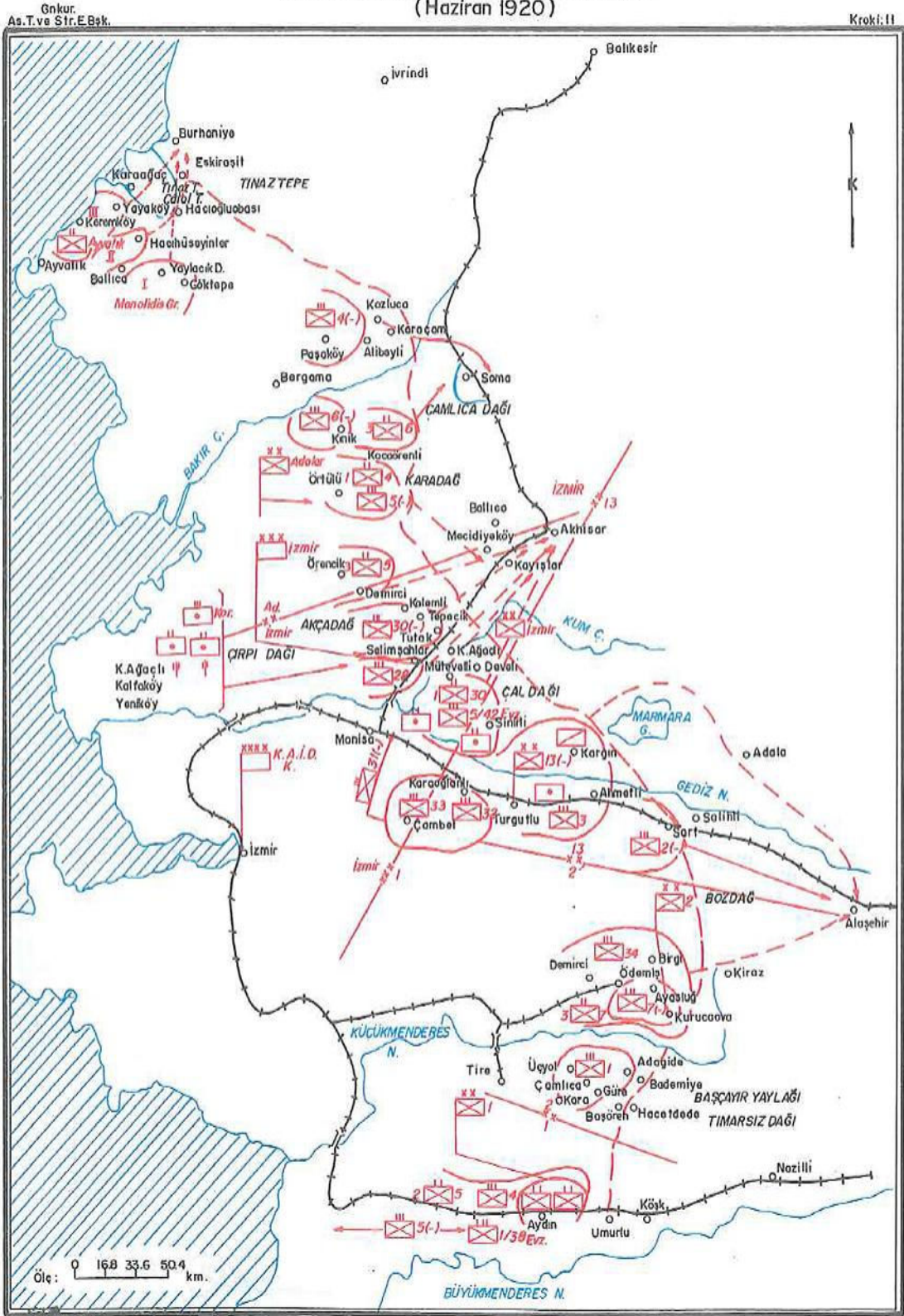
Türk ve Yunan Kuvvetlerinin Genel Durumu
(Aralık 1919)

Gnkr.
As. T. ve Str. E. Bşk.

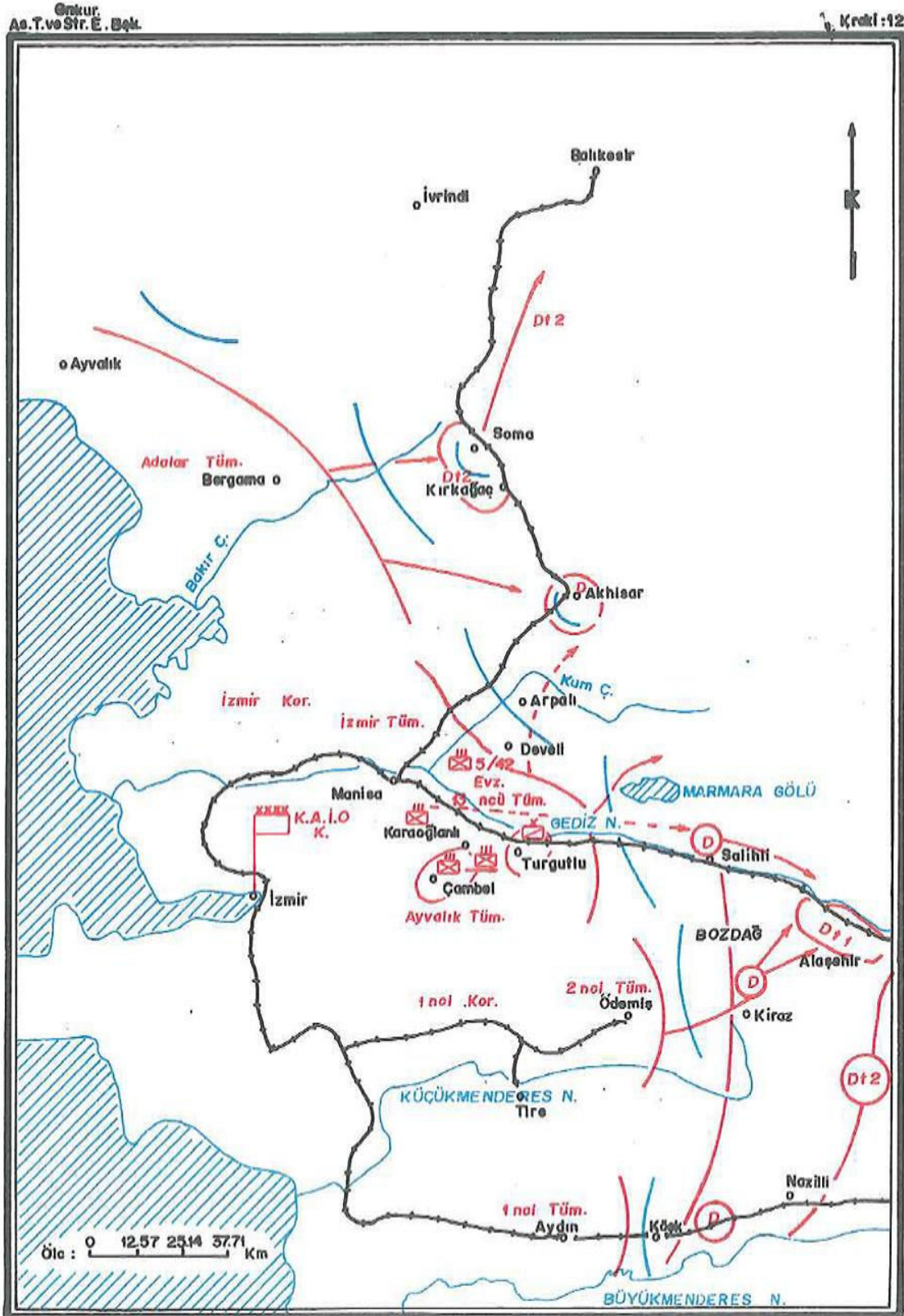
Krok: 9

Yunan Ordusunun Taarruz Hazırlık Durumu
(Haziran 1920)

Yunon Ordusunun Taarruz Plani

Müttefikler Tarafından 11 Mayıs 1920'de İstanbul Osmanlı Hükümetine Bildirilen ve Bu Hükümet Tarafından 10 Ağustos 1920'de Onaylanan Sevres Antlaşması'na Göre Türkiye'nin Taksimi

Gnknr.
As.T.ve Str.E.Bsk.

Kroki:27

